

ಕುವೆಂಪು ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಮಾಹಿಕೆ -೨೦೦೪

ಕನಕದಾಸರ

ನಳ ಚರಿತ್ರೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಮೈಸೂರು
ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಂಡಾರ

ಶಿಖರ ಸಂಖ್ಯೆ.....

೧,ನು ಸಂಖ್ಯೆ..... 83271

ಗದ್ದಾನುವಾದ

ಹಾಕೂರು ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ

O,33,181"X

KAN N
P0432

83271

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು

ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೦೮

ಕನಕದಾಸರ

ನಳ ಚರಿತ್ರೆ

ಇದು ಕನಕದಾಸರ ರಚಿತವಾದ
ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ.

ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಥೆ
ಸಂಖ್ಯೆ 83271

ಗದ್ಯಾನುವಾದ
ಹಾತೂರು ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ

ಶುಭವಾಗಲಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು

ಪಂಪವಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ
ಬೆಂಗಳೂರು- ೫೬೦೦೧೮

KANAKADASARA NALACHARITRE : Original with Prose
rendering by : Hatur Shankaranarayana Bhatta
Published by : Kannada Sahitya Parishat
Pampa Mahakavi Road, Chamarajapet, Bangalore - 560018
Pages : 182+xxvi Price : Rs. 50=00 : 2004

ಮುದ್ರಣದ ವರ್ಷ : ೨೦೦೪
ಪ್ರತಿಗಳು : ೧೦೦೦
ಬೆಲೆ : ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು

© ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಕಟಣಾ ಸಮಿತಿ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಧರ್ಮದರ್ಶಿ ಹರಿಕೃಷ್ಣ ಪುನರೂರು

ಸದಸ್ಯರು

ಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕ ಹಾಲಂಬಿ

ಡಾ. ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ್

ಪ್ರೊ. ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್

ಡಾ. ಬಿ. ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ

ಶ್ರೀ ಅಜ್ಜಂಪುರ ಜಿ. ಸೂರಿ

ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರು

೭೦ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ನಿರ್ದೇಶಕರು

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ

ಮುದ್ರಣ : ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅಬ್ಬಕೂಟ ಆಫ್‌ಸೆಟ್ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,

ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೮

ಮುನ್ನುಡಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆಂದೋಳನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ ಇರದು. ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಡೆದು ವಚನ, ರಗಳೆ, ಷಟ್ಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ ಈ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ತರುವಾಯ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ನಾವು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ನವೋದಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊಸ ಛಂದಸ್ಸು 'ಭಾವಗೀತೆ'ಗಳ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದನ್ನೂ ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಈಚೆಗೆ ಮುಕ್ತ ಛಂದಸ್ಸೂ, 'ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯ' ಧಾಟಿಯ ಗದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮಾರ್ಪಾಡು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯ. ಇದು ಸಾಹಿತಿಗಳ, ಕವಿಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಪರ ಮನೋಭಾವವನ್ನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ ಮೂಡಿದಂತೆ ಹಳೆಯದರ ಕಡೆ ಜನ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸುವುದು ಅಪರೂಪ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಮಾತು ಹೇಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾವ್ಯ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವರು, ಪುರಾಣ, ಶ್ಲೀಲ, ಅಶ್ಲೀಲ, ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನತೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಮೌಲ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆ ಹಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಇಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೋಹದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯದು ನಮ್ಮ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಚೆಗೆ ಪಂಪಾದಿ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪದವಿ ಕರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಡೆ ಕಡಮೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಅದು ಎಟುಕುವಂತಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪರಿಷತ್ತು ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಮೂಲಪಾಠಗಳೊಡನೆ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಡಲು ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ವಿವರ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಓದಿ, ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈಗ ಕಡಮೆ. ಆದರೂ ಆ ರೀತಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವರನ್ನು ಪರಿಷತ್ತು ಆರಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಈ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವರು, ಪಾಠ ಹೇಳಿದವರು, ಕವಿಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅರಿತವರು, ಹೊಸಗನ್ನಡವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ನಮಗೆ ಈ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನುಡಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಏಕೈಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ೮೯ ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿಂದಿನ ಹಲವಾರು ಮಹನೀಯರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಷತ್ತು ಹೊರತಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಸೇರಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸುಲಭ ಬೆಲೆ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

‘ಕನಕದಾಸರ ನಳಚರಿತ್ರೆ’ ಎಂಬ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗದ್ಯಾನುವಾದ ಮಾಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಹಾತೂರು ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ ಅವರಿಗೆ ವಂದನೆಗಳು. ಕನ್ನಡದ ಜನಪ್ರಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಹೃದಯ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ಕಾವ್ಯಾಸಕ್ತರು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಂದು ಅಶಿಸಿದ್ಧೇನೆ.

ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವು ವಿಶೇಷ ಅನುದಾನ ನೀಡಿ ಉಪಕರಿಸಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಂಕೃ ೧೭೨ ಕಸಧ ೨೦೦೩ ದಿನಾಂಕ ೧೭-೩-೨೦೦೪, ಈ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಷತ್ತು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು.

ಧರ್ಮದರ್ಶಿ ಹರಿಕೃಷ್ಣ ಪುನರೂರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಬನ್ನಹ

‘ಕನ್ನಡ ನಳಚರಿತ್ರೆ’ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತದಂತೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾವ್ಯ. ಮೊದಲಿಗೆ ಕನಕದಾಸರ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬಾಲಪಾಠಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶವನ್ನು ಬಳಸಿದ ಹಾಗೆ. ನಳಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿ ಅರಿಯದ ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ಕನ್ನಡಿಗರು ವಿರಳ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳು ರಸಿಕವಾಚಕರ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಚಾಟು ಪದ್ಯಗಳಂತೆ ನಲಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸುಂದರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೇ ವಿಧಿಯ ವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ವಿಪತ್ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ದೈವಕೃಪೆ ಒದಗಿದಾಗ ಬೆಟ್ಟದ ಹಾಗೆ ಬಂದ ವಿಪತ್ತು ಮಂಜಿನಂತೆ ಹೇಗೆ ಕರಗುವುದೆಂಬುವುದನ್ನೂ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ದೈವಭಕ್ತಿ ನೀತಿನಿಷ್ಠೆಗಳ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಳದಮಯಂತಿಯರ ಆದರ್ಶ ಪ್ರೇಮಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಏರುಬೀಳುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಕನಕದಾಸರು, ಕರುಣ, ಹಾಸ್ಯರಸಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ‘ನಳಚರಿತ್ರೆ’ಯನ್ನು ಸುಂದರ ಕಾವ್ಯವಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂಥ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಸುಂದರ ಕಾವ್ಯದ ಗದ್ಯಾನುವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಿರಂತರ ಕೃಷಿಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀ ಹಾತೂರು ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟರು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಕೈಸೇರಿದ ಗದ್ಯಾನುವಾದ ಕೃತಿಗಳ ಪೈಕಿ ಶ್ರೀ ಭಟ್ಟರ ನಳಚರಿತ್ರೆಯು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯದು. ಇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರು. ಈಗ ಅವರು ಕೊಡಗಿನ ಒಂದು ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟರು ನಿರಾಡಂಬರ ಮೂರ್ತಿ. ಅವರ ಕೆಲಸ ಬಹಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು. ಇವರ ಅನುವಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಗಳಿಸಬಯಸುವ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಕಥೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಸವಿದು ನಲಿಯಬಯಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರಿಗೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಭಟ್ಟರು ದೂರದ ಕೊಡಗಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹಲವು ಸಲ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದು ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿ ಆಲಸ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡದೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತಿಯ ಕೈಂಕರ್ಯವೆಂದೇ ಬಗೆದು ಲಾಭಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಇವರ ನೆರವು ದೊರೆತದ್ದು ಸುಯೋಗವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.

ಮೈಸೂರು

೨-೧೦-೭೬

ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ

ಅನುವಾದಕ ಮಂಡಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ

ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಆದ ಕಾವ್ಯಾನುವಾದವನ್ನು ನಿಷ್ಣಾತ ಪಂಡಿತರು ನೋಡಿ, ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿದ್ದಿ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಘನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ಣಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಈ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಚರ್ಚೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪರಿಷ್ಕೃತನದೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಅದು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಜಯ' 'ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸ' 'ಪಂಪಭಾರತ' ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟಕರವಾದುದೇ.

'ನಳ ಚರಿತ್ರೆ' ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಹಾತೂರು ಶಂಕರನಾರಾಯಣಭಟ್ಟರು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದ ಮಂಡಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ ಅವರು ಪರಿಶೀಲಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದಕರು ಪಂಡಿತರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಕರು. ಕೊಡಗಿನ ಬಾಳೆಲೆಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಅನುಭವಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸದ ಕಾವ್ಯಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಅನುವಾದಕರಿಗೂ, ಅನುವಾದ ನೋಡಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ ಅವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಇದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು

೨-೧೦-೭೬

ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ

ಪರಬಲವ ನೋಡಿದರೆ ಉರಿದುರಿದು ಬೀಳ್ವ ಮನ

ಸೆರೆಹಾಕಿ ನಿಲಿಸಿದೆಯೊ ಹರಿಯೆ

ಕನಕ ದಳದಲಿ ಬಂದು ಕಲಿತನೆಂದರೆ ಪೌಜು

ಕನಕು ಮನಕಾಗುವುದು ಹರಿಯೆ¹

ತಿಮ್ಮಪ್ಪನು ಒಂದು ದಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಹೇರಳ ಹಣ ಸಿಕ್ಕಿತಂತೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನು ಕನಕನಾಯಕನಾದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಕನಕನಾಯಕನಾದ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನು ತನಗೆ ಭಾಗ್ಯೋದಯದಿಂದ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕನಕರಾಶಿಯಿಂದ ಕಾಗಿನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿಕೇಶವನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನಂತೆ. ಆ ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಆದಿಕೇಶವನನ್ನೇ ಆರಾಧ್ಯದೇವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವನ ಅಂಕಿತವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದನು. ಆ ಅಂಕಿತವು ಈಗ ಅವನ ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿ ರಚನೆಯ ಗುರುತನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದೆ.

ಕನಕನಾಯಕನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕನಕದಾಸನಾದನು. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ದೇವರು 'ದಾಸನಾಗು' ಎಂದಂತೆ ಕಂಡಿತಂತೆ. ಅದನ್ನೇ ಬೀಜಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ಕನಕನಾಯಕ ದೊರೆತನದ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿದಾಸನಾದನು. ಇದರ ಕುರಿತು ಅವನ ಹೇಳಿಕೆ ಹೀಗಿದೆ:-

ದೊರೆತನವ ಬಿಡಿಸಿ ಸುಸ್ಥಿರಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಿದ

ನರಮಾತ್ರದವನೆನದೆ ಹರಿಯೆ²

ಕನಕದಾಸ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಆತ ಉತ್ತಮ ಗುರುಭಕ್ತನೂ, ಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ದಾಸನಾಗಿ ದಾಸಪಂಥದ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿದನು. ಮಾಧ್ವಪರಂಪರೆಯ ಪರಮಭಕ್ತನಾದನು. ಬೇಲೂರು, ಉಡುಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನೆಲೆಸಿ, ಭಕ್ತಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿದನು. ನೂರಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದನು. ಇಂದಿಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಂತೆ ಇವನ ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳೂ ಕನ್ನಡದ ಜನ ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕನಕದಾಸ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬಗೆಗೆ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನ ಜನನ ದಿನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಇತರ ಸಮಕಾಲೀನ

1. ಶ್ರೀ ಕನಕದಾಸರ ಹಾಡುಗಳು, ಸಂ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮಾ, ಮುದ್ರಣ-೧೯೬೫, ಪುಟ ೨೦೧.

2. ಅದೇ. ಪು. ೨೦೧

ಉಪೋದ್ಘಾತ

ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟೇ ಅಗಾಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದರ ಹಳಮೆ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಂತಹುದು, ನಿಲುವು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಹೊಸಮೆ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದುದು. ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಚಿನ್ನದ ಗನಿ. ಅದರ ಬದುಕು ಬಂಗಾರ. ಅದರಿಂದ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಬಲ್ಲ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಕೃತಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಜೀವನದರ್ಶನದಲ್ಲಿ, ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ, ಛಂದೋ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಮುಂದಡಿ ಕೊಂಡಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇಂತಹ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ವೆಗ್ಗಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸನ ಪಾಲೂ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆತ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಪುಂಗವರ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬರತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯವನು. ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ಜನರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದವುಗಳು. ಅವನ ಎಷ್ಟೋ ಪದ್ಯಗಳು ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನ ನಾಲಿಗೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಅವನ 'ದರ್ಶನ' ಬಹಳ ಮಂದಿಗೆ ದರ್ಪಣವಾಗಿ ದಾರಿತೋರುವಂತಹದು ಎಂದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

೧. ಕವಿ:

ಕನಕದಾಸನ ಹಿರಿಯರ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಅವನ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಜೀವನ ಕುರಿತು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನೂ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಹೋದರೂ, ಅವನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ದಾಸಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಅನುಭಾವೀ ಕವಿ. ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಬ. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಡ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿ ಅವನ ಹುಟ್ಟೂರು. ಬೀರಪ್ಪನೆಂಬವನು ತಂದೆ. ಬಚ್ಚಮ್ಮ ಎಂಬಾಕೆ ತಾಯಿ. ಕುರುಬನಾದರೂ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಮನೆತನ. ತಂದೆ ಬೀರಪ್ಪ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಅಧೀನನಾದ ಒಬ್ಬ ಪಾಳೆಯಗಾರ. ಪಾಳೆಯಗಾರನೆಂದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧವಿದ್ದೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ವಾತಾವರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಪಾಳೆಯಗಾರನ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು ಕವಿ ಕನಕದಾಸ. ಇವನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ತಿಮ್ಮಪ್ಪನೆಂದು. ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾದ ಮಗ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗನೂ ಆದನು. ಬೇಟೆ ಅವನ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಮೇಲಾಗಿ ಧೀರನೂ, ಶೂರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ತಾನೇ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ:

೨. ಕಾವ್ಯ:

ಕನಕದಾಸ ದಾಸಪಂಥದ ಇತರ ಭಕ್ತರಂತಲ್ಲ. ಅವನದು ದ್ವಿಮುಖವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಒಂದು ಅಪ್ಪಟ ದಾಸನಾಗಿ; ಇನ್ನೊಂದು ಅಪ್ಪಟ ಕವಿಯಾಗಿ. ಅವನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸವ್ಯಸಾಚಿ, ಭಕ್ತಿತತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದವನು, ಕಾವ್ಯರಸವನ್ನು ಸುರಿಸಿದವನು. ಅವನ ಮುಖ್ಯ ರಚನೆಗಳೆಂದರೆ ೧) ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ೨) ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ, ೩) ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ, ೪)ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ೫) ನಳ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ೬) ನೃಸಿಂಹಸ್ತೋತ್ರ- ಇವುಗಳು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳು ಏಕಕವಿಕೃತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಿಗುವ ಆಧಾರಗಳೆಂದರೆ ಎರಡು.

೧. ಅವನ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ “ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಆದಿಕೇಶವ”ನ ಅಂಕಿತವಿದೆ.

೨. ಅದೇ ಅಂಕಿತವಿರುವ ‘ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ’ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಕೃತಿಪೇಳ್ವ ಕನಕದಾಸೋತ್ತಮ ಕೇಳ್ವವ

ಳತಿ ಸುಜ್ಞಾನವಧೂಟಿ

ಕೃತಿಗೆ ಕರ್ತನು ಕಾಗಿನೆಲೆಯಾದಿಕೇಶವ

ಕೃತಿಯ ಕೇಳಿದೆ ಪುಣ್ಯವಹುದು

(ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿ, ಪು.೨೪)

ಆದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಮತಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಅವುಗಳು ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಕನಕದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಾಧ್ವತತ್ವದ, ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹರಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸಾರುವವುಗಳು. ಆ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರುಗಟ್ಟಲೆ.

ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರವು ನೂರ ಎಂಟು ಪದ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಭಕ್ತಿಸಾರದ ಚರಿತೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಲಲಿತಪದ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ತತ್ವದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮನಂಬುಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಂತೆ ಇದೂ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಅವನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ವಿಚಿತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦ರವನೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈಗಾಗಲೇ ನೆಲೆಯೂರಿದೆ. ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿಯೂ

ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ದಯಮಾಡಲು, ವ್ಯಾಸ

ಮುನಿಮಠದವರೆಲ್ಲ ದೂರಿಕೊಂಬುವರು¹

ಎಂಬ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರ ಹಾಡಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಕನಕದಾಸನು ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದೂ, ಆತನ ಮೇಲೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಒಲವು ಮೂಡಬೇಕಾದರೆ ಆತ ಪುರಂದರದಾಸರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನವನಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕನಕದಾಸ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಪುರಂದರದಾಸರ ಗುರುಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರೇ ಕನಕದಾಸನ ಗುರುವಾದುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳಾಗಿರ ಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂತೂ ಕನಕದಾಸ ಪುರಂದರದಾಸರ ಅನಂತರದವನು ಅಲ್ಲ.

ಉರಗಾಲಯವ ಪೆಸರ್ವಡೆವನ ಮತ್ತೊ

ದರಜಾತೆಯಾತ್ಮಸಂಭವನ

ವರಪುರಾಣಂಗಳ ಕನ್ನಡಿಸಿದ ಕವಿ

ವರರ ಕೊಂಡಾಡುವೆ ಮುದದಿ

(ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ, ೧-೧೧)

ಎಂದು ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನೂ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿದ ಕಾರಣ, ಅವರಿಂದ ಮೊದಲಿನವನಲ್ಲ.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮತ್ತು ಪುರಂದರದಾಸರು ವಿಜಯನಗರದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೦೯-೧೫೨೯) ಕಾಲದವರಾದುದರಿಂದಲೂ ಕನಕದಾಸ ಅದೇ ಕಾಲದವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಸಾಧಾರಣ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೫೦ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನೆಂದು ಅಥವಾ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವನೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

1. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹರಿದಾಸರು, ಡಾ|| ಹೆಚ್.ಕೆ.ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ, ಅಡಿತಿಪ್ಪಣಿ, ಪುಟ ೨೮೪, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೬೫.

2. ಕನಕದಾಸರು, ಶ್ರೀ ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ, ಪ್ರ: ಡಿ.ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ಪುಟ ೮, ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೭೩.

ಹೊಸರೂಪಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೊಸದಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲದ ತತ್ವತಿಯಾಗಿಸದೆ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮೂಸೆಯ ಪಾಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಔಚಿತ್ಯ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಸಹಜತೆ ಒಡಮೂಡಿದೆ, ಚಿತ್ರಣ ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪವಾಗಿದೆ.

ನಳಚರಿತ್ರೆ ತತ್ವ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯ. ಆ ತತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಕಾಂತಾ ಸಮ್ಮಿತದ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಯವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ದಮಯಂತಿ ಪತಿವ್ರತಾ ಧರ್ಮದಿಂದ ವೆಗ್ಗಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಸತೀಧರ್ಮದ ಮೇಲೆಯ ತತ್ವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿ ಬೆಸುಗೆಗೊಂಡಿದೆ. “ಪತಿವಿಹೀನಗೆ ಸಲುವುದೆ ಸುವ್ರತ ಸುಭೋಜನ” (ಸಂ.೮, ಪ.೭), “ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿದೈವ” (ಸಂ.೮.ಪ.೭), “ಅನುದಿನವು ನಾ ನಿಮ್ಮ ಪದಯುಗವನಜವನು ಭಜಿಸುವುದ ತೋರಿದೀ ತನುವ ಸೈರಿಸಲಾಪೆನೇ” (ಸಂ.೫, ಪ.೯) ಎಂಬ ದಮಯಂತಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ತಾತ್ವಿಕವಾದ ಮಾತುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಕಲಿಗೆ ಬಲಿಯಾದವನು ನೇಮನಿಷ್ಠೆಯ ಮೂಲಕ ಪಾರಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನಳನ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ವಿಧಿಯ ಕೈ ಗೊಂಬೆಯೆಂಬುದನ್ನು “ವಿಧಿವಶವ ತಪ್ಪಿಸಲಾರ ಹವಣು”? (೪-೨೧) “ವಿಧಿ ಬರೆದ ಬರೆಹವ ತಪ್ಪಿಸಲು ಹರಿಹರವಿರಿಂಬಾದಿಗಳಿಗಳವೇ”? (೫.೩) “ಬೊಮ್ಮ ಬರೆಹವ ಮೀರುವವರಾರು” (೫-೪೮) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಪಟ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಜಯಸಿರಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೂ, ಅದು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ನಿರಂತರವಾದ ಜಯ ಸತ್ಯಕ್ಕೇನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪುಷ್ಕರನ ಪಾತ್ರದ ಮುಖಾಂತರ ಸಾರಲಾಗಿದೆ. ‘ಶರೀರಸುಖಗಳು ಅನಿತ್ಯ’ವೆಂಬುದನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಳ, ಋತುಪರ್ಣ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹಂಸ, ಕಾರ್ಕೋಟಕ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ, ಜಂತುಗಳೂ ಉಪಕಾರಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಒದಗಿ ಬಂದು, “ಪರರ ದುಃಖವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಮಿಗೆ ಪರರಿಗುಪಕಾರಾರ್ಥವೆಸಗಲು ಪರಮಪುಣ್ಯ” ವೆಂಬ (೨-೩೯) ವಿಚಾರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. “ದೈವವ ನೆನೆವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲ” (೫-೫೦) ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಚಿರನೂತನ ಸತ್ಯದ ತತ್ವಗಳ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಿನಿಂದ ನಳಚರಿತ್ರೆಯ ಕಥೆ ಮೈದಾಳಿದೆ.

ನಳಚರಿತ್ರೆಯ ಕಥನರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲ, ಸರಳತೆಯಿದೆ; ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ, ವ್ಯಂಗ್ಯವಿಲ್ಲ, ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿದೆ; ಹೇಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ, ನೇರಿದೆ; ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳವಿಲ್ಲ, ಸ್ವಭಾವಚಿತ್ರದ ಸುಳಿವಿದೆ; ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರದಿಂದ ದುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ಪ್ರವಾಹವಿಲ್ಲ, ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಶಾಂತತೆಯಿದೆ; ಓಜಸ್ಸು ಇಲ್ಲ, ಕಾಂತಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಇದೆ; ಭಯಂಕರತೆಯಿಲ್ಲ, ಗಂಭೀರತೆಯಿದೆ; ನಾರಿಕೇಳಪಾಕ ಅರಸಿದರೂ ಸಿಗದು, ದ್ರಾಕ್ಷಾಪಾಕದ ಸವಿ ಅರಸದೆಯೂ ಸಿಗುವುದು; ವರ್ಣನೆಯಿದ್ದರೂ ‘ಅಯ್ಯೋ ಸಾಕು’ ಎಂದು ಮನಸ್ಸು

‘ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ’ ಸಾಂಗತ್ಯ ಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತೆಯಾಗಿದೆ. ಗುಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲನ್ನು ಪಡೆದ ಇದು ಪ್ರಿಯವಾದ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು.

ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕೃತಿ. ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇದು ರಾಗಿ ಬತ್ತಗಳೊಳಗೆ ವಾಗ್ವಾದ ನಡೆದು, ರಾಗಿಯು ಜಯಗಳಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇವರು ‘ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತ’ನೆನ್ನುವ ತತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಕನಕದಾಸನದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ‘ನೃಸಿಂಹಸ್ತವ’ವೂ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಗ್ರಂಥ.

ಇನ್ನು ಉಳಿದುದೆಂದರೆ ಅವನ ನಳಚರಿತ್ರೆ. ನಳಚರಿತ್ರೆಯು “ವರಪುರದ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯನ ಅಂಕಿತಮಾಗಿ” ಹೇಳಿದ ಸೊಗಸಾದ ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯ. ಭಕ್ತಿಸುಧೆಯ ಕಾರಂಜಿಯನ್ನು ಪುಟಿದೇಳಿಸಿ, ಮಾನವಪ್ರಕೃತಿಯ ಹಿರಿದಾದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನಿತ್ತ ಸುಂದರಕಾವ್ಯ ಅದು. ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮೊದಲ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿದೈವವಾದ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯನನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಹಾಡಿದುದೂ, ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾವಾರಿಧಿಯೂ, ವಿಘ್ನನಿವಾರಕನೂ ಆದ ಗಣಪತಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧಿದೇವತೆಯಾದ ಶಾರದೆ- ಇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯನ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುವ ಕ್ರಮವೂ, ಪ್ರತಿಸಂಧಿಯ ಸಮಾಪ್ತಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಕನಕದಾಸನು ಪ್ರಾಂಜಲಭಕ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮುಡಿಪು. “ಸಂಧಿಸಿದ ವಿಧಿವಶವ ತಪ್ಪಿಸಲಾರ ಹವಣು” (ಸಂ.೪.ಪ.೨೧), “ಮುನ್ನಿನಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದಕೇನ ಮಾಡುವುದು” (ಸಂ.೫, ಪ.೧೧), “ಪನ್ನಗಾರಿದ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನಗಿನ್ನು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊಳಿನ್ನು ಸೈರಿಸಲಾರ ವಶ” (ಸಂ.೬, ಪ.೬) ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವ ತಾತ್ವಿಕದರ್ಶನ ಭಕ್ತಿಯ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ಕಳಶ.

೩. ಪರಿಶೀಲನೆ:

ಕನಕದಾಸನ ನಳಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಅದರ ವನಪರ್ವದ ೨೮ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಳೋಪಾಖ್ಯಾನವೇ ಇದರ ಮೂಲ ವಸ್ತು. ಆದರೆ ಆ ನಳೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಇದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕವಿಸಹಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ, ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಚಿತವೆನಿಸುವಂತೆ ಕೆಲಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟು, ಹಿಗ್ಗು ಕುಗ್ಗು, ಹೊಸತನ

ಮದಕರಿಗೆ ನೊರಜಂತರವೆ? (೨-೧೭), ಕರಿಗಳನು ಮುರಿದಿಡುವ ಸಿಂಹಕೆ
ನರಿಗಳಿದಿರೇ(೨-೧೮), ಬಡಬಗೌತಣವಿಕ್ಕುವಡೆಯೊಕ್ಕುಡಿತೆ ಹಾಲೇ? (೨-೧೯),
ದಿನಪನಿದಿರಲಿ ತಮದ ಹಾವಳಿಯೇ? (೪-೮), ಮುಂಗೈಗಂಗಣಕೆ ಕುಲದೀಪ
ಕನ್ನಡಿಯೇಕೆ? (೭-೪), ಗಾಳಿ ಮುರಿದೊಕಿದಡೆ ಘನಮೇಘಾಳಿ ನಿಲುವುದೇ? (೭-೩೨)
ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸಿವೆ.

“ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೊ ಅಧೈರ್ಯದಿ ನೆನೆವಳೊ...”(೭-೨) ಎಂದು
ಮುಂತಾಗಿ ಸಂದೇಹಿಸಿ ಪರಿತಪಿಸುವ ರೀತಿ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. “ಬಿದಿರ
ಮೆಳೆ ಧಗಧಗಿಸೆ ಘನ ಹೆಬ್ಬಿದಿರು ಛಟಿಛಟಿರೆನಲು.....” (೬-೭) ವನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುವ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಹೃದ್ಯವಾಗಿದೆ.
ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕವಿ ಮುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಮಾತಿನ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಲಘುವಾಗಿ, ಅಂದವಾಗಿ, ಮಿತವಾಗಿ
ಸಂಯಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ಬಲುಮೆಯ ಕೀರ್ತಿ
ಕನಕದಾಸನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು.

ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಭಾಷೆ ಬಹಳ ಮೃದುವಾದುದು, ಲಲಿತವಾದುದು,
ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣಿನಂತಹುದು, ಬಣ್ಣನೆಯ ಒಲವಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಲವಿಲ್ಲ
ದೇಸಿಯ ಸಹಜತೆಗೆ ಕಾವೇರಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ-

ಈ ಪರಿಯೊಳಾ ಕಾಮಿನಿಗೆ ಶೈ

ತೋಪಚಾರವ ಮಾಡಿದರು ಪರಿ

ತಾಪ ವೆಗ್ಗಳಿಸಿದುದು ಇದಕಿನ್ನೇನು ಹದನೆನುತ

ಚಾಪಳೆಯರಾಲೋಚಿಸುತ ಕಡು

ಪಾಪಿಯಂಗಜನೆಂದು ಬಯ್ಯುತ

ತೋಪನೆಡೆಗಿರದೈದಿ ತಂದರು ಸತಿಯ ಸಂತೈಸಿ

ಇಲ್ಲಿನ ಮೃದುವಾದ ಪದಬಂಧ ಹೃದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ದೇಸಿಯ
ಪ್ರಾಚುರ್ಯವಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ
ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ

ಬೇಸರಗೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಇಲ್ಲ, 'ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಇದ್ದರಾಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಇದೆ; ಮಾಲೆ ಮಾಲೆಯ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸುಳಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ರುಚಿ ತೋರುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸುಳಿದಾಡಿದೆ.

ಅಲಂಕಾರದ ಮಾತಾಗಲಿ, ವಾಕ್ಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಇಡಿಕಿರಿದು ಹೋಗಿ ಓದುವವರಿಗೆ ತಲೆಸಿಡಿತ ಬರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾಲುಗಳ ರತ್ನಪ್ರಭೆ ಗಗನವೀದಿಯ ತಾರಕೆಯವೊಲ್ ಸೊಗಸು ತೋರಿತು (೧-೨೧), ಇಳಿಗೆ ಇಳಿವ ಮಹಿಮರು ನಳಿನಮಿತ್ರನ ತೇಜದವೊಲ್ ಕಂಡರು (೩-೧೬), ನೃಪತಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ಅಮರೇಶ್ವರನ ಸಭೆಯಿಂದದಲಿ ಮೆರೆದುದು (೧-೨೬), ದಮಯಂತಿ ವಿವಾಹಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಸಿತಾಬ್ಜತೆ ಬರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದದಲಿ ಬಂದಳು (೩-೫೫), ಕಮಲವನದಲಿ ಮಂಜು ಸುರಿದಾ ಕ್ರಮದ ಬಗೆಯಲಿ ಸತಿಯಳಿಗೆ ನುಡಿಯ ಕೇಳುತ ಮುಖಕಮಲ ಬಾಡಿತು (೪-೩೪), ತಮದ ರಾಹುಗ್ರಹವು ಸೋಂಕಿದದ್ದುಮಣಿಯಂತಿರೆ (೪-೩೫), ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದ ನಳನು ದಮಯಂತಿಗೆ ಕಂಡನು. ನಳನು ಹೊಲಬು ತಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಬೇಡನ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಂತಾದನು (೪-೩೭), ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಾರದೆ ಬಳಲಿದ ದಮಯಂತಿ ಎಳೆಯ ಬಾಳೆಯ ಸುಳಿಯು ಅನಲನ ಜಳದ ಹೊಯ್ಯಲಿ ನೊಂದವೊಲ್ ಆದಳು (೫-೨), ನಳನ ರಾಣಿಗೆ ಶೋಕ ಪರ್ವದ ತೆರದಿ ಕತ್ತಲೆ ಲೋಕವನು ಮುಸುಕಿದುದು (೫-೧೪), ಹಿಮಕರನ ನುಂಗುವ ರಾಹುವಿನವೊಲ್ ಉರಗಪತಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುದು (೫-೨೭), ಸುದೇವನು ಸೃಷ್ಟಿಗಚ್ಚರಿ ರೂಪಿನಲಿ ಪರಮೇಷ್ಠಿಯಂದದಿ ಋತುಪರ್ಣನೋಲಗಕೆ ಬಂದನು (೮-೨೪), ಬರಸಿಡಿಲು ಬಡಿವಂತೆ ಸದೆದನು (೯-೩೧), ನೃಪ ರಾಜೀವಲೋಚನನಂತೆ ಸಿಂಹಾಸನದಿ ರಂಜಿಸಿದ (೯-೪೬) ಹೀಗೆ ಹಲಕೆಲವು ಸುಂದರವಾದ ಉಪಮೆಗಳು ನುಡಿಯ ನಡೆವಳಿಯನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿವೆ.

ಪರಮ ಕರುಣಾಮೃತವೆ ನಮ್ಮನು ಹೊರೆಯುತ್ತಿದೆ (೧-೧೬), ವದನಕಮಲವ ನೋಡಿ (೨-೧೭), ಕರುಣರಸಧಾರೆಯಲಿ ತಾಪವ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು (೨-೩೮), ತಳಿತ ಹರುಷಾನಂದದಲಿ(೩-೧೬), ಕರುಣಲತೆ ಕುಡಿದೋರಿತಾಕ್ಷಣ(೩,೪೩), ತನುಪುಳಕ ಜಲದಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೊಂಪುಳಿವೋಗಿ (೩-೪೬), ಒಲಿದಿಹಳು ಜಯವಧು (೪-೧೪), ಕಮಲನಾಭನ ಕರುಣಕವಚವು ಸಮೆದರಾರೇಗುವರು (೪-೩೪), ಅಪಜಯದ ನಾರಿಯ ಸೆರಗ ಹಿಡಿದೆನು (೪-೩೮), ಶೋಕಜ್ವಾಲೆ ಪರಿಹರವಾಯ್ತು (೮-೪೦), ಕೋಪಾಗ್ನಿಯಲಿ ಖತಿಮಸಗಿ(೯-೩೭), ನಿಷಧನ ಸೇರಿಹಳು ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ (೯-೩೯), ನೀ ಗೆಲಿದೊಡೆ ಭೂಲಲನೆಯನು ತಾ ಬಿಡುವೆ (೯-೪೩) ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಕೆಲವು ರೂಪಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಮಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪರಮಋಷಿಗಳ ನೆರೆವಿಯೇ ಸಭೆ, ಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯಾಂಬುಧಿಯೆ ಸಿರಿ (೧-೧೬) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವನರಾಜ್ಯವನ್ನು ರೂಪಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ.

ಧರಣೀಶ್ವರ, ಧರಣಿವಲ್ಲಭ, ಧರಣೀಕಾಂತ- ಹೀಗೆ ಶಬ್ದರಚನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ 'ನೃಪ' ಎಂಬ ಪದಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ೧೩೦ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಾರಿ ಅವರ್ತನವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ವಿಶೇಷಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ನಳಚರಿತ್ರೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಜರ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದಲೇ ತುಂಬಿರುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಲೂ ಬಹುದು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯೆನಿಸದೆ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಪದಗಳು ಬರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ರೂಢಿಯ ಪದಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೆಚ್ಚ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ನಳಚರಿತ್ರೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳೂ ಭದ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕವಿ ವರ್ಣನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಬಹಳ ಸಂಯಮ ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣನೆಗಳೆಂದರೆ ನಗರ ವರ್ಣನೆ, ಬೇಟೆಯ ವರ್ಣನೆ, ವಿವಾಹ ಮಂಟಪದ ವರ್ಣನೆ, ಹುತವಹನ ವರ್ಣನೆ, ಸೂರ್ಯೋದಯ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಉದ್ಭವಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ನಗರ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧ ವರ್ಣನೆ. ಅವುಗಳೂ ದೀರ್ಘವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ನಿಷಫನಗರದ ವರ್ಣನೆ ಕೇವಲ ಆರುಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಹದಿನಾರು ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ನಳ- ಇವರಿಬ್ಬರ ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆಗೆ ಮೀಸಲು. ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನ ವರ್ಣನೆ ಮೂರುವರೆ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವರ್ಣನೆ ಚುಟುಕು ಮತ್ತು ಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಶುಚಿಯೂ ರುಚಿಯೂ ಆಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ ಗೌಣವಾಗಿದ್ದು, ಮಾನವಸ್ವಭಾವವರ್ಣನೆಗೆ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಾಯಭರಿತೆಯಾದ ದಮಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕಾಮಬಾಧೆ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ವಿಯಾದ ಅವಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ಸಹನೆ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಗಳು, ನಳನ ದುಃಖ, ಕಲಿಪುರುಷನ ಸ್ವಭಾವ, ನಳನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿತವಾದ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೀವಂತ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಯದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿ ನಳನ ಮೇಲಿನ ಮೋಹದಿಂದ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ೧:೨ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಇಂತಹ ಮಾಧುರ್ಯಪೂರ್ಣ ರಚನೆಗೆ ಒಲಿದು ಒಯ್ಯನೆ ಸಾಗುವ ಭಾಮಿನಿಯ ಛಂದೋಬಂಧ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಹೊಸಪದಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ, ಇದ್ದ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಕವಿಗೆ ಕರತಲಾಮಲಕ. ಕಾಮಜ್ವರದಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾದ ದಮಯಂತಿಗೆ ಸಖಿಯರು ಶೈಶೋಪಚಾರ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದ ಮಾತುಗಳು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ದಮಯಂತಿಗೆ' ಎನ್ನುವುದರ ಬದಲು 'ಕಾಮಿನಿಗೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದುದು ತುಂಬ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಕಾಮಬಾಧೆಗೆ ಒಳಗಾದವಳಿಗೆ ಉಪಚಾರ ಬಲು ಬೇಗನೆ ಆಗಬೇಕಾದುದು ಸಹಜ. ಅದರ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು 'ಶೈಶೋಪಚಾರ'ವೆಂಬ ಆದಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ವರದ ಪದ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಶಿಶಿರೋಪಚಾರ' ವಂದಿದ್ದರೆ ಛಂದಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಅರ್ಥದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕುಂದೂ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾವಗಂಭೀರತೆಗೆ ಲೋಪ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ರೀತಿ 'ಪರಿತಾಪ ವೆಗ್ಗಳಿಸಿದುದು' ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಪರಿತಾಪದ ಗಾಢತೆಯನ್ನು 'ವೆಗ್ಗಳಿಸಿದುದು' ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ದ್ವಿತ್ವವಿರುವ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ದೇಶೀಯ ಪದ ಹಿಗ್ಗಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದಕ್ಕೆ 'ಹದನೆನುತ' ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಮಂದಗತಿಯ ಗ್ರಸ್ತವರ್ಣ ಸಮೂಹದ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಆಲೋಚನಾಪರತೆಯ ನಿಧಾನಗತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ತುಂಬ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉಪಚರಿಸುವ ಗೆಳತಿಯರನ್ನು ಕವಿ 'ಚಾಪಳಿಯರು ಆಲೋಚಿಸುತ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪದಪ್ರಯೋಗ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗೆಳತಿ ನರಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದರೂ ತಾಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಿರುವಾಗ ಉಪಚರಿಸುವವರ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬ ಚಪಲವಾಗುವುದು ಸಹಜ ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪದ ಬಹಳ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕನಕದಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ, ಔಚಿತ್ಯದ ಮೇರೆವರಿಯದಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

ನಳಚರಿತ್ರೆಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುನುಡಿ, ಬಳಸುನುಡಿ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ಭಾಷೆ ಬಹಳ ಮಡಿಯಾದುದು. ಶಬ್ದ ಅತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ 'ಅರಸು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಧಾರಣ ಅರುವತ್ತು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆ ತಲೆಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಧರಣಿಪ, ಧರಣಿಪತಿ, ಧರಣಿಪಾಲ, ಧರಣಿಪಾಲಕ, ಧರಣಿಶ,

ಉಗಿದು ಬಿಸುಟ ವಿಭೂಷಣದ ಮೈ

ಲಿಗಿಯ ಸೀರೆಯ ಮಲಿನತನು ಕಳೆ

ದೇಗಿದು ಕೈಗಲ್ಲದಲಿ ನಿಂದಿರೆ ಕಂಡನಾ ಸತಿಯ

ನಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿಯುವ ರಸವೆಂದರೆ ಕರುಣರಸ. ಅದು ಹೃದಯವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದ ನಳನು ಪಡುವ ಪಾಡು, ಅವನು ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ ಮರುಗಿದುದು, ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಡಿಸಿಕೊಂಡು ದುಃಖಿಸಿದುದು, ದಮಯಂತಿ ಪತಿಯಿಂದ ಅಗಲಿ ಗೋಳಿನ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ ಬಗೆ, ಮಗಳ ವೃತ್ತಾಂತ ಗೊತ್ತಾಗದಿರುವಾಗ ಭೀಮನೃಪನು ಅಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾತು- ಎಲ್ಲ ಹಜ್ಜೆ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಕರುಣರಸದ ಚಿಲುಮೆಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿ ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ನಳನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರನೂ ಅನುಭವಿಸಲಾಗದ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೊದಗಿದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೆ ಹೊರಟ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣ ರಸ ಗಟ್ಟಿಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದೆ.

ಧರೆಯ ನೃಪರಿಗೆ ನಿಪಥಪುರಪತಿ

ಯರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಸಮುಖವು

ದೊರಕಲದು ತಾಪುಣ್ಯವೆಂಬೀಯರಸುತನ ನಮಗೆ

ಹರಿದುದೆಲ್ಲ ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯದ

ಸಿರಿಗೆ ಬಾಹಿರನಾಗಿ ಸತಿಯಳ

ಸೆರಗನುಡುವಂತಾಯ್ತೆ ಹರ ಹರಾಯೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದು

ನಳನು ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿರುವ ಹೊತ್ತು ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿರಲು, ಎಚ್ಚತ್ತ ದಮಯಂತಿ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಮರುಗಿದ ಮರುಕ ಕರುಳನ್ನೆ ಹಿಂಡುವಂತಹದು.

ಕಾಣೆರೇ ಅರಸಂಚೆಗಳೆ ನೀವ್

ಕಾಣೆರೇ ನಿಜಪತಿಯ ಶುಕಪಿಕ

ಕಾಣೆರೇ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೆ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನು

ಹೇಗಾದಳೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ಬಗೆ ಹೀಗಿದೆ:

ಉಣ್ಣುಳ್ಳನ್ನವ ಕಾಮಗತ್ತಲೆ

ಕಣ್ಣಿನಲಿ ಪೆರ್ಚಿದುದು ಸತಿಯರ

ಮನ್ನಣೆಗೆ ಮೈಗೊಡಳು ಬಲುಬೇಸರದಿ ಬಳಲುವಳು

ಬಣ್ಣಿಸಿಯೆ ಮಾತಾಡಲೊಲ್ಲಳು

ಬಣ್ಣುಗುಂದಿದ ದೇಹದೊಳಗೆಳ

ವೆಣ್ಣುಗಳ ಸೌಖ್ಯವನು ತೊರೆದಳು ಮದನನೆಸುಗೆಯಲಿ

ಕಲಿಪುರುಷನನ್ನು ಕವಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ವಿಪರೀತವಲ್ಲ, ಶರೀರವು ವಿಪರೀತ. ಅವನದು ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು, ತಗ್ಗಿದ ಕೊರಳು, ಕೆಂಗರಿಗಣ್ಣಿನ ಮೋರೆ, ಹರಕು ಗಡ್ಡ, ಕೆಂಚುಮೀಸೆ, ಮಲಿನವಸನ, ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಕರಾಳಭಟರು, ಇಂಥವನು ಉಕ್ಕಿನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕಲಿಪುರುಷನ ಶರೀರದೊಡನೆ ಸ್ವಭಾವವರ್ಣನೆಯೂ ಬೆರೆತಿದೆ.

ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿದ ಹೊತ್ತು ದಾಂಧಲೆಪಡುವ ನಳನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಚಿತ್ರ ಕೇವಲ ನಳನಿಗೇ ಮೀಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನ ಹೃದಯಚಿತ್ರ ಅದು. ಅದನ್ನು ಕವಿ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ:

ಮರುಗುವುದು ಮನವೊಮ್ಮೆ ಕಂಗಳು

ಮರಳಿ ನೋಡುವುದೊಮ್ಮೆ ಸತಿಯಳ

ಯಿರವ ಕಾಣದೆ ಕಳವಳಕೆ ಬೀಡಾದುದಾ ಹೃದಯ

ಕರಗಿತರಸನ ಧೈರ್ಯ ಚಿತ್ತದಿ

ಮುರಿದುದಗ್ಗದ ಮಹಿಮೆ ಶೋಕದ

ಹೊರಿಗೆಯಲಿ ಕಾತರಿಸಿ ನಡೆದನು ನೃಪತಿ ಕೇಳೆಂದ

ಸುದೇವನು ಸುಬಾಹುವಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿಯ ಚಿತ್ರವರ್ಣನೆ ಆಕೆಯ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಚಿತ್ರಗಾರನಿಗೆ ಚಿತ್ರಬರೆಯಲು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಧಾನರಸವಾದ ಈ ಕರುಣರಸಕ್ಕೆ ಅಂಗಾಂಗಿಯಾಗಿ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ರಸಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. “ದಂಡು ನಡೆಯಲಿ ನಿಷಧಪುರಿಗಾ ಭಂಡ ನೃಪಪುಷ್ಕರನ ಮಾತೇನು? ಅಂಡಲೆದು ಫಲವಿಲ್ಲ ಸಾಕಿನ್ನೇಳಿ” ಎಂಬ ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ವೀರರಸವೂ, “ಕಡೆದ ತಲೆಗಳ, ಸಿಡಿದ ಹುಬ್ಬಿನ, ಕಡಿದ ತೋಳ್ಗಳ, ನೆಗ್ಗಿದೆಲುಗಳ, ಉಡಿದ ತೊಡೆಗಳ, ಮಿದುಳ ಖಂಡದ, ಹರಿದ ಕರುಳುಗಳ, ಒಡೆದ ನೆತ್ತಿಗಳಿಂದ ರಕುತದ ಮಡು ಹರಿಯೆ” ಎಂಬ ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆ ಯಲ್ಲಿ ಭೀಭತ್ಸರಸವೂ, “ತರುಗಳನ್ನು ಮುರಿದು, ಮೆಳೆಗಳನ್ನು ಒರಸಿ ಮೆಟ್ಟುತ್ತ, ಕೋಡಿನಲಿ ಬಲು ಮೊರಡಿಗಳ ಕಿತ್ತಿಡುತ್ತ, ಸೊಂಡಿಲ ತೂಗಿ ಮದವೇರಿ ಕರಿಗಳು ಐತರು”ವಲ್ಲಿ ಭಯಾನಕರಸವೂ, “ಎಲೆ ಬಾಹುಕನೆ, ಹಲುಬುವುದೇನು ಕಾಂತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಬೊಂತೆಯನು? ಅಕಟ! ನೀನತಿಚೆಲುವನೇ? ಬಾಲಕಿ ನಿನಗೆ ತಕ್ಕವಳೋ? ಲೋಕದಿ ಮಕರಕೇತನ ಮರುಳನು” ಎಂದು ವಾಲಾಖ್ಯನು ನಳನನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯರಸವೂ ತುಣುಕುತುಣುಕಾಗಿ ಮಿಣುಕಿದೆ.

೪. ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿ :

ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೇ ಪಾತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ನಿಂತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳೂ ವಿಧಿಯ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳೇ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಳನೃಪ ಮತ್ತು ಅವನ ಪತ್ನಿ ದಮಯಂತಿ. ಈ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ಕಾವ್ಯದ ಹರಹಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳು. ಇನ್ನು ಇವರ ಸುತ್ತ ಸುಳಿದು ಪೋಷಕರಾಗಿ ಬರುವವರೆಂದರೆ ದೇವೇಂದ್ರ, ಕಲಿಪುರುಷ, ಭೀಮನೃಪ ಮುಂತಾದವರು.

ಕನಕದಾಸನ ನಳ ಸಾಮಾನ್ಯನಾದ ರಾಜನಲ್ಲ, ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬರೆ ನಳನೆಂದು ಅವನನ್ನು ಕವಿ ಹೆಸರಿಸದೆ ‘ನಳನೃಪ’ನೆಂದೋ, ‘ನಳನೃಪತಿ’ ಯೆಂದೋ, ‘ನಿಷಧನೃಪಾಲ’ನೆಂದೋ ಗೌರವದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಳನು ಮಾನವಾಧಿಪ. ಸಾರಹೃದಯನು, ಸಪ್ತದ್ವೀಪದ ಅವನಿಪರ ಮೌಳಿಗಳಿಂದ ಓಲಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಪಾದಕಮಲವುಳ್ಳವನು, ತ್ರೈಜಗದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ ಚಡಾಳಿಸಿದ ಮಹಿಮಾವಂತನು, ಶಶಿಕುಲಶಿರೋಮಣಿ. ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆತ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ. ಅಂತಹ ನಳನೃಪ ದಮಯಂತಿಯ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯ ವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ಮಾನವ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವೋ ಎಂಬಂತೆ

ಎಂದು ಹಲುಬುತ್ತ “ಮುಡಿಕೆದರಿ ಹುಡಿಯೊಳಗೆ ಹೊರಳುತ್ತ ಧರೆಯೊಳಗೆ ಒಡಲ ನೀಡಾಡುತ್ತ” ದಮಯಂತಿ ಹೀಗೆ ಹಂಬಲಿಸಿದಳು.

ಅಡವಿಪಾಲಾಗೆಂದು ಪಡೆದಳೊ ತನ್ನ ನಿಜಜನನಿ

ಮಡದಿಯರು ತನ್ನಂತೆ ಲೋಕದೊ

ಳೊಡಲ ತೆತ್ತವರುಂಟೆ ಲೋಕದಿ

ಪೊಡವಿಪತಿ ಮುಖದೋರೆನುತ ಹಂಬಲಿಸಿದಳು ಪತಿಯ

ದಮಯಂತಿ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಹೇಳಿ ಶೋಕಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರುಣರಸಕ್ಕೆ ಕಳಶವಿಟ್ಟಂತಿವೆ.

ಆರಿಗೆರಡೆಣಿಸಿದೆನೊ ಹಿರಿಯರ

ಗಾರುಗೆಡಿಸಿದೆನೋ ವೃಥಾ ಮು

ನ್ನಾರ ನೋಂಪಿಗಪಾರವಿಘ್ನವ ಮಾಡಿ ಕೆಡಿಸಿದೆನೊ

ಆರನಳಲಿಸಿದೆನೊ ತಪೋವ್ರತ

ನಾರ ಜರೆದೆನೊ ತನ್ನ ನಿಜಸಂ

ಸಾರವೀ ತೆರನಾಯ್ತು ಶಿವಶಿವ.....

ಎಂದು ಮರುಗುತ್ತ,

ಧರೆಯೊಳೆಲ್ಲಿಹನೋ ವಿಚಾರಿಸಿ

ಕರೆಸಿ ಕೊಡು ಎಲೆ ತಾಯೆ ಎನ್ನಯ

ಪುರುಷನಿಲ್ಲದ ಬಳಿಕ ಬಿಡುವೆನು ತನುವ.....

ಎಂದು ಗೋಗರೆಯುತ್ತ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.

ಹೀಗೆ ಕರುಣರಸದ ಹೊನಲು ಏಕತಾನವಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಹೃದಯಸಂವೇದನೆಯ ಕುರುಹಾಗಿ ಬರುವ “ಶಿವಶಿವ”, “ಹರ ಹರಾ”, “ಹರಮಹಾದೇವ”, “ಶೂಲಪಾಣಿಯೆ ಬಲ್ಲ”, “ಮುಹರಹಾ” ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಗಾರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಕನಕದಾಸನ ನಳ ಮಾನವಾಧಿಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯನಂತೆ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ, ಕಾಲಚಕ್ರದ ಉರುಳಿನಲ್ಲಿ ಉರುಳಿ, ಕಲಿಯ ಮಾಟಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಪರದೇಸಿಯಾಗಿ, ಬೇರೆಯವರ ಬಾಯ್ಬಿಂಬುಲಕ್ಕೆ ಕೈನೀಡಿ, ನೊಂದು ಬೆಂದು ಸುಣ್ಣವಾದನು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸತ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ, ತಾನು ನಂಬಿದ ದೈವವನ್ನಾಗಲಿ, ಮಾನವೀಯ ಧರ್ಮದ ಪರಾರ್ಥಗುಣವನ್ನಾಗಲಿ ಬಿಡದೆ ಬಾಳಿ ಚಿನ್ನವಾದನು. ತನ್ನನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಕಾಡಿ, ಪೀಡಿಸಿ ನೋಯಿಸಿದ “ಕಲಿಗೆ ಶಾಪವ ಕೊಡದೆ ಮನ್ನಿಸಿದ” ಕರುಣಾಮಯಿ ಆತ. ಮರೆಮೋಸದ ಜೂಜನ್ನಾಡಿ ಸೋಲಿಸಿ ಕಾಡಿಗಟ್ಟಿದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪುನಃ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಜೂಜಾಡಿ ಗೆದ್ದಾಗ ದ್ವೇಷಿಸಿ ಓಡಿಸದೆ, “ಮನವೊಲಿದು ಮನ್ನಿಸಿ ಕರೆದು ಕಲಿಪುರುಷನಿಂದಾದುದುಪಹತಿ ನಿನ್ನ ತಪ್ಪೇನು? ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿದಿರು, ನಿನ್ನಲಿ ಚಲವು ನಮಗೆ ಇನಿತಿಲ್ಲ, ಮುನ್ನವೊಲ್ ಇಳಿಯ ಪಾಲಿಸು, ನಮ್ಮನೋಲಗಿಸು” ಎಂದು ಭರವಸೆಯಿತ್ತು ಆಸರೆನೀಡಿದ ಉದಾರಿ.

ನಿಜವಾಗಿಯೂ, ಕವಿ ಹೇಳುವಂತೆ ನಳನು ಪರಮ ಪುಣ್ಯೋದಯನು, ಸದ್ಗುಣಭರಿತನು, ಸತ್ಯಸುಭಾಷಿತನು, ಸಂಗರಸುಧೈರ್ಯನು, ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲನು, ನಿಗಮ ಕೋವಿದನು, ಹಾಗೂ ಅರಸುಕುಲಪಾವನನು. ಕನಕದಾಸನು ಕೊಟ್ಟ ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳು ವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಆಗಿರದೆ ಅವನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ನಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿ.

ಕನಕದಾಸನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ದಮಯಂತಿ ಸಾಮಾನ್ಯಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲ. ನಳ ಮಹಾಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ, ಸಾಧ್ವಿಯಾಗಿ, ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಮೆರೆಯುವ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನ. ವಿದರ್ಭದ ಭೀಮರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಯಾಗದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದವಳು. ಗುಣದಲ್ಲಿ, ಶೀಲದಲ್ಲಿ, ಮಾತಿನ ಭಣಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶರ್ವಾಣಿಗೆ ಸರಿಯಾದವಳು, ರತಿದೇವಿಗೆ ಎಣೆಯಾದವಳು, ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವಳು.

ಅಂತಹ ದಮಯಂತಿ ಒಂದು ದಿನ ಕವಿಜನರ ಮೂಲಕ ನಳನೃಪನ ಶೀಲ, ಸೌಂದರ್ಯ, ವೈಭವ, ವಿಶಾಲಮತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ, ಮೋಹಪರವಶಳಾಗಿ ಕಾಮಬಾಧೆಯಿಂದ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾಳೆ, ನಳನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಹಂಸರೂತನಿಂದ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅವಳ ಸ್ವಯಂವರ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ರೂಪಾದಿಗೆ ಮಾರುಹೋದ ದೇವೇಂದ್ರ,

ನಳನ ಮೂಲಕವೂ ತನ್ನ ರಂಭಿಯರ ಮೂಲಕವೂ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವಂತೆ ಮನವೊಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ದಮಯಂತಿ ತಾನು ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವರಿಸಿದ ನಳನನ್ನೇ ವರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದು, ಇಂದ್ರಸೇನ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾಸ್ಯೆ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ದಮಯಂತಿಯ ಜೀವನದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಬಾಳು ಸುಖದ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯ ಬದಲು ಕಣ್ಣೀರಿನ ಕಡಲಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಪತಿಯಾದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋತ ವರ್ತಮಾನದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದುಃಖಗೊಂಡ ಅವಳು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು, ನಳನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು “ತಾನು ಕಾನನವ ಸಂಚರಿಸುವೆನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ” ಎಂದು ಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಪತಿಯಿಂದ ಆಗಲಿ ಅನಾಥೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದಾಗಿ ಬೇಡನಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾಳೆ. ವರ್ತಕರಿದ್ದರೂ, ಕಾಡಾನೆಗಳ ಲೂಟಿಯ ಭಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅದರಿಂದಲೂ ಪಾರಾಗಿ ಚೈದ್ಯನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಸೇವಕಿಯಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ನಿಜಪತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಬಾಳಿನ ಗೋಳಿನ ಉರುಳಿಗೆ ಸುರುಳಿ ಸುರುಳಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಕೊನೆಗೆ ನುಣುಚಿ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.

ಕನಕದಾಸನ ದಮಯಂತಿ ಮಾನವಾತೀತಳಲ್ಲ, ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿ, ಸಹನೆಯ ಮೂರುತಿ, ಸೌಜನ್ಯದ ಆಕೃತಿ. ಯಾರಿಗೂ ಎದುರು ಮಾತನಾಡುವವಳಲ್ಲ, ಎರಡು ಬಗೆಯುವವಳಲ್ಲ. ಸ್ವಯಂವರಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನಳನನ್ನು ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲಾಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು “ದೇವಕುಲಸಂಭವರು ರಕ್ಷಿಸಿ ನೀವು ಮಗಳೆಂದು ಎನ್ನ ಭಾವಿಸಿ ಪಾವನರು ತರಳೆಯನು ಪತಿಕರಿಸಿ” ಎಂದು ವಿನಯ ತೋರಿದವಳು ಅವಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ನಳನು ಪುಷ್ಕರನಿಂದ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋತ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪುರೋಹಿತನಿಂದ ತಿಳಿದಾಗ “ಕಮಲನಾಭನ ಕರುಣಕವಚವು ಸಮೆದರಾರೇಗುವರು? ಹರಹರಾ! ಕುಮತಿ ಪುಷ್ಕರನಂತು ಮುನಿದನೇ” ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಉದ್ಗರಿಸಿದವಳು ಅವಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಗಂಡನೊಡನೆ “ಸೋಲಿಸಿದನೇ ಪುಷ್ಕರನು? ಇದು ವಿಧಿವಶವಲಾ! ತಪ್ಪೇನು?” ಎಂದು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಬಯ್ಯದೆ ತನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟವನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡವಳು. ಹಾಗೂ “ಭೋಗೈಕ ಸಂಪದವು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ” ಎಂದು ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಒರೆದವಳು.

ದಮಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ದೊಡ್ಡಗುಣವೆಂದರೆ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ. ಈ ಕುರಿತು ಕವಿಯೇ ರೋಮಶನಿಂದ ಆಡಿಸಿದ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆಕೆ “ಸೀತಾಲಲನೆ, ದ್ರೌಪದಿ, ಚಂದ್ರಮತಿಯರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಚ್ಯುತನ ಅಚ್ಯುಮೆಚ್ಚಿನ ರಾಜವನಿತೆ,” ಸಾಧ್ವಿ, ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆ. ಇಂದ್ರನ ಕಡೆಯಿಂದ ಮನವೊಲಿಸಲು ಬಂದ ನಳನಿಗೆ ಅವಳು ಹೇಳುವ “ನಿಷಧಪತಿಯೇ ಪತಿಯೆನುತ” ಭಾವಿಸಿದೆನು. ಆತನ ಕರುಣವೆನ್ನಲಿ ಪಸರಿಸಿದಡೆ ಅದು ಲೇಸು, ಲೇಸಲ್ಲದಡೆ ನಳನೃಪಗೆ ಅಸುವ ತೆರುವೆನು” ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರದ ಮಾತು ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ, ಅವಳು “ಅನುದಿನವು ನಳನ ಪದಯುಗವನಜವನು ಭಜಿಸುವವಳು.” ಅದಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ “ತನುವ ಸೈರಿಸಲಾರದ”ವಳು. ನಳನೊಡನೆ “ನಿರ್ಮಳಚಿತ್ತದಲಿ ಕಾನನವ ಸಂಚರಿಸುವವಳು.” ನಳನಿಂದಲೇ “ಎಲ್ಲರೋಪಾದಿಯ ಪತಿವ್ರತೆಯಲ್ಲವೀ ದಮಯಂತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡವಳು. ಪತಿವಿಹೀನೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಂಡೆ ಮಾಸಿಸಿಕೊಂಡು ಮಲಿನವಸನವನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು, ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದವಳು. ಸುನೀತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪತಿಚಿಂತೆಯಿಂದ ಅನುದಿನವೂ ಆಹಾರ ನಿದ್ರಾಂಗನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪತಿಮುಖ ದರ್ಶನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವಳು. ಮೇಲಾಗಿ “ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿದೈವ,” “ಪತಿಯನಗಲಿದ ಬಳಿಕ ಗತಿಯಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನಂಬಿದವಳು. ಕವಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ದಮಯಂತಿ “ಲೋಕದ ಮಾನಿನಿ” “ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಿ”, ಎಲ್ಲ ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿವ್ರತಾಗುಣದಿ ಗುರು ಹಾಗೂ ಘನಸತಿ. ಹೀಗೆ ದಮಯಂತಿ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮದ ಅವತಾರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ, ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ.

ಅವಳು ಸಜ್ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸತಕ್ಕವಳಾದಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಪತಿಭಕ್ತಿಯಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೂ ಅವಳ ಉಸಿರು. “ವಾರಿಜಾಕ್ಷ ಮುಕುಂದ ಸಲಹು”, “ವನಜನಾಭ ಮುಕುಂದ ಸಲಹು” ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆ ಉಸಿರಿನ ಮಿಡಿತಗಳು.

ಕನಕದಾಸ ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತಕವಿ. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಅವನ ದರ್ಶನ. ಮಾನವವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ‘ವಿಧಿವಶ’ವೆಂದು ಕಂಡವನು. ‘ಪುರಾಕೃತ’ವನ್ನು ಮೀರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದವನು. ಗತಿಗೆ ಕಾರಣ ಸತ್ಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡವನು. ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ತಿರುಗುವವುಗಳು. ನಳನು “ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನಗಿನ್ನು

ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊಳಿನ್ನು ಸೈರಿಸಲಾರ ವಶ"? ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದಮಯಂತಿ ಮನದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುತನ ನೆನೆಯುತ್ತ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಮದಗಜಗಳೇ ತಮಗೆ ತಾವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಹೋದುವಂತೆ. ರೋಮಶನೂ “ದೈವವ ನೆನೆವ ಭಕ್ತರಿಗುಂಟಿ ಭಯ?” ಎಂಬುದನ್ನು ನಂಬಿದವನು. ಹೀಗೆ ಕವಿಯ ಕಾಣ್ಕೆಯಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ ಕುರಿತು ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ಎಂ. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ರಾಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವನಾಥ ಬುಕ್ ಡಿಪೋದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಯನ್ನೂ, ಪ್ರೊ. ದೇ.ಜವರೇಗೌಡರು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಸಮಿತಿಯವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ (ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೬೫) ಅಚ್ಚಾದ ಪ್ರತಿಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯಸಮಿತಿಯವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದರೂ, ಕೆಲವು ಓಲೆಗರಿಯ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುವಂತೆ ಪಾಠಪರಿಷ್ಕರಣವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಎಚ್. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ

ಪರಿವಿಡಿ

೧. ಒಂದನೆಯ ಸಂಧಿ	೧
೨. ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿ	೧೬
೩. ಮೂರನೆಯ ಸಂಧಿ	೩೩
೪. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಧಿ	೫೮
೫. ಐದನೆಯ ಸಂಧಿ	೭೩
೬. ಆರನೆಯ ಸಂಧಿ	೯೪
೭. ಏಳನೆಯ ಸಂಧಿ	೧೦೪
೮. ಎಂಟನೆಯ ಸಂಧಿ	೧೧೯
೯. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸಂಧಿ	೧೪೨
೧೦. ಟಿಪ್ಪಣಿ	೧೬೮
೧೧. ಶಬ್ದಾರ್ಥಕೋಶ	೧೭೧

ಶಶಿಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರ ರಿಪುನೃಪ
ನಿಶಿತ ಭಾಸ್ಕರತೇಜ ನಿಮಗೀ
ವ್ಯಸನ ತೋರಿತೆ ಜೂಜನಲಿ ಶಿವಶಿವ ಮಹಾದೇವ
ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷನ ಕರುಣವಿದು ಸೋ
ಲಿಸಿದನೇ ಪುಷ್ಕರನುಯಿದು ವಿಧಿ
ವಶವಲಾ ತಪ್ಪೇನು ಸಾಕೆನ್ನೆಂದಳಿದುಮುಖಿ

೩.೬

ಲಲನೆಯಾಡಿದ ನುಡಿಗೆ ಸಭೆಯವ
ರಳಲಿ ಬೈದರು ಪುಷ್ಕರನ ಕೇ
ಳಲವೊ ಬಾಹಿರ ಸಾಕು ತೆಗೆ ಚಾರಿಗಳನೆಂದನುತೆ
ಹೊಲಬುದಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಬೇಡನ
ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಂತಾಗೆ ನಳನೃಪ
ತಿಲಕನೆಂದನು ಮನದ ದುಗುಡದಿ ತನ್ನ ನಿಜಸತಿಗೆ

೩.೭

ತರುಣ ಕೇಳಪಜಯದ ನಾರಿಯ
ಸೆರಗ ಹಿಡಿದನು ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ
ಪರರಿಗಿತ್ತುಳುಹಿದನು ದೇಹವನಿದಕೆಯಂಜದಿರು
ತರುಣ ನೀ ಕಾನನದಿ ಗಿರಿಗ
ಹೃದಗಲಲಿ ಬಿಡದೆಂತು ತೋಳುಮೆ
ಹರಹರಾಯೆಂದನುತ ಸತಿಯನು ನೋಡಿ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ

೩.೮

ಕಳೆಗುಂದಿದ ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ೩.೬. ದಮಯಂತಿ ನಳನೊಡನೆ “ನೀವು ಚಂದ್ರವಂಶವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಇರುವವರು, ಶತ್ರುರಾಜರಿಗೆ ಭಯಂಕರರಾದವರು, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವರು, ನಿಮಗೆ ಈ ಜೂಜಾಟದ ಗೀಳು ಹಿಡಿಯಿತೇ? ಶಿವಶಿವಾ! ಇದೆಲ್ಲ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಯೆ. ಆ ಪುಷ್ಕರನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ! ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಧಿಯೇ ಕಾರಣ. ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ?” ಎಂದು ತನ್ನ ಕಳವಳವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಳು. ೩.೭. ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರದವರು “ಪುಷ್ಕರನೇ, ನೀನು ಬಹಿಷ್ಕೃತನು, ಸಾಕು ನಿನ್ನ ಪಗಡೆಯಾಟ, ನಿನ್ನ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು” ಎಂದು ಬೊಬ್ಬಿಡುತ್ತ ಬೈದರು. ಆಗ ದಾರಿತಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಬೇಡನ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನಳನ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಆಗಲು ದುಃಖಭರದಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. ೩.೮. ನಳನು ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ “ನೋಡು, ಸೋಲೆಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಹೆರವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಯಿತು. ಉಳಿದುದು ಇದೊಂದು ಶರೀರ ಮಾತ್ರ. ಹೀಗಾದುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಡ. ತಾರುಣ್ಯದ ಮೆಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿರುವ ನೀನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಟ್ಟಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಕಷ್ಟಪಡುವೆ? ಅಯ್ಯೋ ಶಿವನೆ!” ಎಂದು

ಉರಗರಿಪುಕೇತನ ವಿಭೀಷಣ
 ವರದ ಹರಿ ಸದ್ಭಕ್ತಪೋಷಣ
 ದುರಿತಕುಲಗಿರಿವಜ್ರ ನರಕಾಂತಕ ಮಹಾಮಹಿಮ
 ಪರಮಪುರುಷ ಯಶೋದಯಾತ್ಮಜ
 ದುರಿತದುಃಖವಿನಾಶ ವರಪುರ
 ದರಸ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ ರಕ್ಷಿಸು ನಮ್ಮನನವರತ

೩.

ಕರಿವದನ ಹೇರಂಬ ಲಂಬೋ
 ದರ ಗಣಾಧಿಪ ಮೋದಕಪ್ರಿಯ
 ಪರಶು ಪಾಶಾಂಕುಶಕರಾಂಕಿತದಿಂದ ರಂಜಿಸುವ
 ಸುರನರೋರಗನಮಿತ ಗೌರೀ
 ವರಕುಮಾರಕ ವಿದ್ಯವಾರಿಧಿ
 ವರದ ಗಣಪತಿ ಪಾಲಿಸೆನ್ನಯ ಮತಿಗೆ ಮಂಗಳವ

೪

ನಾರಿ ನಳನದಳಾಕ್ಷಿ ವರ ಜಂ
 ಭಾರಿನುತ ಚತುರಾನನಪ್ರಿಯೆ
 ಭೂರಿಶುಭಗುಣಭರಿತ ಭಕ್ತಾತ್ಮಿತಜನಾಧಾರೆ
 ನೀರೆ ನಿಗಮವಿಚಾರೆ ಘನಶೃಂಗ
 ಗಾರೆ ಭಕ್ತರಿಗೊರವ ಕೊಡುವ ಉ
 ದಾರೆ ಶಾರದೆ ನಲಿದೊಲಿದು ನೆಲಸೆನ್ನ ಜಿಹ್ವೆಯಲಿ

೫

೩. ಸರ್ಪವೈರಿಯಾದ ಗರುಡನನ್ನು ಬಾವುಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನೇ, ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೇ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವನೇ, ಪಾಪವೆಂಬ ಕುಲ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ವಜ್ರದಂತಿರುವವನೇ, ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದವನೇ, ಮಹಿಮಾನ್ವಿತನೇ, ಉತ್ತಮಪುರುಷನೇ, ಯಶೋದೆಯ ಮಗನೇ, ಪಾಪದಿಂದಂಟಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಾಡುವವನೇ, ಈ ಪಟ್ಟಣದ ದೊರೆಯಾದ ಓ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ, ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಪಾಡು. ೪. ಗಜಮುಖನೇ, ಗಣಪತಿಯೇ, ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆಯವನೇ, ಪ್ರಮಥಗಣಗಳ ಅಧಿಪತಿಯೇ, ಮೋದಕವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವನೇ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ, ಪಾಶ ಮತ್ತು ಅಂಕುಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದವನೇ, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಹಾಗೂ ನಾಗಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೇ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಸುಪುತ್ರನೇ, ವಿದ್ಯೆಯ ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವವನೇ, ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ, ಗಣಾಧಿಪತಿಯೇ, ನನ್ನ ಈ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು. ೫. ಅಮ್ಮಾ ಶಾರದೆ, ನೀನು ಕಮಲದ ಎಸಳಿನಂತಹ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು, ಜಂಭಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವಳು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿ, ಶುಭಗುಣ

ಆಡಿದನು ಜೂಜಿನಲಿ ನೃಪ ಹೋ
ಗಾಡಿದನು ರಾಜ್ಯವನು ಕೋಶವ
ಕೇಡುಗರ ಕೈ ಮೇಳವಿಸಿದುದು ದೈವಗತಿಯಿಂದ
ಬಾಡಿತರಸನ ವದನ ಸಭೆಯಲಿ
ನೋಡಿದರು ಸಜ್ಜನರು ಮರುಗಿದ
ರಾಡಲೇನದನರಸ ಸೋತನು ವಿಧಿಯ ಘಟನೆಯಲಿ

೩೦

ತೀರಿತಿನೇನವನಿಪತಿ ಭಂ
ಡಾರವಸ್ತು ಸುವಸ್ತುವೆಲ್ಲವು
ಸೇರಿತನಗಿಂದಿನಲಿ ಪಣವೇನಿನ್ನು ಪೇಳಿನಲು
ಭೂರಮಣ ಚಿಂತಿಸಿದ ಮನದಲಿ
ನಾರಿಯಳನೊಡ್ಡುವನು ಸೋತಿಹ
ಧಾರಿನಿಯ ನೆರೆ ಗೆಲುವೆನುತ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ

೩೧

ಅರಸನಾಪ್ತಪುರೋಹಿತನು ಮನ
ಹರುಷವಿಳಿದೆಯ್ದಂದನಂತಃ
ಪುರವ ಹೊಕ್ಕನು ರಾಜವದನೆಯ ಸಭೆಗೆ ತಾ ಬಂದು
ತರುಣಿಯರ ಮೇಳದಲಿ ಶೋಭಿಪ
ಪರಮರತ್ನದ ಪೀಠದಲಿ ತಾ
ಹರುಷಮಿಗೆ ರಂಜಿಸುವ ಸತಿಯಳ ಕಂಡು ಕೈ ಮುಗಿದು

೩೨

ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪುಷ್ಕರನ ಪಾಲಾದುವು. ೩೦. ನಳನು ಜೂಜನ್ನಾಡಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಭಂಡಾರವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಕೇಡಾಳಿಗಳ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಸೋತ ಕಾರಣ ನಳನ ಮುಖ ದುಃಖದಿಂದ ಬಾಡಿತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಜ್ಜನರು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ “ರಾಜನು ಜೂಜಾಡಲು ಏಕೆ ಹೋದನು? ಆಡಿ ದುರ್ವಿಧಿಯಿಂದ ಪಾಪ! ಸೋತುಹೋದನಲ್ಲ” ಎಂದು ಮರುಗಿದರು. ೩೧. “ರಾಜನೇ, ಇನ್ನೇನು ಎಲ್ಲವೂ ತೀರಿಹೋಯಿತು. ರಾಜಕೋಶ, ವಸ್ತುಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದವು ಇನ್ನು ಯಾವುದನ್ನು ಪಣವಾಗಿ ಇಡುವೆ? ಹೇಳು” ಎಂದು ಪುಷ್ಕರನು ಕೇಳಿದಾಗ ನಳನು ಆಲೋಚನಾಪರನಾಗಿ “ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿ ಇಡುವೆನು. ಸೋತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆನು” ಎಂದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ೩೨. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ನಳನ ಹಿತಚಿಂತಕನಾದ ಒಬ್ಬ ಪುರೋಹಿತನು ದುಃಖದಿಂದ ಎದಕೆರಗಿ ಸುಮ್ಮನಿರಲಾಗದೆ ರಾಣೀವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ದಮಯಂತಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಥಳಥಳಿಸುವ

ಧರಣಿಪತಿ ಚಿಂತಿಸುತ ಹಲುಬಿದ
ನರನ ಹದನೇನೆಂದು ತಪದಲಿ
ಮರೆದು ಕಳೆದನೊ ನಮ್ಮನಿಬರನೆನುತಲಿರಲಂದು
ಸುರಪ ಕಳುಹಿದ ರೋಮಶನು ಮುನಿ
ವರನು ಗಡಣದೊಳೆಯ್ದಿ ರವಿಭಾ
ಸುರಸುತೇಜದೊಳಂದು ಕಾಮ್ಯಕವನಕ್ಕೆ ನಡತಂದ

೯

ಚ್ಯವನ ಗೌತಮ ಕಪಿಲ ಭೃಗು ಭಾ
ರ್ಗವ ಭರದ್ವಾಜಾತ್ರಿ ಕೌಶಿಕ
ಪವನಭಕ್ಷಣ ವಾಮದೇವ ಮರೀಚಿ ಮೃತ್ರೇಯ
ಶ್ರವತಿ ಕಣ್ವಾಗಿರಸ ಶುಕ ಗಾ
ಲವ ಪರಾಶರ ದಾಲ್ಫ್ಯ ವರಮುನಿ
ನಿವಹದೊಡನೆಯ್ದಂದನಾ ರೋಮಶಮಹಾಮುನಿಷ

೧೦

ಅರಸನನುಜರು ಸಹಿತ ಮುನಿಮು
ಖ್ಯರನು ಕಂಡಿದಿರದ್ದು ಚರಣದೊ
ಳಿರಗಿ ಬಿಜಯಂಗೈಯ್ತೆಂದನು ತಳಿರ ಮಂಟಪಕೆ
ವರಮುನೀಂದ್ರರಿಗರ್ಘ್ಯಪಾದ್ಯೋ
ತ್ಕರದೊಳುಪಚರಿಸುತ್ತ ದರ್ಭಾ
ಸ್ತರಣದಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು ಭಯಭರಿತಭಕ್ತಿಯಲಿ

೧೧

ಕಾಮ್ಯಕವನದ ನಡುವೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ೯. ಧರ್ಮರಾಯನು ಕಾಮ್ಯಕವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ “ಅಯ್ಯೋ, ಅರ್ಜುನನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನಾಯಿತು? ಅವನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟನೇ?” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಹಲುಬಿದನು. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ಕಳುಹಿಸಿದ ರೋಮಶಮಹಾಮುನಿಯು ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ನೇಸರಿನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ಆ ಕಾಮ್ಯಕವನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ೧೦. ಆ ರೋಮಶ ಮುನಿಯು ಚ್ಯವನ, ಗೌತಮ, ಕಪಿಲ, ಭೃಗು, ಭಾರ್ಗವ, ಭರದ್ವಾಜ, ಅತ್ರಿ, ಕೌಶಿಕ, ಪವನಭಕ್ಷಣ, ವಾಮದೇವ, ಮರೀಚಿ, ಮೃತ್ರೇಯ, ಶ್ರವತಿ, ಕಣ್ವ, ಅಂಗೀರಸ, ಶುಕ, ಗಾಲವ, ಪರಾಶರ, ದಾಲ್ಫ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ತಂಡದೊಡನೆ ಬಂದನು. ೧೧. ಆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಧರ್ಮಜನು ತಮ್ಮಂದಿರೊಂದಿಗೆ ಎದ್ದು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡನು, ಅವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಎರಗಿದನು, ಅವರನ್ನು ಚಿಗುರಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು, ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ಕೈ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಉಪಚರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು.

ನಂಬಿದನು ಲೇಸಾಗಿ ಭಾಷೆಯ
 ನಿಂಬುಗೊಂಡುದು ಹೃದಯ ಪುಷ್ಕರ
 ನೆಂಬ ಖಳ ಸಂತೋಷದಲಿ ಕಲಿಪುರುಷನೊಡಗೊಂಡು
 ಅಂಬುಜಾಕ್ಷನ ಕಳಿಗೆ ತಾ ಪ್ರತಿ
 ಬಿಂಬನೆನಿಸುವ ನಳನ ಬಳಗತಿ
 ಸಂಭ್ರಮದೊಳ್ಳಿತಂದರಿಬ್ಬರು ರಾಯನೋಲಗಕೆ

೨೪

ಮಿಸುನಿ ರತ್ನಪ್ರಭೆಗಳಲಿ ರಂ
 ಜಿಸುವ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ ರಾಜ
 ಪ್ರಸರಸಹಿತವನೀಶನಿದ್ದನು ಸಿಂಹಪೀಠದಲಿ
 ಶಶಿಮುಖಿಯರೆಡಬಲದಿ ಕೈವಾ
 ರಿಸುತ ಸಿತಚಾಮರವ ಚಿಮ್ಮಲು
 ನಸನಗುತ ಕೈ ಮುಗಿದು ಪುಷ್ಕರನೆಂದನಾ ನಳಗೆ

೨೫

ಅರಸ ಕೇಳಿ ವಿಪ್ರನತಿ ಭಾ
 ಸುರ ಸುತೇಜದೊಳಿಸೆವ ನೆತ್ತವ
 ನೆರಡ ಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟ ನನಗಿದರಲ್ಲಿ ಮನವಾಯ್ತು
 ಹರವು ಹಾಸಂಗಿಗಳನಾಡುವೆ
 ವಿರದೆ ಸೋತವನಾವನಾಗಲಿ
 ಧರೆಯನುಳಿದು ವನಾಂತರಕೆ ತೆರಳುವುದು ಸತಿಸಹಿತ

೨೬

ನಂಬಿಕೆಯಿಡು" ಎಂದನು. ೨೪. ದುಷ್ಪನಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಕಲಿಯ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಿದನು. ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂಬ ಕಲಿಯ ನಂಬಿಗೆಯ ಮಾತು ಅವನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿತು. ಅವನು ಕಲಿಪುರುಷನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವ ನಳನಲ್ಲಿಗೆ ಬಹಳ ಸಡಗರದಿಂದ ಬಂದರು. ೨೫. ಕಲಿ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರರು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನಳನು ಚಿನ್ನ ರತ್ನಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಇತರ ರಾಜರ ಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಆಸೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಎಡಬಲ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಬಿರುದು ಬಾವಲಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೊಗಳುತ್ತ ಚಾಮರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಪುಷ್ಕರನು ಕೈ ಮುಗಿದು ನಸುನಗುತ್ತ ರಾಜನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. ೨೬. "ಮಹಾರಾಜ, ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಎರಡು ಪಗಡೆಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನನಗೂ ಪಗಡೆಯಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಪಗಡೆಯ ಮಣೆಯನ್ನು ತರಿಸಿ ಆಡೋಣವಂತೆ. ಆದರೆ ಒಂದು, ಯಾರೇ ಸೋತರೂ ಸೋತವರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೆಂಡತಿ ಸಮೇತ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು."

ಎಲೆ ಮಹೀಪತಿ ನೀನಿನಿತು ಉ
 ಮೃಳಿಸಲೇಕರಸುಗಳು ಪೂರ್ವದ
 ನಳ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಾದಿ ರಾಘವನೃಪರು ಹಳುವದಲಿ
 ಲಲನೆಯರ ತಾವಗಲಿ ಕಷ್ಟವ
 ಬಳಸಿದರು ಅವರಂತೆ ನಿನಗುಪ
 ಟಳಗಳುಂಟೇ ಬರಿದೆ ಮನನೋಯದಿರು ನೀನೆಂದ

೧೫

ಪರಮಾಂಶಗಳ ನೆರವಿಯೇ ಸಭೆ
 ಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯಾಂಶುಧಿಯೆ ಸಿರಿ
 ನರವೃಕ್ಷೋದರ ಮಾದ್ರಿತನಯರು ನಿನಗೆ ಬಾಹುಬಲ
 ತರುಣಿಯೇ ಭೋಗೈಕಸಂಪ
 ತ್ತುರುತರದ ವನರಾಜ್ಯ ನಿನಗಿಂ
 ತಿರಲು ಸರಿಯಾರರಸ ಚಿಂತಿಸಲೇಕೆ ನೀನೆಂದ

೧೬

ಆದಡೆಲೆ ಮುನಿನಾಥ ನಳನೃಪ
 ಮೇದಿನಿಯನುಳಿದವನಿಯಲಿ ತ
 ಳೋದರಿಯನೆಂತಗಲಿದನು ತಾನಾರ ದೆಸೆಯಿಂದ
 ಸಾಧಿಸಿದನವನಿಯನು ಧರೆಯೆಂ
 ತಾದುದಾ ನಳನೃಪಗೆ ನೀವಿದ
 ನಾದರಿಸಿ ಪೇಳೆನಲು ನಗುಂತೆಂದನಾ ಮುನಿಪ

೧೭

ಬಂದೆವು, ಕಾಡಿನ ಗಿರಿಗುಹಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸುಖವಿಲ್ಲದವರಾಗಿ ತೊಳಲಾಡಿದೆವು. ಅಯ್ಯೋ ದೇವರೇ, ನನ್ನ ಹಾಗೆ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಲಿದವರು ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ಇದ್ದರೆ ಯಾರವರು? ಹೇಳುವಿರಾ?" ಎಂದು ಕೇಳಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ೧೫. ರೋಮಶನು "ರಾಜನೇ, ನೀನು ಇಷ್ಟೇಕೆ ಕಳವಳಪಡುವೆ? ಹಿಂದೆ ರಾಜರಾದ ನಳ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಶ್ರೀರಾಮ ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ, ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದಷ್ಟು ತೊಂದರೆ ನಿನಗೆ ಇದೆಯೇ? ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ" ಎಂದನು. ೧೬. ಮುನಿ ಮುಂದುವರಿದು ಹೀಗೆಂದನು: "ಅಯ್ಯಾ ನೀನೇಕೆ ಚಿಂತಿಸುವೆ? ಕಾಡಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿವರರ ಸಂದಣಿಯೇ ನಿನಗೆ ರಾಜಸಭೆಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕರುಣೆಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದೆ, ಅರ್ಜುನ ಭೀಮ ಮತ್ತು ಮಾದ್ರಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಕುಲಸಹದೇವರು ನಿನಗೆ ತೋಳ್ಬಲವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪತ್ನಿಯೇ ಸುಖಭೋಗದ ಸಿರಿವಂತಿಗೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾದ ವನರಾಜ್ಯವಿರುವಾಗ ನಿನಗೆ ಸಮಾನರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ?" ೧೭. "ಹಾಗಾದರೆ ಮುನಿಪತಿಯೇ, ರಾಜನಾದ ನಳನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದನು ಎಂದಿರಲ್ಲ ಅವನು ಯಾಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ತೊಲಗಿದನು? ಅವನು

ಅಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿದ ಬೀದಿಬೀದಿಗ
 ಅಲ್ಲಿ ಪುರಜನವರಿಯದಂತಿರ
 ಲಲ್ಲಿ ಮಾಯಾರೂಪಿನಿಂದ ಪಿಶಾಚನಂದದಲಿ
 ಸಲ್ಲಲಿತರಹ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಿ
 ಗೆಲ್ಲ ನಯವಿದನಾಗಿ ಕುಜನರ
 ನೆಲ್ಲ ಕಾಡುತ ಬಂದನರಮನೆಗಾಗಿ ಕಲಿರಾಯ

೧೮

ಮುರಿದು ನೋಡಿದನಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ
 ಮರಗಳುನ್ನತ ವಿವಿಧವೃಕ್ಷದ
 ಹೊರಿಗೆಯಲಿ ಕಣ್ಣೆಸೆವ ನಗರೋದ್ಯಾನವೀದಿಯಲಿ
 ಉರುತರದೊಳಹ ಅರ್ಕಪತ್ರದ
 ತರುವಿನಗ್ರದೊಳರ್ದ ಬಹುದಿನ
 ವರಸ ಕೇಳೆ ಕಲಿಪುರುಷನಿತ್ತಲು ರಾಜಭವನದಲಿ

೧೯

ಕರೆಸಿದನು ನಳನೃಪತಿ ಮುನಿಮು
 ಖ್ಯರನು ಭೂಸುರವರ್ಗವನು ಸ
 ತ್ಕರಿಸಿ ಜಪತಪಹೋಮಯಜ್ಞಾದಿಗಳನನುಗೊಳಿಸಿ
 ಸುರರ ಸಂತರ್ಪಣೆಯೊಳರುತಿಹ
 ನರಸನನುದಿನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಾಂ
 ತರದ ಫಲವದನರಿಯೆ ಬಂದುದು ಕಾಲಗತಿ ನೃಪಗೆ

೨೦

ಯಲ್ಲಿಯೂ ಜನರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರು. ೧೮. ಕಲಿಪುರುಷನು ನಿಷಢ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ನಗರದ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಕಪಟವೇಷದಿಂದ ಪಿಶಾಚಿಯಂತೆ ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿದನು. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರು ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ನೀತಿಜನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ, ಕೆಟ್ಟವರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಲೂ ನಳನ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ೧೯. ಕಲಿಯು ತಿರುತಿರುಗಿ ನೋಡಿದನು. ಅನೇಕ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ಎತ್ತರವಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮರಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ರಮ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವ ನಗರದ ಉದ್ಯಾನದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಎಕ್ಕೆಗಿಡದ ಮೇಲೆಯೂ ಇದ್ದು ನಳನನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ದಿನವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ೨೦. ಇತ್ತ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಳರಾಜನು ಜಪ ಪೂಜೆಗಳನ್ನೂ ಹೋಮಗಳನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾದ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿದಿನ ಸುರ ಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೂ ಅವನ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಫಲವೋ ಏನೋ? ಅಂತಹ ರಾಜನಿಗೆ ಕೇಡುಗಾಲ

ಮುಗಿಲ ತುಡುಕುವ ತನೆಗಳಾಳ್ವೆ
ರಿಗಳು ಪಾತಾಳಗಳ ಖಾತಗ
ಳಗಳು ಬಳಸಿದ ಕೋಟಿ ಸುತ್ತಾವರಿಸಿದುನ್ನತದ
ಗಗನವೀದಿಯ ತಾರಕೆಯವೊಲ್
ಸೊಗಸುತೋರುವ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾ
ಲುಗಳ ರತ್ನಪ್ರಭೆಗಳಲಿ ರಂಜಿಸಿದುದಾ ನಗರ

೨೦

ರವಿಶತಿಯ ವೀದಿಗಳ ಹೇಮದ
ವಿವಿಧ ಮಣಿಭಿತ್ತಿಗಳ ಕಾಂತಿಯು
ದಿವವನಣೆದುರು ರತ್ನನಿಚಯದ ಭದ್ರಭವನಿಕೆಯ
ಯುವತಿಯರ ಸಂಗೀತ ವೀಣಾ
ರವದ ರಹಿಯಲಿ ಮನಕೆ ಸವಿದೋ
ರುವ ಮಹಾರಚನೆಯಲಿ ಮೆರೆದುರು ನಿಷಧವರನಗರ

೨೧

ವಸುಧೆಯಮರರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ರಂ
ಜಿಸುವ ವೈಶ್ಯ ಚತುರ್ಥರುನ್ನತ
ಕುಶಲವಿದ್ಯಾಧಿಕರು ಕವಿಗಳು ಮಲ್ಲಗಾಯಕರು
ಅಸಮರಥಿಕರು ಸಮರದಲಿ ಸಾ
ಹಸರು ಕರಿ ರಥ ತುರಗ ಪಾಯ್ಲಳ
ವೆಸೆದುದಗಣಿತ ಚಾತುರಂಗದಿ ನಿಷಧವರನಗರ

೨೨

ಪಾವಟೆಗೆಗಳಿಂದಲೂ, ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೆರೆದಾಡುವ ಕಲಶಗಳ
ಕಾಂತಿಯಿಂದಲೂ ಆ ನಗರ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೦. ಮೋಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿಡುವ ಕೋಟೆಯ
ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳು, ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳು, ಬಹಳ ಅಳವಾಗಿ ಅಗೆದ ಕುಣಿಗಳು,
ಕಂದಕದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಕೋಟೆ, ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿದ ಬಾಂಬಟ್ಟಿಯ ತಾರೆಯಂತೆ
ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾಲುಸಾಲಾದ ರತ್ನಪ್ರಭೆ-ಇವುಗಳಿಂದ ಆ ನಗರ
ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೧. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಹೋಗುವ ಬೀದಿಗಳ, ಚಿನ್ನದ ಬಗೆಬಗೆಯ
ಮಣಿಗೋಡೆಗಳ ಹಾಗೂ ರತ್ನಮಯವಾದ ಭದ್ರಭವನಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ
ಅಡರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಯುವತಿಯರು ಹಾಡುವ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನುಡಿಸುವ ವೀಣೆಯ
ಕಲರವದಿಂದಲೂ, ಮನೋಹರವಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ನಿಷಧನಗರ
ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ೨೨. ನಗರವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದಲೂ, ವೈಶ್ಯರಿಂದಲೂ,
ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ, ಕುಶಲವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರಿಂದಲೂ, ಕವಿಗಳಿಂದಲೂ, ಜಟ್ಟಿಗಳು ಮತ್ತು
ಹಾಡುಗಾರರಿಂದಲೂ, ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ರಥಿಕರಿಂದಲೂ, ರಣವೀರರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು
ಆನೆ, ತೇರು, ಕುದುರೆ, ಕಾಲಾಳುಗಳೆಂಬ ಚತುರಂಗಸೈನ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಬವಣೆಯೇಕೆ ಹಿಮಾಂಶುಕುಲಸಂ
ಭವನು ಸುಜನಾಧಾರ ನೃಪಕುಲ
ನಿವಹದೊಳು ವಿಷ್ಣುತ ನತ್ಯೋದಾರ ನಿರ್ಮಳನು
ಇವಗೆ ವರವಿತ್ತವು ಸದಾ ನೆನೆ
ದವರ ಪಾತಕ ಹರಿವುದಿನ್ನಾ
ಭುವನಪತಿಗೆಣೆಯಾರು ಲೋಕದೊಳಿಂದನಮರೇಂದ್ರ

೧೨

ಹಿಡಿಯೆ ಭಲವನು ಹಿಡಿದ ಬಳಕದ
ಬಿಡೆನು ಮತವೆನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಷಧನ
ನಡವಿಗಟ್ಟದೆ ಮಾಣೆ ಮಾತಾಡದಿರಿ ನೀವೆನಲು
ಮಿಡುಕಿದರು ಕಡುಪಾಪಿಯವ ತಾ
ಬಿಡನೆನುತ ಮನನೊಂದು ಸುರಪತಿ
ತಡೆಯದೈದಿದನಮರಪುರಕವನೀತ ಕೇಳಿಂದ

೧೩

ಇಳಿದನವನೀತಳಕೆ ಖಳಕುಳ
ತಿಳಕನೆಂದನು ತನ್ನ ಭಟರಿಗೆ
ನಲನೃಪನ ಕಟ್ಟುವಡಸಾಧ್ಯವಿದೆನಗೆಯಾತನಲಿ
ಒಲಿದಿಹಳು ಜಯವಧು ಸುಶೀಲತೆ
ನೆಲಸಿದುದು ದುಶ್ಶೀಲ ದುರ್ಗುಣ
ಬಳಸದರಸನೆತ್ತ ಹೊಕ್ಕನು ನಿಷಧಪಟ್ಟವ

೧೪

ಅಪಮಾನಗೊಂಡು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿದು ಕೆಂಡವಾಗಿ “ತಪ್ಪಿ ಮಾತಾಡಬೇಡ. ಈ ಕ್ರಮ ನಿನಗೆ ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಆ ನಳನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಏನು! ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜೋಡಿಯಾಗುವ ಆ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಕೇಡುಬಗೆಯುವುದು ಸರಿಯೇ?” ಎಂದು ವಿರೋಧಿಸಿದನು. ೧೨. ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಾತು ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ನಳನನ್ನು ಹೊಗಳತೊಡಗಿದನು. “ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟವೇಕೆ? ಆ ನಳನು ಚಂದ್ರವಂಶಸಂಭೂತನು, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನು, ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಿದ್ಧನು, ಯಾವಾಗಲೂ ಧಾರಾಳಬುದ್ಧಿಯವನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಶುಚಿಭೂತನು. ಅಂತಹ ಉಪಮಾತೀತನಿಗೆ ನಾವು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇವೆ. ಸದಾ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದವರ ಪಾಪವೇ ನಾಶವಾದೀತು. ಆ ಲೋಕಾಧಿಪತಿಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿಗಟ್ಟುವವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ?” ೧೩. ದೇವೇಂದ್ರನು ನಳನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಯ ಸಿಟ್ಟು ಉಕ್ಕೇರಿತು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನು “ಹಠವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಯೇ ಸಿದ್ಧ. ಆದುದರಿಂದ ನಿಷಧರಾಜನಾದ ನಳನನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಸದೆ ಖಂಡಿತ ಬಿಡಲಾರೆನು, ನೀವು ಸುಮ್ಮನಿರಿ” ಎಂದು ಗಜರಿದಾಗ ದಿಕ್ಕಾಲಕರು ನಡುಗಿಹೋದರು. ದೇವೇಂದ್ರನು “ಈತನು ಬರೇ ಮೂರ್ಖನು. ಏನಾದರೂ ಹಿಡಿದ ಹಠವನ್ನು ಬಿಡದ ತಿಳಿಗೇಡಿ” ಎನ್ನುತ್ತ ಬೇಸರಿಸಿ, ತಡಮಾಡದೆ ಅಮರಾವತಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ೧೪. ಇತ್ತ ಅತಿನೀಚನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬಂದನು. ತನ್ನ ಸೇವಕರಿಗೆ “ನಳ ರಾಜನನ್ನು

ಭೂಮಿಪತಿ ಕೇಳಿತ್ತಲುತ್ತರ
 ಭೂಮಿಯಲಿ ಪಜ್ಜಳಿಸುತಿಹ ಸು
 ತ್ರಾಮಪುರದಂತೆಸೆದುದಲ್ಲಿ ಎದರ್ಭನಗರವದು
 ರಾಮಣೀಯಕರಚನೆಯಲಿ ನವ
 ಹೇಮಖಚಿತ ಸುರತ್ ಸೌಧ
 ಸ್ತೋಮಗಳ ಸಾಲಿನಲಿ ರಂಜಿಸುತಿದುರ್ದಾ ನಗರ

೨೭

ಅಲ್ಲಿಗಧಿಪತಿ ಭೀಮನೃಪ ಗುಣ
 ದಲ್ಲಿ ನಯದಲಿ ವೀರ್ಯವಿತರಣ
 ದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯದಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯದಲಿ ಧೈರ್ಯದಲಿ
 ಬಲ್ಲಿದ್ದನು ತಾನಾಗಿ ನಿಜಸುತ
 ರಿಲ್ಲವೆಂದುಮೃಳಿಸುತಿರೆ ಮನ
 ದಲ್ಲಿಗಾಕ್ಷಣ ಬಂದನಾ ದಮನಾಕೃಮುನಿವರನು

೨೮

ಬಂದ ಮುನಿಗವನಿಪತಿ ವಂದಿಸಿ
 ನಿಂದು ಕರಗಳ ಮುಗಿದು ವಿನಯದೊ
 ಳೆಂದ ಸುತಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಸಿರಿಯದೇಕೆಂದು
 ನೊಂದು ನುಡಿಯಲು ಸುತರ ಪಡೆಯದ
 ತಂದೆಗಿದು ಸಂತಾಪವಲ್ಲವೆ
 ಎಂದು ಮುನಿ ಕರುಣದಲಿ ಸಂತೈಸಿದನು ಜನಪತಿಯ

೨೯

೨೭. ಇತ್ತ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎದರ್ಭವೆಂಬ ನಗರವಿತ್ತು. ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಅದು
 ಅಮರಾವತಿಯಂತೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಣೀಯವಾದ ರಚನೆಯಿಂದಲೂ, ಚಿನ್ನವನ್ನು
 ತೊಡಗಿಸಿದ ರತ್ನಮಯವಾದ ಮಹಡಿಮನೆಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದಲೂ ಅದು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.
 ೨೮. ಆ ಎದರ್ಭನಗರಕ್ಕೆ ಭೀಮನೆಂಬವನು ರಾಜ. ಅವನು ಗುಣದಲ್ಲಿ ನಯದಲ್ಲಿ
 ಶೌರ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಚತುರತೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದ್ದನು.
 ಅವನು ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ
 ದಮನನೆಂಬ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ೨೯. ಆಗಮಿಸಿದ ಮುನಿಗೆ
 ರಾಜನು ವಂದಿಸಿ ನಿಂತು ಕೊಂಡನು. ಕೈಮುಗಿದು ವಿನಯದಿಂದ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ
 “ಪುತ್ರಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನೊಂದುಕೊಂಡನು. ಆ
 ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮುನಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಸಂತಯಿಸುತ್ತ “ನಿಜ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು
 ಪಡೆಯದ ತಂದೆಗೆ ಇದು ತುಂಬ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.” ಎಂದನು.

ಅನಿಮಿಷರು ನೀವಧಿಕಬಲರಾ
ವನಿತೆಯನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ
ಜನಪ ನಳನೃಪಗಿತ್ತು ಬಂದಿರಿ ಹರಮಹಾದೇವ
ಎನಗೆ ನೇಮಿಸಿ ಕಳುಹಿ ನಿಮ್ಮಯ
ಮನದ ಬಯಕೆಯ ಸಲಿಸುವೆನು ಕೇ
ಳೆನಲು ಸುರಪತಿ ನಸುನಗುತ ಕಲಿಪುರುಷಗಿಂತೆಂದ

೬

ಲೇಸನಾಡಿದೆ ಕಲಿಪುರುಷ ನಿನ
ಗೀಸು ಪೌರುಷವುಂಟೆ? ನಮಗಿ
ನ್ನಾ ಸರೋರುಹಗಂಧಿಯಲಿ ಮನವಿಲ್ಲ ನಳನೃಪತಿ
ಆ ಸಮಸ್ತನೃಪಾಲರಲಿ ಸ
ದ್ವೃಷ್ಟನನು ಶೌರ್ಯೋನ್ನತನು ಕಮ
ಲಾಸನನಿಗಳವಲ್ಲ ನಿನ್ನಲಿ ಹರಿವುದೇನೆಂದ

೭

ಎನಲು ಖಿತಿಗೊಂಡೆಂದ ಕೇಳೆಲೆ
ಯನಿಮಿಷಾಧಿಪಯೆನ್ನನರಿಯಾ
ದಿನಪನಿಧಿರಲಿ ತಮದ ಹಾವಳಿಯೇ ಮಹಾದೇವ
ಎನಗೆ ಸರಿಯಾರಿನ್ನು ತಪನಾ
ವನಿತೆಯನು ಕುಹಕದಲಿ ನಳಭೂ
ಪನನು ಕೆಡಿಸಿಯೆ ಕಾನನಕೆ ಕಳುಹುವೆನು ನೋಡೆಂದ

೮

ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ “ನಾವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನಳನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂದೆವು?” ಎಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಪುರುಷ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದನು. ೬. “ದೇವತೆಗಳಾದ ನೀವು ಮಾನವರಿಗಿಂತ ಬಲಾಢ್ಯರಾಗಿರುವಾಗ ಆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ, ಅಕಟ! ಆ ನಳನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿರಲ್ಲ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ಏನೆಂದು ಕರೆಯಲಿ? ಹೋಗಲಿ, ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ನಾನು ನೆರವೇರಿಸುವೆನು” ಎಂದು ಕಲಿಪುರುಷ ಹೇಳಿದಾಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ನಕ್ಕು ನುಡಿದನು. ೭. ಇಂದ್ರನು ಕಲಿಪುರುಷನೊಡನೆ “ಕಲಿಪುರುಷ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆ. ನಿನಗಾದರೂ ಇಷ್ಟು ಸಾಹಸವಿದೆಯೇ? ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಆ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಪತಿಯಾದ ನಳರಾಜನಾದರೂ ಎಲ್ಲ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯನು, ಮಹಾಶೂರನು, ಅವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಸೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಿನ್ನಿಂದ ಏನು ಸಾಗೀತು?” ಎಂದನು. ೮. ಇಂದ್ರನು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗಡರಿತು. ಅವನೆಂದನು: “ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಬ್ಬ! ದೇವರೇ, ಹಗಲಿನ ಒಡೆಯನಾದ

ನಿರಿಗುರುಳ ಪವಳಾಧರದ ಉರು
ತರದ ತೋಳುಗಳ ಕಂಬುಕಂಠದ
ತರಳನಯನದ ಸಂಪಗೆಯ ನಾಸಿಕದ ಪೆರೆನೊಸಲ
ಹರಿಯ ಮಧ್ಯದ ಹಂಸಗಮನದ
ಗುರುಕುಚದ ಕರಪಲ್ಲವದ ಸರ
ಸಿರುಹಮುಖಿ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು ರಾಜಭವನದಲಿ

೩೩

ಗುಣದೊಳಗೆ ಶೀಲದಲಿ ಮಾತಿನ
ಭಣಿತಿಯಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲಿ ವಿತ
ರಣದಲನುಪಮವಿದ್ಯೆಯಲಿ ಗುರು ದೈವಭಕ್ತಿಯಲಿ
ಪ್ರಣತಿಸಲು ಶರ್ವಾಣಿ ರತಿಯರಿ
ಗೆಣೆಯೆನಿಪ ಸುಂದರಿಗೆ ಮಿಕ್ಕಿನ
ಬಣಿಗು ಸತಿಯರು ಸರಿಯೆ ಲೋಕದೊಳಿಂದನಾ ಮುನಿಪ

೩೪

ಕೇಳು ಪಾಂಡವತನಯ ಭೀಮನು
ಪಾಲನೋಲಗದಲ್ಲಿ ಧರಣೀ
ಪಾಲಕರ ಚರಿತಪ್ರಸಂಗದೊಳಿರಲು ನಳನೃಪನ
ಶೀಲವನು ಸೌಂದರ್ಯವಿಭವ ವಿ
ಶಾಲಮತಿ ಲಾವಣ್ಯರೂಪು ಗು
ಣಾಳಿಗಳ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಕವಿಜನರು

೩೫

ಅದಕ್ಕೆ ಮುನಿ "ಸುಂದರಿಯಾದ ಈಕೆಗೆ 'ದಮಯಂತಿ'ಯೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ೩೩. ಮಡಿಕೆಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಗುಂಗುರಾದ ತಲೆಗೂದಲಿನ, ಹವಳದಂತೆ ಇರುವ ತುಟಿಯ, ಅಂದವಾದ ತೋಳುಗಳ, ಶಂಖದಂತಿರುವ ಕುತ್ತಿಗೆಯ, ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳ, ಸಂಪಿಗೆಯಂತಿರುವ ಮೂಗಿನ, ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ ಹಣೆಯ, ಸಿಂಹದ ಸೊಂಟದಂತೆ ಸಪುರವಾದ ನಡುವಿನ, ಅಂಚೆಯಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಯ್ಯಾರದಿಂದ ನಡೆಯುವ, ದೊಡ್ಡ ಕುಚಗಳ, ಚಿಗುರಿನ ಹಾಗಿರುವ ಕೈಯ, ಕಮಲದಂತೆ ಮುಖವುಳ್ಳ ಆ ದಮಯಂತಿ ರಾಜಭವನದಲ್ಲಿ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ೩೪. "ಗುಣದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಶೀಲದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಮಾತಿನ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಗಂಭೀರತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಉದಾರತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಎಣೆಯಿರದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಗುರು ಮತ್ತು ದೈವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ರತಿಯರಿಗೆ ಸಮಳೆನಿಸುವ ಆ ಸುಂದರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಂಗಸರು ಸರಿಗಟ್ಟುವರೇ? ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಇಲ್ಲ" ೩೫. ಪಾಂಡುಪುತ್ರನೇ, ಅದೊಂದು ದಿನ ಭೀಮನೃಪನು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಕುರಿತು ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಕವಿಗಳು ನಳರಾಜನ ಶೀಲವನ್ನೂ, ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಅಪಾರವಾದ ತಿಳಿವನ್ನೂ ಲಾವಣ್ಯವನ್ನೂ, ರೂಪವನ್ನೂ, ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದರು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಧಿ

ಮರುಗೆ ಪುರಜನ ಜೂಜಿನಲಿ ಪು
ಷ್ಕರಗೆ ರಾಜ್ಯವ ಸೋತು ನಳಭೂ
ವರನು ನಿಜಸತಿಸಹಿತ ಹೊರವಂಟನು ವನಾಂತರಕೆ

ಕೇಳಿದೈ ರಾಜೇಂದ್ರ ಧರ್ಮನೈ
ಪಾಲ ನೈಷಧನತುಳಸಂಪದ
ದೇಳಿಗೆಯನೇನೆಂಬೆ ಸಪ್ತದ್ವೀಪದವನಿಪರ
ಮೌಳಿಗಳು ನೃಪನಂಭಿಕಮಲವ
ನೋಲಗಿಸುತಿಹುದವನ ಕೀರ್ತಿ ಚ
ಡಾಳಿಸಿತು ತ್ರೈಜಗವನವನೀಪಾಲ ಕೇಳೆಂದ

೧

ಇಂತೆಸೆದ ಸಂಪತ್ತಿನಲಿ ಭೂ
ಕಾಂತ ನಳಚಕ್ರೇಶನಲಿ ದಮ
ಯಂತಿ ಪಡೆದಳು ಪುತ್ರಕನ ವರಪುತ್ರಿಯಾರ್ವಳನು
ಸಂತಸದೊಳಿರಲಾ ವಿದರ್ಭ ಪು
ರಾಂತರದಿ ನೆರದಖಿಳಜನ ಭೂ
ಕಾಂತರೊಡನೈತಂದು ಹೊಕ್ಕರು ತಮ್ಮ ನಗರಿಗಳ

೨

ನಳಮಹಾರಾಜನು ತಮ್ಮನಾದ ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ, ಸೋತು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಪಟ್ಟಣದ ಜನರೆಲ್ಲರು ಮರುಗಿದರು. ೧. ರೋಮಶ ಋಷಿ ಧರ್ಮರಾಯನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಹೇಳಿದನು : “ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ನಿಷಧದ ರಾಜನಾದ ನಳನ ಸಿರಿಸಂಪತ್ತು ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜರು ತಲೆಬಾಗಿ ಅವನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ಕೀರ್ತಿ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿತು. ೨. ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿದನು. ಅವನಿಗೆ ದಮಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಮಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಸುಖ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯತೊಡಗಿದರು. ಆ ಕಡೆ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಳದಮಯಂತಿಯರ ಮದುವೆಗಾಗಿ

ಕಳೆದಿಯರು ಕಂಡಂತರಂಗದಿ
ಬಲಿದ ವಿರಹದ ರಾಜವದನೆಯ
ಹೊಳಲೊಳುದ್ಯಾನವನ ಸುರುಚಿರ ಪುಷ್ಪತರುಗಳಲಿ
ಎಳದಳಿರ ನೆಳಲಿನಲಿ ಪರಿಮಳ
ದಲರ ಪನ್ನೀರಿನಲಿ ತಳುವದೆ
ನಲವು ಹಿಂಗಿದ ಸತಿಯನುಪಚರಿಸಿದರು ಬನದೊಳಗೆ

೩೯

ಕೆಲರು ಹದನೇನೆಂದು ಬಗೆದರು
ಕೆಲರು ಪನ್ನೀರುಗಳ ತಳಿದರು
ಕೆಲರು ಕಪ್ಪುರಗಂಧವನು ಲೇಪಿಸಿದರಂಗದಲಿ
ಕೆಲರು ಬೀಸಿದರಾಲವಟ್ಟದಿ
ಕೆಲರು ಹೂವನು ಹಾಸಿದರು ಕೋ
ಮಲೆಗೆ ನಾನಾವಿಧದ ಉಪಚಾರಂಗಳನು ರಚಿಸಿ

೪೦

ಈ ಪರಿಯೊಳಾ ಕಾಮಿನಿಗೆ ಶೈ
ತ್ಯೋಪಚಾರವ ಮಾಡಿದರು ಪರಿ
ತಾಪ ವೆಗ್ಗಲಿಸಿದುದು ಇದಕಿನ್ನೇನು ಹದನೇನುತ
ಚಾಪಳೆಯರಾಲೋಚಿಸುತ ಕಡು
ಪಾಪಿಯಂಗಜನೆಂದು ಬಯ್ಯುತ
ತೋಪಿನೆಡೆಗಿರದೈದಿ ತಂದರು ಸತಿಯ ಸಂತೈಸಿ

೪೧

ಶರೀರ ಕಳೆಗುಂದಿತು. ಎಳೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಪಡೆಯುವ ಸುವವನ್ನು ಆಕೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ೩೯. ದಮಯಂತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿರಹತಾಪವು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರು ಕಂಡರು. ಅವರು ತಡಮಾಡದೆ ವಿರಹದ ಉರಿಯಿಂದ ಬೇಯುವ ಆಕೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹೂದೋಟದಲ್ಲಿ ಅಂದಚಂದದ ಹೂಗಳಿರವ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆಚಿಗುರುಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಬೀರುವ ಹೂಗಳ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆ ಯಾಗಿ ಉಪಚರಿಸಿದರು. ೪೦. ದಮಯಂತಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಗೆಳತಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು “ಇದೇನು ಸಂಗತಿ”ಯೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಕೋಮಲೆಯಾದ ಆಕೆಯನ್ನು ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಚರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೆಲವರು ಗುಲಾಬಿಯ ನೀರನ್ನು ತಂಪಾಗಿ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿಮುಕಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಅವಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳಿಗೆ ಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಗಂಧವನ್ನು ತೇದು ಲೇಪಿಸಿದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಉರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೆಂದು ಬೀಸಣಿಗೆ ಯಿಂದ ಗಾಳಿ ಹಾಕಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೂಗಳ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಸಿದರು. ೪೧. ಗೆಳತಿಯರು ಒಲವಿನ ದಮಯಂತಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಶೈತ್ಯೋಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ವಿರಹದ ಕಾವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಗೆಳತಿ ಯರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಗಡಿಬಡಿಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಅವರು “ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ?”

ಮಂಗಳಾರತಿಯೆತ್ತಿದರು ದೇ
ವಾಂಗನೆಯರವನಿಷಗೆ ಧರೆಯೊಳು
ತುಂಗವಿಕ್ರಮನಾಗೆನುತ ಹರಸಿದರು ಮುನಿವರರು
ಹಿಂಗದಮರೇಂದ್ರನು ಮನೋಹರ
ದಂಗವಸ್ತ್ರಾಭರಣವಿತ್ತು ಸು
ರಾಂಗನೆಯರೊಡಗೂಡಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡನುಚಿತದಲಿ

೬೯

ಅರಸ ಕೇಳು ವಿವಾಹಸಮನಂ
ತರದೊಳ್ಳಿದನೆಯ ದಿನದಲಿ ಕೊ
ಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಪನ್ನೀರಿನಲಿ ಕುಂಕುಮವ
ಬೆರಸಿ ಹೊಯ್ದಾಡಿದರು ಉಭಯದ
ತರುಣಿಯರು ಓಕುಳಿಯ ಪರಿಮಳ
ಹೊರೆದುದವನೀತಳವ ಸುರನಿಕುರುಂಬ ನಲಿದಾಡೆ

೭೦

ಅರಸ ಕೇಳೆ ತನ್ನ ಬಾಂಧವ
ಧರಣಿಪರ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮುನಿಮು
ಖ್ಯರ ಸುಗಾಯಕ ಪಂಡಿತರ ಭೂಸುರರ ಯಾಚಕರ
ಹರುಷ ಮಿಗಲಾದರಿಸಿದನು ಕರಿ
ತುರಗ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣದಿಂದುಪ
ಚರಿಸಿ ಭೀಮನೃಪಾಲನವರವರುಗಳ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟ

೭೧

ಸೋಬಾನೆಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನಾಣದಿಂದ ಹಾಡಿದರು. ೬೯. ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯರು ನಳನಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿದರು. ಋಷಿಗಳು “ಮಹಾಶೂರನಾಗು” ಎಂದು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿದರು. ದೇವೇಂದ್ರನು ಅಂದ ಚಂದದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸತ್ಕಾರದಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ದೇವಾಂಗನೆಯರೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ೭೦. ವಿವಾಹ ಕಳೆಯಿತು. ಐದನೆಯ ದಿನ ಬಂತು. ಅಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಸಿದರು. ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಬೆರಸಿದರು. ತರುಣಿಯರು ಆ ಕಡೆ ಈ ಕಡೆ ಎರಡೂ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಎರಚಿಕೊಂಡು ಓಕುಳಿಯನ್ನಾಡಿದರು. ಆಗ ಆ ಮಂಗಲಜಲದ ಚೆಲ್ಲಾಟ ದಿಂದ ಪರಿಮಳ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಪಸರಿಸಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ೭೧. ಕೆರೆಮೀಹದ ಉತ್ತಮ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಭೀಮನೃಪಾಲನು ತನ್ನ ಬಂಧು ಬಳಗದವರನ್ನೂ, ರಾಜರನ್ನೂ, ಸಚಿವರನ್ನೂ, ಋಷಿ ಪ್ರಧಾನರನ್ನೂ, ಹಾಡುಗಾರರನ್ನೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೂ, ಭಿಕ್ಷುಗಳನ್ನೂ ಆನಂದ ಉಕ್ಕೇರುವಂತೆ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿ

ಹಲವು ನಯನೀತಿಯಲಿ ಹಂಸೆಯ
ಕಳುಹಲಂದಿನ ರಾಯಭಾರದಿ
ನಳನೃಪಗೆ ಸತಿಯಾದಳಾ ದಮಯಂತಿ ಮನವೊಲಿದು

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ಭೀಮನೃ
ಪಾಲತನುಜಿಗೆ ವಿರಹ ಬಲಿದು ವಿ
ಶಾಲವಾಗಿರಲಿತ್ತ ಕೇಳೈ ನಿಷಧನಗರಿಯನು
ಪಾಲಿಸುವ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯು
ಮೇಲೆನಿಪ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದ
ಸಾಲುಹೊಳಹಿನ ಸಿಂಹಪೀಠದೊಳಿಸೆದು ಕುಳ್ಳಿದಳು

೧

ಗೌಳ ವಂಗ ಕಳಿಂಗ ಕುಂತಳ
ಚೋಳ ಬರ್ಬರ ಸಿಂಧು ಕೇರಳ
ಲಾಳ ಮಗಧ ವರಾಳ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಿ ಭೂಮಿಪರ
ಬಾಳೆಯರ ಮಂತ್ರಿಗಳ ವೀರಭ
ಟಾಳಿ ನಟ ಗಾಯಕರ ಕವಿಗಳ
ಜಾಲ ಸಂದೋಹದಲಿ ಮೆರೆದುದು ನೃಪತಿಯಾಸ್ಥಾನ

೨

ಹಲವು ಬಗೆಯ ನಯನೀತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ನಳನು ದಮಯಂತಿಗೆ ಹಂಸೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ದಮಯಂತಿ ಮನಮೆಚ್ಚಿನಳನ ಪತ್ನಿಯಾದಳು. ೧. ಧರ್ಮರಾಯನೇ, ಈ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೀಮನೃಪನ ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿಯ ವಿರಹತಾಪ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಡೆ ನಿಷಧನಗರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಆಳುವ ನಳಸಾರ್ವಭೌಮನು ಮೇಲಾದ ತನ್ನ ಓಲಗಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಪೋಣಿಸಿದ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಓಲಗಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ೨. ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಂದಲೂ, ಮಂತ್ರಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಮೂಹದಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಗೌಳ, ವಂಗ, ಕಳಿಂಗ, ಕುಂತಳ, ಚೋಳ, ಬರ್ಬರ, ಸಿಂಧು, ಕೇರಳ, ಲಾಳ, ಮಗಧ, ವರಾಳ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳ ರಾಜರು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಬಾಲಿಕೆಯರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಕಡುಗಲಿಗಳು, ನಟರು, ಗಾಯಕರು ಮತ್ತು ಕವಿಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಂದ ಆಸ್ಥಾನ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ವಾಣಿ ನೀರಜಪಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮನ
ರಾಣಿ ಪನ್ನಗವೇಣಿ ಸುಕೃತ
ಶ್ರೇಣಿ ಸುರನಿಕುರುಂಬವಂದಿತೆ ಸತ್ಯಸಂಚಾರಿ
ವಾಣಿ ಸ್ತ್ರೀಕುಲರನ್ನೆ ವರಗೀ
ವಾರ್ವಾಣಿ ರಕ್ಷಿಸು ರಕ್ಷಿಸೆಂದಾ
ಕ್ಷೋಣಪತಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ಬೇಡಿದನಾ ಸರಸ್ವತಿಯು

೬೩

ನೆನೆಯಲಾಕ್ಷಣ ಬಂದಳಲ್ಲಿಗೆ
ವನಜನಾಭನ ಸೊಸೆ ಜಗತ್ತಾ
ವನೆ ಸುರಾರ್ಚಿತ ದೇವಿ ಭಕ್ತಾಶ್ರಿತಜನಾಧಾರೆ
ಜನಪ ನೀನಂದಿನಲಿಯೆನ್ನನು
ನೆನೆದ ಹದನೇನೆನಲು ಪದಯುಗ
ವನಜಕಾನತನಾಗಿ ಬಿನ್ನೈದನು ಭಾರತಿಗೆ

೬೪

ನಿಗಮನುತ ಗೀರ್ವಾಣಿ ರಕ್ಷಿಸು
ಮುಗುದರನು ಕರುಣದಲಿ ನೋಡುತ
ಲಗಣತದಿ ಅರಸುಗಳು ನೆರೆದಿರೆ ತಿಳಿಯಲರಿದೆಮಗೆ
ಮಗಳ ಮನ ವಿಗಡಿಸಿತು ನಾಲ್ವರು
ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸಿದರೆನಲು ಭಾರತಿ
ನಗುತ ನುಡಿದಳು ಕರೆದು ದಮಯಂತಿಯಳನುಪಚರಿಸಿ

೬೫

ವಿವರಿಸಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚುರುಕು ಬುದ್ಧಿಯ ರಾಜನು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ನೆನೆದನು. ೬೩. ಭೀಮನೃಪನು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ "ತಾಯಿ ಸರಸ್ವತೀ, ನೀನು ವಾಗ್ದೇವತೆ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂವನ್ನು ಧರಿಸಿದವಳು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿ, ಹಾವಿನಂತಿರುವ ಹೆರಳಿನವಳು, ಪುಣ್ಯಸ್ವರೂಪೆ, ದೇವತಾ ಸಮೂಹದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಳು, ಸತ್ಯವಂತಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ರತ್ನಪ್ರಾಯಳು. ಗೀರ್ವಾಣಿ ಎನಿಸಿದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ೬೪. ಭೀಮರಾಜನು ನೆನೆದುದೇ ತಡ. ತಕ್ಷಣ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸೊಸೆಯಾದ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಳಾದ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವೀ ಸ್ವರೂಪಳೂ, ಭಕ್ತರಿಗೂ ಮರೆಹೊಕ್ಕವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯಕೊಡುವ ಸರಸ್ವತಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಬಂದವಳೇ "ರಾಜನೇ, ನೀನು ಇಂದು ನನ್ನನ್ನು ಏಕೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದೆ? ನನ್ನಿಂದ ಏನಾಗಬೇಕು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ರಾಜನು ಅವಳ ಎರಡೂ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ೬೫. "ಗೀರ್ವಾಣಿಯೇ, ವೇದದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಏನೂ ಅರಿಯದ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೀರಿ ಕಾಪಾಡು. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಮಂದಿ ರಾಜರು ವಿವಾಹಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥ ರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಕಂಗೆಟ್ಟಿದೆ. ಯಾರೋ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ

ಮಿಸುನಿಯೋಲೆಯ ಢಾಳ ಕದಪಿನೊ
ಳೆಸೆಯ ಮೇಲುದು ಜಾರೆ ಕುಚೆಭರ
ಕುಸಿಯ ನಡುವಲ್ಲಾಡೆ ಮಸಗಿದ ಮಂದಹಾಸದಲಿ
ಎಸೆವ ಸೋಮುಡಿ ಭಾರದಲಿ ಬಾ
ಗಿಸಿದ ಕೊರಳಿನ ಕೈಯ ವೀಣೆಯ
ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷಿಯ ಸೊಬಗ ಬಣ್ಣ ಸಲರಿಯ ನಾನೆಂದ

೬

ಹೇಳುತಿರೆ ನುಡಿನುಡಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುತ
ಕೇಳಿ ತಲೆದೂಗಿದನು ನೃಪದ
ನಾಲಿಗಳಿಗೆ ಸರೋಜಮುಖಿ ಗೋಚರಿಸಿದಂತಾಗೆ
ಬಾಲಿಕೆಯ ಮೋಹಿಸಿದ ಪುಷ್ಪತ
ರಾಳಿಯಲಿ ಮನನೊಂದು ಶಿವ ಶಿವ
ಲೋಲಲೋಚನೆಯೆಂತು ತನಗಹಳೆನುತ ಚಿಂತಿಸಿದ

೭

ವನಿತ ಗುಣಗಳೊಳೊಂದನೊಂದನು
ಮನದೊಳಗೆ ಸವಿಮಾಡಿ ತರುಣಿಯ
ನೆನೆದು ಹೊಂಪುಳಿವೋಗಿ ವಿರಹದಿ ಮದನಗೀಡಾಗಿ
ಘನವಿರಹದಲಿ ಕಾಯಕುಂದಿದ
ಜನಪನಳನಿರೆ ಬೇಟೆಕಾರರ
ಜನನಿವಹದಿಂ ಬಂದರಾ ಸಮಯದಲಿ ವನಚರರು

೮

೬. ಕಿವಿಯ ಚಿನ್ನದ ಒಲೆಯ ಕಾಂತಿ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸೆರಗು ಜಾರಿದಾಗ, ಮೊಲೆಗಳು ಕುಸಿದಾಗ, ಸೊಂಟ ಅಲುಗಾಡಿದಾಗ, ಮುಗುಳು ನಗೆ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದಾಗ, ತೊಗುವ ತುರುಬಿನ ಭಾರಕ್ಕೆ ಕೊರಳು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಕಾಣುವ ಅವಳ ಸೊಬಗೇ ಸೊಬಗು! ಊಂ-ಹೂಂ, ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.” ೭. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವನ ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ನಳನು ಮೆಚ್ಚಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆದೂಗಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದಮಯಂತಿ ಗೋಚರಿಸಿದಂತಾಗಲು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವುಂಟಾಯಿತು. ಪುಷ್ಪಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೊಂದುಕೊಂಡು “ಶಿವ ಶಿವಾ! ಚಂಚಲತೆಯಿಂದ ವಿಲಾಸ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಆಕೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತನ್ನವಳಾದಾಳು?” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ೮. ನಳನು ದಮಯಂತಿಯ ಒಂದೊಂದೇ ಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲುಕು ಹಾಕಿ ಸವಿದನು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಪುಲಕಿತನಾದನು. ವಿರಹದಿಂದ ಮನ್ಮಥನ ತಾಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದನು. ಅತಿಶಯವಾದ ವಿರಹದ ಉರಿಯಿಂದ ಅವನ ಶರೀರ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಇಂತಹ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾದ ನಳನು ಇರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಡರು ಬೇಟೆಗಾರರ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಬಂದರು.

ಅವನಿಪತಿ ನಿಜಕುವರಿಗೆಂದನು
 ವಿವಿಧರತುನದ ಮಕುಟವರ್ಧನ
 ಭುವನಪತಿಗಳನೇಕವಿದಲಾ ಸಿಂಹಪೀಠದಲಿ
 ಯುವತಿ ನೋಡಿತೆರದೊಳಿಹ ನೃಪ
 ನಿವಹದಲಿ ನೀ ಹಾಯ್ಕು ಮನವಿ
 ದ್ವನ ಕೊರಳಿಗೆನುತ್ತ ಕೊಟ್ಟನು ಪುಷ್ಪಮಾಲಿಕೆಯು

೫೭

ಬಂದಳಾ ದಮಯಂತಿ ನೃಪಸಭೆ
 ಗಂಡು ಹೊಕ್ಕಳು ಕೆಳದಿಯರು ಮುದ
 ದಿಂದ ತೋರಿದರಲ್ಲಿಯವರಿವರೆಂದು ವಿವರಿಸುತ
 ಮುಂದೆ ಬರೆ ಕೈಕೆಂಬಿಯರು ಬಲು
 ಸಂದಣಿಯ ಕೆಲಕೊತ್ತಿಸುತಲಿರ
 ಲಿಂದುಮುಖ ನೋಡಿದಳು ಲಜ್ಜಾಭರದೊಳವನಿಪರ

೫೮

ಮಾಳವಾಧಿಪನೀತ ಮಗಧನ್ಯ
 ಪಾಲನೀತನು ಮತ್ಸ್ಯ ಕುರು ನೇ
 ಪಾಲನೀತನು ಕೋಸಲಾನ್ವಯನೀತ ಬರ್ಬರನು
 ಚೋಳನೀತನು ಸಿಂಧುರಾಜನು
 ನೀಲನೀತ ಕಳಿಂಗ ಕುಂತಳ
 ಪಾಲಕನ ನೋಡುತ್ತಲಮರೇಶ್ವರನವೋಲಗವ

೫೯

ವಿಲಾಸದಿಂದಲೂ, ವಸ್ತ್ರಾಂಕಾರದ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದಲೂ ಆ ಭೂಷಣಗಳ ಝಣ ಝಣ
 ನಿನಾದದಿಂದಲೂ ಮೆಲು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟು ಬರುವ ನಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆವರನ್ನು
 ಸುರಿಸುತ್ತ ಆ ದಮಯಂತಿ ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ ಮದುವೆಯ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ೫೭.
 ದಮಯಂತಿ ವಿವಾಹಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದೊಡನೆ ತಂದೆಯಾದ ಭೀಮನೃಪನು
 ಮಗಳೊಡನೆ “ನಾನಾ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಕಿರೀಟಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಬಹಳ ಮಂದಿ
 ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ಸಿಂಹಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತ ನೋಡು, ಎರಡು ಸಾಲಾಗಿ
 ಆಸೀನರಾಗಿರುವ ರಾಜರ ಪೈಕಿ ನಿನ್ನ ಮನಮೆಚ್ಚಿದವನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಈ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು
 ಹಾಕು” ಎಂದು ಹೊಸರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ೫೮. ದಮಯಂತಿ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಯನ್ನು
 ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಆಗ ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರು
 ಸಂತಸದಿಂದ ರಾಜರೆಲ್ಲರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ಈ
 ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಮುತ್ತಿದ ಜನಸಂದಣಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ
 ಕೋಲು ಹಿಡಿದವರು ಬದಿಗೊತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಖಿಯರು ತೋರಿಸಿದ ರಾಜರನ್ನು ದಮಯಂತಿ
 ನಾಚುತ್ತ ನೋಡಿದಳು. ೫೯. ಗೆಳತಿಯರು ದಮಯಂತಿಗೆ ನೆರೆದ ರಾಜರನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ
 “ಇವನು ಮಾಳವ ದೇಶದ ರಾಜನು. ಈತನು ಮಗಧರಾಜನು. ಇವನು ಮತ್ಸ್ಯದೇಶದ
 ಅರಸು. ಇವನು ಕುರುರಾಜನು. ಈತನು ನೇಪಾಳದ ದೊರೆ. ಇವನು ಕೋಸಲದ ರಾಜನು.

ಏನ ಹೇಳುವನರಸ ಹೊಕ್ಕರು
ಕಾನನವ ಬಳಸಿದರು ಮೃಗತತಿ
ಯಾನಲಾಪುದೆ ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುದು ಭಟರ ಫಲ್ಲಣೆಗೆ
ಆನೆಗಳ ಕೆಡಹಿದರು ಬಲಸಂ
ಧಾನದಲಿ ಹುಲಿ ಕರಡಿ ಮುಸು ಮೊಲ
ವಾನರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಮೃಗಗಳ ತರುಬಿ ಕೆಡಹಿದರು

೧೨

ಹತ್ತಿ ತದ್ಗಿರಿಶಿಖರವನು ಮರ
ಮೊತ್ತದಲಿ ಬಲೆಗಳನು ಹಾಯ್ದಿದ
ರೊತ್ತಿ ಸೋಹಿದರೊಂದು ಘನತರ ಸಿಂಹವಬ್ಬರಿಸಿ
ಹೊತ್ತ ಕೋಪದಿ ಸೈನ್ಯವನು ಮುರಿ
ದೊತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿರ ಕಂಡು ನೃಪ ಬೆಂ
ಬತ್ತಿ ಕಡಿದನು ಮೃಗಪತಿಯ ವನವೆಲ್ಲ ಬೆರಗಾಗಿ

೧೩

ನಿಲಿಸಿ ಬೇಂಟೆಯನಲ್ಲಿ ಬಳಲಿದ
ಬಲಸಮೇತದಿ ಬಂದು ತತ್ಪುರ
ವಳಯದುದ್ಯಾನವನು ಹೊಕ್ಕನು ಬಲಿದ ವಿರಹದಲಿ
ನಲವು ಹಿಂಗಿದ ಮನದ ದುಗಡದೊ
ಳಿಳಿದು ತೊಳಿದನು ಜಾನುಜಂಘೆಯ
ಕೊಳದಿ ಪರಿಹೃತನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು ವನದೊಳಗೆ

೧೪

ಅಸಂಖ್ಯವಾದ್ಯಗಳ ಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ನೆಲವೇ ಬಿರಿಯುವಂತೆ ನಳನು ಮುಂದುವರಿದನು.
೧೨. ರಾಜನೇ, ಏನನ್ನು ಹೇಳಲಿ! ಬೇಟೆಗಾರರು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು.
ಮೃಗಸಮೂಹವನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರು. ಆ ಮೃಗಗಳು ಬೇಟೆಗಾರರನ್ನು ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವೇ?
ಆ ಶೂರರ ಉಪಹತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಲೆಂದು ಅವು ನೆಗೆದು ಹಾರಿದುವು. ಬೇಡರು
ಆನೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಬೀಳಿಸಿದರು. ಬೇಟೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಡೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ,
ಮುಸು, ಮೊಲ, ಕಪಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಮೃಗಗಳನ್ನೂ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದು ಉರುಳಿಸಿದರು.
೧೩. ಬೇಟೆಗಾರರು ಪರ್ವತದ ತುದಿಯನ್ನೇರಿ ಮರಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬಲೆಗಳನ್ನು
ಬೀಸಿದರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾರಿದರು. ಆಗ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಿಂಹವೊಂದು
ಕೋಪದಿಂದ ಕಿಡಿಕಡಿಯಾಗಿ, ಗರ್ಜಿಸಿ ಬೇಡರ ಪಡೆಯನ್ನೇ ಕೆಡಹುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.
ಅದನ್ನು ಕಂಡ ರಾಜನು ಕಾಡೇ ಬೆರಗಾಗುವಂತೆ ಆ ಮೃಗರಾಜನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ
ಕಡಿದುಹಾಕಿದನು. ೧೪. ನಳನು ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಆಯಾಸಗೊಂಡ
ಪಡೆಸಮೇತ ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೂದೋಟವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅವನ ವಿರಹ ಅಧಿ
ಕವಾಯಿತು. ಸಂತೋಷ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಮನೋವ್ಯಥೆಗೊಳಗಾದ ಅವನು
ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಮೋಣಕಾಲನ್ನೂ ಕೆಳತೊಡೆಗಳನ್ನೂ ತೊಳೆದನು. ಆದರೂ ಮನಸ್ಸು

ಅವರವರ ಕರೆಕರೆದು ವಿನಯದೊ
 ಆವರವರ ಮರಿಯಾದ ಮೇರೆಯೊ
 ಆವರವರ ಸತ್ಯರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು ಭೀಮನೃಪ
 ಅವರವರಿಗುಚಿತೋಪಚಾರದೊ
 ಆವರವರ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಲಿದನು
 ಭುವನಪತಿಗಳನೇಕರನು ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕೇಳಿಂದ

೫೦

ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ತಾಳ ಮದ್ದಳೆ
 ಯೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಸರಸನೃತ್ಯಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಸಾರತರ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ
 ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಹಾಸ್ಯದಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದುದಾಸ್ಥಾನ

೫೧

ಇತ್ತಲಾ ದಮಯಂತಿಗೆಣ್ಣೆಯ
 ನೊತ್ತಿದರು ಶೋಭಾನಗಳ ಪಾ
 ಡುತ್ತ ಗೆಲಿದರು ತಿಗುರ ಮಿಗೆ ವಿವಿಧೋಪಚಾರದಲಿ
 ಉತ್ತಮಾಂಗನೆಗಳವಡಿಸೆ ನಲಿ
 ಯುತ್ತ ಸತಿಯರು ಮಜ್ಜನದ ಮನೆ
 ಗತ್ಯಧಿಕ ಹರುಷದಲಿ ದಮಯಂತಿಯನು ಕರೆದೊಯ್ದು

೫೨

ವಾದ್ಯಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದುವು. ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂದಣಿಸಿದವು. ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರನ್ನಂತೂ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ೫೦. ರಾಜನಾದ ಭೀಮನು ಆಗಮಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು, ತಕ್ಕ ಗೌರವದಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ತಿಳಿಸಿದನು. ಸಭಾಭವನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನಸನ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ೫೧. ವಿದರ್ಭ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ತಾಳಮದ್ದಳೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ರಸಭರಿತವಾದ ನೃತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನ ಜರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸಾರಭೂತವಾದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ವಾಚನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೆರವೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಾಗೋಷ್ಠಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಗದೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವಿನೋದಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ೫೨. ಆ ಕಡೆ ಹೆಂಗಸರು ದಮಯಂತಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪೂಸಿದರು, ಸೋಬಾನೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದರು, ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ

ಕರಿಗಳನು ಮುರಿದಿಡುವ ಸಿಂಹಕೆ
 ನರಿಗಳದಿರೇ ತಾನು ನಿನಗಂ
 ತರವೆ ಸಾಕಂತಿರಲಿ ಕಂಡವರೆಲ್ಲ ಕಡುನಗರೆ
 ಅರಿಭಯಂಕರ ಶತ್ರುಗಳ ಸಂ
 ಹರಿಸುವುದು ನೃಪನೀತಿ ನಿನಗಿದು
 ತರವೆ ಬಿಡು ಪರಹಿಂಸೆ ದೋಷವಿದೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷಿ

೧೮

ಬಡಬಗೌತಣವಿಕ್ಕುವಡೆಯೊ
 ಕೃಷಿತೆ ಹಾಲೇ ಮಂಜು ಸುರಿಯು
 ಲ್ಕೊಡನೆ ಕೆರೆ ತುಂಬುವುದೆ ನೃಪ ನೀನೆನ್ನ ಭುಂಜಿಸಲು
 ಒಡಲಿಗಾಪ್ಯಾಯನವೆ ಕೇಳಿಲೆ
 ಪೊಡವಿಪತಿ ಬಿಡು ನನ್ನ ಮನೆಯಲಿ
 ಮಡದಿ ಸುತರುಮೃತವ ನೋಡೆಂದೊರಲಿತಾ ಪಕ್ಷಿ

೧೯

ಮರನ ಹುತ್ತವನೇರಿದರ ಸಂ
 ಗರದಿ ದೈನ್ಯಂಬಡುವರಾಯುಧ
 ಮುರಿದ ಬರಿಗೈಯವರ ನೀರೊಳು ಹೊಕ್ಕು ನಿಂದವರ
 ತರುಣಿಯರ ಮರೆಗೊಂಡವರ ನಿ
 ಬ್ಬರದಿ ಮುರಿದೋಡುವರ ನಿದ್ರಾ
 ಭರದೊಳಿದರ ಕೊಲುವುದುಚಿತವೆಯೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷಿ ೨೦

೧೮. “ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಡಬಡಿಯುವ ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ನರಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವೇ? ನಿನಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವೇ? ಸಾಕು. ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದರೆ ನೋಡಿದವರೆಲ್ಲ ಹೊಟ್ಟೆಹುಣ್ಣಾಗುವಷ್ಟು ನಕ್ಕು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡದೆ ಇರುವರೇ? ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರನಾದವನೇ, ಹಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ರಾಜನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜನಾದ ನೀನು ಆಲ್ಪನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು, ಇತರರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವುದು ಪಾಪಕರವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. ೧೯. ಹಂಸವು ಮುಂದು ವರಿದು “ರಾಜನೇ, ಬಡವನಿಗೆ ಔತಣವಿಕ್ಕುವಾಗ ಒಂದು ಕುಡುತೆ ಹಾಲು ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಮಂಜು ಬಿದ್ದರೆ ಕೆರೆ ತುಂಬುತ್ತದೆಯೇ? ಮಹಾರಾಜ, ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ತಿಂದರೆ ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು, ನಾನಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಳವಳ ಹೇಳತೀರದು” ಎಂದು ದುಃಖಿಸಿತು. ೨೦. “ಮರ ಹತ್ತಿದವರನ್ನು, ಹುತ್ತವೇರಿದವರನ್ನು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿನಯ ತೋರಿದವರನ್ನು, ಆಯುಧ ತುಂಡಾದವರನ್ನು, ಬರಿಗೈಯವರನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಇಳಿದು ನಿಂತವರನ್ನು, ಹೆಂಗಸರನ್ನು, ಮರೆಯಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು, ಹರಿದು ಬಿದ್ದು

ವನಜಮುಖಿ ನಿನ್ನತರಂಗದ
ಮನವ ಕಾಣುವ ಬಗೆಯೊಳಾನಿಂ
ದಿನಲಿಯನಿಮಿಷನೆಂದು ಪೇಳಿದೆಯಿದರ ತಪ್ಪೇನು
ಮನದ ಸಂಶಯವೇನು ಹಂಸೆಯು
ನಿನಗೆ ಕಳುಹಿದೆ ರಾಯಭಾರದಿ
ವನಿತೆ ನೀನಿದ ತಿಳಿದು ನಂಬುವುದೆನ್ನ ನೀನೆಂದ

೪೫

ನಳನೆನಲು ತನು ಪುಳಕಜಲದಲಿ
ಮುಳುಗಿ ಹೊಂಪುಳಿಯೋಗಿ ತನ್ನಯ
ಕೆಳದಿಯರ ಮರೆಗೊಂಡು ಹರುಷದ ಹೃದಯಭೀತಿಯಲಿ
ತೊಲಗಿದಳು ನೃಪನಿತ್ತ ಪುರವನು
ಕಳೆದು ಬಂದನು ಮನದ ವಿರಹದಿ
ಬಳಲುತಿಹ ದೇವೇಂದ್ರನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗಿ ವಹಿಲದಲಿ

೪೬

ಬಂದು ಭಯಭೀತಿಯಲಿ ನಳನೃಪ
ನಿಂದ್ರ ಮಾರುತ ಯಮ ವರುಣರಿಗೆ
ವಂದಿಸುತ ದಮಯಂತಿ ಪೇಳಿದ ಮಾತ ವಿವರಿಸಲು
ಒಂದು ನಿನ್ನಲಿ ಕುಟಿಲವಿಲ್ಲರ
ವಿಂದವದನೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದೆ
ವೆಂದು ಸಂತೈಸಿದರು ಭಯಗೊಂಡಿಹ ನೃಪಾಲಕನ

೪೭

೪೫. ನಳನು “ದಮಯಂತೀ, ನಿನ್ನ ಹೃದಯದ ಇಂಗಿತವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಾನು ದೇವತೆಯಲ್ಲ. ಅನಿಮಿಷನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ? ನೀನೇಕೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡುತ್ತೀಯೆ? ನಿನಗೆ ನಿದರ್ಶನ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅದೋ ನೋಡು, ರಾಯಭಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ನಾನೇ ಹಂಸೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದೆ. ಅದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಬಹುದು” ಎಂದನು. ೪೬. ನಳನು ಹಂಸದೂತನ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ತಡ, ದಮಯಂತಿಯ ಶರೀರ ಹಿಗ್ಗಿ ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡಿತು. ಅವಳ ಹೃದಯ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಂತೋಷಕ್ಕೂ ಭಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ತನ್ನ ಗೆಳತಿಯರ ಅಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಳು. ಇತ್ತ ನಳನೂ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ಮನೋವ್ಯಥೆಯಿಂದ ನವೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದೇವೇಂದ್ರ ನಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ಬಂದನು. ೪೭. ನಳನು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ದೇವೇಂದ್ರನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೇವೇಂದ್ರ, ವಾಯು, ಯಮ ಮತ್ತು ವರುಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ದಮಯಂತಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರು “ನಳರಾಜ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಕೊಂಕುತನವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನೂ ನಾವು ದೇವಾಂಗನೆಯರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆವು” ಎಂದು ಭಯಗೊಂಡ ನಳನನ್ನು

ಪೊಗಳಲಳವೇ ಸತಿಯ ಚೆಲುವಿನ
ಬಗೆಯ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಲತಿ ಸೋ
ಜಗವು ನೆರೆ ದಮಯಂತಿ ಯೌವನರೂಪರೇಖೆಯಲಿ
ನಗೆಮೊಗದ ಪೊಂಬೊಗರ ಮಿಂಚಿನ
ಬೊಗಸೆಗಂಗಳ ಸೆಳೆನಡುವ ಸೆ
ಳ್ಳುಗುರ ಬೆಡಗಿನ ಕಾಂತೆ ರಂಜಿಸುತಿರ್ಪಳಾ ಪುರದಿ

೨೪

ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಹ ಸತಿಯರಲಿಯಮರಾ
ವತಿಯೊಳಹ ಪೆಣ್ಣಲಿ ಮೇಣಾ
ವಿತಳದಲ್ಲಹ ನಾರಿಯರಲ್ಲಿಕ್ಷಿಸಿದಡಾ ಸತಿಗೆ
ಪ್ರತಿಯ ಕಾಣೆನು ರೂಪಿನಲಿ ನೀ
ನತಿ ಚೆಲುವ ನಿನಗವಳು ಪಾಸಟಿ
ಸತಿಗೆ ನೀನೇ ರಮಣನಲ್ಲದೆ ಕಾಣೆನಿತರನು

೨೫

ಆವಳು ನಿನಗೊಲಿವಂತೆ ಮಾಡುವೆ
ಶಿವನ ಕೃಪೆ ನಿನಗುಂಟು ನಮ್ಮಲಿ
ಸವಡಿಸುಡಿಯಿಲ್ಲರಸ ನಂಬುವುದನ್ನ ನೀನನಲು
ಅವನಿಪತಿ ನಸುನಗುತ ಹಂಸೆಯ
ಸವಿಸುಡಿಗ ಮನಸೋತು ವಿರಹದ
ತವಕದಲಿ ಹೇವರಿಸಿ ನುಡಿದನು ನೃಪತಿ ಖಗಪತಿಗೆ

೨೬

ಯೋಗ್ಯಗುಣಸಂಪನ್ನಳು, ಚೆಲುವಿನ ತುಂತುರು" ಎಂದಿತು. ೨೪. "ಆ ದಮಯಂತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಹೊಗಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಅದು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಯೌವನಭರಿತೆಯಾದ ಆಕೆಯ ನಗುಮೊಗವೇನು! ಹೊನ್ನಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮಿಂಚುವ ಬೊಗಸೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳೇನು! ಸಪುರವಾದ ಅವಳ ಕಟಿಪ್ರದೇಶ ವೇನು! ಮೊನೆಯಾಗಿಯೂ ಉದ್ಭವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅವಳ ಉಗುರೇನು! ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿ ಯಾದ ಆಕೆ ಯೌವನದ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ತೋರಿಕೆಗಳಿಂದ ಹೊಳೆ ಹೊಳೆದು ಸಂತಸವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ೨೫. "ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಮರಾವತಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಾಗಲಿ ಮತ್ತು ವಿತಳಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ವನಿತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ದಮಯಂತಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದವರು ಇಲ್ಲ. ರಾಜನೇ, ನೀನು ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಸುಂದರನು. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ಅವಳೇ ಸರಿದೊರೆಯಾದವಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಪತಿಯಾಗಲು ನೀನೇ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ" ೨೬. "ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯೆ ನಿನಗಿದೆ. ನನಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ತಿಳಿಯದು. ರಾಜನೇ, ನನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡು" ಎಂದು ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಾಗ ನಳರಾಜನು ನಸುನಕ್ಕನು. ಆ ಹಂಸದ ಇಂಪಾದ ಮಾತಿಗೆ ಮಾರು ಹೋದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ವಿರಹದಿಂದಾದ

ದೂತರಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ನೀ
ನೇತಕರಸುವೆ ತರುಣಿಯೊಂದನು
ಖ್ಯಾತಪುರುಷನು ಬಯಸುವುದು ಕೃತಪುಣ್ಯ ನಿನಗಿನ್ನು
ಭೂತಳದ ನರರಧಿಕರೇ ಸಂ
ಪ್ರೀತಿಯೇಕವರಲ್ಲಿ ಬಿಡು ಪುರು
ಹೂತನನು ಕೈವಿಡಿದು ನೀ ಸುಖಿಯಾಗು ನಡೆಯೆಂದ

೩೯

ಇಳೆಯ ಮರ್ತ್ಯರು ನಾಕನಿಳಯರಿ
ಗಳವೆಯಂತವರಲ್ಲಿ ನುಡಿಯಲು
ಕುಲಗಿರಿಗೆ ನೊರಜಂತರವೇ ನೀ ನೋಡು ಚಿತ್ತದಲಿ
ನಳನೃಪನ ಬಯಸುವಡೆ ನಿನಗವ
ನೊಲಿವನೇ ಧಾತ್ರೀಶರೊಳಗ
ಗಗನ ಸಾಕೆಂದನಲು ಕನಲಿದು ನುಡಿದಳಾ ತರುಣಿ

೪೦

ಮಾನವಾಧೀಶ್ವರರೊಳಗೆ ಸನು
ಮಾನವುಳ್ಳವ ಸತ್ಯಸಂಧ ನಿ
ಧಾನಿ ಹಿಮಕರವಂಶಪಾವನ ಸಾರ್ವಭೌಮನಲೆ
ಆ ನರೇಂದ್ರಗೆ ಸರಿಯೆ ಮನುಮುನಿ
ದಾನವಾಮರರಿನ್ನು ನಿಮಗೀ
ಹೀನವೃತ್ತಿಯ ಮಾತದೇಕೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ

೪೧

ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರೇನು? ತಿಳಿಸಬಹುದೇ?” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ- ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಳು. ೩೯. ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತಿಗೆ ನಳನು “ನೀನು ಬೇಹುಕಾರರಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವೆಯೇಕೆ? ಅವರು ಯಾರಾದರೇನು? ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಅಂಥವನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದೆಂದರೆ ನೀನು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರೇನು? ಸರ್ವಥಾ ಅಲ್ಲ, ಆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ನಿನಗೇಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರೇಮ. ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡು. ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿರು” ಎಂದು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಿದನು. ೪೦. ನಳನು ತಿರುಗಿ ಹೀಗೆಂದನು : “ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಯುವ ಮಾನವರು ಸ್ವರ್ಗವೇ ಮನೆಯಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗುವರೇ? ಮಹತ್ಕೂ ಬೃಹತ್ಕೂ ಆದ ಕುಲಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನೊರಜುಹುಳ ಸರಿಗಟ್ಟಿತೇ? ಅಯ್ಯೋ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ? ನೀನೇ ಆಲೋಚಿಸಿ ನೋಡು. ನೀನು ನಳನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಾದರೆ ಅವನು ನಿನಗೆ ಒಲಿದಾನೇ? ಮೋಗಲಿ, ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೇ? ಅದೂ ಇಲ್ಲ, ಸಾಕು, ಬಿಡು” ಎಂದಾಗ ದಮಯಂತಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಿಡಿಕಡಿಯಾಗಿ ಮಾರುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ೪೧. ದಮಯಂತಿ ಮುನಿಸಿನಿಂದ “ನಿನಗೆ ನಳಮಹಾರಾಜನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದು, ಅವನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯನು, ಸತ್ಯವಂತನು,

ನೀಲಮಣಿಭಿತ್ತಿಗಳ ವಜ್ರದ
ಸಾಲುಗಂಬದ ಪಚ್ಚಿ ಹಲಗೆಯ
ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿನ ಲೋವೆ ಹವಳದಿ ಕಡೆದ ಬೋದಿಗೆಯ
ಸಾಲ ಮಣಿಮಂಟಪದಿ ಮಂಚದ
ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿ ನಳನ ಚಿಂತೆಯ
ತಾಳಿದಂಗೆನೆ ಸತಿಯರೊಡನಿರೆ ಕಂಡುದಾ ಹಂಸೆ

೩೦

ಪೆರೆನೊಸಲ ಕತ್ತರಿಯ ತಿಲಕದ
ಕೊರಳ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ ರತ್ನದ
ಬೆರಳ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಸುವರ್ಣದ ಕರದ ಕಂಕಣದ
ಪರಿಪರಿಯ ನಿರಿಯುಡಿಗೆಗಳ ನೂ
ಪುರದ ತೊಡರಿನ ದೇಸಿ ಮಿಗೆ ಬಳ
ಸಿರಲು ತರುಣಿಯರಂದು ಸತಿಯನು ಕಂಡುದಾ ಹಂಸೆ

೩೧

ತಳಿತ ಮೇಘದಿ ಹೊಳೆವ ಮಿಂಚಿನ
ಬಳಗವನೆ ಹಂಸಗಳು ನಭದಿಂ
ದಿಳಿಗಿಳಿದು ಸತಿಯರ ಸಭಾಮಂಡಲದಿ ಕುಳ್ಳಿರಲು
ನಳನಲೋಚನೆ ಕಂಡು ಪಕ್ಷಿಯ
ಲಲನೆಯರ ಮೊಗ ನೋಡಿ ಹಂಸದ
ಚಿಲುವ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದೆನುತ ಗಮನಿಸಿದಳು ೩೨

ಬಳಗದೊಂದಿಗೆ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೩೦. ಪಚ್ಚಿ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಯಿಂದಲೂ, ವಜ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಾಲುಗಂಬಗಳಿಂದಲೂ, ಹಸುರುಗಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಯಿಂದಲೂ, ಮುತ್ತಿನ ಸೂರುಗಳಿಂದಲೂ, ಹವಳದಿಂದ ಕೆತ್ತಿದ ಸ್ತಂಭದ ಬೋದಿಗೆಯಿಂದಲೂ, ಸಾಲುಸಾಲಾದ ಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ನಳನ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ ಇರುವ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಹಂಸವು ನೋಡಿತು. ೩೧ ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿ ಚಂದ್ರನಂತಹ ಹಣೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಕಸ್ತೂರಿಯ ಬೊಟ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬೆರಳುಂಗುರವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಬಂಗಾರದ ಕೈ ಬಳಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಬಗೆಬಗೆಯ ನಿರಿಹಿಡಿದ ಸೀರೆಯನ್ನೂ ಕಾಲುಬಳೆಯನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಹೀಗೆ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೇರೆ ಮಾರಿ ಮಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತರುಣಿಯರು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ೩೨. ಕಾರ್ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಹೊಳಹೊಳ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಹಂಸಗಳು ಆಕಾಶದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದು, ಹೆಂಗಸರು ನೆರೆದ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವು. ಕುಳಿತದ್ದೇ ತಡ, ಹಂಸವು ತಾವರೆಯಂತೆ ಕಣ್ಣಿರುವ ದಮಯಂತಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ದಮಯಂತಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಹೆಂಗಳೆಯರನ್ನು ನೋಡಿ, ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಅದನ್ನು

ಎನಲು ಕೇಳಿದಳಾ ನುಡಿಯ ಸುರ
ವನಿತೆಗೆಂದಳು ಚಿತ್ತವನಗೊ
ಬ್ಬನಲಿ ಸಿಲುಕಿತು ಮರಳಿಪಡೆ ಕಮಲಾಕ್ಷಗಳವಲ್ಲ
ಅನಿಮಿಷಾಧಿಪ ತನಗೆ ದೇವಾಂ
ಗನೆಯರಿರುತಿರೆ ಮನಜಸತಿ ಪಾ
ವನವೆ ಬರಿದೆ ದುರಾಸೆ ತನಗೇಕೆಂದಳೆಂದುಮುಖಿ

೩೩

ಮರಳಿದರು ಸುರಸತಿಯರಿತ್ತಲು
ಬರುತೆ ನಳನೃಪತಿಲಕ ತಾ ಮನ
ಹರುಷದಲಿ ನಿಜರೂಪ ತಾಳ್ದನು ರಾಜತೇಜದಲಿ
ಅರಸನಿರೆ ದಮಯಂತಿ ಕಂಡ
ಚ್ಚರಿಯ ಮದನನೊ ನಳನೊ ನಳಕೂ
ಬರನೊ ಜಯಂತನೊ ಎನೆ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡಳಾ ತರುಣಿ

೩೪

ಎಂದು ಪರಿತೋಷದಲಿ ನಾರೀ
ವೃಂದಸಹಿತಿದಿರೆದ್ದು ವಿನಯದಿ
ನಿಂದು ಕರಗಳ ಮುಗಿದು ಸಿಂಹಾಸನದಿ ಕುಳಿರಿಸಿ
ತಂದು ಮುಕ್ತಾಪಲಗಳನು ಮುದ
ದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯಿತ್ತು ಸತಿಯರ
ಸಂದಣಿಯ ಕೆಲಕೊತ್ತಿ ನುಡಿದಳು ಮಧುರವಚನದಲಿ

೩೫

ಬರುವುದೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯವಲ್ಲವೇ?" ಎಂದರು. ೩೩. ದಮಯಂತಿ ಸುರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಇತ್ತಳು : "ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನ ಮೇಲೆ ನಟ್ಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತು ತೆಗೆಯಲು ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ, ನಿಮ್ಮ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಇರುವಾಗ ಮಾನವಸ್ತ್ರೀಯಾದ ನಾನು ಪ್ರಶಸ್ತಳಲ್ಲ ಹಾಗಿರುವಾಗ ಮರ್ತ್ಯಳಾದ ನನಗೆ ವೃಥಾವಾದ ಅಳಿಯಾಸೆಯೇ ಬೇಡ. ೩೪. ಸುರಸ್ತ್ರೀಯರು ದಮಯಂತಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಳನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತ ಮನಸ್ಸಂತೋಷದಿಂದ ತನ್ನ ಸಹಜ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ತೇಜೋವಂತನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿ ಅವನಾರು? ರೂಪಾತಿಶಯದ ಮನ್ನಣೆನೋ? ಪ್ರಿಯನಾದ ನಳನೋ? ಕುಬೇರಪುತ್ರನಾದ ನಳಕೂಬರನೋ? ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಜಯಂತನೋ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತಾದಳು. ೩೫. ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಗಾದ ದಮಯಂತಿ ಹಿರಿಹಗ್ಗಿನಿಂದ ಇತರ ಹೆಂಗಸರೊಂದಿಗೆ ಎದ್ದು ಸ್ನಾಗತಿಸಿದಳು. ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿರಿಸಿದಳು. ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳನ್ನು ತಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಆಮೇಲೆ ನೆರೆದ ಹೆಂಗಸರ ಗುಂಪನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ಇಂಪಾದ ಮಾತಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ

ನಳನಮುಖ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ
ಬಳಿಯ ವಾಹನವಾಗಿ ತಾನಿಹೆ
ನೊಲಿದು ಸಲಹುವನೆನ್ನ ಪರಮಪ್ರೀತಿವಚನದಲಿ
ಇಳಿಗೆ ನಳಕೂಬರ ಜಯಂತರ
ಚಿಲುವ ಮದನನ ರೂಪರೇಖೆಯ
ಹಳವುದಾ ನಳನೃಪನ ನಿಜಸೌಂದರ್ಯದಾಟೋಪ

೩೬

ನಿನ್ನ ರೂಪಿಗೆ ಸಲುವುದೌ ನಳ
ನುನ್ನತದ ಸೌಂದರ್ಯ ಜಗದೊಳ
ಗಿನ್ನು ನಾ ಸರಿಗಾಣೆ ನಿಮಗೀರ್ವರಿಗೆ ಸಮನಹುದು
ಎನ್ನಲಾ ನುಡಿಗಳೇ ಹಂಸೆಗೆ
ತನ್ನ ಶಿರವನು ಬಾಗಿ ಗುಣಸಂ
ಪನ್ನೆ ನುಡಿದಳು ನಾಚಿ ನಮನಗೆಯಿಂದ ವಿನಯದಲಿ ೩೭

ಪರಮಗುಣನಿಧಿ ಪಕ್ಷಿ ಕೇಳ್ ಬಾ
ಹಿರನು ಪಾತಕಿ ಮದನನೆಲೆ ನಿ
ಷ್ಕರದೊಳಿಸೆಯಲು ಪುಷ್ಪಬಾಣದಿ ನೊಂದುದನ್ನೊಡಲು
ಕರುಣರಸಧಾರೆಯಲಿ ತಾಪವ
ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀನಾ
ಧರಣಿಪತಿ ನಳನೃಪಗ ಬಿನ್ನೈಸೆಂದಳೆಂದುಮುಖಿ ೩೮

ಕೇಳು” ಎಂದಿತು. ೩೬. “ನಾನು ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ವಾಹನವಾಗಿ ಇದ್ದೇನೆ. ಅವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಹಳ ಮುದ್ದುಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವೋ ಹೇಳತೀರದು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಗಳಾದ ನಳಕೂಬರ ಮತ್ತು ಜಯಂತರ ಸೊಬಗನ್ನೂ ಮನ್ಮಥನ ರೂಪವನ್ನೂ ಆತನ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.” ೩೭. “ನಳನ ಮಿಗಿಲಾದ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯ ನಿನ್ನ ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದವರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀವಿಬ್ಬರೇ ಸರಿನಾಟಿಗಳು” ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಗುಣವತಿಯಾದ ದಮಯಂತಿ ಆ ಹಕ್ಕಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿದಳು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಚುತ್ತ ಮುಗುಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ೩೮. “ಪಕ್ಷಿಯೇ, ನೀನು ಉತ್ತಮ ಗುಣಸಂಪನ್ನಳು. ಬಹಿಷ್ಕೃತನೂ ಪಾತಕಿಯೂ ಆದ ಕಾಮನು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕನಿಕರವಿಲ್ಲದೆ ಹೂಬಾಣವನ್ನು ಎಸೆದು ನನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಗಾಸಿಗೊಳಿಸಿ ನೋಯಿಸಿದನು. ಈಗ ತಡೆಯಲಾರೆ. “ಶರೀರದ ಈ ಉಷ್ಣವನ್ನು ನಿನ್ನ ಕರುಣಾರಸದ ಧಾರೆಯಿಂದ ಶಾಂತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ನೀನು ಮಹಾರಾಜನಾದ ನಳನಿಗೆ ಬಿನ್ನೈಸಬೇಕು” ಎಂದು

ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರಲಿ
 ತೆರದ ವೇದಿಕೆಗಳಲಿ ಪಟುಭಟ
 ರುರುತರದ ಕೈದುಗಳ ಕಾಹಿನ ದಾರವಟ್ಟದಲಿ
 ಇರಲು ಕಂಡಾ ತರುಣಿಯರು ಸಂ
 ಚರಿಸುತಿಹ ಸಡಗರವ ನಳಭೂ
 ವರನದೃಶ್ಯದ ರೂಪಿನಲಿಯೊಳಹೊಕ್ಕನರಮನೆಯ

೨೭

ಆಗಲಾ ದಮಯಂತಿ ಚಿತ್ರದ
 ಬಾಗಿಲುಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ರತ್ನದ
 ತೂಗುಮಂಚದ ಹಾಸಿನಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಲು ಕೆಳದಿಯರು
 ಆ ಗರುವೆಯೋಲಗದೊಳಿರುತಿರೆ
 ಪೂಗಣೆಯನಸುಗೆಯಲಿ ನಳಚರಿ
 ತಾಗಮದ ಕಥನಗಳ ತಾನಾಲಿಸುತ ಚಿತ್ರದಲಿ

೨೮

ಬಂದರಲ್ಲಿಗೆ ಸುರಪ ಕಳುಹಿದ
 ಮಂದಗಮನೆಯರಖಿಳವಸ್ತುವ
 ತಂದು ಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟು ಕೈ ಮುಗಿದರಾಗಿ ನಿಂದಿರಲು
 ಬಂದ ಸತಿಯರ ನೋಡಿ ನೀವೆ
 ಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ ನಿಮ್ಮ ಹದನೇ
 ನೆಂದು ಚೆಸಗೂಳಿ ವಿನಯದಿಂದರುಹಿದರು ಮಾನಿನಿಗೆ

೨೯

ಸಾಲು ಸಾಲಾದ ಮಹಡಿಮನೆಗಳಿದ್ದವು. ಮುಗುಳಿಗಳು ಥಳ ಥಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೋಟೆಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ಬುರುಜುಗಳಿದ್ದವು. ಸುತ್ತುವರಿದ ಕೋಟೆಯಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ವಿದರ್ಭನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ೨೭. ನಳರಾಜನು ನಗರವನ್ನು ಹಾದು ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಬಳಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಎತ್ತರವಾದ ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾವಲಿನ ವೀರರು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಹೆಂಗಸರು ಸಡಗರದಿಂದ ಆಚೀಚೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಳನು ತನ್ನ ರೂಪುಪು ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ, ಅರಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ೨೮. ದಮಯಂತಿ ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರವಿರುವ ಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ತೂಗುಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಗೆಳತಿಯರಿದ್ದರು. ಮನ್ನಥನ ಪುಷ್ಪ ಬಾಣದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ದಮಯಂತಿ ನಳನ ಇತಿಹಾಸದ ಕತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ೨೯. ಅಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಅಡಿಯಿಡುತ್ತ ಬಂದು, ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ದಮಯಂತಿಯ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂದರು. ಆಗ ದಮಯಂತಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ "ನೀವು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದವರು? ಬಂದ ಕಾರಣವೇನು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ನಸುನಕ್ಕು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ

ಅಂತರಂಗದ ಬುದ್ಧಿಯನು ದಮ
ಯಂತಿಗಲ್ಲವನರುಹಿ ತರುಣಿಯ
ಸಂತವಿಟ್ಟಲ್ಲಿಂದ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇಗದಲಿ
ಮುಂತಳದ್ದು ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಬಾಂಧವ
ಸಂತತಿಯನೊಡಗೊಂಡು ನಿಷಧನ
ಚಿಂತೆಯನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದೈದಿತಾ ಹಂಸೆ

೪೨

ಆಗ ನಳಭೂವರನ ದಕ್ಷಿಣ
ಭಾಗ ಭುಜನಯನಗಳದುರಿದು
ವಾಗ ಕೇಳಿದನಿದರ ಫಲವೇನೆಂದು ಭೂಸುರರ
ಭೋಗಸುಖದರ್ಶನದ ಫಲವಿಂ
ದೀಗಲಹುದೆನಲಾ ಸಮಯದಿ ಸ
ರಾಗದಲಿ ನಡೆತಂದುದಾ ನೃಪನೆಡೆಗೆ ಕಲಹಂಸೆ

೪೩

ಬಂದ ಹಂಸೆಯ ಕಂಡು ಮುಖಳೆ
ಯಿಂದಲರಿದನು ನೃಪತಿ ಮನದಲಿ
ಯಿಂದುಮುಖ ತನಗೊಲಿದ ಹದನಹುದೆಂದು ಹರುಷದಲಿ
ಮಂದಗಮನೆಯ ಕಂಡಿರೇ ಏ
ನೆಂದು ನುಡಿದಳು ಸತಿಯ ಬಗೆಯೇ
ನೆಂದು ಕೇಳಲು ನೃಪಗೆ ಬಳಿಕಿಂತೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷ

೪೪

ಮಾಡುವೆನು" ಎಂದಿತು. ೪೨. ಹಂಸೆಯು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ, ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ಬೇಗಬೇಗನೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ತನ್ನ ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಿಷಧರಾಜನಾದ ನಳನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ೪೩. ಇತ್ತ, ನಳಮಹಾರಾಜನ ಬಲಭಾಗ, ಬಲಭುಜ ಮತ್ತು ಬಲಗಣ್ಣುಗಳು ಸ್ತಂಭಿಸಿದುವು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದು "ಇದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿದೆ? ಇದರ ಫಲವೇನು?" ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅವರು "ಮಹಾರಾಜ, ಇದು ಮತ್ತೇನಿಲ್ಲ, ಶುಭಶಕುನ, ರತಿಸುಖದ ದರ್ಶನಫಲ ನಿನಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ" ಎಂದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜಹಂಸವು ನೇರವಾಗಿ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ೪೪. ರಾಜನು ಹಂಸದ ಮುಖಚರ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿರಬೇಕು ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆದನು. ಹಾಗೆ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಅವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ "ನೀವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡಿರುವಿರಾ? ಅವಳು ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು? ಅವಳ ಮನೋಭಿಪ್ರಾಯವೇನು?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ ಹಕ್ಕಿ

ಕೇಳಿದಾ ಮಾತಿನಲಿ ಚಿಂತೆಯ
ತಾಳಿದನು ಚಿತ್ತದಲಿ ನಳನೃಪ
ಲೋಲಲೋಚನ ತನ್ನನೇ ಪತಿಯೆಂದು ಭಜಿಸಿಹಳು
ಆ ಲತಾಗಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಮವಿ
ಶಾಲಮನವಿಹುದಿನ್ನು ಶಿವಶಿವ
ಬಾಲಕಿಯ ಬೆಸಗೊಳಲು ನಾಲಗೆಯೆಂತು ತನಗೆಂದ

೨೦

ಎಂದು ಮನದಲಿ ಮರುಗಿ ವಿನಯದೊ
ಳೆಂದನೆಲೆಯಮರೇಂದ್ರ ನಿಮಗಾ
ಮಂದಗಮನೆಯನೊಳಗುಮಾಡೆಂದನಗೆ ಪೇಳ್ವರಲ
ಹಿಂದುಗಳೆದರೆ ಮನಕೆ ಖಿತಿ ನಿಮ
ಗಿಂದು ಬಾರದೆ ಬಿಡದು ಲೋಕದಿ
ಯಿಂದುಮುಖಿಯರ ಗುಣವ ತಿಳಿಯಲಸಾಧ್ಯ ಕೇಳೆಂದ

೨೧

ಆ ಯುವತಿಯರು ಕಾರ್ಯಗಳ ನೆರೆ
ಬೀಯ ಮಾಳ್ವರು ಕುಟಿಲವಿದ್ದದಿ
ಮಾಯೆಗಳ ಹಣ್ಣುವರು ನಿತ್ಯದಿ ಹುಸಿಯನಾಡುವರು
ಕಾಯವಳಿದರು ಅಂತರಂಗಜ
ಬಾಯಬಿಡರನ್ಯಾಯಮಾಡುವ
ರಾಯತಾಕ್ಷಿಯರಂಗವಿದು ಸುರರಾಜ ಕೇಳೆಂದ

೨೨

ನಿನಗೆ ತನ್ನ ಕೆಲಸದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುವ ವರವನ್ನು ಇಗೋ ಕೊಟ್ಟೆವು. ಆದರೆ ನೀನು ಮಾತ್ರ ದಮಯಂತಿ ಸುಪ್ರೀತಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಹೋಗು” ಎಂದನು. ೨೧. ದೇವೇಂದ್ರನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ನಳನಿಗೆ ತುಂಬ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಅವನು “ದಮಯಂತಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನನಗೂ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಹಾಗಿರಲು ಪರಮಾತ್ಮ, ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳನ್ನು ನಾನು ಯಾವ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಕೇಳಲಿ?” ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ೨೨. ನಳನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಗುತ್ತ ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸದೆ ವಿನಯದಿಂದ “ದೇವೇಂದ್ರ, ನೀವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆ ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಲ್ಲ. ಆದರೆ ತುಂಬ ಬೇಸರದ ಸಂಗತಿ. ನಾನು ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಸಿಟ್ಟಾಗದೆ ಇರದು. ಅಮರೇಂದ್ರ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಾತು” ಎಂದನು. ೨೩. “ಸ್ತ್ರೀಯರು ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಂಕುತನದಿಂದ ಇಲ್ಲದ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ದೇಹ ಅಳಿದು ಹೋದರೂ ಮನಬಿಚ್ಚಿ

ಕೇಳು ಪಾಂಡವತನಯ ರಾಜಮ
 ರಾಳ ತೆರಳಿದುದತ್ತ ನಳಭೂ
 ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ತನ್ನ ನಗರಿಯನು
 ಆಳುಮಂದಿಯ ಕಳುಹಿ ಮನದಿ ವಿ
 ಶಾಲವಿರಹದ ತಾಪದಲಿ ಮಿಗೆ
 ಕೇಳಮೇಳ ಎನೋದವಿಭವವನುಳಿದನಾ ನೃಪತಿ

೪೮

ಅತ್ತಲಾ ದಮಯಂತಿ ನಳನೊಳು
 ಚಿತ್ತವಿಟ್ಟಳು ನೃಪಗೆ ವಿರಹವು
 ಹೊತ್ತಿತಾಕೆಯ ಮೇಲೆಯಿರ್ವರಿಗಾಯ್ತು ಸಂತಾಪ
 ಚಿತ್ತಜನು ಪಾತಕನು ವಿರಹವ
 ಹೊತ್ತಿಸಿದನಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮದನನ
 ಹೆತ್ತವನು ವರಪುರದ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ ಕರುಣಿಸಿದ

೪೯

ಶುಭವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು. ೪೮. ಧರ್ಮರಾಜನೇ, ಅನಂತರ ಆ ರಾಜಹಂಸ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು. ಇತ್ತ ನಳನು ತನ್ನ ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ ವಿರಹತಾಪ ಅವನನ್ನು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಿಚಾರಕರನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆಟಕೂಟ ವಿಲಾಸ ವೈಭವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟನು. ೪೯. ಆ ಕಡೆ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿ ನಳನ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಲ್ಲೀನಳಾದಳು. ಈ ಕಡೆ ನಳರಾಜನಿಗೆ ಅವಳ ವಿರಹದ ಉರಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ನಳ ದಮಯಂತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬೇಗುದಿಗೊಂಡರು. ಪಾಪ, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವಿರಹತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಮನ್ಮಥನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪಾಪಿಷ್ಠನು. ಆದರೆ ದಯಾಮಯನಾದ ಅವನ ತಂದೆ ಶ್ರೀಹರಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ದಯೆದೋರಿದನು.

ತರಿಸಿಯೇರಿದ ದಿವ್ಯರಥವನು
 ಕರೆಸಿದನು ಯಮ ವರುಣ ವಾಯು
 ವ್ಯರು ಸಹಿತ ಹೊರವಂಟನಮರಾವತಿಯನಮರೇಂದ್ರ
 ಧರೇಗಳಿದು ಬರೆ ಮುಂದೆ ಮಾರ್ಗದಿ
 ಸ್ಮರನ ರೂಪಿನ ನೈಷಧನ ಕಂ
 ಡರು ಮನೋರಾಗದಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರುಚಿತದಲಿ

೧೫

ನಳನಮಿತ್ರನ ತೇಜದವೊಲಿಳೆ
 ಗಿಳಿವ ಮಹಿಮರ ಕಂಡು ರಥದಿಂ
 ದಿಳಿಗಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಲಿ ನಳ ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂದಿರಲು
 ತಳಿತ ಹರುಷಾನಂದದಲಿ ಬರ
 ಸೆಳೆದು ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದರು ರಾಯನ
 ಚೆಲುವನಿಕ್ಷಿಪಿ ನಲಿದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಮನವೊಲಿದು

೧೬

ಕುಶಲವೇ ನಳನೃಪತಿ ಬಾರೈ
 ಶಶಿಕುಲೋದ್ಭವ ನಿನ್ನ ಪಿತನೀ
 ವಸುಧಗಧಿಪತಿ ವೀರಸೇನನು ಪರಮಸಖನೆಮಗೆ
 ಒಸೆದು ಬೇಡುವ ಕಾರ್ಯವಿದು ಭರ
 ವಸದಿ ಬಂದೆವು ನಮಗೆ ಫಲ ಸಿ
 ದ್ವಿಸಿತು ಉಪಕಾರಾರ್ಥ ನಿನ್ನಿಂದಾಗಬೇಕೆಂದ

೧೭

ಕಳುಹಿಸಿದನು. ೧೫. ಇಂದ್ರನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ರಥವನ್ನು ತರಿಸಿ, ಏರಿ ಕುಳಿತನು. ದಿಕ್ಪಾಲಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದ ಯಮ, ವರುಣ, ವಾಯು ಇವರೊಡನೆ ಅಮರಾವತಿಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಂತೆ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪಿರುವ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನೋಡಿದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಒಲುಮೆಯಿಂದ ನಳನಿಗೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ೧೬. ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿಯುವ ಮಹಿಮಾವಂತರಾದ ದೇವೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಳನು ರಥದಿಂದ ಇಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತನು. ಅವರು ಕೂಡ ಸಂತೋಷದ ಚಿಗುರು ಒಡೆದಂತೆ ನಳರಾಜನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಅವನ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ೧೭. ದೇವೇಂದ್ರನು “ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಕ್ಷೇಮವೇ? ಇತ್ತ ಬಾ, ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಚಂದ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದ ಆ ವೀರಸೇನರಾಜನು ನಮ್ಮ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತ. ನಳನೇ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಬೇಡುವ ಕೆಲಸವೊಂದಿದೆ. ಆ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರುವ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ನಾವು ಬಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ನೀನು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು ನಮಗೆ

ವಿರಹ ಬಲಿದುಡು ಸತಿಗೆ ನಾವಿದ
ನರಸಗರುಹುವೆಂದು ಕೇಳಿದಿಯಿ
ರಿರದೆ ಬಂದರು ಭೀಮನೃಪಗಿಂತೆಂದರೀ ಹದನ
ವರಕವಿಗಳಂದಿನಲಿ ಧರಣೀ
ಶ್ವರನ ಕೈವಾರಿಸಲು ಕೇಳಿದು
ತರುಣಿ ವಿರಹಕೆ ತನುವ ತೆತ್ತಿಹಳೆಂದರಬಲಿಯರು

೩

ಕೇಳಿದನು ನಸುನಗುತ ಭೀಮನೃ
ಪಾಲ ತನ್ನಾತ್ಮಜೆಯ ಯೌವನ
ದೇಳಿಗೆಯನ್ನಾಲಿಸುತ ವರನಾರೆಂದು ಚಿಂತೆಯಲಿ
ಓಲಗಕೆ ನಡೆತಂದು ಬರೆಸಿದ
ನೋಲೆಗಳ ಕಳುಹಿಸಿದನು ಧರಣೀ
ಪಾಲಕರ ಬರಹೇಳಿಸುತ ಹೊಯಿಸಿದನು ಡಂಗುರವ

೪

ಹರಿದರರಸಾಳುಗಳು ದಿಕ್ಕುಗ
ಳರಸುಗಳ ನಗರವನು ಇತ್ತಲು
ಪುರವ ಶೃಂಗರಿಸಿದರು ಭೀಮನೃಪಾಲನಾಜ್ಞೆಯಲಿ
ತರಿಸಿದರು ಭಂಡಾರದಲಿ ನವ
ಭರಿತವಾದ ಸುವಸ್ತುಗಳ ವಿ
ಸ್ತರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದರಗಲದಲಿ ವೈವಾಹಮಂಟಪವ

೫

ಗೆಳತಿಯರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವೇ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ೩. “ದಮಯಂತಿ ವಿರಹತಾಪದಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ, ನಾವು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಜನಾದ ಭೀಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಗೆಳತಿಯರು ಆಲೋಚಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಮಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. “ಮಹಾರಾಜ, ಅಂದು ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಳರಾಜನನ್ನು ಹೊಗಳಿದರಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ದಮಯಂತಿ ವಿರಹತಾಪಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ” ಎಂದರು. ೪. ಭೀಮನೃಪ ಮಗಳ ಗೆಳತಿಯರ ನಿವೇದನೆಯನ್ನು ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ ಕೇಳಿದನು. ತುಂಬು ಹರೆಯದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ, “ಅವಳಿಗೆ ತಕ್ಕವನಾದ ಮಗಳ ಗಂಡನು ಯಾರಿದ್ದಾನೆ?” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಾಮಗ್ನನಾಗಿ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಓಲೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ದೇಶದೇಶದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜರೆಲ್ಲ ಬರುವಂತೆ ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸಿದನು. ೫. ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಜರಲ್ಲಿಗೂ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ತೆರಳಿದರು. ಭೀಮನೃಪನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವಿದರ್ಭನಗರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು. ಭಂಡಾರದಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹಳ

ಧರಣಿವಲಯ ದಿಗಂತದವನೀ
 ಶ್ವರರು ಭೂಸುರ ಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾ
 ಧರರು ಸುಜನರು ಮಲ್ಲ ಸುಜಿವರು ಮಕುಟವರ್ಧನರು
 ಪರಮಯುಷಿಗಳು ಪಂಡಿತರು ಕವಿ
 ವರರು ನಟ ಗಾಯಕರು ವಿದ್ಯಾ
 ಧರರು ದೈವಜ್ಞರುಗಳಗಣಿತರಾಗಿ ನೆರೆದುರು ರಾಯ ಕೇಳಿಂದ ೯

ಆ ಸಮಯದಲಿ ನಾರದನು ಹರಿ
 ವಾಸುದೇವಾಯೆಂಬ ವೀಣೆಯ
 ಭಾಸುರದ ಕರಗಳಲಿ ನುಡಿಸುತ್ತ ಮುನಿಗಳೊಗ್ಗಿನಲಿ
 ವಾಸವನ ಸಭೆಗೈತರಲು ಸಂ
 ತೋಷದಿಂದಿರಿದ್ದು ಘನಸಿಂ
 ಹಾಸನದಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕೈಮುಗಿದೆಂದನಮರೇಂದ್ರ ೧೦

ಎತ್ತಣೆಂದೈತಂದಿರುವಿಯೊ
 ಳುತ್ತಮರು ಧರಣೀಶರಲಿ ನೆರೆ
 ಸತ್ಯಧರ್ಮ ಸುತೀಲರಾರುಂಟಲ್ಲಿ ಗುಣವೇನು
 ಚಿತ್ತವಿಸಿ ಮುನಿನಾಥಯೆನಗದ
 ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಪೇಳೆನಲು ಸುರಮುನಿ
 ಚಿತ್ತದಲಿ ನಸುನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು ಪಾಕಶಾಸನಗೆ ೧೧

ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ೯. ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿತಿಜದವರೆಗೆ ಇರುವ ರಾಜಾಧಿ
 ರಾಜರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಯೋಗಿಗಳು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಸಜ್ಜನರು, ಜಟ್ಟಿಗಳು, ಮಂತ್ರಿಗಳು,
 ಕಿರೀಟಧಾರಿಗಳಾದ ರಾಜರು, ಯುಷ್ಮಶ್ರೇಷ್ಠರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕವಿಪ್ರಮುಖರು, ನಟರು,
 ಹಾಡುಗಾರರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು ಮತ್ತು ಜೋಯಿಸರು ಅಸಂಖ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು.
 ೧೦. ಇತ್ತ ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನ ಸಭೆಗೆ 'ಹರಿ ಹರಿ! ವಾಸುದೇವಾ!' ಎನ್ನುತ್ತ
 ಕೈಯಿಂದ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಮುನಿಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ನಾರದನು ಬಂದನು. ಆಗ
 ದೇವೇಂದ್ರನು ನಾರದನ ಬರವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಎದ್ದುಕೊಂಡು
 ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತ ಬಿನ್ನವಿಸಿದನು. ೧೧.
 ಇಂದ್ರನು ನಾರದನೊಡನೆ "ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ, ಎಲ್ಲಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದಿರಿ? ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ
 ರಾಜರ ಪೈಕಿ ಗೌರವಾರ್ಹರೂ, ಸತ್ಯವಂತರೂ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠರೂ, ತೀಲವಂತರೂ ಆದವರು
 ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಗುಣವೇನು? ಅದನ್ನು ನನಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರೆ
 ತುಂಬ ಉಪಕಾರ" ಎಂದಾಗ ದೇವರ್ಷಿಯಾದ ನಾರದನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಸು
 ಮುಸು ನಗುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. ೧೨. ನಾರದನು ಹೀಗೆಂದನು : "ದೇವೇಂದ್ರ

ಧರಣಿವಲಯ ದಿಗಂತದವನೀ
 ಶ್ವರರು ಭೂಸುರ ಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾ
 ಧರರು ಸುಜನರು ಮಲ್ಲ ಸಚಿವರು ಮಕುಟವರ್ಧನರು
 ಪರಮಖುಷಿಗಳು ಪಂಡಿತರು ಕವಿ
 ವರರು ನಟ ಗಾಯಕರು ವಿದ್ಯಾ
 ಧರರು ದೈವದ್ವರುಗಳಗಣಿತರಾಗಿ ನೆರೆದುರು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ ೯

ಆ ಸಮಯದಲಿ ನಾರದನು ಹರಿ
 ವಾಸುದೇವಾಯೆಂಬ ವೀಣೆಯ
 ಭಾಸುರದ ಕರಗಳಲಿ ನುಡಿಸುತ್ತ ಮುನಿಗಳೊಗ್ಗಿನಲಿ
 ವಾಸವನ ಸಭೆಗೈತರಲು ಸಂ
 ತೋಷದಿಂದಿರಿದ್ದು ಘನಸಿಂ
 ಹಾಸನದಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕೈಮುಗಿದೆಂದನಮರೇಂದ್ರ ೧೦

ವಿತ್ತನೆಂದೈತಂದಿರುವರ್ವಿಯೊ
 ಕುತ್ತಮರು ಧರಣೀಶರಲಿ ನೆರೆ
 ಸತ್ಯಧರ್ಮ ಸುಶೀಲರಾರುಂಟಲ್ಲಿ ಗುಣವೇನು
 ಚಿತ್ತವಿಸಿ ಮುನಿನಾಥಯೆನಗದ
 ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಪೇಳಿನಲು ಸುರಮುನಿ
 ಚಿತ್ತದಲಿ ನಸುನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು ಪಾಕಶಾಸನಗೆ ೧೧

ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ೯. ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿತಿಜದವರೆಗೆ ಇರುವ ರಾಜಾಧಿ ರಾಜರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಯೋಗಿಗಳು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಸಜ್ಜನರು, ಜಟ್ಟಿಗಳು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಕಿರೀಟಧಾರಿಗಳಾದ ರಾಜರು, ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕವಿಪ್ರಮುಖರು, ನಟರು, ಹಾಡುಗಾರರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು ಮತ್ತು ಜೋಯಿಸರು ಅಸಂಖ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ೧೦. ಇತ್ತ ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನ ಸಭೆಗೆ 'ಹರಿ ಹರಿ! ವಾಸುದೇವಾ!' ಎನ್ನುತ್ತ ಕೈಯಿಂದ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಮುನಿಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ನಾರದನು ಬಂದನು. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ನಾರದನ ಬರವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಎದುರುಗೊಂಡು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತ ಬಿನ್ನವಿಸಿದನು. ೧೧. ಇಂದ್ರನು ನಾರದನೊಡನೆ "ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ, ಎಲ್ಲಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದಿರಿ? ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಪೈಕಿ ಗೌರವಾರ್ಹರೂ, ಸತ್ಯವಂತರೂ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠರೂ, ಶೀಲವಂತರೂ ಆದವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಗುಣವೇನು? ಅದನ್ನು ನನಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರೆ ತುಂಬ ಉಪಕಾರ" ಎಂದಾಗ ದೇವರ್ಷಿಯಾದ ನಾರದನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಸು ಮುಸು ನಗುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. ೧೨. ನಾರದನು ಹೀಗೆಂದನು : "ದೇವೇಂದ್ರ

ವಿರಹ ಬಲಿದುಡು ಸತಿಗೆ ನಾವಿದ
 ನರಸಗರುಹುವೆವೆಂದು ಕೆಳದಿಯ
 ರಿರದೆ ಬಂದರು ಭೀಮನೃಪಗಿಂತೆಂದರೀ ಹದನ
 ವರಕವಿಗಳಂದಿನಲಿ ಧರಣೀ
 ಶ್ವರನ ಕೈವಾರಿಸಲು ಕೇಳಿದು
 ತರುಣಿ ವಿರಹಕೆ ತನುವ ತೆತ್ತಿಹಳೆಂದರಬಲೆಯರು

೩

ಕೇಳಿದನು ನಸುನಗುತ ಭೀಮನೃ
 ಪಾಲ ತನ್ನಾತ್ಮಜಿಯ ಯೌವನ
 ದೇಳಿಗೆಯನಾಲಿಸುತ ವರನಾರೆಂದು ಚಿಂತೆಯಲಿ
 ಓಲಗಕೆ ನಡೆತಂದು ಬರೆಸಿದ
 ನೋಲೆಗಳ ಕಳುಹಿಸಿದನು ಧರಣೀ
 ಪಾಲಕರ ಬರಹೇಳಿನುತ ಹೊಯಿಸಿದನು ಡಂಗುರವ

೪

ಹರಿದರರಸಾಳುಗಳು ದಿಕ್ಕುಗ
 ಳರಸುಗಳ ನಗರವನು ಇತ್ತಲು
 ಪುರವ ಶೃಂಗರಿಸಿದರು ಭೀಮನೃಪಾಲನಾಚ್ಛೆಯಲಿ
 ತರಿಸಿದರು ಭಂಡಾರದಲಿ ನವ
 ಭರಿತವಾದ ಸುವಸ್ತುಗಳ ವಿ
 ಸ್ತರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದರಗಲದಲಿ ವೈವಾಹಮಂಟಪವ

೫

ಗೆಳತಿಯರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವೇ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ೩. “ದಮಯಂತಿ ವಿರಹತಾಪದಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ, ನಾವು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಜನಾದ ಭೀಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಗೆಳತಿಯರು ಆಲೋಚಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಮಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. “ಮಹಾರಾಜ, ಅಂದು ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಳರಾಜನನ್ನು ಹೊಗಳಿದರಷ್ಟೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ದಮಯಂತಿ ವಿರಹತಾಪಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ” ಎಂದರು. ೪. ಭೀಮನೃಪ ಮಗಳ ಗೆಳತಿಯರ ನಿವೇದನೆಯನ್ನು ಒಗ್ಗುಳಿಸುಗುತ್ತ ಕೇಳಿದನು. ತುಂಬು ಹರೆಯದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ, “ಅವಳಿಗೆ ತಕ್ಕವನಾದ ಮಗಳ ಗಂಡನು ಯಾರಿದ್ದಾನೆ?” ಎಂದು ಯೋಚನಾಮಗ್ನನಾಗಿ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಓಲೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ದೇಶದೇಶದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜರೆಲ್ಲ ಬರುವಂತೆ ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸಿದನು. ೫. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಜರಲ್ಲಿಗೂ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ತೆರಳಿದರು. ಭೀಮನೃಪನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವಿವಿಧನಗರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು. ಭಂಡಾರದಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹಳ

ತರಿಸಿಯೇರಿದ ದಿವ್ಯರಥವನು
 ಕರೆಸಿದನು ಯಮ ವರುಣ ವಾಯು
 ವ್ಯರು ಸಹಿತ ಹೊರವಂಟನಮರಾವತಿಯನಮರೇಂದ್ರ
 ಧರೇಗಳಿದು ಬರೆ ಮುಂದೆ ಮಾರ್ಗದಿ
 ಸ್ವರನ ರೂಪಿನ ನೈಷಧನ ಕಂ
 ಡರು ಮನೋರಾಗದಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರುಚಿತದಲಿ

೧೫

ನಳನಮಿತ್ರನ ತೇಜದವೊಲಿಳಿ
 ಗಿಳವ ಮಹಿಮರ ಕಂಡು ರಥದಿಂ
 ದಿಳಿಗಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಲಿ ನಳ ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂದಿರಲು
 ತಳಿತ ಹರುಷಾನಂದದಲಿ ಬರ
 ಸೆಳೆದು ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದರು ರಾಯನ
 ಚೆಲುವನೀಕ್ಷಿಸಿ ನಲಿದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಮನವೊಲಿದು

೧೬

ಕುಶಲವೇ ನಳನೃಪತಿ ಬಾರೈ
 ಶಶಿಕುಲೋದ್ಭವ ನಿನ್ನ ಪಿತನೀ
 ವಸುಧೆಗಧಿಪತಿ ವೀರಸೇನನು ಪರಮಸಖನೆಮಗೆ
 ಒಸೆದು ಬೇಡುವ ಕಾರ್ಯವಿದು ಭರ
 ವಸದಿ ಬಂದವು ನಮಗೆ ಫಲ ಸಿ
 ದ್ಧಿತು ಉಪಕಾರಾರ್ಥ ನಿನ್ನಿಂದಾಗಬೇಕೆಂದ

೧೭

ಕಳುಹಿಸಿದನು. ೧೫. ಇಂದ್ರನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ರಥವನ್ನು ತರಿಸಿ, ಏರಿ ಕುಳಿತನು. ದಿಕ್ಪಾಲಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದ ಯಮ, ವರುಣ, ವಾಯು ಇವರೊಡನೆ ಅಮರಾವತಿಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಂತೆ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪಿರುವ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನೋಡಿದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಒಲುಮೆಯಿಂದ ನಳನಿಗೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ೧೬. ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿಯುವ ಮಹಿಮಾವಂತರಾದ ದೇವೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಳನು ರಥದಿಂದ ಇಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತನು. ಅವರು ಕೂಡ ಸಂತೋಷದ ಚಿಗುರು ಒಡೆದಂತೆ ನಳರಾಜನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಅವನ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ೧೭. ದೇವೇಂದ್ರನು “ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಕ್ಷೇಮವೇ? ಇತ್ತ ಬಾ, ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಚಂದ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದ ಆ ವೀರಸೇನರಾಜನು ನಮ್ಮ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತ. ನಳನೇ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಬೇಡುವ ಕೆಲಸವೊಂದಿದೆ. ಆ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರುವ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ನಾವು ಬಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ನೀನು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು ನಮಗೆ

ಕೇಳು ಪಾಂಡವತನಯ ರಾಜಮ
 ರಾಳ ತರಳಿದುದತ್ತ ನಳಭೂ
 ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ತನ್ನ ನಗರಿಯನು
 ಆಳುಮಂದಿಯ ಕಳುಹಿ ಮನದಿ ವಿ
 ಶಾಲವಿರಹದ ತಾಪದಲಿ ಮಿಗೆ
 ಕೇಳಮೇಳ ವಿನೋದವಿಭವವನುಳಿದನಾ ನೃಪತಿ

೪೮

ಅತ್ತಲಾ ದಮಯಂತಿ ನಳನೊಳು
 ಚಿತ್ತವಿಟ್ಟಳು ನೃಪಗೆ ವಿರಹವು
 ಹೊತ್ತಿತಾಕೆಯ ಮೇಲೆಯಿರ್ವರಿಗಾಯ್ತು ಸಂತಾಪ
 ಚಿತ್ತಜನು ಪಾತಕನು ವಿರಹವ
 ಹೊತ್ತಿಸಿದನಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮದನನ
 ಹೆತ್ತವನು ವರಪುರದ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ ಕರುಣಿಸಿದ

೪೯

ಶುಭವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು. ೪೮. ಧರ್ಮರಾಜನೇ, ಅನಂತರ ಆ ರಾಜಹಂಸ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು. ಇತ್ತ ನಳನು ತನ್ನ ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ ವಿರಹತಾಪ ಅವನನ್ನು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಿಚಾರಕರನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆಟಕೂಟ ವಿಲಾಸ ವೈಭವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟನು. ೪೯. ಆ ಕಡೆ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿ ನಳನ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಲ್ಲೀನಳಾದಳು. ಈ ಕಡೆ ನಳರಾಜನಿಗೆ ಅವಳ ವಿರಹದ ಉರಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ನಳ ದಮಯಂತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬೇಗುದಿಗೊಂಡರು. ಪಾಪ, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವಿರಹತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಮನ್ಮಥನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪಾಪಿಷ್ಠನು. ಆದರೆ ದಯಾಮಯನಾದ ಅವನ ತಂದೆ ಶ್ರೀಹರಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ದಯೆದೋರಿದನು.

ಕೇಳಿದಾ ಮಾತಿನಲಿ ಚಿಂತೆಯ
ತಾಳಿದನು ಚಿತ್ತದಲಿ ನಳನೃಪ
ಲೋಲಲೋಚನ ತನ್ನನೇ ಪತಿಯೆಂದು ಭಜಿಸಿಹಳು
ಆ ಲತಾಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಮವಿ
ಶಾಲಮನವಿಹುದಿನ್ನು ಶಿವಶಿವ
ಬಾಲಕಿಯ ಬೆಸಗೊಳಲು ನಾಲಗೆಯೆಂತು ತನಗೆಂದ

೨೦

ಎಂದು ಮನದಲಿ ಮರುಗಿ ವಿನಯದೊ
ಳೆಂದನೆಲೆಯಮರೇಂದ್ರ ನಿಮಗಾ
ಮಂದಗಮನೆಯನೊಳಗುಮಾಡೆಂದನಗೆ ಪೇಳ್ವರಲ
ಹಿಂದುಗಳೆದರೆ ಮನಕೆ ಖಿತಿ ನಿಮ
ಗಿಂದು ಬಾರದೆ ಬಿಡದು ಲೋಕದಿ
ಯೆಂದುಮುಖಿಯರ ಗುಣವ ತಿಳಿಯಲಸಾಧ್ಯ ಕೇಳೆಂದ

೨೧

ಆ ಯುವತಿಯರು ಕಾರ್ಯಗಳ ನೆರೆ
ಬೀಯ ಮಾಳ್ವರು ಕುಟಲವಿದ್ದದಿ
ಮಾಯೆಗಳ ಹಣ್ಣುವರು ನಿತ್ಯದಿ ಹುಸಿಯನಾಡುವರು
ಕಾಯವಳಿದರು ಅಂತರಂಗಜ
ಬಾಯಬಿಡರನ್ಯಾಯಮಾಡುವ
ರಾಯತಾಕ್ಷಿಯರಂಗವಿದು ಸುರರಾಜ ಕೇಳೆಂದ

೨೨

ನಿನಗೆ ತನ್ನ ಕೆಲಸದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುವ ವರವನ್ನು ಇಗೋ ಕೊಟ್ಟೆವು. ಆದರೆ ನೀನು ಮಾತ್ರ ದಮಯಂತಿ ಸುಪ್ರೀತಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಹೋಗು” ಎಂದನು. ೨೦. ದೇವೇಂದ್ರನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ನಳನಿಗೆ ತುಂಬ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಅವನು “ದಮಯಂತಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನನಗೂ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಹಾಗಿರಲು ಪರಮಾತ್ಮ, ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳನ್ನು ನಾನು ಯಾವ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಕೇಳಲಿ?” ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ೨೧. ನಳನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಗುತ್ತ ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸದೆ ವಿನಯದಿಂದ “ದೇವೇಂದ್ರ, ನೀವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆ ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಲ್ಲ! ಆದರೆ ತುಂಬ ಬೇಸರದ ಸಂಗತಿ. ನಾನು ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಸಿಟ್ಟಾಗದೆ ಇರದು. ಅಮರೇಂದ್ರ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಾತು” ಎಂದನು. ೨೨. “ಸ್ತ್ರೀಯರು ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಂಕುತನದಿಂದ ಇಲ್ಲದ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ದೇಹ ಅಳಿದು ಹೋದರೂ ಮನಬಿಚ್ಚಿ

ಅಂತರಂಗದ ಬುದ್ಧಿಯನು ದಮ
ಯಂತಿಗೈಲ್ಲವನರುಹಿ ತರುಣಿಯ
ಸಂತವಿಟ್ಟಲ್ಲಿಂದ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇಗದಲಿ
ಮುಂತಳದರ್ ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಬಾಂಧವ
ಸಂತತಿಯನೊಡಗೊಂಡು ನಿಷಧನ
ಚಿಂತೆಯನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದೈದಿತಾ ಹಂಸೆ

೪೨

ಆಗ ನಳಭೂವರನ ದಕ್ಷಿಣ
ಭಾಗ ಭುಜನಯನಗಳದುರಿದು
ವಾಗ ಕೇಳಿದನಿದರ ಫಲವೇನೆಂದು ಭೂಸುರರ
ಭೋಗಸುಖದರ್ಶನದ ಫಲವಿಂ
ದೀಗಲಹುದೆನಲಾ ಸಮಯದಿ ಸ
ರಾಗದಲಿ ನಡೆತಂದುದಾ ನೃಪನೆಡೆಗೆ ಕಲಹಂಸೆ

೪೩

ಬಂದ ಹಂಸೆಯ ಕಂಡು ಮುಖಕಳೆ
ಯಿಂದಲರಿದನು ನೃಪತಿ ಮನದಲಿ
ಯಿಂದುಮುಖ ತನಗೊಲಿದ ಹದನಹುದೆಂದು ಹರುಷದಲಿ
ಮಂದಗಮನೆಯ ಕಂಡಿರೇ ಏ
ನೆಂದು ನುಡಿದಳು ಸತಿಯ ಬಗೆಯೇ
ನೆಂದು ಕೇಳಲು ನೃಪಗೆ ಬಳಕೆಂತೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷಿ

೪೪

ಮಾಡುವೆನು" ಎಂದಿತು. ೪೨. ಹಂಸೆಯು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ, ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ಬೇಗಬೇಗನೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ತನ್ನ ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಿಷಧರಾಜನಾದ ನಳನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ೪೩. ಇತ್ತ, ನಳಮಹಾರಾಜನ ಬಲಭಾಗ, ಬಲಭುಜ ಮತ್ತು ಬಲಗಣ್ಣುಗಳು ಸ್ಪಂದಿಸಿದುವು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದು "ಇದ್ದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿದೆ? ಇದರ ಫಲವೇನು?" ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅವರು "ಮಹಾರಾಜ, ಇದು ಮತ್ತೇನಿಲ್ಲ, ಶುಭಶಕುನ, ರತಿಸುಖದ ದರ್ಶನಫಲ ನಿನಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ" ಎಂದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜಹಂಸವು ನೇರವಾಗಿ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ೪೪. ರಾಜನು ಹಂಸದ ಮುಖಚರ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿರಬೇಕು ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿದನು. ಹಾಗೆ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಅವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ "ನೀವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡಿರುವಿರಾ? ಅವಳು ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು? ಅವಳ ಮನೋಭಿಪ್ರಾಯವೇನು?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ ಹಕ್ಕಿ

ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರಲಿ
 ತೆರದ ವೇದಿಕೆಗಳಲಿ ಪಟುಭಟ
 ರುರುತರದ ಕೈದುಗಳ ಕಾಹಿನ ದಾರವಟ್ಟದಲಿ
 ಇರಲು ಕಂಡಾ ತರುಣಿಯರು ಸಂ
 ಚರಿಸುತಿಹ ಸಡಗರವ ನಳಭೂ
 ವರನದೃಶ್ಯದ ರೂಪಿನಲಿಯೊಳಹೊಕ್ಕನರಮನೆಯ

೨೭

ಆಗಲಾ ದಮಯಂತಿ ಚಿತ್ತದ
 ಬಾಗಿಲುಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ರತ್ನದ
 ತೂಗುಮಂಚದ ಹಾಸಿನಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಲು ಕೆಳದಿಯರು
 ಆ ಗರುವೆಯೋಲಗದೊಳಿರುತಿರೆ
 ಪೂಗಣೆಯನೆಸುಗೆಯಲಿ ನಳಚರಿ
 ತಾಗಮದ ಕಥನಗಳ ತಾನಾಲಿಸುತ ಚಿತ್ತದಲಿ

೨೮

ಬಂದರಲ್ಲಿಗೆ ಸುರಪ ಕಳುಹಿದ
 ಮಂದಗಮನೆಯರಖಿಳವಸ್ತುವ
 ತಂದು ಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟು ಕೈ ಮುಗಿದರಾಗಿ ನಿಂದಿರಲು
 ಬಂದ ಸತಿಯರ ನೋಡಿ ನೀವೆ
 ಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ ನಿಮ್ಮ ಹದನೇ
 ನೆಂದು ಬೆಸಗೂಳಿ ವಿನಯದಿಂದರುಹಿದರು ಮಾನಿನಿಗೆ

೨೯

ಸಾಲು ಸಾಲಾದ ಮಹಡಿಮನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಮುಗುಳಿಗಳು ಥಳ ಥಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೋಟೆಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ಬುರುಜುಗಳಿದ್ದುವು. ಸುತ್ತವರಿದ ಕೋಟೆಯಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ವಿದರ್ಭನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ೨೭. ನಳರಾಜನು ನಗರವನ್ನು ಹಾದು ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಬಳಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಎತ್ತರವಾದ ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾವಲಿನ ವೀರರು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಹೆಂಗಸರು ಸಡಗರದಿಂದ ಆಚೇಚೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಳನು ತನ್ನ ರೂಪುವು ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ, ಅರಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ೨೮. ದಮಯಂತಿ ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರವಿರುವ ಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ತೂಗುಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಗೆಳತಿಯರಿದ್ದರು. ಮನ್ಮಥನ ಪುಷ್ಪಬಾಣದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ದಮಯಂತಿ ನಳನ ಇತಿಹಾಸದ ಕತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ೨೯. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಅಡಿಯಿಡುತ್ತ ಬಂದು, ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ದಮಯಂತಿಯ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂದರು. ಆಗ ದಮಯಂತಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ "ನೀವು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದವರು? ಬಂದ ಕಾರಣವೇನು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ನಸುನಕ್ಕು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ

ನಳನಮುಖ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ
 ಬಳಿಯ ವಾಹನವಾಗಿ ತಾನಿಹೆ
 ನೊಲಿದು ಸಲಹುವನೆನ್ನ ಪರಮಪ್ರೀತಿವಚನದಲಿ
 ಇಳಿಗೆ ನಳಕೂಬರ ಜಯಂತರ
 ಚೆಲುವ ಮದನನ ರೂಪರೇಖೆಯ
 ಹಳಿವುದಾ ನಳನೃಪನ ನಿಜಸೌಂದರ್ಯದಾಟೋಪ

೩೬

ನಿನ್ನ ರೂಪಿಗೆ ಸಲುವುದೌ ನಳ
 ನುನ್ನತದ ಸೌಂದರ್ಯ ಜಗದೊಳ
 ಗಿನ್ನು ನಾ ಸರಿಗಾಣೆ ನಿಮಗೀರ್ವರಿಗೆ ಸಮನಹುದು
 ಎನ್ನಲಾ ನುಡಿಗೆಳಿ ಹಂಸೆಗೆ
 ತನ್ನ ಶಿರವನು ಬಾಗಿ ಗುಣಸಂ
 ಪನ್ನ ನುಡಿದಳು ನಾಚಿ ನಸುನಗೆಯಿಂದ ವಿನಯದಲಿ ೩೭

ಪರಮಗುಣನಿಧಿ ಪಕ್ಷಿ ಕೇಳ್ ಬಾ
 ಹಿರನು ಪಾತಕಿ ಮದನನೆಲೆ ನಿ
 ಪ್ಪುರದೊಳೆಸೆಯಲು ಪುಷ್ಪಭಾಣದಿ ನೊಂದುದೆನ್ನೊಡಲು
 ಕರುಣರಸಧಾರೆಯಲಿ ತಾಪವ
 ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀನಾ
 ಧರಣಿಪತಿ ನಳನೃಪಗ ಬಿನ್ನೈಸೆಂದಳಿಂದುಮುಖಿ ೩೮

ಕೇಳು' ಎಂದಿತು. ೩೬. "ನಾನು ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ವಾಹನವಾಗಿ ಇದ್ದೇನೆ. ಅವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಹಳ ಮುದ್ದುಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವೋ ಹೇಳತೀರದು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಗಳಾದ ನಳಕೂಬರ ಮತ್ತು ಜಯಂತರ ಸೊಬಗನ್ನೂ ಮನ್ಮಥನ ರೂಪವನ್ನೂ ಆತನ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೀಕರಿಸುತ್ತದೆ." ೩೭. "ನಳನ ಮಿಗಿಲಾದ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯ ನಿನ್ನ ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದವರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀವಿಬ್ಬರೇ ಸರಿನಾಟಿಗಳು" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಗುಣವತಿಯಾದ ದಮಯಂತಿ ಆ ಹಕ್ಕಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿದಳು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಚುತ್ತ ಮುಗುಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ೩೮. "ಪಕ್ಷಿಯೇ, ನೀನು ಉತ್ತಮ ಗುಣಸಂಪನ್ನಳು. ಬಹಿಷ್ಕೃತನೂ ಪಾತಕಿಯೂ ಆದ ಕಾಮನು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕನಿಕರವಿಲ್ಲದೆ ಹೂಬಾಣವನ್ನು ಎಸೆದು ನನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಗಾಸಿಗೊಳಿಸಿ ನೋಯಿಸಿದನು. ಈಗ ತಡೆಯಲಾರೆ. "ಶರೀರದ ಈ ಉಷ್ಣವನ್ನು ನಿನ್ನ ಕರುಣಾರಸದ ಧಾರೆಯಿಂದ ಶಾಂತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ನೀನು ಮಹಾರಾಜನಾದ ನಳನಿಗೆ ಬಿನ್ನೈಸಬೇಕು" ಎಂದು

ಎನಲು ಕೇಳಿದಳಾ ನುಡಿಯ ಸುರ
ವನಿತೆಗೆಂದಳು ಚಿತ್ತವನಗೊ
ಬೃನಲಿ ಸಿಲುಕಿತು ಮರಳಿಪಡೆ ಕಮಲಾಕ್ಷಗಳವಲ್ಲ
ಅನಿಮಿಷಾಧಿಪ ತನಗೆ ದೇವಾಂ
ಗನೆಯರಿರುತಿರೆ ಮನಜಸತಿ ಪಾ
ವನವೆ ಬರಿದೆ ದುರಾಸೆ ತನಗೇಕೆಂದಳೆಂದುಮುಖ

೩೩

ಮರಳಿದರು ಸುರಸತಿಯರಿತ್ತಲು
ಬರುತೆ ನಳನೃಪತಿಲಕ ತಾ ಮನ
ಹರುಷದಲಿ ನಿಜರೂಪ ತಾಳ್ದನು ರಾಜತೇಜದಲಿ
ಅರಸನಿರೆ ದಮಯಂತಿ ಕಂಡ
ಚ್ಚರಿಯ ಮದನನೊ ನಳನೊ ನಳಕೂ
ಬರನೊ ಜಯಂತನೊ ಎನೆ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡಳಾ ತರುಣಿ

೩೪

ಎಂದು ಪರಿತೋಷದಲಿ ನಾರೀ
ವೃಂದಸಹಿತಿದಿದ್ದು ವಿನಯದಿ
ನಿಂದು ಕರಗಳ ಮುಗಿದು ಸಿಂಹಾಸನದಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ
ತಂದು ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳನು ಮುದ
ದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯಿತ್ತು ಸತಿಯರ
ಸಂದಣಿಯ ಕೆಲಕೊತ್ತಿ ನುಡಿದಳು ಮಧುರವಚನದಲಿ

೩೫

ಬರುವುದೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯವಲ್ಲವೇ?" ಎಂದರು. ೩೩. ದಮಯಂತಿ ಸುರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಇತ್ತಳು : "ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನ ಮೇಲೆ ನಟ್ಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತು ತೆಗೆಯಲು ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ, ನಿಮ್ಮ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಇರುವಾಗ ಮಾನವಸ್ತ್ರೀಯಾದ ನಾನು ಪ್ರಶಸ್ತಳಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದ ನನಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಅಳಿಯಾಸೆಯೇ ಬೇಡ. ೩೪. ಸುರಸ್ತ್ರೀಯರು ದಮಯಂತಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಳನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತ ಮನಸ್ಸಂತೋಷದಿಂದ ತನ್ನ ಸಹಜ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ತೇಜೋವಂತನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿ ಅವನಾರು? ರೂಪಾಂತರವಾದ ಮನ್ಮಥನೋ? ಪ್ರಿಯನಾದ ನಳನೋ? ಕುಬೇರಪುತ್ರನಾದ ನಳಕೂಬರನೋ? ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಜಯಂತನೋ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತಳಾದಳು. ೩೫. ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಗಾದ ದಮಯಂತಿ ಹಿರಿಹಿಗ್ಗಿನಿಂದ ಇತರ ಹೆಂಗಸರೊಂದಿಗೆ ಎದ್ದು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದಳು. ನಮ್ಮತೆಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದಳು. ಮುಕ್ತರತ್ನಗಳನ್ನು ತಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಆಮೇಲೆ ನೆರೆದ ಹೆಂಗಸರ ಗುಂಪನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ಇಂಪಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ

ನೀಲಮಣಿಭಿತ್ತಿಗಳ ವಜ್ರದ
ಸಾಲುಗಂಬದ ಪಚ್ಚಿ ಹಲಗೆಯ
ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿನ ಲೋವೆ ಹವಳದಿ ಕಡೆದ ಬೋದಿಗೆಯ
ಸಾಲ ಮಣಿಮಂಟಪದಿ ಮಂಚದ
ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿ ನಳನ ಚಿಂತೆಯ
ತಾಳಿದಂಗನೆ ಸತಿಯರೊಡನಿರೆ ಕಂಡುದಾ ಹಂಸೆ

೩೦

ಪೆರೆನೊಸಲ ಕತ್ತುರಿಯ ತಿಲಕದ
ಕೊರಳ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ ರತ್ನದ
ಬೆರಳ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಸುವರ್ಣದ ಕರದ ಕಂಕಣದ
ಪರಿಪರಿಯ ನಿರಿಯುಡಿಗೆಗಳ ನೂ
ಪುರದ ತೊಡರಿನ ದೇಸಿ ಮಿಗೆ ಬಳ
ಸಿರಲು ತರುಣಿಯರಂದು ಸತಿಯನು ಕಂಡುದಾ ಹಂಸೆ

೩೧

ತಳಿತ ಮೇಘದಿ ಹೊಳೆವ ಮಿಂಚಿನ
ಬಳಗವನೆ ಹಂಸಗಳು ನಭದಿಂ
ದಿಳಿಗಿಳಿದು ಸತಿಯರ ಸಭಾಮಂಡಲದಿ ಕುಳ್ಳಿರಲು
ನಳಿನಲೋಚನೆ ಕಂಡು ಪಕ್ಷಿಯ
ಲಲನೆಯರ ಮೊಗ ನೋಡಿ ಹಂಸದ
ಚೆಲುವ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದೆನುತ ಗಮನಿಸಿದಳು ೩೨

ಬಳಗದೊಂದಿಗೆ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೩೦. ಪಚ್ಚಿ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಯಿಂದಲೂ, ವಜ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಾಲುಗಂಬಗಳಿಂದಲೂ, ಹಸುರುಗಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಯಿಂದಲೂ, ಮುತ್ತಿನ ಸೂರುಗಳಿಂದಲೂ, ಹವಳದಿಂದ ಕೆತ್ತಿದ ಸ್ತಂಭದ ಬೋದಿಗೆಯಿಂದಲೂ, ಸಾಲುಸಾಲಾದ ಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ನಳನ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ ಇರುವ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಹಂಸವು ನೋಡಿತು. ೩೧ ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿ ಚಂದ್ರನಂತಹ ಹಣೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಕಸ್ತೂರಿಯ ಬೊಟ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬೆರಳುಂಗುರವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಬಂಗಾರದ ಕೈ ಬಳಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಬಗೆಬಗೆಯ ನಿರಿಹಿಡಿದ ಸೀರೆಯನ್ನೂ ಕಾಲುಬಳಿಯನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಹೀಗೆ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೇರೆ ಮಾರಿ ಮಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತರುಣಿಯರು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ೩೨. ಕಾರ್ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಹೊಳಹೊಳ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಹಂಸಗಳು ಆಕಾಶದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದು, ಹೆಂಗಸರು ನೆರೆದ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವು. ಕುಳಿತದ್ದೇ ತಡ, ಹಂಸವು ತಾವರೆಯಂತೆ ಕಣ್ಣಿರುವ ದಮಯಂತಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ದಮಯಂತಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಹೆಂಗಳೆಯರನ್ನು ನೋಡಿ, ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನು

ದೂತರಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ನೀ
ನೇತಕರಸುವೆ ತರುಣಿಯಿಂದ್ರನು
ಖ್ಯಾತಪುರುಷನು ಬಯಸುವುದು ಕೃತಪುಣ್ಯ ನಿನಗಿನ್ನು
ಭೂತಳದ ನರರಧಿಕರೇ ಸಂ
ಪ್ರೀತಿಯೇಕವರಲ್ಲಿ ಬಿಡು ಪುರು
ಹೂತನನು ಕೈವಿಡಿದು ನೀ ಸುಖಿಯಾಗು ನಡೆಯಿಂದ

೩೯

ಇಳಿಯ ಮರ್ತ್ಯರು ನಾಕನಿಳಯರಿ
ಗಳವೆಯಂತವರಲ್ಲಿ ನುಡಿಯಲು
ಕುಲಗಿರಿಗೆ ನೊರಜಂತರವೇ ನೀ ನೋಡು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ
ನಳನೃಪನ ಬಯಸುವಡೆ ನಿನಗವ
ನೊಲಿವನೇ ಧಾತ್ರೀಶರೊಳಗ
ಗ್ಗನೇ ಸಾಕೆಂದೆನಲು ಕನಲಿದು ನುಡಿದಳಾ ತರುಣಿ

೪೦

ಮಾನವಾಧೀಶ್ವರರೊಳಗೆ ಸನು
ಮಾನವುಳ್ಳವ ಸತ್ಯಸಂಧ ನಿ
ಧಾನಿ ಹಿಮಕರವಂಶಪಾವನ ಸಾರ್ವಭೌಮನಲೆ
ಆ ನರೇಂದ್ರಗೆ ಸರಿಯೆ ಮನುಮುನಿ
ದಾನವಾಮರರಿನ್ನು ನಿಮಗೀ
ಹೀನವೃತ್ತಿಯ ಮಾತದೇಕೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ

೪೧

ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರೇನು? ತಿಳಿಸಬಹುದೇ?” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಳು. ೩೯. ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತಿಗೆ ನಳನು “ನೀನು ಬೇಹುಕಾರರಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವೆಯೇಕೆ? ಅವರು ಯಾರಾದರೇನು? ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಅಂಥವನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದೆಂದರೆ ನೀನು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರೇನು? ಸರ್ವಥಾ ಅಲ್ಲ. ಆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ನಿನಗೇಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರೇಮ. ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡು. ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿರು” ಎಂದು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಿದನು. ೪೦. ನಳನು ತಿರುಗಿ ಹೀಗೆಂದನು : “ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಯುವ ಮಾನವರು ಸ್ವರ್ಗವೇ ಮನೆಯಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗುವರೇ? ಮಹತ್ಕೂ ಬೃಹತ್ಕೂ ಆದ ಕುಲಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನೊರಬುಹುಳ ಸರಿಗಟ್ಟಿತೇ? ಅಯ್ಯೋ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ? ನೀನೇ ಆಶೋಚಿಸಿ ನೋಡು. ನೀನು ನಳನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಾದರೆ ಅವನು ನಿನಗೆ ಒಲಿದಾನೇ? ಹೋಗಲಿ, ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೇ? ಅದೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಕು, ಬಿಡು” ಎಂದಾಗ ದಮಯಂತಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾಗಿ ಮಾರುತೃವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ೪೧. ದಮಯಂತಿ ಮುನಿಸಿನಿಂದ “ನಿನಗೆ ನಳಮಹಾರಾಜನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದು, ಅವನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯನು, ಸತ್ಯವಂತನು,

ಪೊಗಳಲಳವೇ ಸತಿಯ ಚೆಲುವಿನ
ಬಗೆಯ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಲತಿ ಸೋ
ಜಗವು ನೆರೆ ದಮಯಂತಿ ಯೌವನರೂಪರೇಖೆಯಲಿ
ನಗೆಮೊಗದ ಪೊಂಬೊಗರ ಮಿಂಚಿನ
ಬೊಗಸೆಗಳ ಸೆಳೆನಡುವ ಸೆ
ಳ್ಳುಗುರ ಬೆಡಗಿನ ಕಾಂತೆ ರಂಜಿಸುತಿರ್ಪಳಾ ಪುರದಿ

೨೪

ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಹ ಸತಿಯರಲಿಯಮರಾ
ವತಿಯೊಳಹ ಪೆಣ್ಣಲಿ ಮೇಣಾ
ವಿಶಲದಲ್ಲಿಹ ನಾರಿಯರಲ್ಲಿಕ್ಷಿತಿದಡಾ ಸತಿಗೆ
ಪ್ರತಿಯ ಕಾಣೆನು ರೂಪಿನಲಿ ನೀ
ನತಿ ಚೆಲುವ ನಿನಗವಳು ಪಾಸಟಿ
ಸತಿಗೆ ನೀನೇ ರಮಣನಲ್ಲದೆ ಕಾಣೆನಿತರರನು

೨೫

ಆವಳು ನಿನಗೊಲಿವಂತೆ ಮಾಡುವೆ
ಶಿವನ ಕೃಪೆ ನಿನಗುಂಟು ನಮ್ಮಲಿ
ಸವಡಿನುಡಿಯಿಲ್ಲರಸ ನಂಬುವುದೆನ್ನ ನೀನೆನಲು
ಅವನಿಪತಿ ನಸುನಗುತ ಹಂಸೆಯ
ಸವಿನುಡಿಗಿ ಮನಸೋತು ವಿರಹದ
ತವಕದಲಿ ಹೇವರಿಸಿ ನುಡಿದನು ನೃಪತಿ ಖಗಪತಿಗೆ

೨೬

ಯೋಗ್ಯಗುಣಸಂಪನ್ನಳು, ಚೆಲುವಿನ ತುಂತುರು" ಎಂದಿತು. ೨೪. "ಆ ದಮಯಂತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಹೊಗಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಅದು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಯೌವನಭರಿತೆಯಾದ ಆಕೆಯ ನಗುಮೊಗವೇನು! ಹೊನ್ನಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮಿಂಚುವ ಬೊಗಸೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳೇನು! ಸಪುರವಾದ ಅವಳ ಕಟಿಪ್ರದೇಶ ವೇನು! ಮೊನೆಯಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅವಳ ಉಗುರೇನು! ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿ ಯಾದ ಆಕೆ ಯೌವನದ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ತೋರಿಕೆಗಳಿಂದ ಹೊಳೆ ಹೊಳೆದು ಸಂತಸವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ೨೫. "ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಮರಾವತಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಂಗೆಸರಲ್ಲಾಗಲಿ ಮತ್ತು ವಿತಳಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ವನಿತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ದಮಯಂತಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದವರು ಇಲ್ಲ. ರಾಜನೇ, ನೀನು ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಸುಂದರನು. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ಅವಳೇ ಸರಿದೊರೆಯಾದವಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಪತಿಯಾಗಲು ನೀನೇ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ" ೨೬. "ಅವಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯೆ ನಿನಗಿದೆ. ನನಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ತಿಳಿಯದು. ರಾಜನೇ, ನನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡು" ಎಂದು ಹಂಸಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಾಗ ನಳರಾಜನು ನಸುನಕ್ಕನು. ಆ ಹಂಸದ ಇಂಪಾದ ಮಾತಿಗೆ ಮಾರು ಹೋದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ವಿರಹದಿಂದಾದ

ವನಜಮುಖಿ ನಿನ್ನಂತರಂಗದ
ಮನವ ಕಾಣುವ ಬಗೆಯೊಳಾನಿಂ
ದಿನಲಿಯನಿಮಿಷನೆಂದು ಪೇಳಿದೆಯಿದರ ತಪ್ಪೇನು
ಮನದ ಸಂಶಯವೇನು ಹಂಸೆಯ
ನಿನಗೆ ಕಳುಹಿದೆ ರಾಯಭಾರದಿ
ವನಿತ ನೀನಿದ ತಿಳಿದು ನಂಬುವುದನ್ನ ನೀನೆಂದ

೪೫

ನಳನೆನಲು ತನು ಪುಳಕಜಲದಲಿ
ಮುಳುಗಿ ಹೊಂಪುಳಿಯೋಗಿ ತನ್ನಯ
ಕೆಳದಿಯರ ಮರೆಗೊಂಡು ಹರುಷದ ಹೃದಯಭೀತಿಯಲಿ
ತೊಲಗಿದಳು ನೃಪನಿತ್ತ ಪುರವನು
ಕಳೆದು ಬಂದನು ಮನದ ವಿರಹದಿ
ಬಳಲುತಿಹ ದೇವೇಂದ್ರನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗಿ ವಹಿಲದಲಿ

೪೬

ಬಂದು ಭಯಭೀತಿಯಲಿ ನಳನೃಪ
ನಿಂದ್ರ ಮಾರುತ ಯಮ ವರುಣರಿಗೆ
ವಂದಿಸುತ ದಮಯಂತಿ ಪೇಳಿದ ಮಾತ ವಿವರಿಸಲು
ಒಂದು ನಿನ್ನಲಿ ಕುಟಿಲವಿಲ್ಲದ
ವಿಂದವದನೆಯರಿಂದ ಕೇಳಿದೆ
ವೆಂದು ಸಂತ್ಸೈದರು ಭಯಗೊಂಡಿಹ ನೃಪಾಲಕನ

೪೭

೪೫. ನಳನು “ದಮಯಂತೀ, ನಿನ್ನ ಹೃದಯದ ಇಂಗಿತವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಾನು ದೇವತೆಯಲ್ಲ. ಅನಿಮಿಷನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ? ನೀನೇಕೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡುತ್ತೀಯೆ? ನಿನಗೆ ನಿದರ್ಶನ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅದೋ ನೋಡು, ರಾಯಭಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ನಾನೇ ಹಂಸೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದೆ. ಅದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಬಹುದು” ಎಂದನು. ೪೬. ನಳನು ಹಂಸದೂತನ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ತಡ, ದಮಯಂತಿಯ ಶರೀರ ಹಿಗ್ಗಿ ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡಿತು. ಅವಳ ಹೃದಯ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಂತೋಷಕ್ಕೂ ಭಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ತನ್ನ ಗೆಳತಿಯರ ಅಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಳು. ಇತ್ತ ನಳನೂ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ಮನೋವೃಥೆಯಿಂದ ನವೆಯತ್ತಿದ್ದ ದೇವೇಂದ್ರ ನಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ಬಂದನು. ೪೭. ನಳನು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ದೇವೇಂದ್ರನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೇವೇಂದ್ರ, ವಾಯು, ಯಮ ಮತ್ತು ವರುಣರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ದಮಯಂತಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರು “ನಳರಾಜ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಕೊಂಕುತನವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನೂ ನಾವು ದೇವಾಂಗನೆಯರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆವು” ಎಂದು ಭಯಗೊಂಡ ನಳನನ್ನು

ಕರಿಗಳನು ಮುರಿದಿಡುವ ಸಿಂಹಕೆ
 ನರಿಗಳದಿರೇ ತಾನು ನಿನಗಂ
 ತರವೆ ಸಾಕಂತಿರಲಿ ಕಂಡವರೆಲ್ಲ ಕಡುನಗರೆ
 ಅರಿಭಯಂಕರ ಶತ್ರುಗಳ ಸಂ
 ಹರಿಸುವುದು ನೃಪನೀತಿ ನಿನಗಿದು
 ತರವೆ ಬಿಡು ಪರಹಿಂಸೆ ದೋಷವಿದೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷಿ

೧೮

ಬಡಬಗೌತಣವಿಕ್ಕುವಡೆಯೊ
 ಕೃಷಿತೆ ಹಾಲೇ ಮಂಜು ಸುರಿಯು
 ಲ್ಲೊಡನೆ ಕೆರೆ ತುಂಬುವುದೆ ನೃಪ ನೀನೆನ್ನ ಭುಂಜಿಸಲು
 ಒಡಲಿಗಾಪ್ಪಾಯನವೆ ಕೇಳೆಲಿ
 ಪೊಡವಿಪತಿ ಬಿಡು ನನ್ನ ಮನೆಯಲಿ
 ಮಡದಿ ಸುತರುಮೃಳವ ನೋಡೆಂದೊರಲಿತಾ ಪಕ್ಷಿ

೧೯

ಮರನ ಹುತ್ತವನೇರಿದರ ಸಂ
 ಗರದಿ ದೈನ್ಯಂಬಡುವರಾಯಧ
 ಮುರಿದ ಬರಿಗೈಯವರ ನೀರೊಳು ಹೊಕ್ಕು ನಿಂದವರ
 ತರುಣಿಯರ ಮರೆಗೊಂಡವರ ನಿ
 ಬ್ಬರದಿ ಮುರಿದೋಡುವರ ನಿದ್ರಾ
 ಭರದೊಳಿದರ್ ಕೊಲುವುದುಚಿತವೆಯೆಂದುದಾ ಪಕ್ಷಿ ೨೦

೧೮. “ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಡಬಡಿಯುವ ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ನರಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವೇ? ನಿನಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವೇ? ಸಾಕು. ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದರೆ ನೋಡಿದವರೆಲ್ಲ ಹೊಟ್ಟೆಹುಣ್ಣಾಗುವಷ್ಟು ನಕ್ಕು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡದೆ ಇರುವರೇ? ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರನಾದವನೇ, ಹಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ರಾಜನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜನಾದ ನೀನು ಅಲ್ಪನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು, ಇತರರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವುದು ಪಾಪಕರವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. ೧೯. ಹಂಸವು ಮುಂದು ವರಿದು “ರಾಜನೇ, ಬಡವನಿಗೆ ಔತಣವಿಕ್ಕುವಾಗ ಒಂದು ಕುಡುತೆ ಹಾಲು ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಮಂಜು ಬಿದ್ದರೆ ಕೆರೆ ತುಂಬುತ್ತದೆಯೇ? ಮಹಾರಾಜ, ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ತಿಂದರೆ ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು, ನಾನಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಳವಳ ಹೇಳತೀರದು” ಎಂದು ದುಃಖಿಸಿತು. ೨೦. “ಮರ ಹತ್ತಿದವರನ್ನು, ಹುತ್ತವೇರಿದವರನ್ನು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿನಯ ತೋರಿದವರನ್ನು, ಆಯುಧ ತುಂಡಾದವರನ್ನು, ಬರಿಗೈಯವರನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಇಳಿದು ನಿಂತವರನ್ನು, ಹೆಂಗಸರನ್ನು, ಮರೆಯಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು, ಹರಿದು ಬಿದ್ದು

ಅವರವರ ಕರೆಕರೆದು ವಿನಯದೊ
 ಆವರವರ ಮರಿಯಾದ ಮೇರೆಯೊ
 ಆವರವರ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು ಭೀಮನೃಪ
 ಅವರವರಿಗುಚಿತೋಪಚಾರದೊ
 ಆವರವರ ಮನ್ನಿಸುತಲಿದನು
 ಭುವನಪತಿಗಳನೇಕರನು ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕೇಳಿಂದ

೫೦

ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ತಾಳ ಮದ್ದಳೆ
 ಯೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಸರಸನೃತ್ಯಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಸಾರತರ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ
 ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಗ
 ಳೊಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಹಾಸ್ಯದಿಂದಿರುತಿರ್ದುದಾಸ್ಥಾನ

೫೧

ಇತ್ತಲಾ ದಮಯಂತಿಗೆಣ್ಣೆಯ
 ನೊತ್ತಿದರು ಶೋಭಾನಗಳ ಪಾ
 ಡುತ್ತ ಗೆಲಿದರು ತಿಗುರ ಮಿಗೆ ವಿವಿಧೋಪಚಾರದಲಿ
 ಉತ್ತಮಾಂಗನೆಗಳವಡಿಸೆ ನಲಿ
 ಯುತ್ತ ಸತಿಯರು ಮಜ್ಜನದ ಮನೆ
 ಗತ್ಯಧಿಕ ಹರುಷದಲಿ ದಮಯಂತಿಯನು ಕರೆದೊಯ್ದು

೫೨

ವಾದ್ಯಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದುವು. ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂದಣಿಸಿದವು. ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರನ್ನಂತೂ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ೫೦. ರಾಜನಾದ ಭೀಮನು ಆಗಮಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು, ತಕ್ಕ ಗೌರವದಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ತಿಳಿಸಿದನು. ಸಭಾಭವನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನಸನ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ೫೧. ವಿದರ್ಭ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ತಾಳಮದ್ದಳೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ರಸಭರಿತವಾದ ನೃತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನ ಜರುಗುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸಾರಭೂತವಾದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ವಾಚನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೆರವೇರುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಾಗೋಷ್ಠಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಮಗದೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವಿನೋದಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ೫೨. ಆ ಕಡೆ ಹೆಂಗಸರು ದಮಯಂತಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪೂರಿಸಿದರು, ಸೋಬಾನೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದರು, ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ

ಏನ ಹೇಳುವೆನರಸ ಹೊಕ್ಕರು
ಕಾನನವ ಬಳಸಿದರು ಮೃಗತತಿ
ಯಾನಲಾಪುದೆ ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುದು ಭಟರ ಘಲ್ಲಣೆಗೆ
ಆನೆಗಳ ಕೆಡಹಿದರು ಬಲಸಂ
ಧಾನದಲಿ ಹುಲಿ ಕರಡಿ ಮುಸು ಮೊಲ
ವಾನರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಮೃಗಗಳ ತರುಬಿ ಕೆಡಹಿದರು

೧೨

ಹತ್ತಿ ತದ್ಗಿರಿಶಿಖರವನು ಮರ
ಮೊತ್ತದಲಿ ಬಲೆಗಳನು ಹಾಯ್ದಿದ
ರೊತ್ತಿ ಸೋಹಿದರೊಂದು ಘನತರ ಸಿಂಹವಬ್ಬರಿಸಿ
ಹೊತ್ತ ಕೋಪದಿ ಸೈನ್ಯವನು ಮುರಿ
ದೊತ್ತಿ ಬರುತಿರೆ ಕಂಡು ನೃಪ ಬೆಂ
ಬತ್ತಿ ಕಡಿದನು ಮೃಗಪತಿಯ ವನವೆಲ್ಲ ಬೆರಗಾಗೆ

೧೩

ನಿಲಿಸಿ ಬೇಂಟೆಯನಲ್ಲಿ ಬಳಲಿದ
ಬಲಸಮೇತದಿ ಬಂದು ತತ್ಪರ
ವಳಯದುಡ್ಯಾನವನು ಹೊಕ್ಕನು ಬಲಿದ ವಿರಹದಲಿ
ನಲವು ಹಿಂಗಿದ ಮನದ ದುಗಡದೊ
ಳಿಳಿದು ತೊಳೆದನು ಜಾನುಜಂಘೆಯ
ಕೊಳದಿ ಪರಿಹೃತನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು ವನದೊಳಗೆ

೧೪

ಅಸಂಖ್ಯವಾದ್ಯಗಳ ಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ನೆಲವೇ ಬಿರಿಯುವಂತೆ ನಳನು ಮುಂದುವರಿದನು.
೧೨. ರಾಜನೇ, ಏನನ್ನು ಹೇಳಲಿ! ಬೇಟೆಗಾರರು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು.
ಮೃಗಸಮೂಹವನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರು. ಆ ಮೃಗಗಳು ಬೇಟೆಗಾರರನ್ನು ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವೇ?
ಆ ಶೂರರ ಉಪಹತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಲೆಂದು ಅವು ನೆಗೆದು ಹಾರಿದುವು. ಬೇಡರು
ಆನೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಬೀಳಿಸಿದರು. ಬೇಟೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಡೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ,
ಮುಸು, ಮೊಲ, ಕಪಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಮೃಗಗಳನ್ನೂ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದು ಉರುಳಿಸಿದರು.
೧೩. ಬೇಟೆಗಾರರು ಪರ್ವತದ ತುದಿಯನ್ನೇರಿ ಮರಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬಲೆಗಳನ್ನು
ಬೀಸಿದರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾರಿದರು. ಆಗ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಿಂಹವೊಂದು
ಕೋಪದಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾಗಿ, ಗರ್ಜಿಸಿ ಬೇಡರ ಪಡೆಯನ್ನೇ ಕೆಡಹುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.
ಅದನ್ನು ಕಂಡ ರಾಜನು ಕಾಡೇ ಬೆರಗಾಗುವಂತೆ ಆ ಮೃಗರಾಜನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ
ಕಡಿದುಹಾಕಿದನು. ೧೪. ನಳನು ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಆಯಾಸಗೊಂಡ
ಪಡಸಮೇತ ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಹೂದೋಟವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅವನ ವಿರಹ ಅಧಿ
ಕವಾಯಿತು. ಸಂತೋಷ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಮನೋವೃಥೆಗೊಳಗಾದ ಅವನು
ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಮೊಣಕಾಲನ್ನೂ ಕೆಳತೊಡೆಗಳನ್ನೂ ತೊಳೆದನು. ಆದರೂ ಮನಸ್ಸು

ಅವನಿಪತಿ ನಿಜಕುವರಿಗಿಂದನು
ವಿವಿಧರತುನದ ಮಕುಟವರ್ಧನ
ಭುವನಪತಿಗಳನೇಕವಿದಲಾ ಸಿಂಹಪೀಠದಲಿ
ಯುವತಿ ನೋಡಿತೆರದೊಳಿಹ ನೃಪ
ನಿವಹದಲಿ ನೀ ಹಾಯ್ಕ ಮನವಿ
ದವನ ಕೊರಳಿಗೆನುತ್ತ ಕೊಟ್ಟನು ಪುಷ್ಪಮಾಲಿಕೆಯ

೫೭

ಬಂದಳಾ ದಮಯಂತಿ ನೃಪಸಭೆ
ಗಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ಕೆಳದಿಯರು ಮುದ
ದಿಂದ ತೋರಿದರಲ್ಲಿಯವರಿವರೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತ
ಮುಂದೆ ಬರೆ ಕೈಕಂಬಿಯರು ಬಲು
ಸಂದಣಿಯ ಕೆಲಕೊತ್ತಿಸುತ್ತಲಿರ
ಲಿಂದುಮುಖಿ ನೋಡಿದಳು ಲಜ್ಜಾಭರದೊಳವನಿಪರ

೫೮

ಮಾಳವಾಧಿಪನೀತ ಮಗಧನೃ
ಪಾಲನೀತನು ಮತ್ಸ್ಯ ಕುರು ನೇ
ಪಾಲನೀತನು ಕೋಸಲಾನ್ವಯನೀತ ಬರ್ಬರನು
ಚೋಳನೀತನು ಸಿಂಧುರಾಜನು
ನೀಲನೀತ ಕಳಿಂಗ ಕುಂತಳ
ಪಾಲಕನ ನೋಡಿತಲ್ಲಮರೇಶ್ವರನವೋಲಗವ

೫೯

ವಿಲಾಸದಿಂದಲೂ, ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರದ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದಲೂ ಆ ಭೂಷಣಗಳ ಝಣ ಝಣ
ನಿನಾದದಿಂದಲೂ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟು ಬರುವ ನಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆವರನ್ನು
ಸುರಿಸುತ್ತ ಆ ದಮಯಂತಿ ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ ಮದುವೆಯ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ೫೭.
ದಮಯಂತಿ ವಿವಾಹಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದೊಡನೆ ತಂದೆಯಾದ ಭೀಮನೃಪನು
ಮಗಳೊಡನೆ “ನಾನಾ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಕಿರೀಟಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಬಹಳ ಮಂದಿ
ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ಸಿಂಹಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತ ನೋಡು, ಎರಡು ಸಾಲಾಗಿ
ಆಸೀನರಾಗಿರುವ ರಾಜರ ಪೈಕಿ ನಿನ್ನ ಮನಮೆಚ್ಚಿದವನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಈ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು
ಹಾಕು” ಎಂದು ಹೂಸರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ೫೮. ದಮಯಂತಿ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಯನ್ನು
ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಆಗ ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರು
ಸಂತಸದಿಂದ ರಾಜರೆಲ್ಲರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ಈ
ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಮುತ್ತಿದ ಜನಸಂದಣಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಕೋಲು ಹಿಡಿದವರು ಬದಿಗೊತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಖಿಯರು ತೋರಿಸಿದ ರಾಜರನ್ನು ದಮಯಂತಿ
ನಾಚುತ ನೋಡಿದಳು. ೫೯. ಗೆಳತಿಯರು ದಮಯಂತಿಗೆ ನೆರೆದ ರಾಜರನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ
“ಇವನು ಮಾಳವ ದೇಶದ ರಾಜನು. ಈತನು ಮಗಧರಾಜನು. ಇವನು ಮತ್ಸ್ಯದೇಶದ
ಅರಸು. ಇವನು ಕುರುರಾಜನು. ಈತನು ನೇಪಾಳದ ದೊರೆ. ಇವನು ಕೋಸಲದ ರಾಜನು.

ಮಿಸುನಿಯೋಲೆಯ ಧಾಳ ಕದಪಿನೊ
 ಳೆಸೆಯ ಮೇಲುದು ಜಾರೆ ಕುಚಭರ
 ಕುಸಿಯ ನಡುವಲ್ಲಾಡೆ ಮಸಗಿದ ಮಂದಹಾಸದಲಿ
 ಎಸೆವ ಸೋಮುಡಿ ಭಾರದಲಿ ಬಾ
 ಗಿಸಿದ ಕೊರಳಿನ ಕೈಯ ವೀಣೆಯ
 ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷಿಯ ಸೊಬಗ ಬಣ್ಣ ಸಲರಿಯ ನಾನೆಂದ

೬

ಹೇಳುತಿರೆ ನುಡಿನುಡಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುತ
 ಕೇಳಿ ತಲೆದೂಗಿದನು ನೈಷಧ
 ನಾಲಿಗಳಿಗೆ ಸರೋಜಮುಖಿ ಗೋಚರಿಸಿದಂತಾಗೆ
 ಬಾಲಿಕೆಯ ಮೋಹಿಸಿದ ಪುಷ್ಪಶ
 ರಾಳಿಯಲಿ ಮನನೊಂದು ಶಿವ ಶಿವ
 ಲೋಲಲೋಚನೆಯಂತು ತನಗಹಳನುತ ಚಿಂತಿಸಿದ

೭

ವನಿತೆ ಗುಣಗಳೊಳೊಂದನೊಂದನು
 ಮನದೊಳಗೆ ಸವಿಮಾಡಿ ತರುಣಿಯ
 ನೆನದು ಹೊಂಪುಳಿವೋಗಿ ವಿರಹದಿ ಮದನಗೀಡಾಗಿ
 ಘನವಿರಹದಲಿ ಕಾಯಕುಂದಿದ
 ಜನಪನಳನಿರೆ ಬೇಂಟೆಕಾರರ
 ಜನನಿವಹದಿಂ ಬಂದರಾ ಸಮಯದಲಿ ವನಚರರು

೮

೬. ಕಿವಿಯ ಚಿನ್ನದ ಓಲೆಯ ಕಾಂತಿ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸೆರಗು ಜಾರಿದಾಗ, ಮೊಲೆಗಳು ಕುಸಿದಾಗ, ಸೊಂಟ ಅಲುಗಾಡಿದಾಗ, ಮುಗುಳು ನಗೆ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದಾಗ, ತೊಗುವ ತುರುಬಿನ ಭಾರಕ್ಕೆ ಕೊರಳು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಕಾಣುವ ಅವಳ ಸೊಬಗೇ ಸೊಬಗು! ಊಂ-ಹೂಂ, ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.” ೭. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವನ ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ನಳನು ಮೆಚ್ಚಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆದೂಗಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದಮಯಂತಿ ಗೋಚರಿಸಿದಂತಾಗಲು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವುಂಟಾಯಿತು. ಪುಷ್ಪಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೊಂದುಕೊಂಡು “ಶಿವ ಶಿವಾ! ಚಂಚಲತೆಯಿಂದ ವಿಲಾಸ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಆಕೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತನ್ನವಳಾದಾಳು?” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ೮. ನಳನು ದಮಯಂತಿಯ ಒಂದೊಂದೇ ಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲುಕು ಹಾಕಿ ಸವಿದನು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಪುಲಕಿತನಾದನು. ವಿರಹದಿಂದ ಮನ್ಮಥನ ತಾಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದನು. ಅತಿಶಯವಾದ ವಿರಹದ ಉರಿಯಿಂದ ಅವನ ಶರೀರ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಇಂತಹ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾದ ನಳನು ಇರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಡರು ಬೇಟೆಗಾರರ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಬಂದರು.

ವಾಣಿ ನೀರಜಪಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮನ
ರಾಣಿ ಪನ್ನಗವೇಣಿ ಸುಕೃತ
ಶ್ರೇಣಿ ಸುರನಿಕುರುಂಬವಂದಿತೆ ಸತ್ಯಸಂಚಾರಿ
ವಾಣಿ ಸ್ತ್ರೀಕುಲರನ್ನೆ ವರಗೀ
ವಾರ್ಣಿ ರಕ್ಷಿಸು ರಕ್ಷಿಸೆಂದಾ
ಕ್ಷೋಣಿಪತಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ಬೇಡಿದನಾ ಸರಸ್ವತಿಯ

೬೩

ನೆನೆಯಲಾಕ್ಷಣ ಬಂದಳಲ್ಲಿಗೆ
ವನಜನಾಭನ ಸೊಸೆ ಜಗತ್ಪಾ
ವನೆ ಸುರಾರ್ಚಿತ ದೇವಿ ಭಕ್ತಾಶ್ರಿತಜನಾಧಾರ
ಜನಪ ನೀನಿಂದಿನಲಿಯೆನ್ನನು
ನೆನೆದ ಹದನೇನೆನಲು ಪದಯುಗ
ವನಜಕಾನತನಾಗಿ ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ಭಾರತಿಗೆ

೬೪

ನಿಗಮನುತೆ ಗೀರ್ವಾಣಿ ರಕ್ಷಿಸು
ಮುಗುದರನು ಕರುಣದಲಿ ನೋಡುತ್ತ
ಲಗಣಿತದಿ ಅರಸುಗಳು ನೆರೆದಿರೆ ತಿಳಿಯಲರಿದಮಗೆ
ಮಗಳ ಮನ ವಿಗಡಿಸಿತು ನಾಲ್ವರು
ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸಿದರೆನಲು ಭಾರತಿ
ನಗುತ ನುಡಿದಳು ಕರೆದು ದಮಯಂತಿಯಳನುಪಚರಿಸಿ

೬೫

ವಿವರಿಸಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚುರುಕು ಬುದ್ಧಿಯ ರಾಜನು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ನೆನೆದನು. ೬೩. ಭೀಮನೃಪನು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ "ತಾಯಿ ಸರಸ್ವತೀ, ನೀನು ವಾಗ್ದೇವತೆ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂವನ್ನು ಧರಿಸಿದವಳು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿ, ಹಾವಿನಂತಿರುವ ಹೆರಳಿನವಳು, ಪುಣ್ಯಸ್ವರೂಪಿ, ದೇವತಾ ಸಮೂಹದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಳು, ಸತ್ಯವಂತಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ರತ್ನಪ್ರಾಯಳು. ಗೀರ್ವಾಣಿ ಎನಿಸಿದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ೬೪. ಭೀಮರಾಜನು ನೆನೆದುದೇ ತಡ. ತಕ್ಷಣ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸೊಸೆಯಾದ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಳಾದ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವೀ ಸ್ವರೂಪಳೂ, ಭಕ್ತರಿಗೂ ಮರೆಹೊಕ್ಕವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯಕೊಡುವ ಸರಸ್ವತಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಬಂದವಳೇ "ರಾಜನೇ, ನೀನು ಇಂದು ನನ್ನನ್ನು ಏಕೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದೆ? ನನ್ನಿಂದ ಏನಾಗಬೇಕು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ರಾಜನು ಅವಳ ಎರಡೂ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ೬೫. "ಗೀರ್ವಾಣಿಯೇ, ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಏನೂ ಅರಿಯದ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೀರಿ ಕಾಪಾಡು. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಮಂದಿ ರಾಜರು ವಿವಾಹಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥ ರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಕಂಗೆಟ್ಟಿದೆ. ಯಾರೋ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ

ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿ

ಹಲವು ನಯನೀತಿಯಲಿ ಹಂಸೆಯ
ಕಳುಹಲಂದಿನ ರಾಯಭಾರದಿ
ನಳನೃಪಗೆ ಸತಿಯಾದಳಾ ದಮಯಂತಿ ಮನವೊಲಿದು

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ಭೀಮನೈ
ಪಾಲತನುಜೆಗೆ ವಿರಹ ಬಲಿದು ವಿ
ಶಾಲವಾಗಿರಲಿತ್ತ ಕೇಳೈ ನಿಷಧನಗರಿಯನು
ಪಾಲಿಸುವ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯು
ಮೇಲೆನಿಪ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದ
ಸಾಲುಹೊಳೆಹಿನ ಸಿಂಹಪೀಠದೊಳಿಸೆದು ಕುಳ್ಳಿದರ್ ೧

ಗೌಳ ವಂಗ ಕಳಿಂಗ ಕುಂತಳ
ಚೋಳ ಬರ್ಬರ ಸಿಂಧು ಕೇರಳ
ಲಾಳ ಮಗಧ ವರಾಳ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಿ ಭೂಮಿಪರ
ಬಾಳೆಯರ ಮಂತ್ರಿಗಳ ವೀರಭ
ಟಾಳಿ ನಟ ಗಾಯಕರ ಕವಿಗಳ
ಜಾಲ ಸಂದೋಹದಲಿ ಮೆರೆದುದು ನೃಪತಿಯಾಸ್ಥಾನ ೨

ಹಲವು ಬಗೆಯ ನಯನೀತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ನಳನು ದಮಯಂತಿಗೆ ಹಂಸೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ದಮಯಂತಿ ಮನಮೆಚ್ಚಿನಳನ ಪತ್ನಿಯಾದಳು. ೧. ಧರ್ಮರಾಯನೇ, ಈ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೀಮನೃಪನ ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿಯ ವಿರಹತಾಪ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಡೆ ನಿಷಧನಗರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಆಳುವ ನಳಸಾರ್ವಭೌಮನು ಮೇಲಾದ ತನ್ನ ಓಲಗಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಪೋಣಿಸಿದ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಓಲಗಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ೨. ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಂದಲೂ, ಮಂತ್ರಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಮೂಹದಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಗೌಳ, ವಂಗ, ಕಳಿಂಗ, ಕುಂತಳ, ಚೋಳ, ಬರ್ಬರ, ಸಿಂಧು, ಕೇರಳ, ಲಾಳ, ಮಗಧ, ವರಾಳ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳ ರಾಜರು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಬಾಲಿಕೆಯರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಕಡುಗಲಿಗಳು, ನಟರು, ಗಾಯಕರು ಮತ್ತು ಕವಿಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಂದ ಆಸ್ಥಾನ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಂಗಳಾರತಿಯೆತ್ತಿದರು ದೇ
ವಾಂಗನೆಯರವನಿಪಗೆ ಧರೆಯೊಳು
ತುಂಗವಿಕ್ರಮನಾಗೆನುತ ಹರಸಿದರು ಮುನಿವರರು
ಹಿಂಗದಮರೇಂದ್ರನು ಮನೋಹರ
ದಂಗವಸ್ತ್ರಾಭರಣವಿತ್ತು ಸು
ರಾಂಗನೆಯರೊಡಗೂಡಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡನುಚಿತದಲಿ

೬೯

ಅರಸ ಕೇಳು ವಿವಾಹಸಮನಂ
ತರದೊಳ್ಳಿದನೆಯ ದಿನದಲಿ ಕೊ
ಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಪನ್ನೀರಿನಲಿ ಕುಂಕುಮವ
ಬೆರೆಸಿ ಹೊಯ್ದಾಡಿದರು ಉಭಯದ
ತರುಣಿಯರು ಓಕುಳಿಯ ಪರಿಮಳ
ಹೊರಿದುದವನೀತಳವ ಸುರನಿಕುರುಂಬ ನಲಿದಾಡೆ

೭೦

ಅರಸ ಕೇಳೆ ತನ್ನ ಬಾಂಧವ
ಧರಣಿಪರ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮುನಿಮು
ಖ್ಯರ ಸುಗಾಯಕ ಪಂಡಿತರ ಭೂಸುರರ ಯಾಚಕರ
ಹರುಷ ಮಿಗಲಾದರಿಸಿದನು ಕರಿ
ತುರಗ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣದಿಂದುಪ
ಚರಿಸಿ ಭೀಮನೃಪಾಲನವರವರುಗಳ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟ

೭೧

ಸೋಬಾನೆಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನಾಣದಿಂದ ಹಾಡಿದರು. ೬೯. ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯರು ನಳನಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿದರು. ಋಷಿಗಳು “ಮಹಾಶೂರನಾಗು” ಎಂದು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿದರು. ದೇವೇಂದ್ರನು ಅಂದ ಚಿಂದದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸತ್ಕಾರದಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ದೇವಾಂಗನೆಯರೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ೭೦. ವಿವಾಹ ಕಳೆಯಿತು. ಐದನೆಯ ದಿನ ಬಂತು. ಅಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೆಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಸಿದರು. ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಬೆರೆಸಿದರು. ತರುಣಿಯರು ಆ ಕಡೆ ಈ ಕಡೆ ಎರಡೂ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಎರಚಿಕೊಂಡು ಓಕುಳಿಯನ್ನಾಡಿದರು. ಆಗ ಆ ಮಂಗಳಜಲದ ಚೆಲ್ಲಾಟದಿಂದ ಪರಿಮಳ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಪಸರಿಸಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ೭೧. ಕಿರಮೀಹದ ಉತ್ಸವ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಭೀಮನೃಪಾಲನು ತನ್ನ ಬಂಧು ಬಳಗದವರನ್ನೂ, ರಾಜರನ್ನೂ, ಸಚಿವರನ್ನೂ, ಋಷಿ ಪ್ರಧಾನರನ್ನೂ, ಹಾಡುಗಾರರನ್ನೂ, ವಿಧ್ವಾಂಸರನ್ನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೂ, ಭಿಕ್ಷುಗಳನ್ನೂ ಆನಂದ ಉಕ್ಕೇರುವಂತೆ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಕಳೆದಿಯರು ಕಂಡಂತರಂಗದಿ
 ಬಲಿದ ವಿರಹದ ರಾಜವದನೆಯ
 ಹೊಳಲೊಳುದ್ಯಾನವನ ಸುರುಚಿರ ಪುಷ್ಪತರುಗಳಲಿ
 ಎಳದಳರ ನಳಲಿನಲಿ ಪರಿಮಳ
 ದಲರ ಪನ್ನೀರಿನಲಿ ತಳುವದೆ
 ನಲವು ಹಿಂಗಿದ ಸತಿಯನುಪಚರಿಸಿದರು ಬನದೊಳಗೆ

೩೯

ಕೆಲರು ಹದನೇನೆಂದು ಬಗೆದರು
 ಕೆಲರು ಪನ್ನೀರುಗಳ ತಳಿದರು
 ಕೆಲರು ಕಪ್ಪುರಗಂಧವನು ಲೇಪಿಸಿದರಂಗದಲಿ
 ಕೆಲರು ಬೀಸಿದರಾಲವಟ್ಟದಿ
 ಕೆಲರು ಹೂವನು ಹಾಸಿದರು ಕೋ
 ಮಲೆಗೆ ನಾನಾವಿಧದ ಉಪಚಾರಂಗಳನು ರಚಿಸಿ

೪೦

ಈ ಪರಿಯೊಳಾ ಕಾಮಿನಿಗೆ ಶೈ
 ತ್ಯೋಪಚಾರವ ಮಾಡಿದರು ಪರಿ
 ತಾಪ ವೆಗಳಿಸಿದುದು ಇದಕನ್ನೇನು ಹದನೇನುತ
 ಚಾಪಳಿಯರಾಲೋಚಿಸುತ ಕಡು
 ಪಾಪಿಯಂಗಜನೆಂದು ಬಯ್ಯುತ
 ತೋಪನೆಡಗಿರದೈದಿ ತಂದರು ಸತಿಯ ಸಂತೈಸಿ

೪೧

ಶರೀರ ಕಳೆಗುದಿತು. ಎಳೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಪಡೆಯುವ ಸುಖವನ್ನು ಆಕೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ೩೯. ದಮಯಂತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿರಹತಾಪವು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರು ಕಂಡರು. ಅವರು ತಡಮಾಡದೆ ವಿರಹದ ಉರಿಯಿಂದ ಬೇಯುವ ಆಕೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹೂದೋಟದಲ್ಲಿ ಅಂದಚಿಂದದ ಹೂಗಳಿರವ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆಚಿಗುರುಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಬೀರುವ ಹೂಗಳ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆ ಯಾಗಿ ಉಪಚರಿಸಿದರು. ೪೦. ದಮಯಂತಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಗೆಳತಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು “ಇದೇನು ಸಂಗತಿ” ಯೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಕೋಮಲೆಯಾದ ಆಕೆಯನ್ನು ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಚರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೆಲವರು ಗುಲಾಬಿಯ ನೀರನ್ನು ತಂಪಿಗಾಗಿ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿಮುಕಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಅವಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳಿಗೆ ಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಗಂಧವನ್ನು ತೇದು ಲೇಪಿಸಿದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಉರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೆಂದು ಬೀಸಣಿಗೆ ಯಿಂದ ಗಾಳಿ ಹಾಕಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೂಗಳ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಸಿದರು. ೪೧. ಗೆಳತಿಯರು ಒಲವಿನ ದಮಯಂತಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಶೈತ್ಯೋಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ವಿರಹದ ಕಾವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಗೆಳತಿ ಯರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಗಡಿಬಿಡಿಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಅವರು “ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ?”

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಧಿ

ಮರುಗೆ ಪುರಜನ ಜೂಜನಲಿ ಪು
ಷ್ಕರಗೆ ರಾಜ್ಯವ ಸೋತು ನಳಭೂ
ವರನು ನಿಜಸತಿಹಿತ ಹೊರವಂಟನು ವನಾಂತರಕೆ

ಕೀಳಿದೈ ರಾಜೇಂದ್ರ ಧರ್ಮನೈ
ಪಾಲ ನೈಷಧನತುಳಸಂಪದ
ದೇಳಿಗೆಯನೇನೆಂಬೆ ಸಪ್ತದ್ವೀಪದವನಿಪರ
ಮೌಳಿಗಳು ನೃಪನಂಘ್ರಿಕಮಲವ
ನೋಲಗಿಸುತಿಹುದವನ ಕೀರ್ತಿ ಚ
ಡಾಳಿಸಿತು ತೈಜಗವನವನೀಪಾಲ ಕೇಳೆಂದ

೧

ಇಂತೆಸೆದ ಸಂಪತ್ತಿನಲಿ ಭೂ
ಕಾಂತ ನಳಚಕ್ರೇಶನಲಿ ದಮ
ಯಂತಿ ಪಡೆದಳು ಪುತ್ರಕನ ವರಪುತ್ರಿಯಾರ್ವಳನು
ಸಂತಸದೊಳರಲಾ ವಿದರ್ಭ ಪು
ರಾಂತರದಿ ನೆರದಖಳಜನ ಭೂ
ಕಾಂತರೊಡನೈತಂದು ಹೊಕ್ಕರು ತಮ್ಮ ನಗರಿಗಳ

೨

ನಳಮಹಾರಾಜನು ತಮ್ಮನಾದ ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ, ಸೋತು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಪಟ್ಟಣದ ಜನರೆಲ್ಲರು ಮರುಗಿದರು. ೧. ರೋಮಶ ಋಷಿ ಧರ್ಮರಾಯನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಹೇಳಿದನು : “ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ನಿಷಧದ ರಾಜನಾದ ನಳನ ಸಿರಿಸಂಪತ್ತು ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜರು ತಲೆಬಾಗಿ ಅವನ ಅಡಿವಾರಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ಕೀರ್ತಿ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿತು. ೨. ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿದನು. ಅವನಿಗೆ ದಮಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಮಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಸುಖ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯತೊಡಗಿದರು. ಆ ಕಡೆ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಳದಮಯಂತಿಯರ ಮದುವೆಗಾಗಿ

ನಿರಿಗುರುಳ ಪವಳಾಧರದ ಉರು
ತರದ ತೋಳುಳ ಕಂಬುಕಂಠದ
ತರಳನಯನದ ಸಂಪಗೆಯ ನಾಸಿಕದ ಪೆರನೊಸಲ
ಹರಿಯ ಮಧ್ಯದ ಹಂಸಗಮನದ
ಗುರುಕುಚದ ಕರಪಲ್ಲವದ ಸರ
ಸಿರುಹಮುಖಿ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು ರಾಜಭವನದಲಿ

೩೩

ಗುಣದೊಳಗೆ ಶೀಲದಲಿ ಮಾತಿನ
ಭಣತಿಯಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲಿ ವಿತ
ರಣದಲನುಪಮವಿದ್ಯೆಯಲಿ ಗುರು ದೈವಭಕ್ತಿಯಲಿ
ಪ್ರಣತಿಸಲು ಶರ್ವಾಣಿ ರತಿಯಿರಿ
ಗೆಣೆಯನಿಪ ಸುಂದರಿಗೆ ಮಿಕ್ಕಿನ
ಬಣಗು ಸತಿಯರು ಸರಿಯಿ ಲೋಕದೊಳಿಂದನಾ ಮುನಿಪ

೩೪

ಕೇಳು ಪಾಂಡವತನಯ ಭೀಮನು
ಪಾಲನೋಲಗದಲ್ಲಿ ಧರಣೀ
ಪಾಲಕರ ಚರಿತಪ್ರಸಂಗದೊಳಿರಲು ನಳನೃಪನ
ಶೀಲವನು ಸೌಂದರ್ಯವಿಭವ ವಿ
ಶಾಲಮತಿ ಲಾವಣ್ಯರೂಪು ಗು
ಣಗಳಿಗಳ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಕವಿಜನರು

೩೫

ಅದಕ್ಕೆ ಮುನಿ “ಸುಂದರಿಯಾದ ಈಕೆಗೆ ‘ದಮಯಂತಿ’ಯೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ೩೩. ಮಡಿಕೆಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಗುಂಗುರಾದ ತಲೆಗೂದಲಿನ, ಹವಳದಂತೆ ಇರುವ ತುಟಿಯ, ಅಂದವಾದ ತೋಳುಗಳ, ಶಂಖದಂತಿರುವ ಕುತ್ತಿಗೆಯ, ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳ, ಸಂಪಿಗೆಯಂತಿರುವ ಮೂಗಿನ, ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ ಹಣೆಯ, ಸಿಂಹದ ಸೊಂಟದಂತೆ ಸಪುರವಾದ ನಡುವಿನ, ಅಂಚೆಯಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಯ್ಯಾರದಿಂದ ನಡೆಯುವ, ದೊಡ್ಡ ಕುಚಗಳ, ಚಿಗುರಿನ ಹಾಗಿರುವ ಕೈಯ, ಕಮಲದಂತೆ ಮುಖವುಳ್ಳ ಆ ದಮಯಂತಿ ರಾಜಭವನದಲ್ಲಿ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ೩೪. “ಗುಣದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಶೀಲದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಮಾತಿನ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಗಂಭೀರತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಉದಾರತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಎಣೆಯಿರದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಗುರು ಮತ್ತು ದೈವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ರತಿಯರಿಗೆ ಸಮಳಿಸುವ ಆ ಸುಂದರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಂಗಸರು ಸರಿಗಟ್ಟುವರೇ? ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಇಲ್ಲ.” ೩೫. ಪಾಂಡುಪುತ್ರನೇ, ಅದೊಂದು ದಿನ ಭೀಮನೃಪನು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಕುರಿತು ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಕವಿಗಳು ನಳರಾಜನ ಶೀಲವನ್ನೂ, ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಅಪಾರವಾದ ತಿಳಿವನ್ನೂ ಲಾವಣ್ಯವನ್ನೂ, ರೂಪವನ್ನೂ, ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದರು.

ಅನಿಮಿಷರು ನೀವಧಿಕಬಲರಾ
ವನಿತೆಯನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ
ಜನಪ ನಳನೃಪಗಿತ್ತು ಬಂದಿರಿ ಹರಮಹಾದೇವ
ಎನಗೆ ನೇಮಿಸಿ ಕಳುಹಿ ನಿಮ್ಮಯ
ಮನದ ಬಯಕೆಯ ಸಲಿಸುವನು ಕೇ
ಳಿನಲು ಸುರಪತಿ ನಸುನಗುತ ಕಲಿಪುರುಷಗಿಂತೆಂದ

೬

ಲೇಸನಾಡಿದೆ ಕಲಿಪುರುಷ ನಿನ
ಗೀಸು ಪೌರುಷವುಂಟೆ? ನಮಗಿ
ನ್ನಾ ಸರೋರುಹಗಂಧಿಯಲಿ ಮನವಿಲ್ಲ ನಳನೃಪತಿ
ಆ ಸಮಸ್ತನೃಪಾಲರಲಿ ಸ
ದ್ಭಾಷಣನು ಶೌರ್ಯೋನ್ನತನು ಕಮ
ಲಾಸನನಿಗಳವಲ್ಲ ನಿನ್ನಲಿ ಹರಿವುದೇನೆಂದ

೭

ಎನಲು ಖತಿಗೊಂಡೆಂದ ಕೇಳೆಲೆ
ಯನಿಮಿಷಾಧಿಪಯೆನ್ನನರಿಯಾ
ದಿನಪನಿದಿರಲಿ ತಮದ ಹಾವಳಿಯೇ ಮಹಾದೇವ
ಎನಗೆ ಸರಿಯಾರಿನ್ನು ತಹೆನಾ
ವನಿತೆಯನು ಕುಹಕದಲಿ ನಳಭೂ
ಪನನು ಕೆಡಿಸಿಯೆ ಕಾನನಕೆ ಕಳುಹುವನು ನೋಡೆಂದ

೮

ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ “ನಾವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನಳನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂದೆವು?” ಎಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಪುರುಷ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದನು. ೬. “ದೇವತೆಗಳಾದ ನೀವು ಮಾನವರಿಗಿಂತ ಬಲಾಡ್ಯರಾಗಿರುವಾಗ ಆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ, ಅಕಟ! ಆ ನಳನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿರಲ್ಲ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ಏನೆಂದು ಕರೆಯಲಿ? ಹೋಗಲಿ, ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ನಾನು ನೆರವೇರಿಸುವೆನು” ಎಂದು ಕಲಿಪುರುಷ ಹೇಳಿದಾಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ನಕ್ಕು ನುಡಿದನು. ೭. ಇಂದ್ರನು ಕಲಿಪುರುಷನೊಡನೆ “ಕಲಿಪುರುಷ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆ. ನಿನಗಾದರೂ ಇಷ್ಟು ಸಾಹಸವಿದೆಯೇ? ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಆ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಪತಿಯಾದ ನಳರಾಜನಾದರೋ ಎಲ್ಲ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯನು, ಮಹಾಶೂರನು, ಅವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಸೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಿನ್ನಿಂದ ಏನು ಸಾಗೀತು?” ಎಂದನು. ೮. ಇಂದ್ರನು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗಡರಿತು. ಅವನೆಂದನು: “ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಬ್ಬ! ದೇವರೇ, ಹಗಲಿನ ಒಡೆಯನಾದ

ಭೂಮಿಪತಿ ಕೇಳುತ್ತಲುತ್ತರ
 ಭೂಮಿಯಲಿ ಪಜ್ಜಳಿಸುತಿಹ ಸು
 ತ್ರಾಮಪುರದಂತೆಸೆದುದಲ್ಲಿ ವಿದರ್ಭನಗರವದು
 ರಾಮಣೀಯಕರಚನೆಯಲಿ ನವ
 ಹೇಮಖಚಿತ ಸುರತ್ ಸೌಧ
 ಸ್ತೋಮಗಳ ಸಾಲಿನಲಿ ರಂಜಿಸುತಿದುರ್ದಾ ನಗರ

೨೭

ಅಲ್ಲಿಗಧಿಪತಿ ಭೀಮನೃಪ ಗುಣ
 ದಲ್ಲಿ ನಯದಲಿ ವೀರ್ಯವಿತರಣ
 ದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯದಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯದಲಿ ಧೈರ್ಯದಲಿ
 ಬಲ್ಲಿದನು ತಾನಾಗಿ ನಿಜಸುತ
 ರಿಲ್ಲವೆಂದುಮೃಳಿಸುತಿರೆ ಮನ
 ದಲ್ಲಿಗಾಕ್ಷಣ ಬಂದನಾ ದಮನಾಕೃಮುನಿವರನು

೨೮

ಬಂದ ಮುನಿಗವನಿಪತಿ ವಂದಿಸಿ
 ನಿಂದು ಕರಗಳ ಮುಗಿದು ವಿನಯದೊ
 ಳಿಂದ ಸುತಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಸಿರಿಯದೇಕೆಂದು
 ನೊಂದು ನುಡಿಯಲು ಸುತರ ಪಡೆಯದ
 ತಂದೆಗಿದು ಸಂತಾಪವಲ್ಲವೆ
 ಎಂದು ಮುನಿ ಕರುಣದಲಿ ಸಂತೈಸಿದನು ಜನಪತಿಯ

೨೯

೨೭. ಇತ್ತ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದರ್ಭವೆಂಬ ನಗರವಿತ್ತು. ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಅದು ಅಮರಾವತಿಯಂತೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಣೀಯವಾದ ರಚನೆಯಿಂದಲೂ, ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿದ ರತ್ನಮಯವಾದ ಮಹಡಿಮನೆಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದಲೂ ಅದು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೮. ಆ ವಿದರ್ಭನಗರಕ್ಕೆ ಭೀಮನೆಂಬವನು ರಾಜ. ಅವನು ಗುಣದಲ್ಲಿ, ನಯದಲ್ಲಿ, ಶೌರ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ, ಚತುರತೆಯಲ್ಲಿ, ಸೌಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ, ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದನು. ಅವನು ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ದಮನಂಬ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ೨೯. ಆಗಮಿಸಿದ ಮುನಿಗೆ ರಾಜನು ವಂದಿಸಿ ನಿಂತು ಕೊಂಡನು. ಕೈಮುಗಿದು ವಿನಯದಿಂದ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ “ಪುತ್ರಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನೊಂದುಕೊಂಡನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮುನಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಸಂತಯಿಸುತ್ತ “ನಿಜ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯದ ತಂದೆಗೆ ಇದು ತುಂಬ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.” ಎಂದನು.

ಬವಣೆಯೇಕೆ ಹಿಮಾಂಶುಕುಲಸಂ
ಭವನು ಸುಡನಾಧಾರ ನೃಪಕುಲ
ನಿವಹದೊಳು ವಿಖ್ಯಾತ ನಿತ್ಯೋದಾರ ನಿರ್ಮಳನು
ಇವಗೆ ವರವಿತ್ತವು ಸದಾ ನೆನೆ
ದವರ ಪಾತಕ ಹರಿವುದಿನ್ನಾ
ಭುವನಪತಿಗೆಣೆಯಾರು ಲೋಕದೊಳೆಂದನಮರೇಂದ್ರ

೧೨

ಹಿಡಿಯೆ ಭಲವನು ಹಿಡಿದ ಬಳಿಕದ
ಬಿಡೆನು ಮತವೆನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಷಧನ
ನಡವಿಗಟ್ಟದೆ ಮಾಣೆ ಮಾತಾಡದಿರಿ ನೀವೆನಲು
ಮಿಡುಕಿದರು ಕಡುಪಾಪಿಯವ ತಾ
ಬಿಡೆನೆನುತ ಮನನೊಂದು ಸುರಪತಿ
ತಡೆಯದೈದಿದನಮರಪುರಕವನೀಶ ಕೇಳೆಂದ

೧೩

ಇಳಿದನವನೀತಳಕೆ ಖಳಕುಳ
ತಿಳಕನೆಂದನು ತನ್ನ ಭಟರಿಗೆ
ನಲನೃಪನ ಕಟ್ಟುವಡಸಾಧ್ಯವಿದೆನಗೆಯಾತನಲಿ
ಒಲಿದಿಹಳು ಜಯವಧು ಸುಶೀಲತೆ
ನೆಲಸಿದುದು ದುಶ್ಶೀಲ ದುರ್ಗುಣ
ಬಳಸದರಸನೆನುತ್ತ ಹೊಕ್ಕನು ನಿಷಧಪಟ್ಟಣವ

೧೪

ಅಪಮಾನಗೊಂಡು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿದು ಕೆಂಡವಾಗಿ "ತಪ್ಪಿ ಮಾತಾಡಬೇಡ. ಈ ಕ್ರಮ ನಿನಗೆ ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಆ ನಳನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಏನು! ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜೋಡಿಯಾಗುವ ಆ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಕೇಡುಬಗೆಯುವುದು ಸರಿಯೇ?" ಎಂದು ವಿರೋಧಿಸಿದನು. ೧೨. ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಾತು ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ನಳನನ್ನು ಹೊಗಳತೊಡಗಿದನು. "ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟವೇಕೆ? ಆ ನಳನು ಚಂದ್ರವಂಶಸಂಭೂತನು, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನು, ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಿದ್ಧನು, ಯಾವಾಗಲೂ ಧಾರಾಳಬುದ್ಧಿಯವನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಶುಚಿಭೂತನು. ಅಂತಹ ಉಪಮಾತೀತನಿಗೆ ನಾವು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇವೆ. ಸದಾ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದವರ ಪಾಪವೇ ನಾಶವಾದೀತು. ಆ ಲೋಕಾಧಿಪತಿಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿಗಟ್ಟುವವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ?" ೧೩. ದೇವೇಂದ್ರನು ನಳನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಯ ಸಿಟ್ಟು ಉಕ್ಕೇರಿತು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನು "ಹಠವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಯೇ ಸಿದ್ಧ. ಆದುದರಿಂದ ನಿಷಧರಾಜನಾದ ನಳನನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಸದೆ ಖಂಡಿತ ಬಿಡಲಾರೆನು, ನೀವು ಸುಮ್ಮನಿರಿ" ಎಂದು ಗಜರಿದಾಗ ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ನಡುಗಿಹೋದರು. ದೇವೇಂದ್ರನು "ಈತನು ಬರೇ ಮೂರ್ಖನು. ಏನಾದರೂ ಹಿಡಿದ ಹಠವನ್ನು ಬಿಡದ ತಿಳಿಗೇಡಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಬೇಸರಿಸಿ, ತಡಮಾಡದೆ ಅಮರಾವತಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ೧೪. ಇತ ಅತಿನೀಚನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬಂದನು. ತನ್ನ ಸೇವಕರಿಗೆ "ನಳ ರಾಜನನ್ನು

ಮುಗಿಲ ತುಡುಕುವ ತನೆಗಳಾಳ್ವೆ
ರಿಗಳು ಪಾತಾಳಗಳ ಖಾತಗ
ಳಗಳು ಬಳಸಿದ ಕೋಟಿ ಸುತ್ತಾವರಿಸಿದುನ್ನತದ
ಗಗನವೀದಿಯ ತಾರಕೆಯವೊಲ್
ಸೊಗಸುತೋರುವ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾ
ಲುಗಳ ರತ್ನಪ್ರಭೆಗಳಲಿ ರಂಜಿಸಿದುದಾ ನಗರ

೨೦

ರವಿಶತಿಯ ವೀದಿಗಳ ಹೇಮದ
ವಿವಿಧ ಮಣಿಭಿತ್ತಿಗಳ ಕಾಂತಿಯು
ದಿವವನಣೆದುರು ರತ್ನನಿಚಯದ ಭದ್ರಭವನಿಕೆಯ
ಯುವತಿಯರ ಸಂಗೀತ ವೀಣಾ
ರವದ ರಹಿಯಲಿ ಮನಕೆ ಸವಿದೋ
ರುವ ಮಹಾರಾಜನೆಯಲಿ ಮೆರೆದುರು ನಿಷಧವರನಗರ

೨೧

ವಸುಧೆಯಮರರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ರಂ
ಜಿಸುವ ವೈಶ್ಯ ಚತುರ್ಥರುನ್ನತ
ಕುಶಲವಿದ್ಯಾಧಿಕರು ಕವಿಗಳು ಮಲ್ಲಗಾಯಕರು
ಅಸಮರಥಿಕರು ಸಮರದಲಿ ಸಾ
ಹಸರು ಕರಿ ರಥ ತುರಗ ಪಾಯ್ಲೆ
ವೆಸೆದುರಗಣಿತ ಚಾತುರಂಗದಿ ನಿಷಧವರನಗರ

೨೨

ಪಾವಟೆಗೆಗಳಿಂದಲೂ, ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೆರೆದಾಡುವ ಕಲಶಗಳ
ಕಾಂತಿಯಿಂದಲೂ ಆ ನಗರ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೦. ಮೋಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿಡುವ ಕೋಟೆಯ
ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳು, ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳು, ಬಹಳ ಆಳವಾಗಿ ಅಗೆದ ಕುಣಿಗಳು,
ಕಂದಕದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಕೋಟೆ, ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿದ ಬಾಂಬಟ್ಟಿಯ ತಾರೆಯಂತೆ
ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾಲುಸಾಲಾದ ರತ್ನಪ್ರಭೆ-ಇವುಗಳಿಂದ ಆ ನಗರ
ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೧. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಹೋಗುವ ಬೀದಿಗಳ, ಚಿನ್ನದ ಬಗೆಬಗೆಯ
ಮಣಿಗೋಡೆಗಳ ಹಾಗೂ ರತ್ನಮಯವಾದ ಭದ್ರಭವನಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ
ಅಡರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಯುವತಿಯರು ಹಾಡುವ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನುಡಿಸುವ ವೀಣೆಯ
ಕಲರವದಿಂದಲೂ, ಮನೋಹರವಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ನಿಷಧನಗರ
ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ೨೨. ನಗರವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದಲೂ, ವೈಶ್ಯರಿಂದಲೂ,
ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ, ಕುಶಲವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರಿಂದಲೂ, ಕವಿಗಳಿಂದಲೂ, ಜಟ್ಟಿಗಳು ಮತ್ತು
ಹಾಡುಗಾರರಿಂದಲೂ, ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ರಥಿಕರಿಂದಲೂ, ರಣವೀರರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು
ಆನೆ, ತೇರು, ಕುದುರೆ, ಕಾಲಾಳುಗಳೆಂಬ ಚತುರಂಗಸೈನ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿದ ಬೀದಿಬೀದಿಗ
 ಅಲ್ಲಿ ಪುರಜನವರಿಯದಂತಿರ
 ಲಲ್ಲಿ ಮಾಯಾರೂಪಿನಿಂದ ಪಿಶಾಚನಂದದಲಿ
 ಸಲ್ಲಲಿತರಹ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಿ
 ಗೆಲ್ಲ ನಯವಿದನಾಗಿ ಕುಜನರ
 ನೆಲ್ಲ ಕಾಡುತ ಬಂದನರಮನೆಗಾಗಿ ಕಲಿರಾಯ

೧೮

ಮುರಿದು ನೋಡಿದನಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ
 ಮರಗಳುನ್ನತ ವಿವಿಧವೃಕ್ಷದ
 ಹೊರಿಗೆಯಲಿ ಕಣ್ಣೆಸೆವ ನಗರೋದ್ಯಾನವೀದಿಯಲಿ
 ಉರುತರದೊಳಹ ಅರ್ಕಪತ್ರದ
 ತರುವಿನಗ್ರದೊಳಿದರ್ ಬಹುದಿನ
 ವರಸ ಕೇಳ ಕಲಿಪುರುಷನಿತ್ತಲು ರಾಜಭವನದಲಿ

೧೯

ಕರೆಸಿದನು ನಳನೃಪತಿ ಮುನಿಮು
 ಖ್ಯರನು ಭೂಸುರವರ್ಗವನು ಸ
 ತ್ಕರಿಸಿ ಜಪತಪಹೋಮಯಜ್ಞಾದಿಗಳನನುಗೊಳಿಸಿ
 ಸುರರ ಸಂತರ್ಪಣೆಯೊಳಿರುತಿಹ
 ನರಸನನುದಿನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಾಂ
 ತರದ ಫಲವದನರಿಯ ಬಂದುದು ಕಾಲಗತಿ ನೃಪಗೆ

೨೦

ಯಲ್ಲಿಯೂ ಜನರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರು. ೧೮. ಕಲಿಪುರುಷನು ನಿಷಧ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ನಗರದ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಕಪಟವೇಷದಿಂದ ಪಿಶಾಚಿಯಂತೆ ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿದನು. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರು ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ನೀತಿಜನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ, ಕೆಟ್ಟವರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಲೂ ನಳನ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ೧೯. ಕಲಿಯು ತಿರುತಿರುಗಿ ನೋಡಿದನು. ಅನೇಕ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ಎತ್ತರವಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮರಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ರಮ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವ ನಗರದ ಉದ್ಯಾನದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಎಕ್ಕೆಗಿಡದ ಮೇಲೆಯೂ ಇದ್ದು ನಳನನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ದಿನವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ೨೦. ಇತ್ತ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಳರಾಜನು ಜಪ ಪೂಜೆಗಳನ್ನೂ ಹೋಮಗಳನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾದ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿದಿನ ಸುರ ಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟುಮಾಡಿದರೂ ಅವನ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಫಲವೋ ಏನೋ? ಅಂತಹ ರಾಜನಿಗೆ ಕೇಡುಗಾಲ

ಎಲೆ ಮಹೀಪತಿ ನೀನಿನಿತು ಉ
ಮೃಳಸಲೇಕರಸುಗಳು ಪೂರ್ವದ
ನಳ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಾದಿ ರಾಘವನ್ಯಪರು ಹಳುವದಲಿ
ಲಲನೆಯರ ತಾವಗಲಿ ಕಷ್ಟದ
ಬಳಸಿದರು ಅವರಂತೆ ನಿನಗುಪ
ಟಳಗಳುಂಟೇ ಬಂದಿ ಮನನೋಯದಿರು ನೀನೆಂದ

೧೫

ಪರಮಯುಷಿಗಳ ನರವಿಯೇ ಸಭೆ
ಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯಾಂಶುಧಿಯೆ ಸಿರಿ
ನರವೃಕೋದರ ಮಾದ್ರಿತನಯರು ನಿನಗೆ ಬಾಹುಬಲ
ತರುಣಿಯೇ ಭೋಗೈಕಸಂಪ
ತ್ಪುರುತರದ ವನರಾಜ್ಯ ನಿನಗಿಂ
ತಿರಲು ಸರಿಯಾರರಸ ಚಿಂತಿಸಲೇಕೆ ನೀನೆಂದ

೧೬

ಅದಡಲೆ ಮುನಿನಾಥ ನಳನ್ಯಪ
ಮೇದಿನಿಯನುಳಿದವನಿಯಲಿ ತ
ಳೋದರಿಯನೆಂತಗಲಿದನು ತಾನಾರ ದೆಸೆಯಿಂದ
ಸಾಧಿಸಿದನವನಿಯನು ಧರೆಯೆಂ
ತಾದುದಾ ನಳನ್ಯಪಗೆ ನೀವಿದ
ನಾದರಿಸಿ ಪೇಳಿನಲು ನಗುಂತೆಂದನಾ ಮುನಿಪ

೧೭

ಬಂದೆವು, ಕಾಡಿನ ಗಿರಿಗುಹಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸುಖವಿಲ್ಲದವರಾಗಿ ತೋಳಲಾಡಿದೆವು. ಅಯ್ಯೋ ದೇವರೇ, ನನ್ನ ಹಾಗೆ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಲಿದವರು ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ಇದ್ದರೆ ಯಾರವರು? ಹೇಳುವಿರಾ?" ಎಂದು ಕೇಳಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ೧೫. ರೋಮಶನು "ರಾಜನೇ, ನೀನು ಇಷ್ಟೇಕೆ ಕಳವಳಪಡುವೆ? ಹಿಂದೆ ರಾಜರಾದ ನಳ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಶ್ರೀರಾಮ ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ, ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದಷ್ಟು ತೊಂದರೆ ನಿನಗೆ ಇದೆಯೇ? ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ" ಎಂದನು. ೧೬. ಮುನಿ ಮುಂದುವರಿದು ಹೀಗೆಂದನು: "ಅಯ್ಯಾ ನೀನೇಕೆ ಚಿಂತಿಸುವೆ? ಕಾಡಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿವರರ ಸಂದಣಿಯೇ ನಿನಗೆ ರಾಜಸಭೆಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕರುಣೆಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದೆ, ಅರ್ಜುನ ಭೀಮ ಮತ್ತು ಮಾದ್ರಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಕುಲಸಹದೇವರು ನಿನಗೆ ತೋಳ್ಬಲವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪತ್ನಿಯೇ ಸುಖಭೋಗದ ಸಿರಿವಂತಿಗೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾದ ವನರಾಜ್ಯವಿರುವಾಗ ನಿನಗೆ ಸಮಾನರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ?" ೧೭. "ಹಾಗಾದರೆ ಮುನಿಪತಿಯೇ, ರಾಜನಾದ ನಳನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದನು ಎಂದಿರಲ್ಲ. ಅವನು ಯಾಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ತೊಲಗಿದನು? ಅವನು

ನಂಬಿದನು ಲೇಸಾಗಿ ಭಾಷೆಯ
 ನಿಂಬುಗೊಂಡುದು ಹೃದಯ ಪುಷ್ಕರ
 ನೆಂಬ ಖಳ ಸಂತೋಷದಲಿ ಕಲಿಪುರುಷನೊಡಗೊಂಡು
 ಅಂಬುಜಾಕ್ಷನ ಕಳಿಗೆ ತಾ ಪ್ರತಿ
 ಬಿಂಬನೆನಿಸುವ ನಳನ ಬಳಗತಿ
 ಸಂಭ್ರಮದೊಳ್ಳಿತಂದರಿಬ್ಬರು ರಾಯನೋಲಗಕೆ

೨೪

ಮಿಸುನಿ ರತ್ನಪ್ರಭೆಗಳಲಿ ರಂ
 ಜಿಸುವ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ ರಾಜ
 ಪ್ರಸರಸಹಿತವನೀಶನಿದ್ದನು ಸಿಂಹಪೀಠದಲಿ
 ಶಶಿಮುಖಿಯರೆಡಬಲದಿ ಕೈವಾ
 ರಿಸುತ ಸಿತಚಾಮರವ ಚಿಮ್ಮಲು
 ನಸನಗುತ ಕೈ ಮುಗಿದು ಪುಷ್ಕರನೆಂದನಾ ನಳಗೆ

೨೫

ಅರಸ ಕೇಳಿ ವಿಪ್ರನತಿ ಭಾ
 ಸುರ ಸುತೇಜದೊಳೆಸೆವ ನೆತ್ತವ
 ನೆರಡ ಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟ ನನಗಿದರಲ್ಲಿ ಮನವಾಯ್ತು
 ಹರವು ಹಾಸಂಗಿಗಳನಾಡುವೆ
 ಎರಡೆ ಸೋತವನಾವನಾಗಲಿ
 ಧರೆಯನುಳಿದು ವನಾಂತರಕೆ ತೆರಳುವುದು ಸತಿಸಹಿತ

೨೬

ನಂಬಿಕೆಯಿಡು" ಎಂದನು. ೨೪. ದುಷ್ಕನಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಕಲಿಯ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಿದನು. ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂಬ ಕಲಿಯ ನಂಬಿಗೆಯ ಮಾತು ಅವನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿತು. ಅವನು ಕಲಿಪುರುಷನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವ ನಳನಲ್ಲಿಗೆ ಬಹಳ ಸಡಗರದಿಂದ ಬಂದರು. ೨೫. ಕಲಿ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರರು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನಳನು ಚಿನ್ನ ರತ್ನಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಇತರ ರಾಜರ ಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಆಸೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಎಡಬಲ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಬಿರುದು ಬಾವಲಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೊಗಳುತ್ತ ಚಾಮರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಪುಷ್ಕರನು ಕೈ ಮುಗಿದು ನಸುನಗುತ್ತ ರಾಜನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. ೨೬. "ಮಹಾರಾಜ, ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಎರಡು ಪಗಡೆಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನನಗೂ ಪಗಡೆಯಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಪಗಡೆಯ ಮಣೆಯನ್ನು ತರಿಸಿ ಆಡೋಣವಂತೆ. ಆದರೆ ಒಂದು, ಯಾರೇ ಸೋತರೂ ಸೋತವರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೆಂಡತಿ ಸಮೇತ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು."

ಧರಣಿಪತಿ ಚಿಂತಿಸುತ ಹಲುಬಿದ
ನರನ ಹದನೇನೆಂದು ತಪದಲಿ
ಮರೆದು ಕಳೆದನೊ ನಮ್ಮನಿಬರನೆನುತಲಿರಲಂದು
ಸುರಪ ಕಳುಹಿದ ರೋಮಶನು ಮುನಿ
ವರನು ಗಡಗದೊಳೆಯ್ದಿ ರವಿಭಾ
ಸುರಸುತೇಜದೊಳಂದು ಕಾಮ್ಯಕವನಕೆ ನಡೆತಂದ

೯

ಚ್ಯವನ ಗೌತಮ ಕಪಿಲ ಭೃಗು ಭಾ
ರ್ಗವ ಭರದ್ವಾಜಾತ್ರಿ ಕೌಶಿಕ
ಪವನಭಕ್ಷಣ ವಾಮದೇವ ಮರೀಚಿ ಮೈತ್ರೇಯ
ಶ್ರವತಿ ಕಣ್ಣಾಗಿರಸ ಶುಕ ಗಾ
ಲವ ಪರಾಶರ ದಾಲ್ಫ್ಯ ವರಮುನಿ
ನಿವಹದೊಡನೆಯ್ದಂದನಾ ರೋಮಶಮಹಾಮುನಿಷ

೧೦

ಅರಸನನುಜರು ಸಹಿತ ಮುನಿಮು
ಖ್ಯರನು ಕಂಡಿದಿರೆದ್ದು ಚರಣದೊ
ಳೆರಗಿ ಬಿಜಯಂಗಿಯಿ ತಂದನು ತಳಿರ ಮಂಟಪಕೆ
ವರಮುನೀಂದ್ರರಿಗರ್ಘ್ಯಪಾದ್ಯೋ
ತ್ಕರದೊಳುಪಚರಿಸುತ್ತ ದರ್ಭಾ
ಸ್ತರಣದಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು ಭಯಭರಿತಭಕ್ತಿಯಲಿ

೧೧

ಕಾಮ್ಯಕವನದ ನಡುವೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ೯. ಧರ್ಮರಾಯನು ಕಾಮ್ಯಕವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ “ಅಯ್ಯೋ, ಅರ್ಜುನನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನಾಯಿತು? ಅವನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟನೇ?” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಹಲುಬಿದನು. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ಕಳುಹಿಸಿದ ರೋಮಶಮಹಾಮುನಿಯು ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ನೇಸರಿನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ಆ ಕಾಮ್ಯಕವನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ೧೦. ಆ ರೋಮಶ ಮುನಿಯು ಚ್ಯವನ, ಗೌತಮ, ಕಪಿಲ, ಭೃಗು, ಭಾರ್ಗವ, ಭರದ್ವಾಜ, ಅತ್ರಿ, ಕೌಶಿಕ, ಪವನಭಕ್ಷಣ, ವಾಮದೇವ, ಮರೀಚಿ, ಮೈತ್ರೇಯ, ಶ್ರವತಿ, ಕಣ್ಣ, ಅಂಗೀರಸ, ಶುಕ, ಗಾಲವ, ಪರಾಶರ, ದಾಲ್ಫ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ತಂಡದೊಡನೆ ಬಂದನು. ೧೧. ಆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಧರ್ಮಜನು ತಮ್ಮಂದಿರೊಂದಿಗೆ ಎದ್ದು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡನು, ಅವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಎರಗಿದನು, ಅವರನ್ನು ಚಿಗುರಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು, ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ಕೈ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಉಪಚರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು.

ಆಡಿದನು ಜೂಜನಲಿ ನೃಪ ಹೋ
ಗಾಡಿದನು ರಾಜ್ಯವನು ಕೋಶವ
ಕೇಡುಗರ ಕೈ ಮೇಳವಿಸಿದುದು ದೈವಗತಿಯಿಂದ
ಬಾಡಿತರಸನ ವದನ ಸಭೆಯಲಿ
ನೋಡಿದರು ಸಜ್ಜನರು ಮರುಗಿದ
ರಾಡಲೇನದನರಸ ಸೋತನು ವಿಧಿಯ ಘಟನೆಯಲಿ

೩೦

ತೀರಿತ್ತಿನ್ನೇನವನಿಪತಿ ಭಂ
ಡಾರವಸ್ತು ಸುವಸ್ತುವೆಲ್ಲವು
ಸೇರಿತನಗಿಂದಿನಲಿ ಪಣವೇನಿನ್ನು ಪೇಳಿನಲು
ಭೂರಮಣ ಚಿಂತಿಸಿದ ಮನದಲಿ
ನಾರಿಯಳನೊಡ್ಡುವೆನು ಸೋತಿಹ
ಧಾರಿಣಿಯ ನೆರೆ ಗೆಲುವನೆನ್ನುತ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ

೩೧

ಅರಸನಾಪ್ತಪುರೋಹಿತನು ಮನ
ಹರುಷವಿಳಿದೆಯಂದನಂತಃ
ಪುರವ ಹೊಕ್ಕನು ರಾಜವದನೆಯ ಸಭೆಗೆ ತಾ ಬಂದು
ತರುಣಿಯರ ಮೇಳದಲಿ ಶೋಭಿಪ
ಪರಮರತ್ನದ ಪೀಠದಲಿ ತಾ
ಹರುಷಮಿಗೆ ರಂಜಿಸುವ ಸತಿಯಳ ಕಂಡು ಕೈ ಮುಗಿದು

೩೨

ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪುಷ್ಕರನ ಪಾಲಾದುವು. ೩೦. ನಳನು ಜೂಜನ್ನಾಡಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಭಂಡಾರವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಕೇಡಾಳಿಗಳ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಸೋತ ಕಾರಣ ನಳನ ಮುಖ ದುಃಖದಿಂದ ಬಾಡಿತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಜ್ಜನರು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ “ರಾಜನು ಜೂಜಾಡಲು ಏಕೆ ಹೋದನು? ಆಡಿ ದುರ್ವಿಧಿಯಿಂದ ಪಾಪ! ಸೋತುಹೋದನಲ್ಲ” ಎಂದು ಮರುಗಿದರು. ೩೧. “ರಾಜನೇ, ಇನ್ನೇನು ಎಲ್ಲವೂ ತೀರಿಹೋಯಿತು. ರಾಜಕೋಶ, ವಸ್ತುಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದವು ಇನ್ನು ಯಾವುದನ್ನು ಪಣವಾಗಿ ಇಡುವೆ? ಹೇಳು” ಎಂದು ಪುಷ್ಕರನು ಕೇಳಿದಾಗ ನಳನು ಆಲೋಚನಾಪರನಾಗಿ “ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿ ಇಡುವೆನು. ಸೋತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆನು” ಎಂದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ೩೨. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ನಳನ ಹಿತಚಿಂತಕನಾದ ಒಬ್ಬ ಪುರೋಹಿತನು ದುಃಖದಿಂದ ಎದೆಕರಗಿ ಸುಮ್ಮನಿರಲಾಗದೆ ರಾಣೀವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಧರ್ಮಯಂತಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಥಳಥಳಿಸುವ

ಉರಗರಿಪ್ರಕೇತನ ವಿಭೀಷಣ
 ವರದ ಹರಿ ಸದ್ಭಕ್ತಪೋಷಣ
 ದುರಿತಕುಲಗಿರಿವಜ್ರ ನರಕಾಂತಕ ಮಹಾಮಹಿಮ
 ಪರಮಪುರುಷ ಯಶೋದಯಾತ್ಮಜ
 ದುರಿತದುಃಖವಿನಾಶ ವರಪುರ
 ದರಸ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ ರಕ್ಷಿಸು ನಮ್ಮನವರತ

೩

ಕರಿವದನ ಹೇರಂಬ ಲಂಬೋ
 ದರ ಗಣಾಧಿಪ ಮೋದಕಪ್ರಿಯ
 ಪರಶು ಪಾಶಾಂಕುಶಕರಾಂಕಿತದಿಂದ ರಂಜಿಸುವ
 ಸುರನರೋರಗನಮಿತ ಗೌರೀ
 ವರಕುಮಾರಕ ವಿದ್ಯವಾರಿಧಿ
 ವರದ ಗಣಪತಿ ಪಾಲಿಸೆನ್ನಯ ಮತಿಗೆ ಮಂಗಳವ

೪

ನಾರಿ ನಳಿನದಳಾಕ್ಷಿ ವರ ಜಂ
 ಭಾರಿನುತ ಚತುರಾನನಪ್ರಿಯ
 ಭೂರಿಶುಭಗುಣಭರಿತ ಭಕ್ತಾತ್ಮಜನಾಥಾರಿ
 ನೀರೆ ನಿಗಮವಿಚಾರಿ ಘನಶೃಂಗ
 ಗಾರೆ ಭಕ್ತರಿಗೊರವ ಕೊಡುವ ಉ
 ದಾರ ಶಾರದೆ ನಲಿದೊಲಿದು ನೆಲಸೆನ್ನ ಜಿಹ್ವೆಯಲಿ

೫

೩. ಸರ್ಪವೈರಿಯಾದ ಗರುಡನನ್ನು ಬಾವುಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನೇ, ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೇ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವನೇ, ಪಾಪವೆಂಬ ಕುಲ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ವಜ್ರದಂತಿರುವವನೇ, ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದವನೇ, ಮಹಿಮಾನ್ವಿತನೇ, ಉತ್ತಮಪುರುಷನೇ, ಯಶೋದೆಯ ಮಗನೇ, ಪಾಪದಿಂದಂಟಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಾಡುವವನೇ, ಈ ಪಟ್ಟಣದ ದೊರೆಯಾದ ಓ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ, ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಪಾಡು. ೪. ಗಜಮುಖನೇ, ಗಣಪತಿಯೇ, ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆಯವನೇ, ಪ್ರಮಥಗಣಗಳ ಅಧಿಪತಿಯೇ, ಮೋದಕವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವನೇ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ, ಪಾಶ ಮತ್ತು ಅಂಕುಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದವನೇ, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಹಾಗೂ ನಾಗಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೇ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಸುಪುತ್ರನೇ, ವಿದ್ಯೆಯ ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವವನೇ, ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ, ಗಣಾಧಿಪತಿಯೇ, ನನ್ನ ಈ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು. ೫. ಅಮ್ಮಾ ಶಾರದೆ, ನೀನು ಕಮಲದ ಎಸಳಿನಂತಹ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು, ಜಂಭಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವಳು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿ ಶುಭಗುಣ

ಶಶಿಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರ ರಿಪುನ್ಯಪ
ನಿಶಿತ ಭಾಸ್ವರತೇಜ ನಿಮಗೀ
ವ್ಯಸನ ತೋರಿತೆ ಜೂಜಿನಲಿ ಶಿವಶಿವ ಮಹಾದೇವ
ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷನ ಕರುಣವಿದು ಸೋ
ಲಿಸಿದನೇ ಪುಷ್ಕರನುಯಿದು ವಿಧಿ
ವತವಲಾ ತಪ್ಪೇನು ಸಾಕಿನ್ನೆಂದಳಂದುಮುಖಿ

೩೬

ಲಲನೆಯಾಡಿದ ನುಡಿಗೆ ಸಭೆಯವ
ರಳಲಿ ಬೈದರು ಪುಷ್ಕರನ ಕೇ
ಳಲವೊ ಬಾಹಿರ ಸಾಕು ತೆಗೆ ಚಾರಿಗಳನೆಂದೆನುತೆ
ಹೊಲಬುದಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಬೇಡನ
ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಂತಾಗೆ ನಳನ್ಯಪ
ತಿಲಕನೆಂದನು ಮನದ ದುಗುಡದಿ ತನ್ನ ನಿಜಸತಿಗೆ

೩೭

ತರುಣ ಕೇಳಪಜಯದ ನಾರಿಯ
ಸೆರಗೆ ಹಿಡಿದೆನು ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ
ಪರರಿಗಿತ್ತುಳುಹಿದೆನು ದೇಹವನಿದಕೆಯಂಜದಿರು
ತರುಣ ನೀ ಕಾನನದಿ ಗಿರಿಗ
ಹ್ವರಗಳಲಿ ಬಿಡದೆಂತು ತೊಳಲುವೆ
ಹರಹರಾಯೆಂದೆನುತ ಸತಿಯನು ನೋಡಿ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ

೩೮

ಕಳೆಗುಂದಿದ ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ೩೬. ದಮಯಂತಿ ನಳನೊಡನೆ “ನೀವು ಚಂದ್ರವಂಶವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಇರುವವರು, ಶತ್ರುರಾಜರಿಗೆ ಭಯಂಕರರಾದವರು, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವರು, ನಿಮಗೆ ಈ ಜೂಜಾಟದ ಗೀಳು ಹಿಡಿಯಿತೇ? ಶಿವಶಿವಾ! ಇದೆಲ್ಲ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಯೆ. ಆ ಪುಷ್ಕರನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ! ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಧಿಯೇ ಕಾರಣ. ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ?” ಎಂದು ತನ್ನ ಕಳವಳವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಳು. ೩೭. ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದವರು “ಪುಷ್ಕರನೇ, ನೀನು ಬಹಿಷ್ಕೃತನು, ಸಾಕು ನಿನ್ನ ಪಗಡೆಯಾಟ, ನಿನ್ನ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು” ಎಂದು ಬೊಬ್ಬಿಡುತ್ತ ಬೈದರು. ಆಗ ದಾರಿತಪ್ಪಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಬೇಡನ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನಳನ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಆಗಲು ದುಃಖಭರದಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. ೩೮. ನಳನು ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ “ನೋಡು, ಸೋಲೆಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಹೆರವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಯಿತು. ಉಳಿದುದು ಇದೊಂದು ಶರೀರ ಮಾತ್ರ. ಹೀಗಾದುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಡ. ತಾರುಣ್ಯದ ಮೆಟ್ಟಲಲ್ಲಿರುವ ನೀನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಟ್ಟಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಕಷ್ಟಪಡುವೆ? ಅಯ್ಯೋ ಶಿವನೆ!” ಎಂದು

ಚಿತ್ತವಿಸು ಶತಿಕುಲಶಿರೋಮಣಿ
ಹೆತ್ತವರು ಸತಿಸುತರು ಮನೆ ಮನೆ
ವಾರ್ತೆ ಬಾಂಧವ ಧರಣಿಪರ ಭೋಗೈಕಸಂಪದವು
ನಿತ್ಯವಲ್ಲ ಶರೀರಸುಖಗಳ
ನಿತ್ಯವೆಂಬುದ ತಿಳಿಯುತೀ ನಿಜ
ಸತ್ಯವನು ಕೈಹಿಡಿದು ಸಲಹೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ

೩೯

ಚಿಂತೆ ಬೇಡೆಂದರಸನನು ಸತಿ
ಸಂತವಿಟ್ಟಳು ನೀತಿಯಲಿ ದಮ
ಯಂತಿ ನಿಜಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಲು ಕಂಡು ಪುಷ್ಕರನು
ಇಂತು ಜೂಜಲಿ ಸೋತು ತಿರಿಗಿ
ನ್ನೆಂತು ರಾಜ್ಯದಿ ನಿಲುವಿರೆನೆ ಭೂ
ಕಾಂತ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ನಿಜಸತಿಸಹಿತಲನುವಾದ

೪೦

ತಳಿತ ಮಣಿಭೂಷಣಗಳೆಲ್ಲವ
ಕಳಚಿ ಬಿಸುಟನು ಗುರುವಿನಂಚ್ಚಿಗೆ
ನಳನಮುಖಸಹಿತರಗಿ ಹೊರವಂಟನು ನಿಜಾಲಯವ
ಬಳಕೆಲೈದಿದರಖಿಪುರಜನ
ಜಲದ ಕಣ್ಣಳ ಧಾರೆಯಲಿ ಗಾ
ವಳ ಮಸಗಿ ಮಿಗೆ ಶೋಕರವ ತುಂಬಿದುದು ಪಟ್ಟಣವ

೪೧

ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ೩೯. ದಮಯಂತಿ ರಾಜನನ್ನು ಸಂತಯಿಸುತ್ತ “ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ತಲೆಮಣಿಯಂತಿರುವವನೇ, ಹೆತ್ತಮಾತಾಪಿತೃಗಳು, ಪತ್ನೀಪುತ್ರರು, ಮನೆ, ಮನೆವಾರ್ತೆ, ನೆಂಟರು, ರಾಜರು ಮುಂತಾದವರು, ಸುಖಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಲ. ಆದರೆ ಆ ಸಂಪತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ ದೇಹಸುಖವು ಅಶಾಶ್ವತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿ. ನನಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಚ್ಚಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸತ್ಯವಂತನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು” ಎಂದಳು. ೪೦. ದುಃಖಿಸುವ ಅಗತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ದಮಯಂತಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಪುಷ್ಕರನು “ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋತಾಯಿತು. ಸೋತ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲೆರಿ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನಳರಾಜನು ತನ್ನ ಪತ್ನೀಸಹಿತ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ೪೧. ನಳನು ತಾನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮಣಿದೊಡವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಎಸೆದನು. ದಮಯಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕುಲಗುರುವಿನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ರಾಜಮಂದಿರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಪಟ್ಟಣಿಗರು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ನಳದಮಯಂತಿಯರನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ತಮ್ಮ ರಾಜನ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಅವರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರ ಕೋಡಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯಿತು. ಅವರು ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟು ಕೂಗಾಡಿದರು. ಕೂಗಾಟ ಹೆಚ್ಚಿ

ಸಾಲುಕಂಬನಿಗಳಲಿ ನನೆದರು
ವೂಳಿಗದ ಪರಿಜನರು ಮಂತ್ರಿಗ
ಲೋಲಗದ ಸಾಮಂತಸಚಿವರು ಮಲ್ಲಗಾಯಕರು
ಬಾಲೆಯರು ಬಾಲಕರು ಪುರಜನ
ಜಾಲವೆಲ್ಲವು ತೋಕದಲಿ ಕ್ಷಿತಿ
ಪಾಲನರಸಿಯ ಕಂಡು ಮರುಗಿತು ಮಂದಿ ಗೋಳಿಡುತ

೪೨

ಮನದಿ ಮುನ್ನವೆ ತಿಳಿದು ನೃಪಸತಿ
ತನಯರನು ರಥದೊಳಗೆ ತಂದೆಯ
ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿದಳಾಪ್ತರೊಡನೆ ವಿದರ್ಭಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ
ಜನಪ ಕೇಳಿತ್ತಲು ಮಹಾರೋ
ದನದಿ ಪಟ್ಟಣವೆಲ್ಲ ಮರುಗಲು
ವನಿತೆ ಪತಿಯೊಡನೈದಿದಳು ನಿಜಭಾವಶುದ್ಧಿಯಲಿ

೪೩

ಏನನೆಂಬೆನು ಜೀಯ ಲೋಕದ
ಮಾನಿನಿಯೆ ದಮಯಂತಿ ಸತ್ಯ
ಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲಾ ಸತಿಯರಿಗೆ ಗುರು ಪತಿವ್ರತಾಗುಣದಿ
ಮೌನದಲಿ ಪತಿಯಂಘ್ರಿಕಮಲ
ಧ್ಯಾನದಲಿ ಮನಸಂದು ಘನಸತಿ
ಕಾನನಕ್ಕೆ ಗಮನಿಸಿದಳು ವರಪುರದರಸನಾಜ್ಞೆಯಲಿ

೪೪

ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಣವೇ ಗೋಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ೪೨. ನಳರಾಜನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಪರಿಚಾರಕರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಆಸ್ಥಾನದ ಸಾಮಂತರಾಜರು, ಸಚಿವರು, ಜಟ್ಟಿಗಳು ಹಾಗೂ ಗಾಯಕರು ದುಃಖಾತೀರೇಕದಿಂದಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣೀರ ಧಾರೆಯಿಂದ ಒದ್ದೆಯಾದರು. ಇತರ ಬಾಲಿಕೆಯರು, ಬಾಲಕರು ಹಾಗೂ ಸಕಲನಾಗರಿಕರು ರಾಜನ ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಮರುಗಿದರು. ೪೩. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲೇ ಅವರನ್ನು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿಸಿ ಹಿತ್ತೈಸಿಗಳೊಡನೆ ತನ್ನ ತವರುಮನೆಯಾದ ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ಇತ್ತ ಪುರಜನರೆಲ್ಲ ಹುಯಿಲಿಟ್ಟು ರೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದಮಯಂತಿ ಎರಡಣಿಸದೆ ತಿಳಿಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಳು. ೪೪. ಪತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟ ದಮಯಂತಿಯ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ ರೋಮತನು ಧರ್ಮರಾಜನೊಡನೆ ಹೀಗೆಂದನು: “ದಮಯಂತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ? ಅವಳು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಗೌರವಾರ್ಹಳು, ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತವಳು. ಪತಿವ್ರತಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಇತರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಆಕೆ ಗುರು. ಪತಿವ್ರತಾ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಅವಳು ಪತಿಯ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಭಗವಂತನ ಅನುಜ್ಞೆಯಂತೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದಳು.

ಐದನೆಯ ಸಂಧಿ

ಅಡವಿಯಲಿ ಪತಿ ಕಳೆದು ಬಿಡೆ ಫಣಿ
ಯೊಡಲಿಗಿಳಿಯದೆ ಮುಂದೆ ಕರಿಗಳ
ಪಡೆಗೆರೆಗಿ ದಮಯಂತಿ ಹೊಕ್ಕಳು ಚೈದ್ಯನಗರಿಯನು

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ನಳನೃಪ
ಬೀಳುಕೊಟ್ಟನು ಪುರವನಲ್ಲಿಂ
ಮೇಲೆ ನಡೆದರು ಪರ್ಯಾಗತಿಯಲಿ ಹಲವು ಯೋಜನವ
ಹೇಳಲೇನದನವರ ವಿಧಿಯನು
ತಾಳಿಗೆಗಳೊಣಗಿದವು ಸತಿಯಳ
ಕಾಲೊಡೆದು ಸುರಿವರುಣಜಲದಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೆಸರಾಯ್ತು

೧

ಎಳೆಯ ಬಾಳೆಯ ಸುಳಿಯು ಅನಲನ
ಜಳದ ಹೊಯ್ಲಲಿ ನೊಂದವೊಲ್ ಕಡು
ಬಳಲಿದಬಲೆಯ ಕಂಡು ನೃಪ ಮರುಗಿದನು ಮನದೊಳಗೆ
ಲಲಿತಹೇಮದ ತೂಗುಮಂಚದ
ಹೊಳೆವ ಮೇಲ್ಪಾಸ್ತಿನಲಿ ಮಲಗುವ
ಲಲನೆಗೀ ವಿಧಿ ಬಂದುದೇ ಹಾಯೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ತು

೨

ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಪತಿಯಾದ ನಳನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಮುಂದೆ ಒಬ್ಬಂಟಿಗಳಾದ ಅವಳು ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ, ಕಾಡಾನಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದಲೂ ಪಾರಾಗಿ ಚೈದ್ಯನಗರವನ್ನು ಬಂದು ಸೇರಿದಳು. ೧. ರೋಮಶನು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೊಡನೆ ಹೀಗೆಂದನು: “ಕೌಂತೇಯ, ನಳರಾಜನು ನಿಷಧ ನಗರದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಸತಿಪತಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಹಲವು ಹರದಾರಿಗಳ ಧೂರದವರೆಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು ಪಾಪ! ಅವರಿಗಾದ ಕಷ್ಟವೋ ಹೇಳತೀರದು. ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ನಾಲಗೆಗಳು ಒಣಗಿಹೋದವು. ನಡೆ ನಡೆದು ದಮಯಂತಿಯ ಕಾಲುಗಳು ಒಡೆದುಹೋದವು. ರಕ್ತಸೋರಿ ನಡೆದ ದಾರಿಯು ನೆತ್ತರಿನಿಂದ ಕೆಸರಾಯಿತು. ೨. ಎಳತಾದ ಬಾಳೆಯ ಸುಳಿಯಲೆ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಬಾಡಿ ಬೆಂದಂತೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಕಂದಿ ಕುದಿದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಳನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖಿಸತೊಡಗಿದನು. “ಅಂದವಾದ ಬಂಗಾರದ ತೂಗು ಮಂಚದಲ್ಲಿ ಚಂದದ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗುವ ಕೋಮಲೆಯಾದ ಈ ದಮಯಂತಿಗೆ ಈ ದುರ್ವಿಧಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತೇ?”

ಮರುಗಲಿನ್ನೇಕರಸ ಬಿಡು ವಿಧಿ
 ಬರೆದ ಬರೆಹವ ತಪ್ಪಿಸಲು ಹರಿ
 ಹರವಿರಿಂಚಾದಿಗಳಿಗಳವೇ ನಮ್ಮ ಪಾಡೇನು?
 ಹರವುದಾಕ್ಷಣ ತುಂಬುವುದು ಗೋ
 ಚರಿಸುವುದು ಸಿರಿ ನಿತ್ಯವೇನಿದ
 ನರಿಯದವನೇ ನೋಯಲೇಕೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ

೩

ನುಡಿಯ ಕೇಳುತ ಮನದಿ ಮಿಡುಕುತ
 ಪೊಡವಿಪನು ಸತಿಸಹಿತ ಘನಘೋ
 ರಡವಿಯಲಿ ಬರುತಿರೆ ಜಗನ್ನೋಹನದ ಪಕ್ಷಗಳು
 ಪೊಡವಿಗಳಿಯಲು ಕಂಡಪೇಕ್ಷಿಸಿ
 ಪಿಡಿವೆನಂದುರವಣಿಸಿ ನೃಪ ಹ
 ಚ್ಚಡವ ಬೀಸಿದಡದನು ಕೊಂಡೊಯ್ದವು ನಭಸ್ಥಳಕೆ

೪

ಮೂಗಿನಲಿ ಬೆರಳಿಟ್ಟು ಮುಕುಟವ
 ತೂಗಿದನು ನಸುನಗುತ ನಿಂದಿರೆ
 ಲಾಗ ಸೂಚಿಸಿದವು ನಿರಂತರ ರಾಜ್ಯಭೋಗವನು
 ಬೇಗದಿಂದಪಹರಿಸಿಕೊಂಡವ
 ರೀಗವಾವಿದನರಿದಿರೆಂದು ಸ
 ರಾಗದಿಂದಲಿ ಮಾಯವಾದವು ಪಕ್ಷಿಯುಗಳಗಳು

೫

ಎನ್ನುತ್ತ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟನು. ೩. ಪತಿಯ ಬೇಸರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ದಮಯಂತಿ ಗಂಡನನ್ನು ಸಂತಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ಮಹಾರಾಜ, ಇನ್ನು ದುಃಖಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಈಶ್ವರರಿಗೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಮ್ಮದೇನು ಮಹಾ! ಸಂಪತ್ತು ಅಳಿಯುತ್ತದೆ, ಕೂಡಲೇ ತುಂಬಿ ಭರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಸಂಪತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ? ತಿಳಿದಿದ್ದೂ ನೊಂದು ಕೊಳ್ಳುವುದೇಕೆ?” ಎಂದಳು. ೪. ನಳನು ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೋದಿಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ವನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಜಗತ್ತಿಗೇನೇ ಮನೋಹರವಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳ ತಂಡ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು. ಕಂಡುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಕಂಡು, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಸೆಯಾಗಿ, ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆತುರದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಚ್ಚಡವನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿದನು. ಬೀಸಿದ್ದೇ ತಡ, ಹಕ್ಕಿಗಳು ಆ ಹಚ್ಚಡವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಗೆದುವು. ೫. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಾರಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ನಳನು ಬೆರಗಾದನು. ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಬೆರಳು ಮೂಗಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ತಲೆ ತೂಗಿತು, ಆತ ನಸುನಗುತ್ತ ನಿಂತನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಎರಡೂ ಹಕ್ಕಿಗಳು “ರಾಜ್ಯಸುಖವನ್ನು

ಧರಣಿಪತಿ ಕೇಳ್ ನಿಷಧಪತಿ ಕಲಿ
ಪುರುಷ ಮಾಯವ ಬಲ್ಲನೇ ಮನ
ಮರುಗಿ ನಿರ್ವಾಣದಲಿ ನಿಂದಿರಲಾಗ ಸತಿ ಕಂಡು
ಹರಹರಾಯೆನುತಾಗ ಸೀರೆಯ
ಸೆರಗ ಹರಿದಿತ್ತಳು ನೃಪಾಲಗೆ
ತಿರವ ನಸುಬಾಗಿದನು ನಾಚಿಕೆಯಾಗಲಿಂತೆಂದ

೬

ಧರೆಯ ನೃಪರಿಗೆ ನಿಷಧಪುರಪತಿ
ಯರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಸುಮುಖವು
ದೊರಕಲದು ತಾ ಪುಣ್ಯವೆಂಬೀಯರಸುತನ ನಮಗೆ
ಹರೆದುದಲ್ಲ ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯದ
ಸಿರಿಗೆ ಬಾಹಿರನಾಗಿ ಸತಿಯಳ
ಸೆರಗನುಡುವಂತಾಯ್ತಿ ಹರಹರಯೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದು

೭

ಧರೆಯ ಸಂಪದದಷ್ಟು ಭೋಗವ
ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿಜಪುತ್ರಮಿತ್ರರ
ತೊರೆದು ನಂಬಿದ ಸತಿಯ ಘೋರಾರಣ್ಯಮಧ್ಯದಲಿ
ಹಿರಿದು ಬಳಲಿಸಿ ನೋಯಿಸಿದೆ ಕೇಳ್
ತರುಣಿಯನ್ನವೊಲಾರು ಪಾಪಿಗ
ಳಿರದೆ ನೀ ಹೋಗಿನ್ನು ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ನಡೆಯಿಂದಾ

೮

ಬಲುಬೇಗನೆ ಅಪಹರಿಸಿದವರು ನಾವು, ಇದನ್ನು ನೀವು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು" ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಕೂಡಲೇ ಕಣ್ಮರೆಯಾದವು. ೬. ಪಾಪ! ನಳನಿಗೆ ಕಲಿಪುರುಷನ ಮಾಯೆಯ ವಿಷಯ, ಏನು ಗೊತ್ತು? ದುಃಖದಿಂದ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಗೊಡವೆಯೇ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಮಂಕಾಗಿ, ಬತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ದಮಯಂತಿ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆದು, 'ಶಿವಶಿವಾ' ಎಂದು ಮರುಗಿ, ತನ್ನ ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಹರಿದು ಉಡಲು ಕೊಟ್ಟಳು. ಹಾಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದುದು ಗೊತ್ತಾಗಿ ನಾಚಿ ತಲೆಬಾಗಿದನು. ೭. ನಳನು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ರಾಜವೈಭವವನ್ನು ನೆನೆದು ಮರುಗತೊಡಗಿದನು. "ಭೂಲೋಕದ ರಾಜರಿಗೆ ನಿಷಧ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅರಮನೆ ಹೋಗಲಿ, ಅದರ ದ್ವಾರಪ್ರವೇಶವೇ ಸಿಗುವುದು ಮಹಾಪುಣ್ಯ ವೆನ್ನುವ ರೀತಿಯ ಮಹಾವೈಭವ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ರಾಜತ್ವವಿದ್ದುದೆಲ್ಲ ಈಗ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂತಹ ರಾಜ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದಲೇ ಹೊರಗಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಸೀರೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ಉಡಬೇಕಾದ ದುರ್ಗತಿ ತನಗೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ" ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ೮. ನಳನು ತನ್ನ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಮರುಗುತ್ತ ದಮಯಂತಿಯೊಡನೆ "ಪ್ರಿಯೆ, ನನ್ನಂತಹ ಪಾಪಿಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರಲಾರರು. ರಾಜನಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಷ್ಟಭೋಗಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುವುದರ ಬದಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ತನ್ನ

ನಿಯನಾಡಿದ ನುಡಿಗೆಯಂಗನೆ
ಕನಲಿ ನುಡಿದಳು ಶೋಕದಲಿ ನೀ
ನಿನಿತು ಮುನಿದಾಡುವರೆ ಸಾಕಿನ್ನಾರು ಗತಿಯನಗೆ
ಅನುದಿನವು ನಾ ನಿಮ್ಮ ಪದಯುಗ
ವನಜವನು ಭಜಿಸುವುದೆ ತೋರಿದೀ
ತನುವ ಸೈರಿಸಲಾಪನೇ ಹೇಳಿಂದಳಿದುಮುಖಿ

೯

ನಳಲು ತನುವಿನ ಬಳಿಯೊಳಲ್ಲದೆ
ಚಲಿಸುವುದೆ ತಾ ಬೇರೆ ನಿಮ್ಮಡಿ
ನಳನದಲಿ ಸುಖದುಃಖವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯುಂಟೆ
ಹಳುವವೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿಮ್ಮಡಿ
ನಳಲಿನಲಿ ತಾನಿರುವೆನಲ್ಲದೆ
ನಿಳಯವೇ ನನಗಡವಿಯೆಂದೆರಗಿದಳು ಪದಯುಗಕೆ

೧೦

ಎನುತ ಸುರಿದಳು ಕಣ್ಣಿನಲಿ ಕಂ
ಬನಿಯ ಮಿಡಿದಳು ಬೆರಳಿನಲಿ ಮು
ನ್ನಿನಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದಕೇನ ಮಾಡುವುದು
ಎನಗೆ ಚಿಂತಿಸಲೇಕೆ ನೀನಿಂ
ದಿನಲಿ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತದಲಿ ಕಾ
ನನವ ಸಂಚರಿಸುವೆನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆಂದಳಿದುಮುಖಿ

೧೧

ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ತೋರಿದನು. ನನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿದ ನೆಚ್ಚಿನ ಮಡದಿಯನ್ನು ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಲಿಸಿ, ಅಳಲಿಸಿದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾನು ಎಂತಹ ಕಡುಪಾಪಿ! ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಪಾಪಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು" ಎಂದನು. ೯. ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತಿಯಾದ ನಳನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದಮಯಂತಿ ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟಾದಳು. ಅವಳು ಶೋಕಿಸುತ್ತ "ನೀವು ಕೂಡ ಕೋಪಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ತವರುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಂದು ಹೇಳುವಿರಾ? ನೀವೇ ಹೀಗಿಂದರೆ ಇನ್ನು ನನಗೆ ಯಾರು ಗತಿ? ದಿನಾಲೂ ನಿಮ್ಮ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಈ ನನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಸೇವಿಸಲೇಬೇಕು, ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮೈಮನ ಕೇಳದು" ಎಂದಳು. ೧೦. ದಮಯಂತಿ ದುಃಖದಿಂದ ಪುನಃ "ನೆರಳು ಶರೀರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕಂಡು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆಯೇ ವಿನಾ ಶರೀರದಿಂದ ದೂರಕ್ಕೆ ತೊಲಗಿಹೋಗುತ್ತದೆಯೇ? ನಾನೂ ಹಾಗೆಯೇ, ನಿಮ್ಮ ಅಡಿಡಾವರೆಯ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸಿಗುವ ಸುಖವಾಗಲಿ, ದುಃಖವಾಗಲಿ ಅದೇ ನನಗೆ ಹಿತ. ಅದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಗತಿ ನನಗೆ ಇದೆಯೇ? ಆದುದರಿಂದ ನೀವು ಇರುವ ಈ ಕಾಡೇ ನನಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ನಿಮ್ಮ ಚರಣದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ವಾಸಿಸುವೆನು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದೆಂದರೆ ನನಗೆ ಅರಣ್ಯವಾಸದಂತೆಯೇ ಸರಿ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಪತಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ೧೧. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಸತೀಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಟಪ್ಪೆದು

ತರುಣೆಯಂಜದಿರಂಜದಿರು ವಿಧಿ
ಬರೆದ ಬರೆಹವಿದನುತ ವಕ್ಷದ
ತರಗೆಲೆಯ ಹಾಸಿನಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ಸತಿಯನೀಕ್ಷಿಸುತ
ವರರತುನಮಂಚದಲಿ ಪವಡಿಸಿ
ಪರಮಸುಖವಿಹ ಸತಿಗೆ ವಿಧಿಯಿದು
ಹರಹರಾಯೆನುತರಸ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದನು ಮರುಗಿ

೧೫

ಎಲ್ಲರೋಪಾದಿಯ ಪತಿವ್ರತೆ
ಯಲ್ಲವೀ ದಮಯಂತಿ ಬಿಡುವವ
ಳಲ್ಲ ತನ್ನನು ತರುಣ ಕಾಣದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದರ
ಅಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ
ಳಲ್ಲಿ ತಾನಿರೆ ಬಿಡಳಿನುತ ಮನ
ದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿ ನಿದ್ರೆಗೈಸಿದನಾ ಮಹಾಸತಿಯ

೧೬

ಮರೆದು ಮಲಗಿದಳವಳ ಮಗ್ಗುಲ
ಸೆರಗ ಮೆಲ್ಲನೆ ಜಾರಿಸುತಲಾ
ಗರಸ ವಸನವ ಕೊಂಡು ಮಲಗಿದ ಸತಿಯನೀಕ್ಷಿಸುತ
ಮರುಗಿದನು ಮನದೊಳಗೆ ಹರಿಹರಿ
ವರ ಜಗತ್ತಿ ಅಡವಿಯಲಿ ಎ
ಚ್ಚರಿಸದೇ ತಾನೆಂದು ಪೋಗುವೆನೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ

೧೭

ಕತ್ತಲೆ ಲೋಕವನ್ನು ಕವಿಯಿತು. ಆಗ ಮೃಪಕ್ಷಿಗಳ ಕರ್ಕಶವಾದ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ದಮಯಂತಿ ಬೆಚ್ಚಿದಳು. ವಿಚಾರಪರನಾದ ನಳನು ಬೆದರಿ ಬಿದ್ದ ಅವಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿದೋಷ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ೧೫. “ದಮಯಂತಿ, ಹೆದರಬೇಡ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಬರೆದ ಹಣೆಬರೆಹ. ಇದನ್ನು ಮೀರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ನಳನು ಮರದ ತರಗೆಲೆಯ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ನಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ “ಅಯ್ಯೋ ವಿಧಿಯೇ, ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಮಂಚದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಮೇಲಾದ ಸುಖವನ್ನು ಉಣ್ಣಲಿರುವ ಇವಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಕಷ್ಟ ಒದಗಿತಲ್ಲ!” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದನು. ೧೬. ನಳನು ದಮಯಂತಿ ಇತರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಾಗಿರುವ ಪತಿವ್ರತೆಯಲ್ಲ. ಅವರಿಗಿಂತ ಮೇಲಾದವಳು. ಈಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಗಲಿ ಇರುವವಳಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ನಾನು ಮರೆಯಾದರೆ ಆಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣದೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಳು. ನಾನು ಅವಳು ಎಚ್ಚರವಾಗುವಾಗ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಬಿಡಲಾರಳು, ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ತವರುಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ, ಅವಳು ನಿದ್ರೆ ಹೋಗು ವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ೧೭. ದಮಯಂತಿ ಮಲಗಿದ್ದ ತಡ, ಮೈಮರೆತು ಗಾಢವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋದಳು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ನಳನು ಅವಳ ಮಗ್ಗುಲ ಸೆರಗನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಜಾರಿಸಿದನು. ಆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ನಿದ್ರೆ ಹೋದ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಗಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ “ದೇವರೇ ಇವಳನ್ನು

ಶೋಕವೇಕೆಲೆ ತರುಣಿ ಬಾರೆಂ
ದಾ ಕಮಲಲೋಚನೆಯ ತೋಳಿನೊ
ಳಾಕಿ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದನು ಸೆರಗಿನೊಳೊರಸಿ ಕಂಬನಿಯ
ಜೋಕೆಯಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ತೊಡೆಯೊಳ
ನೇಕ ಪ್ರೀತಿಯೊಳಿಂದ ನೀನವಿ
ವೇಕೆಯೇ ಬಿಡು ಮನದ ದುಗುಡವನೆಂದನಾ ನೃಪತಿ

೧೨

ಎಂದು ಸತಿಯಳ ಸಂತವಿಟ್ಟರ
ವಿಂದನಾಭಧ್ಯಾನದಲಿ ಬರೆ
ಮುಂದೆ ಘೋರಾರಣ್ಯವೆಸೆದುದು ಘನಭಯಂಕರದಿ
ಸಂದ ಖಗಮೃಗವಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರೆ
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕರು ಕಾನನವನರ
ವಿಂದಸಖ ಹೊದ್ದಿದನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಪತ್ನಿಮಾಂಬುಧಿಯ

೧೩

ಲೋಕಕಥಿಪತಿ ನಳನ ರಾಣಿಗೆ
ಶೋಕ ಪರ್ಬದ ತೆರದಿ ಕತ್ತಲೆ
ಲೋಕವನು ಮುಸುಕಿದುದು ಭರಣಿಯ ಮುಚ್ಚುವಂದದಲಿ
ಭೀಕರದೃಗಿಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿದ
ಛಾ ಕಮಲಲೋಚನೆಯ ಕಂಡು ಎ
ವೇಕನಿಧಿ ಸಂತಯಿಸಿ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದನು ತೊಪಿರಿದು

೧೪

ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದಳು. ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿವ ಕಂಬನಿಯನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಒರಸಿ ಸಿಡಿದಳು. “ಇದು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಫಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಏನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಈಗ ದುಃಖಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೊಂದೂ ಕಲ್ಮಷವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವೆನು” ಎಂದು ನಳನೊಡನೆ ಹೇಳಿದಳು. ೧೨. ನಳನ ಶೋಕಿಸುವ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು “ಪ್ರಿಯೆ, ಏಕೆ ದುಃಖಿಸುವೆ? ಇಲ್ಲಿ ಬಾ” ಎಂದು ಕರೆದು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಬಾಚಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿದನು. ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಒರಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಜಾಗೃತೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು “ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಾದರೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವಳೇನು? ಹುಚ್ಚಿ, ಏಕೆ ಕಳವಳಪಡುವೆ? ದುಃಖವನ್ನು ತೊರೆದು ಬಿಡು” ಎಂದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂತಯಿಸಿದನು. ೧೩. ನಳನು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸಂತಯಿಸುತ್ತ, ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಭಯಂಕರ ವಾದ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವು ಕಂಡು ಬಂತು. ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರೂರ ಮೃಗಗಳೂ, ಗರುಡ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರೂ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಮಲಸಖನಾದ ಸೂರ್ಯನೂ ಪತ್ನಿಮಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಇಳಿದನು. ಕತ್ತಲು ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ೧೪. ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ನಳನ ಪತ್ನಿಗೆ ಕಳವಳವು ಆವರಿಸಿದ ಹಾಗೆಯೂ, ಭರಣಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಂತೆಯೂ ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದೊಡನೆ

ನಳನಮುಖ ಮೈಮುರಿದು ನಿದ್ರೆಯ
ತಿಳಿದು ಮೆಲ್ಲನೆ ನೋಡಿದಳು ಎಡ
ಬಲವನೀಕ್ಷಿಸಿ ಪತಿಯ ಕಾಣದೆ ಬಲಿದ ಮೂರ್ಛೆಯಲಿ
ಮಲಗಿದಳು ಮೈಮರೆದು ನಿಮಿಷಕೆ
ತಿಳಿದು ಕಾಣದೆ ಕಾತುರದಿ ಹಂ
ಬಲಿಸಿ ಹಲುಬಿದಳಲ್ಲಿ ಗಿರಿತರುನಿಕರಮಧ್ಯದಲಿ

೨೦

ಹಾ ರಮಣ ನಳನೃಪತಿ ಹಾ ರಣ
ದೀರ ಸದ್ಗುಣಹಾರ ರಿಪುಸಂ
ಹಾರ ನಿತ್ಯೋದಾರ ನಿರ್ಮಳಸತ್ಯಸಂಚಾರ
ಘೋರಕಾನನದೊಳಗೆ ನಂಬಿದ
ನಾರಿಯನು ಬಿಸುಡುವರೆ ತನಗಿ
ನ್ನಾದು ಗತಿ ಮುಖದೋರೆನುತ ಹಲುಬಿದಳು ದಮಯಂತಿ

೨೧

ಪೊಡವಿಗಳಿವೆನೊ ಹಾಯ್ದು ಪಾವಕ
ನೊಡಲ ಹೊಗುವೆನೊ ಕಾಳಕೂಟದ
ಮಡುವಿನೊಳು ಮುಳುಗುವೆನೊ ಹಾಸರೆಯೊಳಗೆ ಬೀಳುವೆನೊ
ಅಡಸಿಧಾಪತ್ತಿನಲಿ ಗರಳವ
ಕುಡಿವೆನೋ ತಾನೆನುತ ಸತಿ ಭಾ
ಯ್ದುತ ಕಾನನದೊಳಗೆ ತಿರುಗಿದಳಬಲೆ ಶೋಕದಲಿ

೨೨

ಹಿರಿಯೊಲುಮೆಯಿಂದ ಬಂದು ಅವಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೋ ಎಂಬಂತೆ ಸೂರ್ಯನು
ಮೂಡುದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದನು. ೨೦. ಬೆಳಗಾಗಲು ದಮಯಂತಿ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು
ಮೈಮುರಿಯುತ್ತ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಿರುಗಿ ನಳನನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಎಡಬಲಗಳ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳನ್ನು
ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಪತಿಯ ಸುಳಿವು ಕಾಣದಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ದುಃಖ ಉಮ್ಮಳಿಸಿ, ಆಕೆಗೆ
ಬವಳಿ ಬಂದಿತು. ಆಕೆ ಹಮ್ಮಿಸಿ ಮೈಮರೆತು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಆದರೆ ಕೂಡಲೆ
ಅರೆಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ನಳನು ಎಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಆಚೇಚೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವನ
ಇರವು ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾಣದಾಗ ಕಾಡಿನ ಆ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗಳಾದ ಆಕೆ, ಪತಿಯನ್ನು ನೆನೆನೆನೆದು ಹಂಬಲಿಸಿ ದುಃಖಿಸತೊಡಗಿದಳು. ೨೧.
“ಓ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಪತಿಯೇ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯತೋರುವವನೇ, ಗುಣವಂತನೇ,
ಹಗೆಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನೇ, ದಾನಶೂರನೇ, ಸತ್ಯವಂತನೇ, ನಳರಾಜ, ಭೀಕರವಾದ
ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸಾರೆ ನಂಬಿದ ಪತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದು ಸರಿಯೇ? ನನಗೆ ಇನ್ನು
ಯಾರು ತಾನೆ ಗತಿ? ಅಕಟಕಟ! ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ತೋರಿಸು” ಎನ್ನುತ್ತ ದಮಯಂತಿ
ಗೋಳಿಟ್ಟಳು. ೨೨. “ಇನ್ನು ನಾನು ಯಾರಿಗಾಗಿ ಬದುಕಲಿ? ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ಇಳಿದು
ಕಣ್ಣಿರೆಯಾಗಲೇ? ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾರಿ ಅಹುತಿಯಾಗಲೇ? ಮಹಾವಿಷದ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ

ಮಡದಿಯಗಲಿದ ಬಳಿಕ ಹತ್ತೆಂ
ಟಡಿಯ ದಾಂಟುವ ಮರಳಿ ನಿಜಸತಿ
ಯೆಡೆಗೆ ತಿರುಗುವ ಚಂದ್ರಬಿಂಬಾನನೆಯನೀಕ್ಷಿಸುವ
ಅಡಸಿ ಬರೆ ದುಃಖದಲಿ ಮೆಲ್ಲಡಿ
ಯಿಡುವ ಸತಿಯನು ನೋಡಿ ಮನದು
ಗ್ಗಡದ ಶೋಕದಿ ನಡೆದ ನಳನೃಪನೊಂದು ಯೋಜನವ

೧೮

ಮರುಗುವುದು ಮನವೊಮ್ಮೆ ಕಂಗಳು
ಮರಳಿ ನೋಡುವುದೊಮ್ಮೆ ಸತಿಯಳ
ಯಿರವ ಕಾಣದೆ ಕಳವಳಕೆ ಬೀಡಾದುದಾ ಹೃದಯ
ಕರಗಿತರಸನ ಧೈರ್ಯ ಚಿತ್ತದಿ
ಮುರಿದುದಗ್ಗದ ಮಹಿಮೆ ಶೋಕದ
ಹೊರಿಗೆಯಲಿ ಕಾತರಿಸಿ ನಡೆದನು ನೃಪತಿ ಕೇಳೆಂದ

೧೯

ಕರುಣೆದೋರದೆ ನೃಪತಿ ಸತಿಯಳ
ತೊರೆದು ಬಿಡುವನು ವನದೊಳಗೆ ಹುಲಿ
ಕರಡಿ ಮೃಗದುಪಟಳವ ತಾನಿನ್ನೆಂತು ಸೈರಿಪಳೊ
ಮೊರೆಯ ಲಾಲಿಸಿ ನೋಳ್ವೆನೆಂದುರು
ತರದ ಪ್ರೇಮದಿ ಬಂದು ಸತಿಗೆ
ಚ್ಚರಿಸುವಂದದಿ ತರಣಿ ತಲೆದೋರಿದನು ಪೂರ್ವದಲಿ

೨೦

ಎಚ್ಚರಿಸದೆ, ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕ್ರೂರ ಮೃಗಗಳಿರುವ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಬಲೆಯಾದ ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೇಗೆತಾನೆ ಹೋಗಲಿ?" ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟನು. ೧೮. ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗಲಿದ ನಳನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳತೀರದು. ಅವನು ಹತ್ತಾರು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಕೇಳದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು, ಆಕೆಯ ನಿದ್ರೆಹೋದ ಸುಂದರಮುಖವನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ರೆಪ್ಪೆ ಹೊಡೆಯದೆ ನೋಡುವನು. ದುಃಖ ಮರುಕಳಿಸಿ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವನು. ಪುನಃ ತಿರುಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡುವನು. ಕೊನೆಗೆ ಮೇರೆಮೀರಿದ ಕಳವಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಗಾವುದದಷ್ಟು ದೂರ ನಡೆಯುವನು. ೧೯. ಒಮ್ಮೆ ನಳನ ಮನಸ್ಸು ದುಃಖದಿಂದ ಮರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹೃದಯ ವೇದನೆಯಿಂದ ಬೇಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತೂ ಮನಸ್ಸಿನ ತೊಳಲಾಟದಿಂದ ಅವನ ಧೈರ್ಯವೇ ಉಡುಗಿಹೋಯಿತು. ಘನವತ್ತ ಹಿರಿಮೆ ಮುರಿದು ಬಿತ್ತು. ದುಃಖದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಅವನು ಕಾತರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ೨೦. ನಳನೃಪತಿ ಲವದಷ್ಟಾದಯೆತೋರದೆ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದನು. ಪಾಪ! ಅವಳು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿ ಕರಡಿ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಹಿಸಬಲ್ಲಳು? ಅವಳ ಮೊರೆಯನ್ನು ಆಲಿಸಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ

ತರಳೆ ಕಾಣದೆ ಬರುತ ಮೆಟ್ಟಿದ
 ಳುರಗಪತಿಯನು ಕೋಪದಲಿ ಮಿಗೆ
 ಸುರಿವ ಗರಳದಿ ರೌದ್ರಮಯರೂಪಿನಲಿ ಬಾಲಕಿಯ
 ತರುಬಿ ಹಿಡಿದುದು ತವಕದಲಿ ಹಿಮ
 ಕರನ ನುಂಗುವ ರಾಹುವಿನವೊಲ್
 ಅರಸ ಕೇಳಂಗನೆಯ ವಿಧಿಯನು ಹೇಳಲೇನೆಂದ

೨೭

ಹಾ ರಮಣ ನಳನೃಪತಿ ತನ್ನನ
 ದಾರಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಕಳೆದೆ ಹರಿಹರಿ
 ಕ್ರೂರಸರ್ಪನ ಬಾಯ್ಗೆ ತುತ್ತಾದನೆ ಜಗನ್ನಾಥ
 ಅರಿಗೊರಲುವೆನಿನ್ನು ಪ್ರಾಣವ
 ನಾರು ಕಾವವರಕಟ ಬಿಡಿಸೈ
 ವಾರಿಜಾಕ್ಷ ಮುಕುಂದ ಸಲಹೆಂದೊರಲಿಗಳು ತರಲೆ

೨೮

ಶೈಲಶಿಖರದೊಳಾರ್ದು ಕೇಳಿದ
 ಬಾಲಕಿಯ ಶೋಕವನು ಬಿಲ್ಲಿನ
 ಕೋಲುಗಾರನು ಕರೆದ ಬಿಲ್ಲಿನ ಶಬರನೈತಂದು
 ಆ ಲತಾಂಗಿಯ ಪಿಡಿದು ನುಂಗುವ
 ಕಾಲಭುಜಗನ ಕಂಡು ನಿಜಕರ
 ವಾಳದಲಿ ಖಂಡಿಸಿದನಹಿಯನು ಬಿಡಿಸಿದನು ಸತಿಯ

೨೯

ಮಹಾಸರ್ಪವು ತರಗೆಲೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡು ಶಾಂತವಾಗಿ ಗಾಢವಾದ
 ಸವಿನಿದ್ವಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ೨೭. ದಮಯಂತಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಕಾಳಸರ್ಪವನ್ನು ಕಾಣದೆ
 ತುಳಿದುಬಿಟ್ಟಳು. ಕೂಡಲೇ ಹಾವು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಬುಸುಗುಟ್ಟಿತು. ವಿಷವನ್ನು
 ಕಾರುತ್ತ ರೌದ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಬೇಗಬೇಗನೆ ನುಂಗುವ
 ರಾಹುವಿನಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನುಂಗತೊಡಗಿತು. ಪಾಪ! ಆ ದಮಯಂತಿಯ
 ದುರದೃಷ್ಟವನ್ನು ಏನು ಹೇಳಲಿ? ೨೮. ದಮಯಂತಿ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು
 ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಹೆದರಿ ಗಾಬರಿಗೊಂಡು “ಪತಿದೇವ, ನನ್ನನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಸಾಯುವಂತೆ
 ಮಾಡಿದಿರಿ? ಅಯ್ಯಯ್ಯೋ! ದೇವರೇ, ಜಗದೊಡೆಯ, ಕ್ರೂರ ಜಂತುವಾದ ಸರ್ಪದ
 ಬಾಯಿಗೆ ನಾನು ತುತ್ತಾಗಬೇಕಾಯಿತೇ? ಹೋಗಲಿ, ಈಗ ನಾನು ಯಾರನ್ನು ಬೇಡಲಿ? ಇಲ್ಲಿ
 ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಕಾಪಾಡುವರು? ಅಕಟಕಟ! ಪರಮಾತ್ಮ ಮುಕುಂದ, ಈ
 ಹಾವಿನಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಪ್ಪ. ದೇವರೇ, ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು” ಎಂದು ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟಳು. ೨೯.
 ದಮಯಂತಿಯ ಆಕ್ರಂದನವು ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಬಿಲ್ಲುಗಾರನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ತಕ್ಷಣ
 ಆ ಬೇಡನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಓಡಿ ಬಂದನು.
 ಕೋಮಲೆಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನುಂಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಳಸರ್ಪವನ್ನು ಕಂಡು,

ಕಾಣರೇಯರಸಂಚಿಗಳೆ ನೀವ್
ಕಾಣರೇ ನಿಜಪತಿಯ ಶುಕಪಿಕ್ಕ
ಕಾಣರೇ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೆ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನು
ಕಾಣರೇ ತರುಲತಗಳಿನಿಯನ
ಕಾಣರೇ ನೀವೆಂದು ಶೋಕದೊ
ಳೇಣಲೋಚನೆ ಹಲುಬಿದಳು ಹಲವಂಗದಲಿ ಪತಿಯ

೨೪

ಮುಡಿಕೆದರಿ ಹುಡಿಯೊಳಗೆ ಹೊರಳುತ
ಲೊಡಲನೀಡಾಡಿದಳು ಧರೆಯೊಳ
ಗಡವಿ ಪಾಲಾಗೆಂದು ಪಡೆದಳೊ ತನ್ನ ನಿಜಜನನಿ
ಮಡದಿಯರು ತನ್ನಂತೆ ಲೋಕದೊ
ಳೊಡಲ ತೆತ್ತವರುಂಟೆ ಶೋಕದಿ
ಪೊಡವಿಪತಿ ಮುಖದೋರೆನುತ ಹಂಬಲಿಸಿದಳು ಪತಿಯ

೨೫

ಮಾನವಾಧಿಪ ಕೇಳು ಬನದಲಿ
ಮಾನಿನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಂಟಕ
ಹಾನಿ ಬಂದುದನೇನನೆಂಬೆನು ಪತಿಗೆ ಬಾಯ್ಬಿಡುತ
ಕಾನನದ ಬಳಿವಿಡಿದು ಬರೆ ಸು
ಮ್ಮಾನದಲಿ ತರಗೆಲೆಯ ಹಕ್ಕಿಯ
ಮೌನದಲಿ ಉರಗೇಂದ್ರನಿದ್ದನು ಬಲಿದ ನಿಧಿಯಲಿ

೨೬

ಸಾಯಲೇ? ಹಾಸುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಬಿಡಲೇ? ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ ನಾನು ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದು ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲೇ?” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟು ಗೋಳಿಡುತ್ತ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿದಳು. ೨೪. ದಮಯಂತಿ ಭಯದಿಂದಲೂ ದುಃಖದಿಂದಲೂ ತತ್ತರಿಸಿ, ತಿಳುಹುಗೆಟ್ಟುಪ್ರಾಣ ಪಕ್ಷಿ, ಮರಗಿಡಗಳು ಎನ್ನದೆ ಆ ಹೆಗ್ಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡಕಂಡವುಗಳನ್ನು ಗಂಡನಿಗಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಗಾಬರಿಗಣ್ಣು ಪತಿಗಾಗಿ ಅರಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು “ರಾಜಹಂಸಗಳೇ, ನೀವು ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಿರಾ? ಗಿಳಿ ಕೋಗಿಲೆಗಳೇ, ನೀವಾದರೂ ನನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಕಂಡಿರಾ? ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳೇ, ನಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನೀವು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನೋಡಿದಿರಾ? ಓ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳೇ, ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ಪ್ರಿಯನನ್ನು ನೀವಾದರೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲವೇ?” ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಹಲುಬಿದಳು. ೨೫. ದಮಯಂತಿ ದುಃಖವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ, ತಲೆಕೆದರಿ ಧೂಳಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡಿ, ದೇಹವನ್ನು ಈಡಾಡಿದಳು. “ಪರಮಾತ್ಮಾ, ಕಾಡುಪಾಲಾಗು ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ತಾಯಿ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆತ್ತು ಸಾಕಿದಳೇ? ಅಥವಾ ನೋಡಿದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನಂತೆ ಶರೀರವನ್ನು ಗಂಡನ ಇಹಪರಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಪತ್ನಿಯರು ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಒಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮ ನಗುಮೊಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ” ಎಂದು ಗಂಡನನ್ನು ನೆನೆದು, ಅವನಿಗಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದಳು. ೨೬. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಪತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ, ಗೋಳಿಡುತ್ತ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಅರಸ ಕೇಳಾಶ್ಚರ್ಯವನು ಸತಿ
ಬರುತಿರಲು ಕಾನನದಿ ನೆರೆದಿಹ
ಮರುಳು ಬಳಗವು ಭೂತಭೇತಾಳಗಳು ತೊಲಗಿದುವು
ಶರಭ ಮೊಲ ಕಾಡಾನೆ ಸಿಂಹಗ
ಳಿರದೆ ಜಾರಿದುವಲ್ಲಿ ಸತಿಯಳ
ಪರಮಪಾತಿವ್ರತ್ಯಮಹಿಮೆಗೆ ನೃಪತಿ ಕೇಳಿಂದ

೩೩

ಮುಂದೆ ಕಂಡಳು ಹೊಳಪ ತಾಪಸ
ವೃಂದವನು ಕಣ್ಣೀರ ಸುರಿಸುತ್ತ
ಬಂದವಳನುರೆ ಕೇಳಿದರು ಮುನಿವರರು ಕರುಣದಲಿ
ಇಂದುಮುಖ ನೀನಾರು ಇಲ್ಲಿಗೆ
ಬಂದ ಹದನೇನೆನಲು ಶೋಕದಿ
ನೊಂದು ನುಡಿದಳು ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು ವಿನಯದಲಿ

೩೪

ಏನನೆಂಬೆನು ತನ್ನ ಪುಣ್ಯದ
ಹಾನಿಯನು ಚಿತ್ತವಿಸಿ ಕರುಣದಿ
ಮಾನನಿಧಿಗಳು ಬಲ್ಲಿರೇ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನು
ಆ ನರೇಂದ್ರನ ಮಡದಿ ತಾ ಮು
ನ್ನಿನ ನೋಂತೆನೊ ಪತಿಯಗಲಿ ಘನ
ಕಾನನಕೆ ಗುರಿಯಾದೆನೆಂದಳು ತರುಣಿ ಬಿಸುಸುಯ್ಯು

೩೫

ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಪತಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಹಂಬಲಿಸಿ ಮರುಗತೊಡಗಿದಳು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಹುಡುಹುಡುಕಿ ಸಿಗದೆ ಶೂನ್ಯಳಾದಳು. ಉಕ್ಕಿ ತುಳುಕುವ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಳು. ೩೩. ದಮಯಂತಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಗತಿಗಳು ನಡೆದುವು. ಅವಳ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪಿಶಾಚಿಗಳು, ಭೂತಗಳು, ಭೇತಾಳಗಳು ದೂರ ಸರಿದುವು. ಶರಭ, ಮೊಲ, ಕಾಡಾನೆ, ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮೆಲ್ಲನೆ ತೊಲಗಿ ಹೋದವು. ೩೪. ದಮಯಂತಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೇಜೋವಂತರಾದ ತಪಸ್ವಿಗಳ ಸಮೂಹ ಅವಳಿಗೆ ಕಾಣಲು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕಂಬನಿ ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಳನ್ನು ಆ ಮುನಿಗಳು ನೋಡಿ ಹೃದಯ ಕರಗಿ “ಅಮ್ಮಾ ನೀನಾರು? ಈ ಕಾಡಿಗೆ ಏಕಾಗಿ ಬಂದೆ?” ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಅವಳು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಕೈಮುಗಿದು ಬಿನ್ನವಿಸಿದಳು. ೩೫. ದಮಯಂತಿ ಮುನಿಗಳಿಗೆ “ಋಷಿಗಳೇ, ನೀವು ಗೌರವಾರ್ಹರು. ದಯೆಯಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಆಲಿಸಬೇಕು. ನಾನು ಪುಣ್ಯಹೀನ, ಅದನ್ನು ಏನೆಂದು ಹೇಳಲಿ? ನಳಮಹಾರಾಜನನ್ನು ನೀವು ತಿಳಿದಿರುವಿರಾ? ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪತ್ನಿಯೇ ನಾನು, ಅಕಟ! ನಾನು ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದೆನೋ? ಅಂತೂ ಪತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಈಗ

ಹಾಯನುತ ಸುರರುಲಿಯೆ ಹಾವಿನ
ಬಾಯೊಳಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಕಮಲದ
ಳಾಯತಾಕ್ಷಿಯೆ ಬಿಡಿಸಿದನು ಸಂತೈಸಿದನು ಸತಿಯ
ರಾಯ ಕೇಳೆ ರಾಹುವಿನ ಕಟ
ವಾಯ ಚಂದ್ರನ ಸೆಳೆವವೋಲರಿ
ದಾಯಿತಬಲೆಗೆ ಮೂರ್ಛೆ ತಿಳಿದುದು ಶಬರಮಂತ್ರದಲಿ ೩೦

ಬಂದು ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳದಲಿ
ಮಿಂದು ನಿಂದಿರೆ ಶಬರನೆಂದನು
ಇಂದುಮುಖ ನೀನೆನಗೆ ಸತಿಯಾಗೆನಲು ಖತಿಗೊಂಡು
ಇಂದೆನಗೆ ಅಸುವಿತ್ತು ಸಲಹಿದ
ತಂದೆಯಲ್ಲವೆ ನೀನು ಕೇಳು ಪು
ಳಿಂದ ಮುಳಿದರೆ ಶಪಿಸುವನು ಹೋಗಂದಳಂದುಮುಖ ೩೧

ತರುಣ ಕೋಪಿಸಿ ನುಡಿಯೆ ಭಯದಲಿ
ಶಿರವ ಬಾಗಿ ಪುಳಿಂದನತ್ತಲು
ಮರಳಿದನು ದಮಯಂತಿ ಮನದಲಿ ಪತಿಗೆ ಹಂಬಲಿಸಿ
ಮರುಗುವಳು ಬನದೊಳಗೆ ಭೂಪನ
ನರಸಿ ಕಾಣದೆ ಬಯಲನಪ್ಪವ
ಳುರವಣಿಪ ಕಣ್ಣೀರಿನಲಿ ನಡೆತಂದಳಂದುಮುಖ ೩೨

ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕಡಿದು ತುಂಡರಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದನು. ೨೦. ದಮಯಂತಿ ಕಾಲಸರ್ಪದಿಂದ ಪಾರಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವತೆಗಳು 'ಅ' ಎಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಧ್ವನಿ ಮಾಡಿದರು. ಬೇಡನು ಅವಳನ್ನು ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬದುಕಿಸಿದ ಅನಂತರ ಧೈರ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಸಂತಯಿಸಿದನು. ದಮಯಂತಿಗಾದರೋ ರಾಹುವಿನ ಕಡೆಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಎಳೆದು ತೆಗೆದು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಬವಳಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆಕೆ ಶಬರನ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ ಸರಿಹೋದಳು. ೩೧. ದಮಯಂತಿ ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಂದ ಪಾರಾದಳು, ಕೆಂದಾವರೆಗಳು ನಳನಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬಂದಳು. ಆಗ ಬೇಡನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ದಮಯಂತಿ ಕೋಪಿಷ್ಠಳಾಗಿ "ಧೂ, ಇದು ಎಂತಹ ಮಾತು? ಇಂದು ನೀನು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕಾಪಾಡಿದ ತಂದೆಯಲ್ಲವೇ? ಬೇಡನೇ, ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡರೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಲಗಾಚೆ" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದಳು. ೩೨. ದಮಯಂತಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಶಬರನನ್ನು ಬಯ್ಯಲು ಅವನು ಹೆದರಿ, ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಅವನು ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಅವಳು

ಅರಿವಳು ವನಲಕ್ಷ್ಮಿಯೋ ಸುರ
ನಾರಿಯೋ ಮಾರಾಂಗನೆಯೋ ಮದ
ನಾರಿಸತಿಯೋ ಸರಸತಿಯೋ ಮೇಣಸುರಮಾನಿಯೋ
ಆರ ವನಿತೆಯೋ ಮಾಯರೂಪಿನ
ಭೂರಿಭೂತವೋ ತಿಳಿಯಲರಿದಿವ
ಕಾರನುತ ಭಯಗೊಂಡು ಓಡಿದರಲ್ಲಿ ಬಣಜಿಗರು

೩೯

ನೋಡಿದಳು ದಮಯಂತಿ ಭೀತಿಯ
ಲೋಡುತಿಹ ಬೀಡಿಕೆಯ ವೈಶ್ಯರ
ಹೇಡಿತನವನು ಕಂಡು ನಸುನಗುತ್ತಿಗೈತಂದು
ಓಡಲೇತಕೆ ನಿಮಗೆ ಉಪಹತಿ
ಮಾಡುವಳು ತಾನಲ್ಲ ಜಗಕತಿ
ರೂಢಿಸಿದ ನಳನೃಪನ ಸತಿ ತಾನೆಂದಳಿದುಮುಖಿ

೪೦

ವೀರಸೇನನ ತನಯ ನಳನೃಪ
ಧಾರಿಣಿಯನುರೆ ಸೋತು ಕಾರ್ಯದ
ಕಾರಣದಿ ನಡೆತಂದನಡವಿಗೆ ತನ್ನನಗಲಿದನು
ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿನಿಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನು
ಸೇರಿದನು ಪರದೇಶಿ ತನಗೊಂ
ದೂರ ತೋರಿರೆ ನೀವೆನುತ ತುಂಬಿದಳು ಕಂಬನಿಯ

೪೧

ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಅವಳನ್ನು ಕಂಡರು. ೩೯. ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ವರ್ತಕರು ಹೆದರಿ “ಇವಳಾರು ವನದೇವತೆಯೋ? ಅಥವಾ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯೋ? ಇಲ್ಲವೆ ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರತಿದೇವಿಯೋ? ಮನ್ಮಥನ ವೈರಿಯಾದ ಶಿವನ ಪತ್ನಿ ಪಾರ್ವತಿಯೋ? ಇಲ್ಲವೇ ಸರಸ್ವತಿಯೋ? ಅಥವಾ ರಕ್ತಸಿಯೋ? ಅಥವಾ ಈಕೆ ಯಾರ ಪತ್ನಿಯಾಗಿರಬಹುದು? ಕಪಟರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಬಲುದೊಡ್ಡ ಪಿಶಾಚಿಯೋ? ಏನೆಂದು ತಿಳಿಯಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಇವಳು ಇನ್ನು ಯಾರಿರ ಬಹುದು?” ಎನ್ನುತ್ತ ಹೆದರಿ ಓಡತೊಟಗಿದರು. ೪೦. ದಮಯಂತಿ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವೈಶ್ಯ ಸಮೂಹದ ಪುಕ್ಕಲುತನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಳು. ಅವಳು ಮುಗುಳು ನಗುತ್ತ ಕರೆಕರೆದು, ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, “ನಿಮಗೆ ನಾನು ತೊಂದರೆ ಮಾಡುವವಳಲ್ಲ. ನಾನಾರು ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ನಳಸಾರ್ವಭೌಮನ ಪತ್ನಿಯೇ ನಾನು, ನೀವೇನೂ ಹೆದರ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ” ಎಂದಳು. ೪೧. ತಿರುಗಿ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ “ನಿಷಧದ ವೀರಸೇನನ ಮಗನಾದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ ಸೋತು, ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದ ಅವನು ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನನ್ನನ್ನು ಅಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಅಣ್ಣಂದಿರೇ, ಈ ಕಾರಡವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆನಡೆದು ದಾರಿತಪ್ಪದವಳಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅನಾಥಳಾದ ನನಗೆ ಈಗ ನೀವು ಸಿಕ್ಕಿದುದು ಬಹಳ

ಭೂತಳವ ನಳನೃಪತಿ ದ್ಯೂತದಿ
ಸೋತು ಪುಷ್ಕರಗಿತ್ತು ಸತ್ಯದ
ನೀತಿ ತಪ್ಪದೆ ಬಂದು ಬನದಲಿ ತನ್ನನಗಲಿದನು
ಧಾತುಗುಂದದೆ ಪತಿಯ ಕಾಣದೆ
ಭೀತಿಯಲಿ ನಿಮ್ಮಡಿಯ ಕಂಡನು
ಭೂತದಯೆ ನಿಮಗುಂಟಲಾ ಸಲಹೆಂದಳಂದುಮುಖ

೩೬

ನನೆದುದಂತಃಕರಣ ಕೇಳುತ
ಮುನಿಗಳೆಂದರು ತಾಯೆ ಶೋಕದಿ
ಕನಲಿ ಕಂಗಡಬೇಡ ನಿಜಪತಿರಾಜ್ಯಸಿರಿಸುತರು
ನಿನಗೆ ಬಂದಪರಿನ್ನು ಯೋಗದ
ಮನದಲರಿದೆವು ನಾವು ಅಂಜದಿ
ರೆನುತ ಪೇಳಿಯದೃಶ್ಯವಾದರು ಮುನಿಗಳೊಗ್ಗಿನಲಿ

೩೭

ಆ ತರುಣ ಬೆರಗಾಗಿ ಕನಸಿನ
ರಿತಿಯಾಯ್ತುಕಟಕಟ ಮಾನಿ
ವ್ರಾತವೆತ್ತಲು ಸರಿದುದೋ ವಿಸ್ಮಯವಲಾಯೆನುತ
ಆ ತಳೋದರಿ ಪತಿಯ ಕಾಣದೆ
ಕಾತುರದಿ ಬರುತಿರಲು ಕಂಡರು
ನೂತನದ ಬೇಹಾರಿಗಳು ತೊಳಲುವ ನಿತಂಬಿನಿಯ

೩೮

ಕಾಡಾಡಿಯಾದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟಳು. ೩೬. “ಮುನಿಗಳೇ, ಪತಿಯಾದ ನಳನು ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ ಸೋತು ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಪಣದ ಪ್ರಕಾರ ವನವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡನು. ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿ ಹೋದನು. ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡದೆ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕುಂದಿಹೋಗಿದೆ. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಪಾದದರ್ಶನವಾಯಿತು. ನೀವು ಪ್ರಾಣದಯೆ ಇರುವವರಲ್ಲವೇ? ನನ್ನನ್ನು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಬೇಕು” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ೩೭. ದಮಯಂತಿಯ ಶೋಕವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಋಷಿಗಳ ಹೃದಯ ಕರಗಿತು. ಅವರು “ತಾಯಿ ದುಃಖದಿಂದ ಎದೆಗುಂದಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಪತಿಸುತರು, ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತು ಎಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ ದೊರಕುವುವು. ಈ ವಿಷಯ ನಮಗೆ ಯೋಗಧ್ಯಾನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ, ಹೆದರಬೇಡ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ೩೮. ಮುನಿಗಳು ಮರೆಯಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ, ದಮಯಂತಿ ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ “ಅಯ್ಯೋ, ಇದೇನು ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಸ್ವಪ್ನದಂತಾಯಿತಲ್ಲ! ಆಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ಮುನಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರು?” ಎನ್ನುತ್ತ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೊಸಬರಾದ

ಮುರಿದು ತರುಗಳನಿಡುತ ಮೊಳೆಗಳ
ನೊರಸಿ ಮೆಟ್ಟುತ ಕೋಡಿನಲಿ ಬಲು
ಮೊರಡಿಗಳ ಕಿತ್ತಿಡುತ ಸೊಂಡಿಲ ತೂಗಿ ಮದವೇರಿ
ಕರಿಗಳೈತರೆ ಕಂಡು ಭೀತಿಯೊ
ಳಿರದೆ ಹಾಯ್ದರು ಕೆಲವರು ಧೈರ್ಯದೊ
ಳುರುಬಿ ನಿಂದರು ಸಬಳದಲಿ ಹೊಕ್ಕಿರಿದು ಕಾದಿದರು

೪೫

ತೂಳಿದುವು ಮದಕರಿಗಳವರನು
ಸೀಳಿ ಹಾಯ್ದವು ಕೆಲರ ಮುಮ್ಮೊನೆ
ಯಾಳು ಕವಿದುದು ಹೊಕ್ಕು ಕಾದಿದರತುಳಭುಜಬಲರು
ತಾಳಬಲ್ಲರೆ ಕೆಲರು ಕರಿಗಳ
ದಾಳಿಗಿದಿರೇ ಮುರಿದು ಹಾಯ್ದರು
ಹೇಳಲೇನದನರಸ ತೆಗೆದೋಡಿದರು ದೆಸೆದಸೆಗೆ

೪೬

ತರಹರಿಸಿ ನಿಲಲರಿದು ಕರಿಗಳ
ಉರುಬು ಘನಪಿಟ್ಟನೆಸಿ ಕೊಲುತಿದೆ
ಹರಣವನು ಹೋಗಾಡಲೇಕೆಂದುಳಿದ ಪಟುಭಟರು
ತೆರಳತಲ್ಲಿಯದಲ್ಲಿ ವಾಣಿ
ಜ್ವರು ಮುರಿದು ಬರೆ ಕಾಣತಾ ವೈ
ಸ್ಮರಿಗಧಿಪ ಚಿಂತಿಸಿದ ಹದನೇನೆಂದು ಮನದೊಳಗೆ

೪೭

ಬಾಯಾರಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಸರೋವರದ ಕಡೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳೇ
ಬಂದಂತೆ ಆತುರ ಆತುರವಾಗಿ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂತು. ೪೫. ಆನೆಗಳ ಬರವು
ಭಯಾನಕವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳು ಬರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮರಗಳನ್ನು ಮುರಿದು
ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಿಂಡಿಲು ಪೊದರುಗಳನ್ನು ತುಳಿದು ತಿಕ್ಕಿ ನೆಲಸಮವಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ತಮ್ಮ ದಾಡೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಲುದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಎಸೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮದೋನ್ಮತ್ತ
ವಾಗಿ ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ತೂಗುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರುವ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಡ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು
ಹೆದರಿ ನಾಗಾಲೋಟ ಓಡಿದರು, ಹಲವರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಆವೇಶಭರಿತರಾಗಿ ನಿಂದರು.
ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಭಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿವಿದು ಆನೆಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದರು. ೪೬.
ಎದುರುಬಿದ್ದವರನ್ನು ಆನೆಗಳು ತುಳಿದುವು. ಕೆಲವರನ್ನು ದಾಡೆಗಳಿಂದ ಸೀಳುತ್ತ
ಮುಂದೋಡಿದುವು. ಆಗ ಎದುರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರರು ಮೇಲೇರಿ ಬಂದು ಆನೆಗಳನ್ನು
ಮುತ್ತಿದರು. ತೋಳಲವುಳ್ಳವರು ಕೈಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ
ಎದುರಾಟವನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಅವರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಕೆಲವೇ ಮಂದಿಯಿರುವ ಅವರು ಆನೆಗಳ
ದಾಳಿಗೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲರೇ? ಆದುದರಿಂದ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂಜರಿದು
ಹಾರಿದರು. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಕಂಡ ಕಂಡ ಕಡೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹರಿದುಬಿದ್ದು
ಓಡಿದರು. ೪೭. ಆನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ತುಳುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ

ತಾಯಿ ನಿಮ್ಮ ಪದಾಬ್ಧದರ್ಶನ
ವಾಯಿತೆಮಗಿಂದಿನಲಿ ಧನ್ಯರು
ಈಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಂದುದೇ ವಿಧಿ ನಿಮ್ಮನೆನುತರಗಿ
ನೋಯದಿರಿಯಿದೆ ಚೈದ್ಯಪುರವೆಂ
ದಾ ಯುವತಿಯೊಡಗೊಂಡು ಬರುತಿರೆ
ತೋಯಜಾಪ್ತನು ಪಸ್ವಿಮಾಂಬುಧಿಗಳದನೊಲವಿನಲಿ

೪೨

ಹಗಲು ಸವೆದುದು ಹೊಂಬಿಸಿಲು ನೆರೆ
ದೆಗೆದುದತಿವೇಗದಲಿ ಕತ್ತಲೆ
ಬಿಗಿದುದವನೀತಳವ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿದಂದದಲಿ
ಸುಗುಣೆ ದಮಯಂತಿಯಳ ನೋಡಲು
ಸೊಗಸಿ ಬಂದನಿಮಿಷದವೋಲ್ ತಾ
ರೆಗಳು ಮೂಡಿದುವಂಬರದಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಪ ಕಾಂತಿಯಲಿ

೪೩

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳ್ ವೈಶ್ಯಕುಲಸಂ
ಭವರು ಹಾಯ್ದುದರಲ್ಲಿ ಗೂಡಾ
ರವನು ಬಿಟ್ಟರು ಪಾಳೆಯವ ಮಲಗಿದರು ರಾತ್ರಿಯಲಿ
ಅವಧಿ ಬಂದುದನೇನನೆಂಬೆನು
ಕವಿದು ಕಾಡಾನೆಗಳು ಮಡುವಿಗೆ
ತವಕದಿಂ ನೀರಡಿಸಿ ಬಂದುದು ಸಿರಿಗಳಂದದಲಿ

೪೪

ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಗತಿಯಿಲ್ಲದ ನಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಊರನ್ನು ತೋರಿಸುವಿರಾ? ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿದಳು. ೪೨. ಅಮ್ಮಾ, ಇಂದು ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅಡಿದಾವರೆಯ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ನಾವು ಭಾಗ್ಯವಂತರು. ಆದರೆ ಆಕಟ! ನಳಮಹಾರಾಜರ ಪತ್ತಿಯಾದ ನಿಮಗೆ ಇಂತಹ ದುರವಸ್ಥೆ ಬಂದದಾಗಿತೇ? ಯಾವ ದುರದೃಷ್ಟ ನಿಮ್ಮನ್ನು ತೊಂದರೆಗೆ ಈಡುಮಾಡಿತು, ತಾಯಿ ಮರುಗಬೇಡಿ, ಇಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚೈದ್ಯನಗರವಿದೆ. ನಮ್ಮೊಡನೆ ಬನ್ನಿ ತಾಯಿ' ಎನ್ನುತ್ತ ವೈಶ್ಯರು ದಮಯಂತಿಗೆ ವಂದಿಸಿ, ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಮಲಸಖಿನಾದ ಭಾಸ್ಕರನು ಪಡುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದನು. ೪೩. ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗತೊಡಗಿದಾಗ ಹಗಲು ಕ್ಷೀಣಿಸತೊಡಗಿತು. ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಬಿಸಿಲು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟತೊಡಗಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಂತೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಬಿಮ್ಮನೆ ಕವಿಯಿತು. ಸದ್ಗುಣೆಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ನೆಚ್ಚಿಬಂದ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಮೂಡಿ ಥಳಥಳಿಸಿ ಇಣುಕತೊಡಗಿದವು. ೪೪. ಇರುಳು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ಬಣಜಿಗರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕಡೆ ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಶಿಬಿರವನ್ನು ಹೂಡಿ ಮಲಗಿದರು. ಆದರೆ ಕೇಡುಗಾಲ ಅವರನ್ನು ಕಾಡುವ ಸಮಯ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಏನು ಹೇಳಲಿ? ಆ ರಾತ್ರಿ ಕಾಡಾನೆಗಳ ಒಂದು ಹಿಂಡು

ಕಳೆದರಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯನು ಲವಿ
 ಬೆಳಗಿದನು ಪೂರ್ವಾದ್ರಿಯಲಿ ಸಂ
 ದೇಸಿ ನಡೆದರು ಮುಂದೆ ಕಂಡರು ಚೇದಿಪಟ್ಟಣವ
 ಹೊಳೆವ ಹೇಮದ ಸೌಧಗಳ ತಳ
 ತಳಪ ನೆಲೆಯುಪ್ಪರಿಗೆಗಳ ಕಂ
 ಡೊಲಿದು ಮನಹರುಷದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕರು ಸತಿಸಹಿತ ಪುರವ

೫೧

ರಸದ ಲೇಪದ ಮಿಸುನಿಯೊ ಮಲಿನ
 ವಸನದಲಿ ಹುದುಗಿದ ರತ್ನವೊ
 ನಸಿದ ಮೇಘದೊಳೆಸೆವ ಚಂದ್ರನ ಬಿಂಬದಂದದಲಿ
 ಶಶಿವದನೆ ಬರುತಿರಲು ಪುಣಜನ
 ವೊಸೆದು ನೋಡಿದುದಲ್ಲಿಗೆ
 ಬಿಸಜಮುಖಿಯವಳಾರನುಕ ಬೆರಗಾಯ್ತು ಜನನಿಕರ

೫೨

ನುಡಿಗೆ ಶುಕಪಿಕ ನಲಿಯೆ ಮಿಗೆ ಸೆಳೆ
 ನಡು ಬಳುಕೆ ವೃತ್ತಸ್ತನಕೆ ಸೋ
 ಮುಡಿಂ ಮುಡಿಂ ಭಾರಕೆ ಕೊರಳು ಕೊಂಕಲು ಮೆಲ್ಲಡಿಯನಿಡುತ
 ಕುಡಿತೆಗಂಗಳ ನೋಟ ಕಾರ್ಮುಗಿ
 ಲೋಡೆದು ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚಿನಂದದಿ
 ಸಡಗರದಿ ಬರುತಿರ್ದಳಂಗನೆ ಹೊಳಲ ಬೀದಿಯಲಿ

೫೩

ಕಾಪಾಡಪ್ಪಾ' ಎಂದು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ಕಾಡಾನೆಗಳು ತಮ್ಮ ಬೀಡಿಗೆ ಮರಳಿದವು. ಅವುಗಳು ತೊಲಗಿ ಹೋದುದನ್ನು ಕಂಡು ದಮಯಂತಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದಳು, ಎನ್ನುತ್ತ ರೋಮಶಮುನಿ ಧರ್ಮರಾಯನೊಡನೆ "ದೇವರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಭಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ೫೧ ಬಣಜಿಗರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ನೂಕಿದರು. ರಾತ್ರಿ ಹೋಗಿ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ನೇಸರು ಪೂರ್ವಾಚಲದಲ್ಲಿ ಥಳಥಳಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೇ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ದಮಯಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆನಡೆದು ಚೇದಿನಗರವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಮಯವಾದ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳನ್ನೂ, ಹೊಳೆಯುವ ನಿವಾಸಗಳ ಮಹಡಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಹರ್ಷಚಿತ್ತರಾಗಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ೫೨. ರಸಲೇಪನ ಹೊಂದಿದ ಚಂದ್ರಂತೆ, ಕೊಳಕಾದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ರತ್ನದಂತೆ, ಚಲನೆಯಿಲ್ಲದ ಮೋಡದೊಳಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಂತೆ ಚಂದ್ರಮುಖಿಯಾದ ಆ ದಮಯಂತಿ ನಗರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಪಟ್ಟಣಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂತು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಂದರಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು "ಇವಳಾರು?" ಎಂದು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳೆತ್ತರು. ೫೩. ದಮಯಂತಿ ಚೇದಿನಗರದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು

ಅಮ್ಮ ಕೇಳಿ ಮದಗಜಂಗಳು
ನಮ್ಮ ಕೊಲುತಿವೆ ಹದನ ಕಾಣೆನು
ನಮ್ಮನೇ ನೆರೆ ನಂಬಿ ಬಂದಿರಿ ಇದಕೆ ಗತಿಯೇನು
ನಿಮ್ಮನಿಲ್ಲಿಗೆ ತಂದುದೇ ವಿಧಿ
ಬೊಮ್ಮಬರೆಹವ ಮೀರುವವರಾ
ರಮ್ಮ ಲೋಕದೊಳೆಂದು ಮರುಗಿದ ವೈಶ್ಯಕುಲತಿಲಕ

೪೮

ಜನನವೇ ವರಭೀಮರಾಯನ
ಮನೆಯೊಳಗೆ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆ
ಇನಿಯನಗ್ಗದ ವೀರಸೇನನ ಮಾವನಾಗಿರಲು
ವನದೊಳಭಕರಿಗಳಿಗೆ ತಾ ನಿಜ
ತನುವ ತೆರಬೇಕೆಂಬ ಕಾರಣ
ತನಗಿರಲು ನೀವೇನ ಮಾಡುವಿರೆಂದಳೆಂದುಮುಖಿ

೪೯

ಎನುತ ಕಣ್ಣೆವೆ ಬಿಗಿದು ಮನದಲಿ
ನೆನೆದಳಚ್ಚುತನಂಫ್ರಕಮಲವ
ವನಜನಾಭ ಮುಕುಂದ ಸಲಹೆನೆ ಕರಿಗಳಾಕ್ಷಣಿಕೆ
ವನಕೆ ಮರಳಿದುಮರನಲ್ಲರ
ವನಿತೆ ಸಂತೈಸಿದಳು ದೈವವ
ನೆನೆದ ಭಕ್ತರಿಗುಂಟಿ ಭಯವೆಲೆ ನೃಪತಿ ಕೇಳೆಂದ

೫೦

ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹಲ್ಲೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ದಟ್ಟನೆಸಿಕೊಂಡು ಧ್ವಂಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತೆಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರರು ನಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಬಣಜಿಗರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದ ಅವರ ಯಜಮಾನನು “ಯಾವ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡೋಣ?” ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ೪೮. ವೈಶ್ಯರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಸಂಭೋಧಿಸಿ “ಅಮ್ಮಾ ಮದ್ದಾನೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಬಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನೀವಾದರೋ ನಮ್ಮನ್ನೇ ಬಹಳವಾಗಿ ನಂಬಿ ಬಂದಿರಿ. ಈಗ ನಾವೇನು ಮಾಡಲಿ? ಆ ವಿಧಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿತಲ್ಲ! ತಾಯಿ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಲಿಖಿತವನ್ನು ಮೀರಲು ಯಾರಿಗೂ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ” ಎನ್ನುತ್ತ ಹಲುವಿದನು. ೪೯. ವೈಶ್ಯರ ಮುಖಂಡನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದಮಯಂತಿ ಹೀಗೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಳು: “ಭೀಮರಾಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನನ್ನ ತಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿ. ನಳಸಾರ್ವಭೌಮನೇ ನನ್ನ ಪತಿ. ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ನೆನಿಸಿದ ವೀರಸೇನನೇ ಮಾವ. ಇಂತಹ ಸೌಭಾಗ್ಯವಿದ್ದರೂ ನಾನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡಾನೆಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಏನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಪಾಪಾ! ನೀವು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬಲ್ಲೀರಿ?” ೫೦. ತನ್ನ ಹಣೆಬರಹವನ್ನು ಕುರಿತು ತೋಡಿಕೊಂಡ ದಮಯಂತಿ ಬಲವಾಗಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ “ಪದ್ಮನಾಭ, ಮುಕುಂದ,

ನುಡಿಯ ಕೇಳುತ ಚೈದ್ಯಭೂಪನ
ಮಡದಿ ನೂಪುರ ಫಲಿರುಫಲಿರೆನ
ಲಡಿಯಿಡುತ ಬಂದಪ್ಪಿ ಸೆಳಗಿನೊಳೊರಸಿ ಕಂಬನಿಯ
ಬಿಡು ವೃಥೆಯ ವರಭೂಷಣಂಗಳ
ತೊಡು ದುಕೂಲವನುಡು ಸುಮಾಲ್ಯವ
ಮುಡಿಗೆ ಸೇರಿಸು ತರುಣಿಯೆಂದಳು ಚೈದ್ಯನೃಪನರಸಿ

೫೭

ದೇವಿ ನಿಮ್ಮಪಚಾರವೇ ಸಂ
ಭಾವನೆಯಲಾ ನಮಗೆ ಬೇರಿ
ನ್ನಾವ ಭೂಷಣವೇಕೆ ದೇವಿಗರಾವು ನಿಮ್ಮಡಿಯ
ಸೇವೆಯಲಿ ತಾನಿಹೆನು ಹೀನವ
ನಾವು ಬಳಸುವರಲ್ಲ ತನ್ನಳು
ಕಾವ ಹದನನು ನೀವೆ ಬಲ್ಲಿರಿಯೆಂದಳಾ ಸತಿಗೆ

೫೮

ಎನಲು ನಸುನಗುತೆಂದಳಾ ಮಾ
ನಿನಗೆ ತಮ್ಮಿಂದಾಗದುಪಹತಿ
ನಿನಗೆ ಪೇಳುವು ಹೀನಕೆಲಸವ ಚಂತೆ ಬೇಡನ್ನು
ತನಗೆ ಮಗಳು ಸುನೀತಿಯಾಕೆಯ
ಮನೆಯೊಳಿರು ಸೈರಂಧ್ರತನದಿಂ
ದನವರತ ನೀನೆಂದು ನೇಮಿಸಿ ಕಳುಹಿದಳು ಮನೆಗೆ

೫೯

ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ವ್ಯಾಕುಲತೆಯಿಂದ ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಪಾದದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬಂದೆ. ಮಹಾರಾಣಿ, ನನಗೆ ಹಿತ್ಯೆಷಿಗಳು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ನೀವೇ ನನಗೆ ಶರಣು. ಪರೋಪಕಾರವು ಪುಣ್ಯಪ್ರದವಲ್ಲವೇ? ತಾಯಿ, ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಕಾಪಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ೫೭. ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿಯ ಹೃದಯ ಕರಗಿತು ಅವಳು ನೆಟ್ಟನೆ ದಮಯಂತಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಾಚಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಳು. ಅವಳು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ ಬರುವಾಗ ಕಾಲುಕಡಗಗಳ ಫಲಿರ್ ಫಲಿರೆಂಬ ಶಬ್ದ ಇಂಪಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಆಲಿಂಗಿಸಿದವಳೇ ದಮಯಂತಿಯ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸೆರಗಿನಿದ ಒರಸಿ "ತರುಣೀ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ಇದೋ, ಈ ಉತ್ತಮಾಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೋ. ಈ ರೇಶ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೋ. ಈ ಹೊಸರವನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೋ" ಎಂದಳು. ೫೮. ಚೇದಿರಾಣಿಯು ತೋರಿದ ಉದಾರತೆಗೆ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು: "ದೇವಿ ನೀವು ಈಗ ಮಾಡಿದ ಉಪಚಾರವೇ ಸಾಕು. ಅದೇ ನೀವು ನನಗೆ ತೋರಿದ ಗೌರವ. ಇದಕ್ಕಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೇರೆ ಒಡವೆಯೇ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ನಾವು ಮನೆಮಾರಿಲ್ಲದ ಪರದೇಶಿಗಳು. ನಿಮ್ಮ ಚರಣಸೇವೆಗಾಗಿ ನಾನಿರುವೆನು. ಕೀಳಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಡಿ. ನನ ರಕ್ಷಣೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ನೀವೇ ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ" ಎಂದಳು. ೫೯. ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿ

ಹೇಮದುಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ನೃಪಸತಿ
ಕಾಮಿನಿಯರೋಲಗದೊಳೊಪ್ಪುತ್ತ
ತಾಮರಸದಳನಯನೆ ದಮಯಂತಿಯನು ತಾ ಕಂಡು
ಈ ಮಹಾಸತಿ ಯಾವಳೋ ಸು
ತಾಮನರಸಿಯೊ ಎನುತ ಕರೆಸಿದ
ಡಾ ಮಹಿಳೆ ಬಂದಳು ನೃಪಾಲನ ಸತಿಯ ಸಮ್ಮುಖಕ್ಕೆ

೫೪

ತಾಯಿ ನೀನಾರಾವ ದೇಶದ
ರಾಯನರಸಿಯಿದೇನು ನಿನಗೀ
ಪ್ರಾಯದಲಿ ಕಳೆಗುಂದಿ ಮಾಸಿಹುದೇನು ಪೇಳಿನಲು
ಆ ಯುವತಿ ಕಣ್ಣೊರಿಸಲಿ ಪೂ
ರಾಯ ಶೋಕದಲಿಂದಳಾ ತರ
ಳಾಯತಾಕ್ಷಿಗೆ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನು ಬಿಸುಸುಯ್ದು

೫೫

ಕ್ಷಿತಿಯನೆಲ್ಲವ ಸೋತು ಜೂಜಲಿ
ಪತಿ ಬನಕೆ ಬಂದೆನ್ನನಗಲಿದ
ಮತಿವಿಕಳತನದಿಂದ ತಿರುಗುತ ಬಂದೆ ನಿಮ್ಮಡಿಗಿ
ಹಿತವರಾರನು ಕಾಣೆ ನೀವೇ
ಗತಿಯೆನಗೆ ಪರದೇಶಿಯನು ಪರ
ಹಿತವೆ ಪುಣ್ಯವು ರಕ್ಷಿಸೆಂದಳು ನಳನೃಪನ ರಾಣಿ

೫೬

ಬರುವಾಗ ಅವಳ ಇಂಪಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಗಿಳಿಕೋಗಿಲೆಗಳು ಸಂತಸದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದುವು. ದುಂಡಾದ ಅವಳ ಕುಚಭಾರಕ್ಕೆ ಸಪುರವಾದ ನಡುಕಟ್ಟು ಬಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಜೋಲುತ್ತಿರುವ ಕಚಭಾರಕ್ಕೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಬಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೊಗಸೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳ ನೋಟ ಕಾರ್ಮೋಡವನ್ನು ಒಡೆದು ಹೊಮ್ಮಿ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ೫೪. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಣಮಯವಾದ ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಜನರ ಮಧ್ಯೆ ಓಲಗಗೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಫಕ್ಕನೆ ನೋಡಿದಳು. ನೋಡಿ “ಈ ಮಹಾಸ್ತ್ರೀ ಯಾರಿರಬಹುದು? ದೇವೇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಚಿದೇವಿಯೇ?” ಎಂದು ಊಹಿಸುತ್ತ ಅವಳನ್ನು ಬರಹೇಳಿದಳು. ಅವಳ ಕರೆಯಂತೆ ದಮಯಂತಿ ಅವಳಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಎದುರುಗಡೆ ನಿಂತಳು. ೫೫. ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿ ದಮಯಂತಿಯೊಡನೆ “ತಾಯಿ, ಯಾರು ನೀನು? ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ರಾಣಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ? ನೀನು ಯಾವ ದೇಶದ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ? ನಿನಗೆ ಈ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹ ದುರವಸ್ಥೆ ಹೇಗಾಯಿತು? ತೇಜೋಹೀನೆಯಾಗಿ ಏಕೆ ಮಸುಕಾಗಿರುವೆ ಹೇಳು” ಎಂದಾಗ ದಮಯಂತಿಯು ಕಣ್ಣು ತುಂಬಿ ಬಂತು, ಕಣ್ಣೀರು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಆಕೆ ದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತ ಮಹಾರಾಣಿಗೆ ತನ್ನ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಳು. ೫೬. “ಅಮ್ಮಾ, ನಾನು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟಳಾದ ಪರದೇಶಿ. ನನ್ನ ಪತಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ತೊರೆದು ಅಗಲಿಬಿಟ್ಟನು. ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗಳಾದ

ಆರನೆಯ ಸಂಧಿ

ಇಂದುವದನೆಯನಗಲಿ ತಾ ಮನ
ನೊಂದು ಕಾರ್ಕೋಟಕನ ಭಸೆಯಲಿ
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ನಿಷದಪತಿ ಋತುಪರ್ಣನಗರಿಯನು

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ನಿಷಧನ್ಯ
ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಮರೆದು ಮಲಗಿದ
ಬಾಲಕಿಯ ಬಿಟ್ಟಡವಿಯಲಿ ಹೊರವಂಟನಾ ವನವ
ಕಾಲವಾವನ ಕೇಳು ಮಾಡದು
ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಬಲ್ಲ ನಳ ಭೂ
ಪಾಲಕನ ವಿಧಿಯೇನನೆಂಬೆನು ಬಂದನಡವಿಯಲಿ ೧

ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೋ ಅಧೈರ್ಯದಿ
ನೆನೆವಳೋ ಭೈವವನು ನಿದ್ರೆಯ
ಕನಸ ಕಂಡೇಳುವಳೋ ಕಾಣದೆ ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿ
ಕನಲಿ ವಿಧಿಯನು ಭೈವಳೋ ಕಂ
ಬನಿಯ ಸುರಿವಳೋ ಶೋಕದಲಿ ನಿಜ
ತನುವ ಬಿಡುವಳೋ ಕಾಂತೆಯಂತಿಹಳೆನುತ ನಡೆತಂದ ೨

ನಳನ್ಯಪ ಪತ್ನಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಕೋಟಕನಿಂದ ಕಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸಹನೀಯವಾದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನು. ಹಾಗೆ ದುಃಖಗೊಂಡು ಋತುಪರ್ಣನ ಆಯೋಧ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ೧. ರೋಮಶಮುನಿ ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ನಳನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದನು. “ಕುಂತೀಪುತ್ರನೇ, ನಿಷಧದೇಶದ ರಾಜನಾದ ನಳನು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಕಾಲವು ಯಾರನ್ನು ತಾನೆ ಹಾಳು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ? ಕಾಲದ ಗತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ದುರದೃಷ್ಟವನ್ನು ಏನು ಹೇಳಲಿ? ಆ ತ್ರಿಶೂಲಧಾರಿಯಾದ ಶಿವನೇ ಬಲ್ಲ ಪಾಪ! ಅವನು ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾಗಿ ವನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ೨. ನಳನು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ದಮಯಂತಿ ಈಗ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ಎದೆಗೆಟ್ಟು ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ಆಥವಾ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವಳೇ? ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣದೆ ನಾನಾ ತೆರನಾಗಿ ಹಲುಬುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ವಿಧಿಯನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ಮನೋವೇದನೆಯಿಂದ

ಚೇದಿಭೂಪನ ಮಡದಿ ತನ್ನ ಸ
ಹೋದರಿಯ ಸುತೆಯೆಂದು ಬಲ್ಲಳೆ
ಮೇದಿನಿಯೊಳವಳಾರ ಸತಿಯೆಂದರಿಯದಾಕೆಯನು
ಆದರಿಸಿ ಸಲಹಿದಳು ಮಗಳೋ
ಪಾದಿಯಲಿ ದಮಯಂತಿಯನು ಮನ
ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಕರುಣದಿಂದಂಗನೆಯ ನೃಪನರಸಿ

೬೦

ಮನದ ದಗೆಯಡಗಿತು. ಸುನೀತಿಯ
ಮನೆಯೊಳಿದ್ದಳು ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ
ಅನುದಿನದೊಳಾಹಾರ ನಿದ್ರಾಗನೆಯ ತಾನುಳಿದು
ವನಜನಾಭನ ಕರುಣದಲಿ ಬಂ
ದಿನಿಯನೆಂದಿಗೆ ಮುಕವ ತೋರುವ
ನನುತ ಚಂತಿಸುತಿದಳಾ ವರಪುರದ ಚೆನ್ನಿನ

೬೧

ನಸುನಕ್ಕಳು. ನಗುತ್ತ ಹೀಗೆಂದಳು: “ನಮ್ಮಿಂದ ನಿನಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗದು. ಅಲ್ಲದೆ ನಿನಗೆ ಕೀಳುಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೇಳಿವು. ಅದರ ಚಿಂತೆ ನಿನಗೆ ಬೇಡ. ಇರಲಿ, ನನಗೆ ಸುನೀತಿಯೆಂಬ ಮಗಳು ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ನೀನು ಪರಿಚಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಸದಾಕಾಲ ಇರಬಹುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ೬೦. ಚೇದಿರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯ ಮಗಳೆಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಯಾರ ಮಡದಿಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಅರಿಯದೆ ಇದ್ದಳು. ಅಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯುವ ಗೊಡವೆಗೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳಂತೆ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಾವುದೇ ತೆರನಾದ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿದಳು. ೬೧. ದಮಯಂತಿ ಸುನೀತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲಕಳೆಯ ತೊಡಗಿದಳು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರತಿದಿನ ಆಹಾರನಿದ್ದೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು “ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿ ಯಾವಾಗ ಬಂದು ತನಗೆ ಮೋರೆ ತೋರಿಸಿಯಾನು?” ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಏನನೆಂಬೆನು ನೃಪತಿ ಕಿಚ್ಚಿನ
ಹಾನಿಯನು ಬನದೊಳಗೆ ಚಲಿಸುತ
ಭಾನುಮಂಡಲವಡರೆ ಮುಸುಕಿದ ಹೊಗೆಯ ಹೊರಳಿಯಲಿ
ಕಾನನವನಡೆಗೊಂಡ ದಳ್ಳುರಿ
ಗಾನಲಾಪುದೆ ತರುನಿಕರ ವೈ
ಮಾನಿಕರು ನಡನಡುಗೆ ಬೆಂಪದು ಸಕಲ ವನಭೂಮಿ

೬

ಬಿದಿರ ಮೆಳೆ ಧಗಧಗಿಸೆ ಘನ ಹೆ
ಬೃದ್ಧಿರು ಭಟಭಟರೆನಲು ಉರಿಯೊಳು
ಕದಳಿಗಳು ಸಿಮಿಸಿಮಿಸೆ ತರುಗಳನುರುಹಿ ಮೆಳೆಗಳಲಿ
ಗದಗದಿಸೆ ಗುಹೆಗಳಲಿ ಮೃಗತತಿ
ಬೆದರಿ ಹಾಯ್ದುವು ಪಕ್ಷಿಸಂಕುಲ
ಉದುರಿದುವು ಗರಿಸಹಿತ ಬೆಂದಾ ವನದ ಮಧ್ಯದಲಿ

೭

ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುವು ಸಿಂಹ ಶಾರ್ದೂ
ಲಗಳು ಕರಿಗಳ ಹಿಂಡು ನಾನಾ
ಮೃಗಗಳಗಣಿತ ಬೆಂದು ಬಿದ್ದವು ನಿಮಿಷಮಾತ್ರದಲಿ
ಚಿಗಿದು ಹಾಯ್ದುವು ಗಂಡಭೇರುಂ
ಡಗಳು ಮೊದಲಾದವಿಳಿಮೃಗಪ
ಕ್ಷಿಗಳು ಕೆಡೆದುವು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳಗವನೀಶ ಕೇಳೆಂದ

೮

ಅವನು ವೇದನೆಯಿಂದ ನೊಂದು ಬೆಂದು ಬಳಲಿದನು. ಒಂದೆಡೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೇಗುದಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುಂದಡಿಯಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮುಂದೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಿದುದನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಕಬಳಿಸುತ್ತ ಧಗದಗಿಸುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ೬. ಆ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನ ಮಹಿಮೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಹಾನಿಯನ್ನು ಏನು ಹೇಳಲಿ! ಬೆಂಕಿ ಕಾಡನ್ನೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನೂ ಮುತ್ತು. ಹೊಗೆ ಸುರುಳಿಗೊಂಡು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಮುಸುಕಿತು. ಅದರಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಮರಗಳ ಮೊತ್ತವಾದರೂ ಅಡ್ಡಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ವೈಮಾನಿಕರು ಹೆದರಿ ನಡುಗಿದರು. ಕಾಡೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಯಿತು. ೭. ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಹಬ್ಬಿ ಬಿದಿರ ಹಿಂಡಿಲುಗಳನ್ನು ತಬ್ಬಿ ಹಿಡಿದು ಧಗಧಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಿದಿರುಗಳು ಭಟಭಟರೆಂದು ಒಡೆದು ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಾಳೆ ಮರಗಳು 'ಸಿಮಿಸಿಮಿ'ಯೆಂದು ಉರಿದು ಕರಿಕಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮರಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಗವಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹ ದಾವಾನಲದ ಭಯಂಕರತೆಗೆ ಗಡಗಡ ನಡುಗಿ ತತ್ತರಿಸಿ ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ನೆಗೆದು ಹಾರಿ ಓಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಗರಿಸಮೇತ ಬೆಂದು ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ೮. ಹುಲಿ ಸಿಂಹಗಳು ಕಿಚ್ಚಿನ ನಡುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಾರಿ ಓಡಿದುವು. ಆನೆಗಳ

ಸುತರ ಪರರೆಡೆಗಿತ್ತು ನಂಬಿದ
 ಸತಿಯ ತಂದಡವಿಯಲಿ ಮಲಗಿಸಿ
 ಮತಿವಿಳನಾದೆನು ಪುರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲವೈಸೆ
 ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಾರುಂಟಿನ್ನವೊಲ್ ನಿಜ
 ಸತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಹಿರನುಯೆಂ
 ದತಿಯದ ತೋಕದಲಿ ನಡೆದನು ತಿವತಿವಾಯೆನುತ

೩.

ಲೋಕದೊಳಗಗಳೆಯ ಮಹಿಪರ
 ನೇಕರವರೋಗಾರನೊಲ್ಲದೆ
 ನೂಕಿ ತನ್ನನೆ ಒಲಿದು ಕೈಕೊಂಡಳು ಸರೋಜಮುಖಿ
 ಆಕೆಯಗಲಿದ ಪಾತಕನು ತಾ
 ನೇಕೆ ಧರೆಯೊಳು ತಿವತಿವಾಯೆಂ
 ದಾ ಕಮಲಲೋಚನೆಗೆ ಮರುಗಿದನರಸ ಕೇಳಿಂದ

೪

ಈ ಪರಿಯೊಳತಿಶೋಕದಿಂದ ಪ್ರ
 ಳಾಪಿಸುವ ನಳನೃಪತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ
 ತಾಪದಲಿ ಕಡುನೊಂದು ಬಳಲುತ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ
 ಶ್ರೀಪತಿಯ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಹೃದಯದ
 ತಾಪದೊಳು ಬರುತಿರಲು ಮುಂದೆ ಸ
 ಮೀಪದಲಿ ಹುತವಹನ ಮಹಿಮೆಯ ಕಂಡನವನೀತ

೫

ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ಅಥವಾ ನಿರಾಶಳಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುವಳೇ? ಅಯ್ಯೋ! ಅಬಲೆಯಾದ ಆಕೆ ಹೇಗಿರಬಹುದು?" ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ೩. ದಮಯಂತಿಯ ಬಗೆಗೆ ನಳನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಚಾರಗಳು ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಏಳತೊಡಗಿದವು. ಅವನು ಶೋಕಿಸುತ್ತ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಹೀಗೆಂದನು: “ದಮಯಂತಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಳು. ಅಂತಹಳನ್ನು ನಾನು ಒಡಗೂಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಆಕೆ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆ. ಈಗ ಅದನ್ನು ನೆನೆನೆನೆದು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅಯ್ಯೋ! ಇದೆಲ್ಲ ನಾನು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲ. ಈ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಾಗೆ ಕೈ ಹಿಡಿದ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿದವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ನಿಜವಾಗಿ ನಾನು ಬಹಿಷ್ಕೃತನು.” ೪. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇದ್ದರು ಆದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚದೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಆ ದಮಯಂತಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಪ್ರೀತಿಸಿ ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಳು? ಅವಳ ಪ್ರೇಮ ಸರಿದೂರಿಯಿಲ್ಲದುದು. ಅಂತಹ ಸತಿತಿರೋಮಣಿಯನ್ನು ತೊರೆದ ಪಾಪಿಷ್ಠನು ನಾನು. ದೇವರೇ, ನನ್ನ ಹಾಗಿರುವವನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು” ಎಂದು ನಳನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗಾಗಿ ಮರುಗಿದನು. ೫. ಈ ರೀತಿ ನಳರಾಜನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮರುಗುತ್ತ ಗೋಳಿಡಲು ಅವನ ದುಃಖದ ಬೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು.

ಇರಲಿರಲು ಕಾಲಾಂತರಕ್ಕೆ ಭೂ
ವರನು ನಳನೃಪನಿಗೈದುವ
ಧರಣಿಪನ ಕರಕಮಲ ಸೋಂಕಲು ಶಾಪವಿದು ಬಳಿಕ
ಪರಿಹರಿಪುದನೆ ಮುನಿಯ ವಚನದಿ
ಬರವ ಹಾರುತ್ತಿರಲು ಬಂದೈ
ಕರುಣದಿಂದಗ್ನಿಯನು ಪರಿಹರಿಸೆಂದನುರಗಪತಿ

೧೨

ಕರುಣದಲಿ ನೃಪ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳದೆ
ಯುರಗಪತಿಯನು ತೆಗೆಯುತ್ತನಲನ
ಉರಿಯ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಳದ ತೀರಕ್ಕೆ ತಂದು ಪರಿಚರಿಸೆ
ಕರವಿಡಿದು ಧರಣಿಪನ ಕಚ್ಚಿದ
ಡುರವಣಿಸಿ ವಿಷವೇರೆ ನೃಪತಿಯ
ಪರಮತೇಜದ ದೇಹ ಕಿಟ್ಟಿತ್ತು ವಿಕೃತರೂಪಾಗಿ

೧೩

ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೂನುಬೆನ್ನಿನ
ಅಡ್ಡ ಮೋರೆಯ ಗಂಟುಮೂಗಿನ
ದೊಡ್ಡ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಉದುರಿದ ರೋಮಮೀಸೆಗಳ
ಜಡ್ಡು ದೇಹದ ಗುಜ್ಜುಗೊರಲಿನ
ಗಿಡ್ಡ ರೂಪಿನ ಹರುಕು ಗಡ್ಡದ
ಹೆಡ್ಡನಾದ ಕುರೂಪಿತನದಲಿ ನೃಪತಿ ವಿಷದಿಂದ

೧೪

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಋಷಿತಿಲಕನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟನು. ನಾನೆಲ್ಲಿ ಕಡಿದುಬಿಡುವೆನೋ ಎಂದು ಹೆದರಿದ ಅವನು ಕೂಡಲೇ “ನೀನು ಆಚೀಚೆ ಚಲಿಸದೆ ಅಲ್ಲೇ ಬಿದ್ದಿರು” ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಈ ಶಾಪ ಎಂದಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಾದೀತು? ಅದಕ್ಕೆ ಹುರಿಶಾಪವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.” ಎಂದಾಗ ಅವನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದನು. ೧೨. “ಶಾಪದಂತೆ ನೀನು ಹೀಗೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾದ ನಳನು ನೀನು ಇರುವಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವನು. ಅವನ ಕೈಸೋಂಕಿನಿಂದ ಈ ಶಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.” ಎಂದು ಮುನಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ನಿನ್ನ ಆಗಮನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಇದ್ದೆ. ಈಗ ನೀನು ಬಂದಿರುವೆಯಲ್ಲ. ರಾಜನೇ, ದಯೆಯಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಈ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಬದುಕಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಸರ್ಪವು ನಳನೊಡನೆ ಹೇಳಿತು. ೧೩. ನಳನ ಹೃದಯ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಕರಗಿ ನೀರಾಯಿತು. ಹಾವಿನ ಬಗೆಗಿರುವ ಹೆದರಿಕೆ ಮಾಯ ವಾಯಿತು. ಅವನು ಅಂಜದೆ ಸರ್ಪರಾಜನನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಎತ್ತಿ ಕಳಗಿಳಿಸಿ, ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿ ಯಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಕರೆಯ ಬಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಶೈತ್ಯೋಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಸರ್ಪವು ನಳನ ಕೈಯನ್ನು ಕಡಿಯಿತು. ಕಡಿದದ್ದೇ ತಡ, ಅವನ ರೋಹವು ವಿಷದಿಂದ ತುಂಬಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಕಾಂತಿಮಯವಾದ ಅವನ ಶರೀರ ಹಾಳಾಗಿ, ವಿಕಾರರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. ೧೪. ವಿಷದಿಂದ ನಳನ ಮೋರೆ ಅಡ್ಡ ತಿರುಗಿ ಹೋಯಿತು. ಮೂಗು ಗಂಟುಗಂಟಾಯಿತು. ಅಂದವಾದ ಹೊಟ್ಟೆ ಜೋಲುಹೊಟ್ಟೆಯಾಯಿತು. ಬೆನ್ನು

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಿ ಸುಡುವ ವಡಬಾ
ನಳನೊಯೆನಲಾ ವನವ ಸುಡುತಲಿ
ಸುಳಿಸುಳಿಯುತಾಹಾರಗೊಳುತಿರಲಲ್ಲಿ ದನಿಯಾಯ್ತು
ಸಸಿಲುಕಿದೆನು ಪಾವಕನೊಳೆನ್ನನು
ಒಲಿದು ಹಾ ನೃಪಕುಲಶಿರೋಮಣಿ
ಕಳೆದು ಬಿಡಿಸೈ ಸುಕೃತ ನಿನಗಹುದೆಂದುದಾ ನಿನದ

೯

ಆಗಲಾ ದನಿಗೇಳಿ ನೃಪತಿ ಸ
ರಾಗದಿಂದವೆ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು
ಕೂಗಿದವರಾರನುತ ಬರುತಿರೆ ಕಂಡನುರಗಪತಿ
ಪೋಗುತಿದೆಯೆನ್ನಸುವು ಸಲಹು ಪ
ಡಾಗಮಜ್ಜ ನೃಪಾಲಯೆನಲಾ
ಭೋಗಿಯನು ಕಂಡರಸ ನೀನಾರೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ

೧೦

ಉರಗಪತಿ ಕಾರ್ಕೋಟಕನು ತಾ
ನರಸ ಕೇಳಿ ಬನದೊಳಿರುತಿರೆ
ಪರಮಾಂಷಿ ಬಂದೆನ್ನ ತಾಗಿದನಂದು ಭೀತಿಯಲಿ
ಕರೆದು ಕೊಟ್ಟನು ಶಾಪವನು ಸಂ
ಚರಿಸದಂತಿರೆಯೆನಗೆಯಿದು ಪರಿ
ಹರವದೆಂದಿಗಿ ಮುನಿಪ ಕರುಣೆಪುದೆಂದೊಡಂತೆಂದ

೧೧

ಹಿಂದು ಹಾಗೂ ಇತರ ಹಲವು ವಿಧದ ಅಸಂಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಉರುಳಿದುವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ನೆಗೆದು ಹರಿದೋಡಿದುವು. ಗಂಡಭೇರುಂಡ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ, ಇತರ ಮೃಗಗಳೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದುವು. ೯. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಗಧಗಿಸುವ ವಡಬಾಗ್ನಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಆ ಕಾಡೆಚ್ಚು ವನಾಂತರವನ್ನು ಸುತ್ತು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡುತ್ತ ಹಬ್ಬುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಒಂದು ಆರ್ತನಾದ ಕೇಳಿಬಂತು. “ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ನಾನು ಬೆಂಕಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಅಯ್ಯೋ, ಇದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆ. ನೀನಾದರೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆಯಿಟ್ಟು ಈ ಸಂಕಟದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಲಾರೆಯಾ? ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯವಿದೆ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಆ ನಾದ ನುಡಿಯಿತು. ೧೦. ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಳರಾಜ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡದೆ ಆ ಧ್ವನಿ ಬಂದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದನು. ತನ್ನನ್ನು ಕೂಗಿ ಕರೆದವರು ಯಾರು? ಎಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಸರ್ಪರಾಜ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೀಗೆಂದಿತು: “ರಾಜೇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಅಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು. ಇದೋ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ, ಕಾಪಾಡು” ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಳನು ಸರ್ಪವನ್ನು ನೋಡಿ “ನೀನು ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ೧೧. ನಳನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಸರ್ಪವು “ರಾಜನೇ, ನಾನು ಸರ್ಪರಾಜನಾದ ಕಾರ್ಕೋಟಕನು. ಒಂದು ದಿನ

ಗರಳವಿದು ಸರ್ವಾಂಗದಲಿ ಸಂ
ಚರಿಸುತಿಹ ಪರಿಯಂತ ರಿಪುಗಳ
ಶರಜಲಾಗ್ನಿಭುಜಂಗರೋಗಾದಿಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲ
ನಿರುತವಿದು ವಜ್ರಾಂಗಿ ಬೇಡಿ
ನ್ನರಸ ಚಂತಿಸಬೇಡ ಕಾರ್ಯದ
ಹೊರಗೆ ತಾನಿದು ಬೇರೆ ಭಯ ಬೇಡನ್ನು ನಿನಗೆಂದ

೧೮

ಜನಪ ಕೇಳಿ ಧರೆಗೆ ಋತುಪ
ರ್ಣನು ಮಹಾರಾಜೇಂದ್ರ ಗುಣನಿಧಿ
ಯನಕುಲಾಂಬುಧಿ ಚಂದ್ರನಾತನ ಪುರವಯೋಧ್ಯೆಯದು
ನಿನಗೆ ಬಹುದಕ್ಷಹೃದಯವು ಆ
ತನಲಿ ನೀನವಗತ್ತ ಹೃದಯವ
ನನುಗೊಳಿಸು ಸಾಕಿನ್ನು ಚಂತಿಸಬೇಡ ಹೋಗೆಂದ

೧೯

ಪೊಡವಿಪನನೋಲೈಸು ವಾಘೈಯ
ಪಿಡಿದು ಬಾಹುಕನೆಂಬ ನಾಮದಿ
ನಡೆಸು ರಥವನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯದಲ್ಲ ನಿನಗಿನ್ನು
ಬಿಡದೆ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪು ಬೇಕಾ
ದಡೆ ನೆನೆವುದಾ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹ
ಚ್ಚಡವನೀವುವು ಧರಿಸಲಡಗುವುದೀ ಕುರೂಪಿತನ

೨೦

ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿಯೇ? ಇಷ್ಟು ದೀನನಾಗಬೇಡ, ನೀನೇನು ತಿಳಿಗೇಡಿಯೇ? ಸಾಕು ಬಿಡು, ಈ ಕುರೂಪದಿಂದ ನಿನಗೆ ಉಪಕಾರವಿದೆ. ಹೆದರಬೇಡ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬನಿಗೂ ನಿನ್ನ ಪರಿಚಯ ಹತ್ತದಿರಲೆಂದೇ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಡಿದು ವಿಷವೇರಿಸಿದೆ. ರಾಜನೇ, ಇದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಿದೆ.” ೧೮. “ನೋಡು ಈ ವಿಷ ನಿನ್ನ ಅವಯವಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿರುವವರೆಗೆ ಹಗೆಗಳ ಬಾಣ ಮತ್ತು ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಹಾವು, ರೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಪತ್ತು ಸಂಭವಿಸಬಹುದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ಇದು ನಿನಗೆ ವಜ್ರಕವಚವಿದ್ದಂತೆ, ನೀನು ಕಳವಳಪಡಬೇಡ. ಈ ರೂಪ ನಿನ್ನ ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡಲಿದೆ. ಮಹಾರಾಜ; ಅಂಜಬೇಡ” ೧೯. “ರಾಜನೇ, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜನಾದ ಋತುಪರ್ಣನೆಂಬ ರಾಜನಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ಗುಣವಂತ, ಸೂರ್ಯಕುಲವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಹರ್ಷದಾಯಕ. ಆತನ ನಗರವೇ ಅಯೋಧ್ಯೆ. ನೋಡು ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಷಹೃದಯ ತಿಳಿದಿದೆ. ನೀನು ಆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅವನಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಋತುಪರ್ಣನಿಗೆ ನೀನು ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡು. ನಿನಗೆ ಇದೇ ಸಾಕು. ದುಃಖಿಸಬೇಡ ಹೋಗು.” ೨೦. “ನೀನು ಋತುಪರ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅವನಲ್ಲಿ ಬಾಹುಕನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮು ಹಿಡಿದು

ಮಾರನಾಕಾರದ ನೃಪಾಲಕ
 ಕ್ರೂರರೂಪಾದನು ಪುರಾಕೃತ
 ಮೀರಲಾರಳವೆಂದು ನುಡಿದನು ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ
 ತೋರಮಾಣಕವೆಂದು ಪಿಡಿದರೆ
 ಭೂರಿ ಕೆಂಡವಿದಾಯ್ತು ಶಿವಶಿವ
 ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳೊಡನೆ ಸಖತನ ಫಲಿಸಿತನಗೆಂದ

೧೫

ಮುನ್ನ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದು
 ಬೆನ್ನ ಬಿಡದಿರಲುರಗಪತಿ ಕೇ
 ಳನ್ನು ನೋಯಲದೇಕೆ ತಾನೇ ಪಾಪಿಯಾದೆನಲ
 ಪನ್ನಗಾರಿದ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನ
 ಗಿನ್ನು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊ
 ಳನ್ನು ಸೈರಿಸಲಾರ ವಶವೆಂದೆನುತ ಮರುಗಿದನು

೧೬

ಏಕೆ ನೃಪತಿ ವೃಥಾ ಮನೋವೃಥೆ
 ಕಾಕಬಳಸಲು ಬೇಡ ನೀನವಿ
 ವೇಕಿಯೇ ಸಾಕಿನ್ನು ನಿನಗುಪಕಾರವಂಜದಿರು
 ಲೋಕ ನಿನ್ನನು ಕಾಣದಂತಿರ
 ಬೇಕೆನುತಲೇರಿಸಿದೆ ಗರಳವ
 ನೇಕವುಪಕಾರಂಗಳಹವದರಿಂದ ನಿನಗೆಂದ

೧೭

ಗೂನಾಯಿತು. ಕೈ ಕಾಲುಗಳು ಅಂದಗೆಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದುವು. ಮೀಸೆ ಮತ್ತು ಮೈಯ ರೋಮಗಳು ಉದುರಿಹೋದುವು. ಶರೀರ ಜಡ್ಡಾಯಿತು. ಕತ್ತು ಮುದುಡಿ ಗಿಡ್ಡವಾಯಿತು. ಆಕೃತಿ ಕುಳ್ಳಾಯಿತು. ಗಡ್ಡ ಹರುಕಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಇಂತಹ ಸೊಟ್ಟ ರೂಪದಿಂದ ನಳರಾಜನು ಎಗ್ಗನಾದನು. ೧೫. ಮನ್ಮಥನಂತೆ ಸುಂದರನಾಗಿದ್ದ ನಳರಾಜನು ಕುರೂಪಿಯಾದನು. ಅವನು “ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಯಾರಿಂದ ತಾನೇ ಮೀರಲು ಸಾಧ್ಯ?” ಎಂದು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದುಕೊಂಡನು. “ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಾಣಕದ ಹರಳೆಂದು ಹಿಡಿದರೆ ಕೈ ಸುಡುವ ಬೆಂಕಿಕಂಡವಾಗುವುದೇ? ಶಿವ ಶಿವ! ಈ ನಿರ್ದಯ ಜಂತುಗಳ ಸಂಗಡ ಮಾಡಿದ ಗೆಳೆತನದ ಫಲ ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತು.” ಎಂದನು. ೧೬. “ಸರ್ಪರಾಜನೇ, ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲ ಇದು. ಅದು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಾದರೆ ಅದನ್ನು ಉಂಡೇ ತೀರಬೇಕು. ಹೊರತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ನಾನೇ ಪಾಪಿಷ್ಠನು. ಗರುಡದ್ವಜನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅನುಗ್ರಹ ನನಗೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲ, ಅದು ತಪ್ಪಿತು ಎಂದ ಮೇಲೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾರು ತಾನೆ ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲರು?” ಎನ್ನುತ್ತ ನಳನು ದುಃಖಿಸಿದನು. ೧೭. ನಳನ ಮರುಕವನ್ನು ಕಂಡು ಸರ್ಪವು ಅವನಿಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿತು: “ರಾಜನೇ, ಸುಮ್ಮನೆ ಏಕೆ

ಹರಿವ ನದಿಗಳ ವನತಟಾಕದ
 ವರಕುಸುಮ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬನಗಳ
 ಪುರದ ಪ್ರಾಂತದೊಳೆಸೆವ ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳನು
 ಉರುತರದ ಪಾನೀಯಶಾಲೆಯ
 ಮರಗಳಿಂದತಿಮೆರೆವ ರಾಜ್ಯವ
 ಧರಣಿಪತಿ ಸಂತಸದಿ ನೋಡುತ ಬಂದನಾಯಿಡೆಗೆ ೨೪

ದಗಧಗಿಪ ಕೋಟಾವಳಿಯ ಹೊಗ
 ರುಗುವ ಹೇಮದ ಕೊತ್ತಳಂಗಳ
 ಗಗನವನು ಚುಂಬಿಸುವ ತೆನೆಗಳ ಸಾಲುರತ್ನಗಳ
 ಸೊಗಸುವಾಳ್ವೀರಿಗಳ ಸುತ್ತಿರಿ
 ವಗಳ ಘಾತವನಾರು ಬಲ್ಲರು
 ಬಿಗಿದ ವಜ್ರಕವಾಟವೆಸೆದುದು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿನಲಿ ೨೫

ಹೊಳೆವ ಮಿಸುನಿಯ ರತ್ನನಿಚೆಯದ
 ನೆಲೆನೆಲೆಯ ಸೌಧಾಗ್ರದಲಿ ಪ್ರ
 ಜ್ವಲಿಪ ಹೇಮದ ಕಲಶಗಳ ರವಿಚಂದ್ರಶಾಲೆಗಳ
 ಲಲನೆಯರ ನಾನಾ ವಿನೋದದ
 ಹಲವು ಗೋಪುರಶಿಖರದಗಣಿತ
 ನೆಲೆಯ ವರ್ಣಸಲರಿದಯೋಧ್ಯಾಪುರವು ರಂಜಿಸಿತು ೨೬

ದುಃಖದಿಂದಲೂ ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ದಾರಿಬಿಡದೆ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಕ್ರೂರವ್ಯುಗಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಸುನಕ್ಕನು. ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಹೆಗಳನ್ನು ಏರಿ ಇಳಿದನು. ಕಾಲಿಡಲು ಅಸದೃಶವಾದ ಕಠಿಣ ವನಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ಜನವಸತಿಯ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಹಲವು ಗಾವುದಗಳಷ್ಟು ದೂರವನ್ನು ನಡೆದು ಬಂದನು. ೨೪. ನಳನು ಋತುಪರ್ಣನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದನು. ಅಲ್ಲಿನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿಗಳನ್ನೂ, ಬನಗಳನ್ನೂ, ಕೆರೆಗಳನ್ನೂ, ಘಮಘಮಿಸುವ ಹೂಮಲ್ಲಿಗೆಗಳ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ನಗರದ ಸರಹದ್ದಿನ ಕೆಂದಾವರೆಗಳು ಅರಳಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೊಳಗಳನ್ನೂ, ಮೇಲುಮಟ್ಟದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ಗಳನ್ನೂ ಅಂದವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಮರಗಳನ್ನೂ, ಮನವುಬ್ಬಿ ನೋಡಿ ಸವಿಯುತ್ತ ಮುಂದುವರಿದನು. ೨೫. ಮುಂದೆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರ ಕಾಣಿಸಿತು. ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರದ ಕೋಟೆಗೋಡೆ ನಗನಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬೀರಿ ಹೊಳೆ ಹೊಳೆಯುವ ಚೆನ್ನದ ಕೊತ್ತಳಗಳಿದ್ದವು. ಕೋಟೆಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ತುದಿ ಆಗಸವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂದಕದಿಂದ ಬಳಸಿದ ಉನ್ನತವಾದ ಗೋಡೆಗಳು ಸಾಲುಸಾಲಾದ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಳವಾದ ಅಗುಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿತ್ತು. ಅಂತೂ ನಗರದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಭೇದಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಭದ್ರವಾದ ವಜ್ರಕವಾಟ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ೨೬. ಆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರ ದಲ್ಲಿರುವ ಬಂಗಾರ ಹಾಗೂ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಪೋಣಿಸಿ ಮೆರುಗುಗೊಂಡು

ನಿನ್ನ ಹವಣೇ ಪೂರ್ವದಲಿ ಭಿ
ಕ್ಷಾನ್ನವನು ಬೇಡಿದನು ಪಶುಪತಿ
ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನು ಕಾಯ್ದನು ಪಶುಗಳಡವಿಯಲಿ
ಉನ್ನತೈಶ್ವರ್ಯಪ್ರದನು ಶತ
ಮನ್ಯು ಬನದಲಿ ನವೆಯನೇ ಸಾ
ಕಿನ್ನು ಮನನೋಯದಿರು ಚಿತ್ತೈಸೆಂದನುರಗಪತಿ

೨೧

ಪರಮಸತ್ಯವ್ರತದೊಳಾ ಪು
ಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದುನ್ನತದ ರಾಜ್ಯದ
ಸಿರಿ ಮಿಗಲು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಳುವೆ ನಿನ್ನ ಸತಿಸಹಿತ
ವರವನಿತ್ತನು ನಿನಗೆಯೆಂದುಪ
ಚರಿಸಿ ಕಾರ್ಕೋಟಕನು ನಳನೃಪ
ಗರುಹುತಾಕ್ಷಣ ಮೂಯವಾದನು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ

೨೨

ಬಲಿದ ಚಿಂತೆಯ ಮನದ ದುಗುಡದ
ನಳನೃಪತಿ ಕಾನನದಿ ಬರುತಿರೆ
ಮಲೆತು ತೊಲಗದ ದುಷ್ಟಮೃಗಗಳ ಕಂಡು ನಸುನಗುತ
ಹಲವು ಗಿರಿಗುಹೆ ಗಹ್ವರಂಗಳ
ಕಳೆದು ಮುಂದಣ ಜನಪದಂಗಳ
ಬಳಿವಿಡಿದು ನಡೆತಂದನಲಸದೆ ಹಲವು ಯೋಜನವ

೨೩

ರಥವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಈ ಉದ್ಯೋಗ ಕೀಳುಮಟ್ಟದ್ದೆಂದು ಎಣಿಸಬೇಡ. ಅಲ್ಲದೆ, ನಿನಗೆ ಮೊದಲಿನ ಸುಂದರಾಕಾರ ಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾದಾಗ ಹಿಂದೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಂದ ಹಚ್ಚಡವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಹಾರಿಹೋದ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು, ಅವುಗಳು ಆ ಹಚ್ಚಡವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುವು. ಅದನ್ನು ನೀನು ಧರಿಸಿದೊಡನೆ ಈ ವಿಕಾರ ರೂಪು ಮರೆಯಾಗಿ ಪುನಃ ನೀನು ಸುಂದರಪುರುಷನಾಗುವೆ.” ೨೧. “ರಾಜನೇ, ನಿನ್ನ ಈ ಅವಸ್ಥೆ ಎನೂ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ, ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಈಡಾಗಿ ತೊಳಲಾಡಿದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಭೂತನಾಥನಾದ ಈಶ್ವರನು ಭಿಕ್ಷಾನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಿ, ತಿರಿದು ಉಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗರುಡಧ್ವಜನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಹಾಗೂ ಹೇರಳ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ದೇವೇಂದ್ರನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿ ಕಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಸಾಕು ಬೇಸರಿಸದಿರು, ಹೋಗು.” ೨೨. “ನಳನೇ, ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಆಚರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನೀನು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಲಿರುವೆ. ಸಿರಿಸಂಪತ್ತು ತುಂಬಿತುಳುಕುವ ಮಿಗಿಲಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೀನು ಪತ್ತೀಸಹಿತ ಆಳಲಿರುವೆ. ಇದು ನಾನು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವರ, ತೆಗೆದುಕೊ” ಎಂದು ನಳನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಉಪಚರಿಸಿ, ಕೂಡಲೇ ಕಾರ್ಕೋಟಕವು ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ೨೩. ನಳನು ಋತುಪರ್ಣನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗಲೆಂದು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಯೋಚನೆಯಿಂದಲೂ

ಎಳನೆಯ ಸಂಧಿ

ಮಗಳ ಕಾಣದೆ ಭೀಮನೃಪ ಮೂ
ಜಗವ ಭೇದಿಸಿ ಚೈದ್ಯಭೂಪನ
ನಗರದಲ್ಲಿರೆ ಕಂಡು ಕರೆಸಿದ ತನ್ನ ನಿಜಸುತೆಯ

ಕೇಳು ಧರ್ಮಜ ರತ್ನ ನಿರ್ಮಿತ
ದಾಲಯದ ಸೊಬಗಿನಲಿಯೋಲಗ
ಶಾಲೆಯಲಿ ಋತುಪರ್ಣನಿದ್ದನು ಸಿಂಹಪೀಠದಲಿ
ಸಾಲ ಮಕುಟದ ನೃಪರು ಭೂಸುರ
ಜಾಲ ಮಂತ್ರಿ ಪುರೋಹಿತರು ಗುಣ
ಶೀಲರುನ್ನತಸತಿಯರಿಂದೆಸೆದಿದುರ್ದಾಸ್ಯಾನ

೧

ಇದು ಸಮಯ ತನಗೆಂದು ನಳನೃಪ
ಮುದದಿ ವೇಷವ ತಾಳ್ದು ಹರಿಯಂ
ದದಲಿ ಬಂದನು ಸಭೆಯ ಕಂಡನು ನೃಪಗೆ ಕೈಮುಗಿದು
ಸದಮಲಾಸ್ಥಾನದಲಿ ರಿಪುಭಟ
ಕದನಗಲಿಗಳು ಜೀಯೆನಲು ನಯ
ಹೃದಯದಲಿ ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ಋತುಪರ್ಣಭೂಪತಿಗೆ

೨

ಭೀಮರಾಜನು ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅವಳಿಗಾಗಿ ಮೂರು
ಲೋಕವನ್ನೂ ಹುಡುಕಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಅವಳು ಚೈದ್ಯರಾಜನಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ
ನೋಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡನು. ೧. ರೋಮಶನು ಧರ್ಮರಾಯನೊಡನೆ
ಹೀಗೆಂದನು: “ಒಂದು ದಿನ ಋತುಪರ್ಣನು ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ
ಓಲಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಆಸೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಕಿರೀಟಧಾರಿಗಳಾದ ರಾಜರು ಸಾಲಸಾಲಾಗಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನೆರೆದಿದ್ದರು,
ಸಚಿವರು ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರು ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಗುಣವಂತರು ಹಾಗೂ ಗೌರವಾರ್ಹ
ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಇವರಿಂದೆಲ್ಲ ಆ ರಾಜಸಭೆ ಅಂದವಾಗಿತ್ತು. ೨. ಇದೇ
ಅನುಕೂಲವಾದ ಹೊತ್ತೆಂದು ಬಗೆದು ನಳರಾಜನು ಸಂತಸದಿಂದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು
ಸರಿಗೊಳಿಸಿ ಹರಿಯಂತೆ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬಂದು ಋತುಪರ್ಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಆಗ
ಕೆಚ್ಚಿದೆಯ ಹಗಗಳೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಓಡಿಸಬಲ್ಲ ರಣಗಲಿಗಳು
‘ಜೀಯ’ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಳನು ನಯವಿನಯದಿಂದ ರಾಜನೊಡನೆ

ಅರಸುಗಳು ಭೂಸುರರು ಮಿಗೆ ವೈ
 ತ್ಯರು ಚತುರ್ತರು ನಾಗರೀಕದ
 ಪುರಜನರು ಸಂದಣಿಸಿತಗಣಿತ ರಾಜವೀದಿಯಲಿ
 ಕರಿ ತುರಗ ರಥ ಪಾಯದಳ ಗೋ
 ಚರಿಸಿತಂಗಡಿ ನವವಿಧಾನದಿ
 ಮೆರೆವಯೋಧ್ಯಾಪುರವ ಕಂಡನು ತೂಗಿದನು ಶಿರವ ೨೭

ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಪುರವ ಮೆರೆವತಿ
 ಚಂದವನು ನೆರೆನೋಡಿ ಮನದೊಳ
 ಗಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಋತುಪರ್ಣನ ಮಹಾಸಿರಿಯ
 ತಂದುದೇ ವಿಧಿ ತನ್ನನ್ನಿಲ್ಲಿಗೆ
 ಮಂದಭಾಗ್ಯನು ತಾನೆನುತ ಮನ
 ನೊಂದು ನೆನೆದನು ವರಪುರಾಧಿಪ ಚೆನ್ನಕೇಶವನ ೨೮

ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನೆಲೆನೆಲೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಸೌಧಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಂಬಣ್ಣವನ್ನು ಬೀರಿ
 ಥಳಥಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಚೆನ್ನದ ಕಲಶಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳ ಮೇಲುಕೋಣೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ,
 ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ, ನರ್ತನ, ಗಾಯನ, ಅಭಿನಯ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ
 ವಿನೋದಾವಳಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಗಗನಚುಂಬಿಯಾದ ಗೋಪುರಗಳ ತುದಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ,
 ಎಣಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಯಾರಿಂದಲೂ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.
 ೨೭. ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದ ರಾಜಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ವೈಶ್ಯರು, ಶೂದ್ರರು,
 ಪೌರರು ಮುಂತಾಗಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಜನರು ಇದ್ದರು. ಆನೆ ಕುದುರೆ ರಥ ಕಾಲಾಳು ಮೊದಲಾದ
 ಚತುರಂಗ ಬಲವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅಂಗಡಿಗಳೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಹೊಸ ಬಣ್ಣ ಬೆಡಗುಗಳಿಂದ
 ನೋಡುವವರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ನಗರವನ್ನು ನೋಡುನೋಡುತ್ತ
 ನಳನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆದೂಗಿದನು. ೨೮. ನಳನು ಅಂದವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ
 ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅದರ ಸೊಬಗನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿ, ಋತುಪರ್ಣನ
 ಸಿರಿಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಹೊಗಳಿದನು. ಆಗ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತ “ವಿಧಿ ನನ್ನನ್ನು
 ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿತಲ್ಲ ನಾನು ನಿಜವಾಗಿ ಅದೃಷ್ಟಹೀನನು” ಎಂದು ಬೇಸರಿಸುತ್ತ
 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದನು.

ಕರದ ವಾಘೆಯ ಸಡಿಲ ಬಿಡೆ ನಿ
 ಬೃಧದ ಗಮನದೊಳ್ಳೆದಿತವನಿಯೊ
 ಳ್ಳರವಣಿಸಿ ಕೆಂಧೂಳಿ ಮುಸುಕಿದುದಂಬರವ ಬಿಡದೆ
 ಧರಣಿ ತಲ್ಲಣಿಸಿದುದು ಗಗನದಿ
 ಸುರರು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ರಾವುತ
 ರರಸನಹುದೋ ಭಾಪು ಭಾಪೆಂದುದು ಸಮಸ್ತಜನ

೬

ಮುರುಹಿ ಹಿಡಿಯಲು ಮಡದ ಸನ್ನೆಗೆ
 ತಿರುಗಿತವೇಗದಲಿ ಹಯವೋ
 ಸರಿಸಿ ಕಿರುಬೆಮರಿಡಲು ನಿಲಿಸುತ ವಾರುವವನಿಳಿದು
 ಕರವ ಮುಗಿಯಲು ನೃಪತಿ ಮೆಚ್ಚುತ
 ತರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು ಭೂಷಣಂಗಳ
 ಹಿರಿದು ಸಂಬಳವಿತ್ತು ನಿಲಿಸಿದನರಸ ಬಾಹುಕನ

೭

ಜನಪ ಕೇಳ್ ಬಾಹುಕನು ವಾಲಾ
 ಖ್ಯನಲಿ ಸಖ್ಯವ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾತನ
 ನನುದಿನವು ಕೂಡಿದೊಂದಾನೊಂದುದಿನ ರಾತ್ರಿ
 ವನಜಮುಖಿ ದಮಯಂತಿಯೊಳು ಚುಂ
 ಬನ ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪದಿಂದಿಹ
 ಕನಸ ಕಂಡೆಚ್ಚರದಿ ಕಾಣದೆ ಸತಿಗೆ ಹಲುಬಿದನು

೮

೬. ಬಾಹುಕನು ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಸಡಿಲ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಕುದುರೆ ಅತಿಶಯವೇಗದಿಂದ ಓಡಿತು. ಅದರ ಓಟದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಕೆಂಧೂಳು ಎದ್ದು ಅಗಸವನ್ನು ಮುತ್ತಿತ್ತು ಭೂಮಿ ತಳಮಳಿಸಿತು, ಬಾಂದಳದಲ್ಲಿದ್ದ ನಳನ ಅಸ್ವಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಗಳಿದರು. ಇತರ ಸಕಲರೂ "ಶಹಭಾಸ್, ಇವನು ನಿಜವಾಗಿ ಕುದುರೆಸವಾರರ ಅರಸನೇ ಸರಿ" ಎಂದು ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರು. ೭. ಬಾಹುಕನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲು ಕುದುರೆಗೆ ಹಿಮ್ಮಡಿಯಿಂದ ಸಂಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೊಡನೆ ಅದು ತಿರುಗಿತು. ಬಹಳ ವೇಗದಿಂದ ಓಡಿದ ಕಾರಣ ಅದರ ಮೈಯಿಂದ ಹನಿಬೆವರು ಇಳಿಯತೊಡಗಿತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಬಾಹುಕನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅದರ ಬೆನ್ನಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಋತುಪರ್ಣನಿಗೆ ವಂದಿಸಿದನು. ರಾಜನೂ ಬಾಹುಕನ ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಹುಮಾನಿಸಿದನು. ಹೆಚ್ಚು ವೇತನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ೮. ಬಾಹುಕನು ಋತುಪರ್ಣನಲ್ಲಿ ವಾಲಾಖ್ಯಾನೆಂಬವನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನೊಡನೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿಟ್ಟಂತೆಯೂ, ಅವಳೊಡನೆ ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ ನಳನಿಗೆ ಕನಸುಬಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಪಕ್ಕನೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ನೋಡಿದಾಗ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಿ ನಿಮ್ಮ ಪದಕಮ
ಲವನು ಭಜಿಸುವ ಜೀಯ ಚಿತ್ತದಿ
ಸವಡಿನುಡಿ ತನಗಿಲ್ಲ ಬಾಹುಕನೆಂಬುದಭಿಧಾನ
ಭುವನದೊಳು ತಾನಶ್ಚಕುಲಹೃದ
ಯವನು ಬಲ್ಲೆನು ಶಾಕಪಾಕದಿ
ಸವಿಗೊಳಿಪ ವರವಿದ್ಯೆ ತನಗುಂಟೆಂದನವ ನಗುತ

೩.

ಸೂಪಕಾರದೊಳಗನು ಕಡು
ರೂಪಿನವ ತಾನಲ್ಲ ಚಿತ್ತದಿ
ಕಾಪುರುಷನೆನ್ನದಿರು ನೋಡಾ ತನ್ನ ಪೌರುಷವ
ಭೂಪ ಮುಂಗೈಗಂಕಣಕೆ ಕುಲ
ದೀಪ ಕನ್ನಡಿಯೇಕೆ ತರಿಸು ಪ್ರ
ತಾಪವಾಜಿಯನೆಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ನಸುನಗುತ

೪

ಪೊಡವಿಪತಿ ಋತುಪರ್ಣ ಬಾಹುಕ
ನುಡಿದ ವಚನಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮನದು
ಗ್ಗಡದ ತೇಜಯ ತರಿಸಿ ಕೊಡಲೇರಿದನು ಬೀದಿಯಲಿ
ಮಡದ ಸನ್ನೆಗೆ ಕುಣಿದು ರವೆಗಾ
ಲಿಡುತ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಹಯವಡಿ
ಗಡಿಗೆ ಚಿಮ್ಮಿತು ವಾಯುವೇಗದೊಳರಸ ಕೇಳಿಂದ

೫

ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದನು. ೩. “ಮಹಾರಾಜ, ತಮ್ಮ ಅಡಿದಾವರೆಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವೆ. ನನ್ನ ಈ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಾವು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಬಾಹುಕನೆಂದು. ನನಗೆ ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆ ಗೊತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾಕಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆ” ಎಂದು ನಳನು ನಗುನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದನು. ೪. ನಳನು ಮುಂದುವರಿಸಿ “ನಾನು ಅಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನು. ಸವಿಯಾದ ಶಾಕಪಾಕವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಮೈಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರನಲ್ಲ. ನನ್ನ ಈ ಕುರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ‘ಈತ ನೀಚವ್ಯಕ್ತಿ’ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಡಿ. ಗುಣಕ್ಕೆ ನೀಚತನವಿಲ್ಲವಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮಹಾರಾಜ, ಮುಂಗೈಬಳೆಯನ್ನು ನೋಡು, ಬೆಳ್ಳನೆ ಬೆಳಗುವ ದೀಪ ಅಥವಾ ಕನ್ನಡಿ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತರಿಸಿರಿ” ಎಂದು ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ ವಿನಂತಿಸಿದನು. ೫. ರಾಜನಾದ ಋತುಪರ್ಣನು ಬಾಹುಕನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೆಚ್ಚಿದನು, ಉತ್ತಮಾಶ್ವವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ನಳನು ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಓಡಿಸಿದನು. ಅವನ ಹಿಮ್ಮಡಿಯ ಸನ್ನೆಗೆ ಅದು ಕುಣಿ ಕುಣಿದು, ಎರಡು ಕಾಲುಗಳೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಗುವಂತೆ ಜೋಡುಕಾಲುಗಳಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಒದೆದು ಟಕ್ ಟಕ್ ಎಂದು ಏಕತಾನದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಜಿಗಿದು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಓಡತೊಡಗಿತು.

ಅರಸ ಕೇಳಾ ಪುರದೊಳೊಬ್ಬರಿ
ಗರಿಯದಂದದಿ ನಳನಿರಲು ಭೂ
ಸುರರ ಮತದಲಿ ಕೇಳ್ದ ಭೀಮನೃಪಾಲನೀ ಹದನ
ಧರೆಯನೆಲ್ಲವ ಜೂಜಿನಲಿ ಪು
ಷ್ಕರಗೆ ಸೋತು ನಳನೃಪನಡವಿಗೆ
ತೆರಳಿದನು ಸತಿಸಹಿತವನೆ ಹೊರಳಿದನು ಶೋಕದಲಿ

೧೨

ಹಾ ಮಗಳೆ ದಮಯಂತಿ ನಿಷಧಸ
ನಾಮನನು ಕೈ ಹಿಡಿದು ಬಾಳುವ
ನೇಮವನು ಬಿಸುಟಡವಿಗಟ್ಟಿತೆ ವಿಧಿ ವಿಕರ್ಮಫಲ
ಭೀಮನೃಪನುದರದಲಿ ಜನಿಸಿ ವಿ
ರಾಮವಾದುದೆ ನಿನ್ನ ಸಿರಿಮುಖ
ತಾಮರಸವನು ಕಾಣೆ ತೋರೆಂದರಸ ಹಲುಬಿದನು

೧೩

ಮಗಳೆ ಮೋಹದ ಸುತರನಾಗಿ
ತೆಗೆದು ಬಿಸುಟಿ ನಿರಾಸೆಯಲಿಯಾ
ಬಗೆಗೆ ತಂದುದೆ ವಿಧಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಹರಮಹಾದೇವ
ಹೊಗಳಲುಬಹುದೇ ಕಾನನದೊಳಹ
ಮೃಗಗಳಿಂದೇನಾದಳೋ ಪತಿ
ಯಗಲಿದನೊ ಭೇತಾಳ ನುಂಗಿತೊಯನುತ ಹಲುಬಿದನು

೧೪

ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಅಡಿಬಿಟ್ಟೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ? ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನನಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲಿ, ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ" ಎಂದನು. ೧೨. ನಳನು ಋತುಪರ್ಣನ ನಗರದಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರೇ ಇತ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮೂಲಕ ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ನಳನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ ಸೋತು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನೆಂದೂ ಆ ಬಳಿಕ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ದುಃಖಾಕುಲನಾದನು. ೧೩. ಭೀಮರಾಜನು ಶೋಕಿಸುತ್ತ ಮಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಗೋಳಿಟ್ಟನು. "ಅಯ್ಯೋ ಮಗಳೇ, ದಮಯಂತೀ; ನಿಷಧಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಮಹಾರಾಣಿಯಾಗಿ ರಾಜವೈಭವದ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದ ನಿನ್ನ ಸಿರಿಬಾಳಿಗೆ ಸಂಚಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿಧಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಅಟ್ಟಿತೇ? ಅಯ್ಯೋ, ನಿನ್ನ ಕರ್ಮಫಲವೇ? ಈ ಭೀಮರಾಜನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನಿನ್ನ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಭಗ್ನವಾಗಿ ಹೋಯಿತೇ? ಅಕಟಕಟ! ತಿಂಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವ, ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಮುಖ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಮಗೂ, ನನಗೊಮ್ಮೆ ಆ ಮುದ್ದುಮೊಗವನ್ನು ತೋರಿಸು." ೧೪. "ಮಗಳೇ, ನಿನ್ನ ಮುದ್ದಿನ ಕಂದರನ್ನು ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಬೇಸರಗೊಂಡು ಯಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟೆ? ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತೊರೆಯುವ ಈ ಕರಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅದೃಷ್ಟ ನಿನ್ನನ್ನು ಗುರಿ ಮಾಡಿತೇ? ಹೆಂಗಸಾದ ನಿನಗಾದರೂ

ಹಾ ತರುಣಿ ನಳಿನಾಕ್ಷಿ ನಯಸು
ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಕನಸಲಿ
ಮಾತುದೋರಿದ ಬಂದು ನನ್ನಲಿ ಕರುಣದಿಂ ನೀನು
ಧಾತುಗುಂದಿದನಕಟ ಅಸುರಾ
ರಾತಿ ಬಲ್ಲನೆನುತ್ತ ಮನದಲಿ
ಕಾತರಿಸಿ ನಿಜಸತಿಗೆ ಹಲುಬಿದ ಮದನನಸುಗೆಯಲಿ

೯

ವಿಕಳವನು ವಾಲಾಖ್ಯ ಕೇಳಿದು
ಪಕಪಕನೆ ನಗುತೆಂದನೆಲೆ ಬಾ
ಹುಕನೆ ಹಲುಬುವುದೇನು ಕಾಂತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಬೊಂತೆಯನು
ಅಕಟ ನೀನತಿ ಚೆಲುವನೇ ಬಾ
ಲಕಿ ನಿನಗೆ ತಕ್ಕವಳೊ ಲೋಕದಿ
ಮಕರಕೇತನ ಮರುಳನೆಂದಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನು

೧೦

ಎಂದು ಹಾಸ್ಯವ ಮಾಡಿದವನೊಡ
ನೆಂದನಾ ಬಾಹುಕನು ಪೂರ್ವದೊ
ಳಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬ ನಿಜಸತಿಯಗಲಿಯೆನ್ನೊಡನೆ
ನೊಂದು ನುಡಿದನು ವಿರಹದಲಿಯದ
ನಿಂದು ಕನಸಲಿ ಕಂಡು ಭ್ರಾಂತಿಯೊ
ಳೆಂದಡದು ತಪ್ಪೇನು ಸತಿಸುತರಿಲ್ಲ ತನಗೆಂದ

೧೧

ಅವಳಿಗಾಗಿ ಹಲುಬತೊಡಗಿದನು. ೯. “ಪ್ರಿಯೇ, ನೈದಿಲೆಯಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿಯೇ, ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕರುಣೆದೋರಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿದೆ. ಆ ನಿನ್ನ ನಯವಿನಯವೇನು! ಆ ಪ್ರೇಮವೇನು! ಆದರೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದಾದೆಯಲ್ಲ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಹಂಬಲಿಸಿ ನಾನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಲಿ ಕಂಡಿಕುಂದಿ ಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನ ಗೋಳು ಆ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು” ಎನ್ನುತ್ತ ಬಾಹುಕನಾಗಿದ್ದ ನಳನು ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ಹೆಂಡತಿಗಾಗಿ ಕಾತರಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ನೆನೆಸೆನದು ದುಃಖಿಸಿದನು. ೧೦. ಬಾಹುಕನ ವ್ಯಾಕುಲತೆಯ ಮಾತು ವಾಲಾಖ್ಯನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಅವನು ನಗು ತಡೆಯಲಾರದೆ ‘ಹಹಹಹ’ ಎಂದು ನಗುತ್ತ “ಬಾಹುಕ, ಯಾವ ಸುಂದರಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವೆ? ಯಾವ ಹೆಣ್ಣು ತಾನೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ, ಕರುಣೆದೋರಿದಳು? ನೀನೇನು ಅಂಥ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವ ಸೊಬಗನೇ? ನಿನ್ನಂಥವನಿಗೂ ಹೆಣ್ಣೇ? ಇರಲಿ; ನೀನು ಹಂಬಲಿಸುವ ತರುಣಿ ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯಳೇನು? ಪಾಪ! ಆ ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಹುಚ್ಚು” ಎಂದು ಅಣಕಿಸಿದನು. ೧೧. ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದ ವಾಲಾಖ್ಯನೊಡನೆ ಬಾಹುಕನು “ಹಾಗೇನಿಲ್ಲ ಈ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಆ ವಿರಹದ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡನು. ಅದೇ ಇಂದು ನನಗೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಪಕ್ಕನೆ

ಎನಲು ಮುನಿಪನ ಮಾತಿನಲಿ ಅರ
ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವಿಶಾಲಚಿತ್ತೆಯ
ಮನದಲಿರಲಿನನಿಳಿದನಸ್ವಾಭಿಧಿಗೆ ವಹಿಲದಲಿ
ಜನಪನಾ ರಾತ್ರಿಯಲಿ ನಿಧ್ರಾಂ
ಗನೆಯನುಳಿಯಲು ಪೂವಗೃಹದಿ
ದಿನಪ ತಲೆದೋರಿದನು ಹರಿದುದು ರಜನಿಯಾಕ್ಷಣಕೆ

೧೮

ಅರಸ ಕರೆಸಿದ ವಿಪ್ರರನು ಭೂ
ಸುರರಿಗೆಂದನು ನೀವು ಕರುಣದಿ
ಧರೆಯೊಳಿಲ್ಲಿಹಳೆನ್ನ ಸುತೆ ಧಮಯಂತಿ ನಳನೃಪರ
ಇರವ ಕಾಂಬುದು ಕಂಡು ಕರೆತಂ
ದರಿಗೆ ಕೊಡುವೆನು ಧರೆಯೊಳರ್ಥವ
ನಿರುತವೆಂದುಪಚರಿಸಿ ಕಳುಹಿದ ಭೀಮನೃಪನವರ

೧೯

ಹರಿದರರಪಾಳುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ
ಶರಧಿ ದಕ್ಷಿಣಶರಧಿ ಪೂರ್ವದ
ಶರಧಿಯುತ್ತರ ಕುರುನರೇಂದ್ರರ ಸೀಮೆ ಪರಿಯಂತ
ಪುರಗಳಲಿ ವನವೀದಿಯಲಿ ತ
ದ್ವಿರಿಗಳಲಿ ನಾನಾ ದಿಗಂತದೊ
ಳರಸಿ ಕಾಣದೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದರು ಹಲವು ದಿವಸದಲಿ

೨೦

ಅವರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಬೇಹುಗಾರರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿರಿ." ೧೮. ಮುನಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಭೀಮರಾಜನು ಅರಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆ ಮಾತ್ರ ಗಾಢವಾಗಿ ಬಲಿದಿತ್ತು. ಅರಮನೆ ಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಪಡುಗಡಲಿಗೆ ಇಳಿದನು. ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖದಿಂದಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತೂ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯುತ್ತ ಬಂದು ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಯಿತು. ಕತ್ತಲು ಸರಿದು ಬೆಳಕಾಯಿತು. ೧೯. ಬೆಳಗಾದೊಡನೆ ಭೀಮರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಸಿದನು. ಅವರಿಗೆ "ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆಂದೂ, ಅವಳು ಮತ್ತು ಅವಳ ಪತಿ ನಳರಾಜ ಇಬ್ಬರೂ ಇರವೇನೆಂದೂ ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಕರೆದುತಂದವರಿಗೆ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಡುವೆನು" ಎಂದು ಭರವಸೆಯಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ೨೦. ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಜನರು ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳವರೆಗೂ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕುರುರಾಜರ ರಾಜ್ಯದವರೆಗೂ ನಳದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋದರು. ನಾನಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಾಡು ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಲ್ಲದೆ ದಿಗಂತದವರೆಗೂ ಅರಸುತ್ತ ಅರಸುತ್ತ ಹಲವು ದಿನಗಳೇ ಕಳೆದುವು. ಆದರೂ ಅವರ ಇರವು ಗೊತ್ತಾಗದೆ ತಮ್ಮ

ಬಡವರುದರದೊಳುದಿಸಿ ಸುಖವನು
ಪಡೆಯಲೊಲ್ಲದೆ ಬಂದು ನೀನೀ
ಪೊಡವಿಪತಿಯುದರದಲಿ ಸಂಜನಿಸುವರೆ ಎಲೆ ತಾಯಿ
ಗಿಡಮೆಳಿಗಳಾರಣ್ಯದಲಿ ತನು
ವಿಡಿದು ಸೈರಿಪುದೆಂದು ಮಗಳೇ
ಸುಡು ತನುವನಿದನೆಂದು ಮರುಗಿದಳವಳ ನಿಜಜನನಿ

೧೫

ಸತಿಪತಿಗಳೇಪರಿಯ ಶೋಕೋ
ನ್ನತಿಯ ಸೈರಿಸಲಾರದಾ ಮಾ
ರುತನ ಸಖನೊಳು ಪುಗುವೆವೆಂದರವಣಿಸಿ ನಡತರಲು
ಕ್ಷಿತಿಪ ಕೇಳಂತವರು ಬರುತಿರೆ
ಮತಿಯುತನೆ ಚಿಂತೆಯನು ಬಿಡು ಪತಿ
ವ್ರತೆಗೆ ಹಾನಿಯಿ ಸುಖದೊಳಹಳೆಂದುದು ನಭೋನಿನದ

೧೬

ಎಂದ ವಾಕ್ಯವ ಕೇಳಿ ಭೂಸರ
ವೃಂದದಲಿ ಮುನಿಯೋರ್ವ ನುಡಿದನು
ಸಂದ ಪರಮಾನಂದಚ್ಯೋತಿರ್ಮಯನ ವಾಕ್ಯವಿದು
ಇಂದುಮುಖ ದಮಯಂತಿ ನಳನೃಪ
ರೆಂದಿಗೂ ಸುಕ್ಷೇಮಿಗಳು ನೀ
ಎಂದು ಕಳುಹಿಸಿ ಚರರ ಭೇದಿಸಲೆಂದನಾ ಮುನಿಪ

೧೭

ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಶಿವಶಿವ; ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರೂರ ಮೃಗಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಏನು ಮಾಡಿದುವೋ? ಪತಿಯಾದ ನಳನು ನಿನ್ನನ್ನು ತೊರೆದನೇ? ದವ್ವಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದುವೇ?" ಎಂದು ಭೀಮರಾಜನು ಹಲುಬಿದನು. ೧೫. ದಮಯಂತಿಗೆ ಒದಗಿದ ದುರ್ವಿಧಿಯ ವಿಷಯ ಆಕೆಯ ತಾಯಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವಳು "ಮಗಳೇ, ಬಡವರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಕಷ್ಟಪಡುವುದೇ? ಅರಮನೆಯ ಸಿರಿಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಲಿದು ಬೆಳೆದ ನಿನ್ನ ಮೃದು ಶರೀರ ಗಿಡಪೊದರುಗಳಿರುವ ಕಾಡಿನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಹಿಸಬಲ್ಲುದು? ಈ ದೇಹವನ್ನು ಸುಡು" ಎಂದು ಮರುಗಿದಳು. ೧೬. ಭೀಮರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ಪತ್ನಿ ಇಬ್ಬರೂ ದುಃಖಿಸುತ್ತ ಸಹಿಸಲಾರದೆ, ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಬರತೊಡಗಿದರು. ಆಗ "ವಿವೇಕಿಯಾದವನೇ, ಶೋಕಿಸಬೇಡ. ಪತಿವ್ರತೆಯಾದವಳಿಗೆ ಹಾನಿತಟ್ಟುತ್ತದೆಯೇನು? ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡು, ದಮಯಂತಿ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ" ಎಂದು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ೧೭. ಆಕಾಶವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಮಾತು ಹೊರಬಂತು: "ಇದು ಆನಂದಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾತು. ದಮಯಂತಿ ಮತ್ತು ನಳರಾಜ ಇಬ್ಬರೂ ಸುಖವಾಗಿರುವರು.

ಮುಗಿಲು ಮುಸುಕಿದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬವೋ
ಪಗಲೊಳಿಸೆವ ಸುದೀಪಕಾಂತಿಯೊ
ಹೊಗೆಯೊಳಿಸಗಿದ ಚಿತ್ರಪ್ರತಿಮೆಯೊ ಹೇಳಲೇನವಳ
ಉಗಿದು ಬಿಸುಟ ವಿಭೂಷಣದ ಮೈ
ಲಿಗೆಯ ಸೀರೆಯ ಮಲಿನತನು ಕಳೆ
ತೆಗೆದು ಕೈಗಲ್ಲದಲಿ ನಿಂದಿರೆ ಕಂಡನಾ ಸತಿಯ

೨೪

ಇದು ಪತಿವ್ರತಧರ್ಮವಹುದೀ
ಸುದತಿ ತೊರೆದಿಹಳೆಲ್ಲವನು ನೈಪ
ವಧುವ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಬನೆಂದು ಸುದೇವ ನಡೆತಂದು
ಹದನಿದೇನೌ ತಾಯಿ ನಿಮ್ಮಯ
ವದನಕಮಲವು ಬಾಡಿ ಕುಡುಮಾ
ಸಿದುಡಿಗೆಯಲಿಹುದೇನು ಕಾರಣವೆನುತಲಿಂತೆಂದ

೨೫

ಇಂದುವದನೆ ವಿದರ್ಭಪಟ್ಟಣ
ದಿಂದ ಬಂದನು ತಾನು ಭೂಸುರ
ವಂದ್ಯನೆನ್ನಭಿರಾನ ಕೇಳು ಸುದೇವನೆಂಬುವುದು
ಇಂದು ನಿಮ್ಮನು ನೋಡ ಕಳುಹಿದ
ತಂದೆ ಭೀಮನೃಪಾಲನಾತನ
ನಂದನಗೆ ತಾ ಸಖನು ಚಿತ್ತೈಸೆನ್ನ ಬಿನ್ನಪವ

೨೬

ಮಹಾಸತಿಯಪ್ಪ!" ಎಂದು ಅಚ್ಚರಿಪಟ್ಟನು. ೨೪. ದಮಯಂತಿ ನೋಡುವಾಗ ಮೋಡ ಮುಸುಕಿದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬವೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ, ಹಗಲುಹೊತ್ತು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ದೀಪದ ಪ್ರಭೆಯೋ ಎನ್ನುವಂತೆಯೂ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗೊಂಬೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೀರೆ ಮಾಸಿತ್ತು, ಶರೀರ ಮಲಿನವಾಗಿತ್ತು. ಕಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಾಡಿದವಳಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ೨೫. "ಇದು ನಿಜವಾದ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ. ಈ ಹೆಂಗಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಧರ್ಮ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇವಳು ಎಲ್ಲ ಆಡಂಬರವನ್ನು ತೊರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ರಾಜಪತ್ನಿಯ ಭೇಟಿ ಮಾಡುವೆನು" ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಸುದೇವನು ದಮಯಂತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅವಳೊಡನೆ "ತಾಯಿ, ಇದೇನು ಹೀಗೆ ಇರುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಯೇನು? ನಿಮ್ಮ ಮುಖಕಮಲ ಬಾಡಿಬಿಡಾಗಿದೆ ಈ ಮಲಸವಾದ ಸೀರೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಿರಿ? ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?" ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ೨೬. ಸುದೇವನು ಮುಂದುವರಿದು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. "ಅಮ್ಮಾ, ನಾನು ವಿದರ್ಭನಗರದಿಂದ ಬಂದೆ. ನಾನು ಒಬ್ಬ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮನು. ಆದುದರಿಂದ ಅನ್ಯಥಾ ಭಾವಿಸಬೇಡಿ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಸುದೇವನೆಂದು, ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಭೀಮರಾಜನು

ಪುರನಗರ ಬೀದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಿ
ನೆರೆದ ಸಭೆಯಲಿ ಮಾರ್ಗದಲಿ ಸಂ
ಚರಿಸುವವರನು ಕಂಡು ಕೇಳುತ ಬಂದರಲ್ಲಲಿ
ಇರವ ಕಾಣದೆ ಬಳಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ
ಮರುಗುತವನೀಸುರರು ಭೇದಿಸು
ತಿರಲು ಮೂವರು ಬೇರೆ ಹೊಕ್ಕರು ಚೈದ್ಯನಗರಿಯನು ೨೦

ಅಲ್ಲಿ ವಾರ್ತೆಯ ಕೇಳಿದರು ಬೂ
ವಲ್ಲಭನ ಕೃತುಸಮಯವೆಂದವ
ರೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಲು ಕಂಡು ಮೂವರು ಕೂಡುತವರೊಡನೆ
ನಿಲ್ಲದ್ದಿದರರಮನೆಗೆ ತಮ
ಗಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೆ ತೃಪ್ತಿಭೋಜನ
ವೆಲ್ಲ ಸಿಗಲಹುದೆನುತ ಹೊಕ್ಕರು ಯಜ್ಞಮಂಟಪವ ೨೧

ಜನಪನವನೀಸುರರ ಮಂತ್ರದ
ಲನಿಲಸಖನಾರಾಧಿಸಲು ನೃಪ
ತನುಜೆಯಾದ ಸುನೀತೆಯೊಳು ದಮಯಂತಿ ಭಾವಿಸುತ
ವನಿತೆಯಿರೆ ಕಂಡನು ಸುದೇವನು
ಮನದೊಳನುಮಾನಿಸಿದನೀ ಮಾ
ನಿನಿ ಮಹಾಸತಿಯೆನುತ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡ ಮನದೊಳಗೆ ೨೨

ಹುಡುಕಾಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ೨೦. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪಟ್ಟಣ, ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವರನ್ನು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆದವರನ್ನೂ, ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರನ್ನೂ ಕೇಳಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಳದಮಯಂತಿಯರ ಸುಳುಹು ಸಿಗದೆ ಬಳಲುತ್ತಲೂ, ಕೊರಗುತ್ತಲೂ, ಮರುಗುತ್ತಲೂ ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಂದಿ ಚೈದ್ಯನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ೨೧. ಚೇದಿನಗರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜನು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೂವರೂ ಇತರರೊಡನೆ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲದೆ ತಮಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯೂ, ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಭೋಜನವೂ ಸಿಗಬಹುದೆಂದು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ೨೨. ಯಾಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಂತ್ರ ಘೋಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಂತೆ ರಾಜನು ಯಜ್ಞಪುರುಷನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದೆಡೆ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಸುನೀತೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತ ದಮಯಂತಿ ಇದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಸುದೇವನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಆಕೆ ದಮಯಂತಿಯೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ, “ಈ ಹೆಂಗಸು ಸಾಮಾನ್ಯಳಲ್ಲ ಎಂತಹ

ಕೇಳು ತಾಯಿ ವಿದರ್ಭಪತಿ ಭೂ
ಪಾಲನಾತ್ಮಜೆ ಪತಿಯೊಡನೆ ತ
ನ್ನಾಲಯವನುಳಿದು ವನಕ್ಕೆದಿದಳೆನಲು ನೃಪ ಕೇಳಿ
ತಾಳಲಾರದೆ ನೋಡಿ ಕರೆತರ
ಹೇಳಿ ಕಳುಹಲು ಬಂದೆನಿಲ್ಲಿಗೆ
ಬಾಲೆ ದಮಯಂತಿಯಳ ಕಂಡೆನುತ್ತು ಕೈಮುಗಿದ ೩೦

ಕೇಳಿ ಶಿವಶಿವಯೆನುತ ಶೋಕವ
ತಾಳಿ ತೆಗೆದಪ್ಪಿದಳು ಮಗಳೆ ವಿ
ಟಾಳಿಸಿತೆ ಸಿರಿ ರಾಜ್ಯಸಂಪದವೀ ಮಹಾವೃಥೆಯ
ಭಾಳದಲಿ ವಿಧಿ ಬರೆದನೇ ಜನ
ಪಾಲ ನಳನೃಪನೆತ್ತ ಸರಿದನೊ
ಕಾಲಗತಿಯಂತಾಯಿತೇ ಹಾಯೆನುತ ಮರುಗಿದಳು ೩೧

ಬಾಲೆ ಬಿಡು ಶೋಕವನು ಭೀಮನು
ಪಾಲನರಸಿಗೆ ತಂಗಿ ತಾ ತ
ನ್ನಾಲಯದಿ ಕುಡನೊಂದೆ ಮಗಳೇ ಸಾಕು ನಮ್ಮೊಡನೆ
ಪೇಳದಿಹರೆ ಸುನಂದನೆಗೆ ಸಮ
ಪಾಳಿ ನೀನೆಮಗೆಂದು ತಳ್ಳಿಸಿ
ಪಾಲಿಸಿದಳತಿಕರುಣದಲಿ ದಮಯಂತಿಯನು ಜನನಿ ೩೨

ಬಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ೩೦. “ತಾಯಿ, ವಿದರ್ಭರಾಜನು ಮಗಳಾದ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಪತಿಯೊಡನೆ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖವನ್ನು ತಾಳಲಾರದವನಾದನು. ಅವನು ಮಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತರುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆ” ಎನ್ನುತ್ತ ಸುದೇವನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ೩೧. ಚೈದ್ಯರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಸುದೇವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖದಿಂದ ‘ಶಿವಶಿವಾ’ ಎನ್ನುತ್ತ “ಮಗಳೇ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತು ನಿನಗೆ ಹೇಸಿಗೆಯಾಯಿತೇ? ಅದನ್ನೇಕೆ ತೊರೆದೆ? ಈ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿನ್ನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಬರೆದನೇ? ಮಹಾರಾಜನಾದ ನಳನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನೋ? ಕಾಲಗತಿ ಹೀಗಾಯಿತಲ್ಲ! ಅಕಟಕಟ” ಎಂದು ದುಃಖಿಸಿದಳು. ೩೨. “ಮಗಳೇ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ನಾನು ನಿನಗೆ ಅನ್ಯಳಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯ ತಂಗಿ. ಅಯ್ಯೋ, ನಮ್ಮ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಬಹಳವಾಗಿ ನೆವೆದೆಯಲ್ಲ. ನೀನು ಈ ತನಕ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಸುನಂದನೆಗೆ ಜೋಡಿಯಾದವಳು”

ಕ್ಷಿತಿಪ ಭೀಮನ್ಯಪಾಲನಾತನ
ಸತಿಸುತರು ಬಾಂಧವ ಸಹೋದರ
ರತಿಶಯರು ನಿಮ್ಮಯ ಕುಮಾರರು ಕುಶಲರಂದಿನಲಿ
ಕ್ಷಿತಿಯನಗಲುತ ನಳನ್ನಪತಿ ನಿಜ
ಸತಿಸಹಿತ ವನಕ್ಕೆದಿದುದ ಕೇ
ಳುತಲಿ ನಿಮ್ಮವರೆಲ್ಲ ಶೋಕಾಬ್ಧಿಯಲಿ ಮುಳುಗಿಹರು

೨೭

ಘೋರತರಶೋಕವನು ಸೈರಿಸ
ಲಾರದಾ ಸತಿಪತಿಗಳಿಬ್ಬರು
ಸೋರುತಿಹ ಕಂಬನಿಗಳಲಿ ಕರೆದೆಮ್ಮ ಕಳುಹಿದರು
ಧಾರಿಣಿಯಲರಸುತಲಿ ಬಂದೆವು
ವಾರಿಜಾನನೆ ನಿಮ್ಮ ಕಂಡೆವು
ಸೇರಿತೆಮ್ಮಯ ಪುಣ್ಯವೆಂದು ಸುದೇವ ಕೈಮುಗಿದ

೨೮

ವನಿತ ಕೇಳುತ ಶೋಕಜಲದಲಿ
ನೆನೆದು ಬುಧಕುಲತಿಲಕನನು ಬಾ
ರೆನುತ ಮನ್ನಿಸಿ ತನ್ನವರನಡಿಗಡಿಗೆ ಬೆಸಗೊಳಲು
ವನಿತ ನೋಡಿದಳಾ ಸುದೇವನ
ಜನನಿಗರುಹಲು ಬಂದಳಾ ವಿ
ಪ್ರನನು ನೀವಾರೆನಲು ನುಡಿದನು ಬಂದ ಸಂಗತಿಯ

೨೯

ನನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ನಾನು ಆತನ ಮಗನ ಮಿತ್ರನೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯವನಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಜಾಪನೆಯಿದೆ, ಕೇಳಬೇಕು.” ೨೭. “ಭೀಮನ್ಯಪಾಲರು, ಅವರ ಪತ್ನೀಪುತ್ರರು, ಬಂಧುಸಹೋದರರು ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಎಲ್ಲರೂ ಕುಶಲರು. ಆದರೆ, ಇಂದು ಅವರೆಲ್ಲರು ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ತೊಲಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾರೆ.” ೨೮. “ಅಮ್ಮಾ ನಿಮ್ಮ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆತಾಯಂದಿರು ಸಹಿಸಲಾರದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಕಂಬನಿಮಿಡಿಯುತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದು ಹುಡುಕಾಡಿ ಬರಲು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದು ಹುಡುಕಾಡಿ ಬರಲು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ನಾವು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದೆವು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡಾಯಿತು. ನೀವು ಕಾಣಲು ಸಿಕ್ಕಿದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ಕೈಗೂಡಿದಂತಾಯಿತು” ಎನ್ನುತ್ತ ಸುದೇವನು ವಂದಿಸಿದನು. ೨೯. ಸುದೇವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ದುಃಖ ಉಕ್ಕೇರಿ ಬಂದು ದಮಯಂತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ದುಃಖಜಲ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ಆ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮನನ್ನು ಕರೆದು ಆದರಿಸಿ ತನ್ನ ಬಂಧುಬಾಂಧವರ ಕುರಿತು ಬಹಳಷ್ಟು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು. ಅನಂತರ ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿಗೆ ಸುದೇವನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಲು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಚೇದಿರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಸುದೇವನನ್ನು “ನೀವು ಯಾರು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವನು ತಾನು

ಕಂಡು ಮಾತಾಡಿದನು ಸತಿಯಳ
ಮಂಡೆ ಮಾಸಿದೆ ಮಲಿನ ವಸನದ
ಗಂಡನಗಲಿದ ಚಿಂತೆಯಲಿ ಮುಖ ಬಾಡಿ ದೇಹವನು
ದಂಡಿಸಿದಳನ್ನದಲಿ ಮನ ಮುರಿ
ಗೊಂಡುವಾ ಸತಿಗಿನಿಯನನು ನೆರೆ
ಕಂಡು ಹೇಳುವರಾರೆನುತ ಮರುಗುವಳು ಮನದೊಳಗೆ

೩೬

ಕೇಳುತರಸನ ವದನಕಾಂತಿ ವಿ
ಶಾಲವಾದುದು ಮನದಿ ಹರುಷವ
ತಾಳೆ ಹೊಂಪುಳವೋಗಿ ಭೀಮನೃಪಾಲ ಕರೆಸಿದನು
ಬಾಲೆಯರ ತನ್ನಾಪ್ತಸಚಿವರ
ಮೇಳದಲಿ ನಿಜಸುತೆಯ ಕರೆತರ
ಹೇಳಿ ರತ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನಿತ್ತವರ ಕಳುಹಿದನು

೩೭

ಬಂದರಲ್ಲಿಗೆ ಚಿದ್ರನ್ಯಪತಿಯ
ನಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರವರನು
ಮಂದಿರದ ಸುಕ್ಷೇಮವನು ಕೇಳಿದರೆ ಹೇಳಿದರು
ಇಂದುಮುಖ ದಮಯಂತಿಯನು ಕಳು
ಹೆಂದು ಭೀಮನೃಪಾಲ ಹರುಷಮೊ
ಳಂದು ನಿಮಗುಡುಗೊರೆಗಳನು ಕಳುಹಿದನು ಕೇಳೆಂದು

೩೮

ಸಂತೋಷದಿಂದ ಇರುವುದಾಗಿಯೂ ಅರುಹಿದನು. ೩೬. ಮುಂದುವರಿದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೀಗೆಂದನು: “ಮಹಾರಾಜ, ನಾನು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡುತ್ತೇನೆ. ಪತಿಯ ಆಗಲಿಕೆಯ ದುಃಖದಿಂದ ಅವಳ ತಲೆ ಬಾಚದೆ, ಕೂದಲು ಕೆದರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರ ಮಾಸಿದೆ, ಮೋರೆ ಬಾಡಿದೆ, ಊಟವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡದೆ ಶರೀರವನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಅದು ಬಳಲಿ ಹೋಗಿದೆ, ಮನಸ್ಸು ಮುದುಡಿ ಗೆಲವು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ, ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ನೋಡಿ ತಿಳಿಸುವವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಎನ್ನುತ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.” ೩೭. ಸುದೇವನಿಂದ ಮಗಳ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭೀಮರಾಜನ ಮುಖದ ಕಳೆ ಬಣ್ಣವೇರಿತು. ಮನಸ್ಸು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅವನು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಹಿತ್ಯೆಷಿಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿದನು. ಅವರಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಮಣಿದೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ೩೮. ಭೀಮರಾಜನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಸಚಿವರು ಮೊದಲಾದವರು ಸುಬಾಹುವಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸುಬಾಹು ಭೀಮರಾಜನ ಅರಮನೆ ಯವರೆಲ್ಲರ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಬಂದವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವನೊಡನೆ “ತಾವು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಭೀಮರಾಜರು ವಿನಂತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅಪರು ಬಗೆ ಹೆಚ್ಚಿ ತಮಗೆ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು

ಕಿರಿಯ ತಂದೆ ಸುಬಾಹು ಮರುಗಿದ
ವರಕುವರಿ ದಮಯಂತಿ ನಿನ್ನಯ
ಪುರುಷನಿಲ್ಲದೆ ಚಿಂತೆಯಿಂದಲ್ಲವನು ನೀ ತೊರೆದು
ಕರಗಿ ಕಂದಿದೆ ಮಗಳೆ ತಾನಿಂ
ತರಿದುದಿಲ್ಲಲ ನಿನ್ನ ಪುರುಷನ
ಕರೆಸಿ ಕೊಡುವೆನು ನಾನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ ನೀನೆಂದ

೩೩

ತರಲೆ ಬಾರಂದೆನುತ ಕಣ್ಣಿನೊ
ಳೊರೆವ ಕಂಬನಿಗಳನು ಸೆರಗಿನೊ
ಳೊರಿಸಿ ದಮಯಂತಿಯನು ಮನ್ನಿಸಿ ಬಂದನೋಲಗಕೆ
ಕರೆಸಿದನು ಭೂಸುರ ಸುದೇವನ
ನಿರುತ ಮಣಿಭೂಷಣಗಳಿಂದುಪ
ಚರಿಸಿ ಕಳುಹಲು ಬಂದ ಭೀಮನೃಪಾಲನೋಲಗಕೆ

೩೪

ಅರಸ ಕೇಳು ವಿದರ್ಭಪತಿ ಮನ
ಮರುಗುತಿರಲಾ ಸಮಯದಲಿ ಭೂ
ಸುರ ಸುದೇವನು ಬಂದು ಕೈ ಮುಗಿದೆಂದನೀ ಹದನ
ತರುಣ ದಮಯಂತಿಯನು ಕಂಡನು
ಹರುಷ ಮಿಗಲಾ ಚೈದ್ರಪುರದಲಿ
ವರಜನನಿ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಲ್ಲಿಹಳೆಂದನಾ ವಿಬುಧ

೩೫

ಎನ್ನುತ್ತ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿ ಅತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದಳು. ೩೩. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ಚೇದಿದೊರೆಗೂ ತುಂಬ ಬೇಸರವಾಯಿತು. ಅವನೆಂದನು: “ಮಗಳೇ, ದಮಯಂತಿ, ಪತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ನೀನು ಸರ್ವವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಶರೀರವೇ ಬಳಲಿ ಕರಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನೀನು ಯಾರೆಂದು ನಾನು ಅರಿಯದೆ ಹೋದೆನಲ್ಲ! ಮಗಳೇ, ಎಂತಹ ಪ್ರಮಾದವಾಯಿತು! ಇರಲಿ, ದುಃಖಿಸದಿರು. ನಿನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನಾನು ಹುಡುಕಿಸಿ ಕರೆತರುವೆನು” ೩೪. “ಮಗೂ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ” ಎಂದು ಸುಬಾಹು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಕರೆದು, ಟಪಟಪನೆ ಉದುರುವ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ತನ್ನ ಉತ್ತರೀಯದಿಂದ ಒರಸಿ, ಸಂತಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೇ ಸುದೇವನನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಅವನಿಗೆ ರತ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು. ಸುದೇವನು ತಡಮಾಡದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಭೀಮರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ೩೫. ವಿದರ್ಭಪತಿಯಾದ ಭೀಮನು ಅಳಿಯ ಮಗಳಂದಿರ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಹಾರಯಿಸುತ್ತ ಮರುಕದಿಂದಿರುವಾಗ ಸುದೇವನು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ವಂದಿಸಿ, ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತಾನು ನೋಡಿದುದಾಗಿಯೂ, ಆಕೆ ಚೈದ್ರನಗರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಲ್ಲಿ ಅತಿ

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಾ ಪುರದೊಳು
 ತವವನದನೇನೆಂಬೆನಂದಿನ
 ದಿವಸದೊಳಗರಮನೆಯೊಳಾ ದಮಯಂತಿಯನು ಜನನಿ
 ತವಕದಿಂ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದಳು ಬಾಂ
 ಧವರು ಸಂತೋಷಿಸಿದರನಿಬರು
 ಯುವತಿಯರು ನಿಜತನಯರಾಲಿಂಗಿಸಿದರಂಗನೆಯ

೪೨

ಮಗನ ನೋಡಿದಳಂದ್ರಸೇನನ
 ತೆಗೆದು ತಕ್ಕೈದಳು ಕರೆದಳು
 ಮಗಳ ಚಂದ್ರಾಸ್ಯಳನು ತೊಡೆಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಮಮತೆಯಲಿ
 ಮೊಗವನೀಡಿಸಿ ಮೊಲೆಗಳಲಿ ತೊರೆ
 ದುಗುವ ಹಾಲಿನ ಜನನಿ ಮಿಗೆ ನೀ
 ರೊಗುವ ಕಣ್ಣೀರಿನಲಿ ಸಂತೈಸಿದಳು ನಿಜಸುತರ

೪೩

ಕಂತುಪಿತನೊಲುಮೆಯಲಿ ಧರಣೀ
 ಕಾಂತ ಭೀಮನೃಪಾಲ ಬಾಂಧವ
 ಸಂತತಿಯನಾಧರಿಸಿ ಕಳುಹಿದನವರನುಚಿತದಲಿ
 ಸಂತತವು ನಿಜಪತಿಯನಗಲಿಹ
 ಚಿಂತೆಯಲಿ ಮನಗುಂದಿದಳು ದಮ
 ಯಂತಿ ನೆನೆಯುತ್ತಲಿರ್ದಳಾ ಪರಪುರದ ಚೆನ್ನಿನ

೪೪

ಸುಬಾಹು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಆಶ್ರೀಯತೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದನು. ೪೨. ವಿದರ್ಭನಗರದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಸಂತಸದ ಒಸಗೆಯಾಗಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಂಭ್ರಮವೋ ವಿಜೃಂಭಣೆಯೋ ವರ್ಣನೆಗೆ ನಿಲುಕದ್ದು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿಯ ತಾಯಿ ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿದಳು. ಬಂಧುಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸರಸವನ್ನಾಡಿ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು. ದಮಯಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳು "ಅಮ್ಮ ಬಂದಳೆಂದು" ಓಡಿ ಬಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ೪೩. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಮಗ ಇಂದ್ರಸೇನನನ್ನು ವಾತ್ಸಲ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಳು. ಅವನನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಾಚಿ ತಬ್ಬಿದಳು. ಮಗಳು ಚಂದ್ರಾಸ್ಯಳನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಕರೆದು ಎತ್ತಿ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದಳು. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುದ್ದಾಡಿದಳು. ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಆ ತಾಯಿಯ ಮೊಲೆಯಿಂದ ಹಾಲು ಸೂಸತೊಡಗಿತು, ಕಣ್ಣು ಬಾಷ್ಪಾಂಬುವನ್ನು ಸುರಿಸತೊಡಗಿತು. ಆನಂದದ ಕಂಬನಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವಳು ಮಲ್ಲನೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಂತಯಿಸಿದಳು. ೪೪. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಭೀಮರಾಜನು ಬಂಧುಗಳಾದ ಸುಬಾಹು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಆದರಾತಿಥ್ಯಗಳಿಂದ ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು. ಇತ್ತ ದಮಯಂತಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪತಿಯಿಲ್ಲದೆ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಎದೆಗುಂದಿ ನಿರಾಶಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೂ ಏಡೆಬಿಡದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು."

ಅರಸ ಕೇಳು ಸುಬಾಹು ಭೂಪತಿ
ಕರೆಸಿದನು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಭೀಮನ
ಪುರಕೆ ಪಯಣದ ಮಾಡಿದನು ದಮಯಂತಿಯನು ಕರೆದು
ತರುಣಿ ನೀ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳು
ಹೊರದೆ ದೇಹವ ಕಷ್ಟದಲಿಯೆಂ
ದುರುತರದ ಪ್ರೇಮದಲಿ ಕೊಟ್ಟನು ಸಕಲಭೂಷಣವ

೩೯

ತರಿಸಿದನು ದಂಡಿಗೆಯೊಳಗೆ ಕು
ಳ್ಳಿರಿಸಿ ಸತಿಯರ ಗಡಣದಲಿ ಮಂ
ದಿರವ ಹೊರವಂಟರಸನೇರಿದ ಗಜದ ಕಂಧರವ
ಮೆರೆವ ನಾನಾ ವಾದ್ಯರಭಸದಿ
ಕರಿ ತುರಗ ಕಾಲಾಳ ಸಂದಣಿ
ಯುರವಣಿಸೆ ನಡೆತಂದು ಹೊಕ್ಕ ವಿದರ್ಭಪಟ್ಟಣವ

೪೦

ದೂತರೈದಿದರೊಸಗೆಯಲಿ ಜನ
ಜಾತ ನಲಿಯಲು ಬಂದು ಬೇಗದಿ
ಭೂತಳೇಂದ್ರಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ದಮಯಂತಿ ಬಂದಳೆನೆ
ಮಾತ ಕೇಳಿದನದನು ಬಲಸಂ
ಗಾತಲೈತಂದವರ ಕಂಡತಿ
ಪ್ರೀತಿಯಂ ತಕ್ಕೈಸಿ ಕರೆತಂದನು ನಿಜಾಲಯಕೆ

೪೧

ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಬಾಹುವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ೩೯. ಸುಬಾಹುರಾಜನು ತಕ್ಷಣ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿದನು. ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ “ಮಗಳೇ, ನೀನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳು ದಿನ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹೇಗೋ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದೆ, ಈಗ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿರುವೆ, ಇದೋ, ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ” ಎನ್ನುತ್ತ ಅತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಹಲವಾರು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳೆಸಲು ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ೪೦. ಸುಬಾಹು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ, ಅದರೊಳಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿಸಿದನು. ತಾನು ಆನೆಯ ಕಂಧರವನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತು ವನಿತಾಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ಹಲವು ತೆರನಾದ ವಾದ್ಯಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ಹಾಗೂ ಗಜ ಅಶ್ವ ಪದಾತಿಗಳ ಸಂದಣಿಯೊಡನೆ ಬರಬರುತ್ತ ವಿದರ್ಭನಗರವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ೪೧. ವಿದರ್ಭದ ಜನರಿಗೆ ಸಂತಸವೇ ಸಂತಸ, ಸಡಗರವೇ ಸಡಗರ. ಅವರು ದಮಯಂತಿಯ ಆಗಮನದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ರಾಜದೂತರು ಆ ಶುಭಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದು ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು “ದಮಯಂತಿ ಬಂದಳು” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಭೀಮನು ಒಸಗೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದವನೇ ಚತುರಂಗಬಲ ಸಹಿತ ಇದಿರಿದ್ದು ಬಂದು,

ಮರೆದು ಮಲಗಿದೆ ರಾತ್ರಿಯಲಿ ಎ
ಚ್ಚರಿಸದೇ ನೃಪ ತರಳಿದನು ಕಾ
ತರಿಸಿ ಕಂಬನಿಯೊಳಗೆ ಬಂದನು ಚೈದ್ಯನಗರಿಯಲಿ
ಕರುಣೆ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಲಿ ತಿಂಗಳು
ಹೋರಿದನೀ ದೇಹವನು ಇಲ್ಲಿಗೆ
ಕರೆಸಿದಿರಿ ನೀವೆನುತ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದಳು ತರಳೆ

೩.

ಏನನೆಂಬೆನು ತನ್ನ ಪುಣ್ಯದ
ಹಾನಿಯನು ಎಲೆ ತಾಯಿ ಲೋಕದ
ಮಾನಿನಿಯೊಳಾರುಂಟು ಎನ್ನವೊಲ್ ತೊಳಲಿ ಬಳಲಿದರು
ದಾನವಾಮರರೊಳಗೆ ಕಾಣೆ ಸ
ಮಾನರನು ನಳನೃಪಗೆಯ್ದಿದ
ಕೇನ ಮಾಡುವೆನುತ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದಳು ತರುಣಿ

೪

ಆರಿಗೆರಡೆಸಿದನೊ ಹಿರಿಯರ
ಗಾರುಗೆಡಿಸಿದನೋ ವೃಥಾ ಮು
ನ್ನಾರ ನೋಂಪಿಗಪಾರವಿಘ್ನವ ಮಾಡಿ ಕೆಡಿಸಿದನೊ
ಆರನಳಲಿಸಿದನೊ ತಪೋವ್ರತ
ನಾರ ಜರೆದನೊ ತನ್ನ ನಿಜಸಂ
ಸಾರವೀ ತೆರನಾಯ್ತು ಶಿವಶಿವಯೆನುತ ಮರುಗಿದಳು

೫

ಅದರಿಂದಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಜಿಪುಣತನ ತೋರಬೇಕಾಯಿತು. ನನ್ನ ಸೀರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಧವನ್ನು ಹರಿದು ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು." ೩. "ಅನಂತರ ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಮಲಗಿದ ನನಗೆ ಗಾಢವಾದ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತು. ಆಗ ನನ್ನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸದೆ, ನನ್ನ ಪತಿ ತೊರೆದುಹೋದನು. ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ನಾನು ಗಾಬರಿಪಟ್ಟು ದುಃಖಿಸುತ್ತ ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಯುತ್ತ ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಚೈದ್ಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿದ್ದಯಾಮಯಳಾದ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನು ಇದ್ದಾಳಷ್ಟೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಸಾಕಿದೆ. ಈಗ ನೀವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಿ" ಎನ್ನುತ್ತಿರುವಾಗ ದಮಯಂತಿಯ ದುಃಖ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹನಿಯತೊಡಗಿತು. ೪. ದಮಯಂತಿ ಕಂಬನಿ ಸುರಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಗೋಳಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಳು. "ಅಮ್ಮಾ, ಏನು ಹೇಳಲಿ! ನಾನು ಭಾಗ್ಯಹೀನ. ನನಗೆ ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಸಾಧ್ವಿಯರು ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹಾಗೆ ಈಪಾಟಿ ತೊಳಲಿ, ಬಳಲಿ, ನವೆದವರು ಬೇರೆ ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ರಕ್ತಸರಲ್ಲಾಗಲಿ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಈ ನನ್ನ ಪತಿಯಾದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಸರಿದೂರೆಯಾದವರೇ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಅವನನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಲಿ? ನನಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ" ೫. "ನಾನು ಹಿಂದೆ ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ ಕೇಡನ್ನು ಬಗೆದನೋ? ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಏನು ತೊಂದರೆ ಮಾಡಿದನೋ? ವೈರ್ಥವಾಗಿ ಯಾರ

ಎಂಟನೆಯ ಸಂಧಿ

ಸುರರ ದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗೆ ಧರಣೀ
ಸುರರುಲಿಯೆ ಮುರಹರನ ಕರುಣದಿ
ತರುಣ ದಮಯಂತಿಯಳನೊಡಗೂಡಿದನು ನಳನೃಪತಿ

ಕೇಳಿದ್ದೆ ರಾಜೇಂದ್ರ ಧರ್ಮನೃ
ಪಾಲ ತೊರೆದಳು ಸಕಲ ವಿಭವವ
ಧೂಳಿ ಮುಸುಕಿದ ಮುಡಿಯ ಮಾಸಿದ ವಸನಗಳ ನೋಡಿ
ಕೇಳಿದಳು ಪೂರ್ವೋತ್ತರವ ಭೂ
ಪಾಲನವನಿಯನುಳಿದು ನಿನ್ನ ವ
ನಾಲಯದೊಳಂತಗಲಿದನು ಹೇಳಿಂದಳಾ ಜನನಿ

೧

ಕಪಟದಲಿ ಪುಷ್ಕರನು ರಾಜ್ಯವ
ನಪಹರಿಸಿದನು ಜೂಜನಲಿ ನಳ
ನೃಪತಿ ಸೋತಾರಣ್ಯಕ್ಕಿದಿದನೊಂದು ವಸ್ತ್ರದಲಿ
ಗುಪಿತದಿಂ ಬರೆ ಮುಂದೆ ಪಕ್ಷಿಗ
ಳುಪಮೆಯಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯೆ ವಸನವ
ಕೃಪಣತನದಲಿ ತನ್ನ ಸೀರೆಯೊಳೊಯ್ದನರ್ಥವನು

೨

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಯೆಯಿಂದ ನಳ ಮತ್ತು ದಮಯಂತಿಯರ ಸಮಾಗಮವಾಯಿತು. ಆಗ ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗಿದುವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಂತಸದ ದ್ವನಿಗೈದರು. ೧. ರೋಮಶಮುನಿ ಧರ್ಮರಾಜನೊಡನೆ ಹೀಗೆಂದನು: “ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ, ದಮಯಂತಿ ಮುಂದೆ ತಂದೆಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದಳೆಂದು ಬಲ್ಲೆಯಾ? ಅವಳು ಸರ್ವಸುಖ ವೈಭವವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿದಳು. ತಲೆಯನ್ನು ಬಾಚಿ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕೂದಲು ಧೂಳು ಹಿಡಿಯಿತು. ಉಟ್ಟ ಉಡುಗೆಯೆಲ್ಲ ಮಾಸಿ ಮಲಿನವಾಯಿತು. ಮಗಳ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಅವಳ ತಾಯಿ, ನಳನು ಅವಳನ್ನು ಅಗಲಿದ ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ “ನಳನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ತೊಲಗಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಹೇಳು” ಎಂದಳು. ೨. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. “ಅಮ್ಮಾ, ಪುಷ್ಕರನು ವಂಚಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ಪತಿಯಾದ ನಳನು ಆ ಕಪಟದ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಅಪಜಯಹೊಂದಿ, ಉಟ್ಟ ಒಂದೇ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಮುಂದೆ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಫಕ್ಕನೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಹಾರಿಬಂದು ಆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಾರಿಹೋದುವು.

ಅರಸ ಕೇಳು ವಿದರ್ಭಭೂಪತಿ
ಕರೆಸಿದನು ಭೂಸುರರನವರಿಗೆ
ಪರಮವಸ್ತುವನಿತ್ತು ಕಳುಹಿದ ನಿಷಧಪತಿಯಿರವ
ತರಧಿಮೇರೆಯೊಳ್ಳೆಲ್ಲ ಭೇದಿಸಿ
ಕರೆದು ತಾರೆನಲವರು ಬರುತ್ತಿರೆ
ಕರೆಸಿದಳು ದಮಯಂತಿಯವರೊಡನೆಂದಳೇ ಮಾತ

೯

ನಳನೃಪತಿ ನಿಜರಾಜತೇಜವ
ನುಳಿದು ತಾ ಪ್ರತಿರೂಪದಾಳಿಹ
ನಿಳೆಯೊಳಗದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ನೀವೆಂಬುದೀ ನುಡಿಯು
ಹಳುವದಲಿ ಸತಿಯುಟ್ಟ ಸೀರೆಯ
ಸೆಳೆಯುತರ್ಥವ ಕೊಂಡು ನಾರಿಯ
ಕಲೆದು ಹೋದವರುಂಟೆಯೆನಲುತ್ತರವ ಪೇಳುವನು

೧೦

ಆ ನುಡಿಯ ತಂದೆನಗೆ ನೀವನು
ಮಾನವಿಲ್ಲದೆ ಪೇಳೆನುತ ಸ
ನ್ಮಾನದಿಂ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟಳಂಗೆನೆ ತೆರಳಿದರು ಬಳಕ
ಮಾನವೇಂದ್ರರ ಸಭೆಯ ನೋಡಿ ನಿ
ಧಾನಿಸುತ ನಾನಾ ದಿಗಂತ
ಸ್ಥಾನದಲಿ ನಗರಿಗಳ ಭೇದಿಸುತ್ತದಿದರು ಪಥವ

೧೧

ಹಿಂಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅವಳೂ ಮರುಗಿದಳು. ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಸಿದಳು. ತನ್ನ ಪತಿ
ಭೀಮರಾಜನೊಡನೆ ಮಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಳು. ರಾಜನೂ ತನ್ನ
ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು, ಮುಂದಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ೯. ವಿದರ್ಭರಾಜನಾದ
ಭೀಮನು ಕೂಡಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಸಿದನು. ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ವಸ್ತು
ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು “ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಹುಡುಕಾಡಿ ನಿಷಧರಾಜನನ್ನು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ
ಕರೆದು ತರಬೇಕು” ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ
ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಅವರನ್ನು ದಮಯಂತಿ ಕರೆದು ಹೀಗೆಂದಳು.
೧೦. “ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ, ನಳರಾಜನು ಈಗ ತನ್ನ ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಸಾಮಾನ್ಯರಂತೆ ಇರುವನು. ನಿಮಗೆ ಅವನ ಗುರುತು ಸಿಗಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ನೀವು
ಹೋದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಜನರು ನೆರೆದಿರುವ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಗುರುತು
ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ನಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಆಡಬೇಕು. “ಉಡಲು ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದೆ,
ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಧರಿಸಿದ ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಹರಿದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅವಳನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ
ಬಿಟ್ಟು ಹೋದವರು ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದಾರೆಯೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಆಗ ಅವನೇ
ನಿಮಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವನು. ೧೧. “ನೀವು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದವನನ್ನು
ಗುರುತಿಸಿ, ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಯಾವುದೂ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು”

ಕ್ಷತಿಯೊಳಿಲ್ಲಹನೋ ಪರಸ್ವಿ
ರತಿಗೆ ಮನಮೋತನೋ ತಪಸಿನ
ವ್ರತವ ಕೈಕೊಂಡನೋ ದನುಜರ ಬಲೆಗೆ ಸಿಲುಕಿದನೋ
ವಿತಳಕಿಳಿದನೋ ಚೆಲುವಿನಮರಾ
ಪತಿಗೆ ನಡೆದನೋ ತೊರೆದು ನಳಭೂ
ಪತಿಯ ಕಾಣೆನು ತನಗೆ ಗತಿಯೇನೆಂದಳೆಂದುಮುಖ

೬

ಪತಿವಿಹೀನಗೆ ಸಲುವುದೇ ಸು
ವ್ರತ ಸುಭೋಜನ ಸೌಖ್ಯ ಸುಖಸಂ
ಗತಿಗಳುಂಟೇ ತಾಯಿ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡು ಚಿತ್ತದಲಿ
ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿದೈವವೆಂದಾ
ಶ್ರುತಿವಚನವಾಡುವುದು ತನಗಾ
ಪತಿಯನಗಲಿದ ಬಳಿಕ ಗತಿಯಿಲ್ಲೆಂದಳೆಂದುಮುಖ

೭

ದರೆಯೊಳಿಲ್ಲಹನೋ ವಿಚಾರಿಸಿ
ಕರೆಸಿಕೊಡು ಎಲೆ ತಾಯಿ ಎನ್ನಯ
ಪುರುಷನಿಲ್ಲದ ಬಳಿಕ ಬಿಡುವೆನು ತನುವನೆಂದೆನಲು
ಮರುಗಿದಳು ಮಗಳಿಂದ ಮಾತಿಗೆ
ಕರಗಿ ಕಂಬನಿದೊಡೆದು ತನ್ನಯ
ಪುರುಷನೊಡನಿತನಲು ಭೀಮನೃಪಾಲ ಚಿಂತಿಸಿದ

೮

ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಹಾಳುಗೆಡಹಿದನೋ? ಯಾರನ್ನು ಬೇಸರಿಸಿ ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೋ? ಯಾವ ತಪೋನಿಷ್ಠನನ್ನು ಭೈದು ಭಂಗಿಸಿದನೋ? ಅಯ್ಯೋ, ಈ ನನ್ನ ಸಂಸಾರ ಈ ರೀತಿ ಒಡೆದು ಹೋಯಿತಲ್ಲ!” ೬. “ನನ್ನ ಪತಿ ನಳರಾಜನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿರುವನೋ ಏನೋ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಪರಸ್ವಿಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿರಬಹುದೇ? ಸನ್ಯಾಸದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದುಷ್ಟರಾಕ್ಷಸರ ಮಾಯೆಗೆ ಸಿಲುಕಿರಬಹುದೇ? ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರಬಹುದೇ? ಅಥವಾ ಇಹವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಿ ಪರಲೋಕವಾಸಿಯಾಗಿರಬಹುದೇ? ಅವನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು? ಅಕಟ! ಗಂಡನಿಲ್ಲದ ನನ್ನ ಗತಿ ಏನು?” ೭. “ಅಮ್ಮಾ, ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವಳು ವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯಳಾಗುವಳೆ? ಅವಳು ಸವಿಯಾದ ಉಟ, ಸೌಖ್ಯ, ಕ್ಷೇಮವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹಳೇ? ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅವಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೇ? ನೀನೇ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡು. ಸತಿಗೆ ಪತಿಯೇ ದೇವರೆಂದು ವೇದಗಳೇ ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಪತಿಹೀನೆಯಾದ ನನಗೆ ಸದ್ಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯೇ?” ೮. “ಅಮ್ಮಾ, ನೀನಾದರೂ ನನ್ನ ಪತಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹುಡುಕಿಸಿ ಕರೆಸಿಕೊಡಲಾರೆಯಾ? ಪತಿಯಿಲ್ಲದ ನಾನು ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಖಂಡಿತ” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ಅಳುತ್ತನುಡಿದಾಗ ಮಗಳ ಮಾತಿಗೆ ತಾಯಿಯ ಕರುಳು

ಹಳುವದಲಿ ಬಂದಲಸಿ ಮಲಗಿದ
 ಕುಲಸತಿಯ ವಸನಗೊಳಗಧವ
 ಕಳೆದುಕೊಂಡೊಯ್ದಗಲಿ ಪೋದವರುಂಟಿ ರಾತ್ರಿಯಲಿ
 ಇಳೆಯನಾಳುವ ನೃಪರ ಸತ್ಯದ
 ಬಳಕೆಗಿದು ಲೇಸಲ್ಲವೆನೆ ಮನ
 ವಳುಕಿ ನಸುನಗೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು ಒಲಿದು ಬಾಹುಕನು ೧೫

ಕ್ಷಿತಿಯಮರರೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ
 ಸತಿಯನಗಲಿದ ಬಾಹಿರನು ಅವ
 ಪತಿಯ ಸಾಕಂತಿರಲಿ ಬಿಡು ಋತುಪರ್ಣನೋಲಗದಿ
 ಅತಿಶಯದ ನುಡಿಗೇಳೆವಕಟಾ
 ಸತಿಗೆ ವಂಚನೆಯಲ್ಲವದು ನಿಜ
 ಪತಿಗೆ ಕೊರತೆಯದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ ನುಡಿದ ವಿಪ್ರರಿಗೆ ೧೬

ಈತನಾರು ಕುರೂಪಿ ನೈಷಧ
 ನೀತನೋ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ತಾನೀ
 ಮಾತನಾಡಲದೇಕೆ ಸಂಶಯವೆನುತ ಮನದೊಳಗೆ
 ದೂತರಾಲೋಚಿಸುತ ಬಂದರು
 ಭೂತಳಾದಿಪ ಭೀಮನೃಪ ಸಂ
 ಜಾತೆಯನು ಕಂಡೆರಗಿ ಕೈಮುಗಿದೆಂದರೀ ಹದನ ೧೭

೧೫. “ಅಡವಿಗೆ ಬಂದು ಅಲೆದಾಡಿ ಆಯಾಸಪಟ್ಟು ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋದ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಸೀರೆಯ ಅರ್ಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅವಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದವರು ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ರಾಜರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇದು ಒಪ್ಪುವ ಕೆಲಸವಲ್ಲ” ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಜಿಕೆಯಾದಂತಾಗಿ ಮುಗುಳುನಗುತ್ತ ಬಾಹುಕನು ಉತ್ತರವನ್ನು ಇತ್ತನು ೧೬. ಬಾಹುಕನು ವಿಪ್ರರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ವಿಪ್ರೋತ್ತಮರೇ? ತಾವು ಎಲ್ಲಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದಿರಿ? ತಮ್ಮ ಊರು ಯಾವುದು? ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋದವನು ಬಹಿಷ್ಕೃತನು. ಅವನು ಪತಿಯಾಗಲು ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ ಇರಲಿ, ಋತುಪರ್ಣರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಮ್ಮ ಅತಿಶಯದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ಕೃತ್ಯ ತನ್ನ ಸತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದ ಮೋಸವಲ್ಲ ಗಂಡನಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಗಂಡನಿಗೇ ಇದು ಅಪಮಾನಕರವಾದುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ೧೭. ಬಾಹುಕನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ “ಈ ಸ್ವರೂಪಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾರು? ಇವನೇ ನಿಷಧರಾಜನಾದ ನಳನೋ? ಒಂದುವೇಳೆ ನಳನು ಅಲ್ಲವಾದರೆ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೇಕೆ ಮಾತನಾಡಿದನು? ಅಂತೂ ಈತನ ಬಗೆಗೆ ಏನು ಹೇಳಲೂ ತೋಚದೆ ಸಂಶಯವು

ಇಳೆಯಮರರಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಿರಿವನ
ಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳ
ನಿಳಯಗಳ ನೋಡುತ್ತ ಕಾನನಗಳೆದು ಬೇಗದಲಿ
ಜಲದಿ ಮೇರೆಯ ಮಧ್ಯದಲಿ ಭೂ
ವಳಯವೆಲ್ಲವ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ತನು
ಬಳಲಿಕೆಯ ಭಾವಿಸದೆ ನಡೆದರು ಮುಂದೆ ಪಥವಿಡಿದು

೧೨

ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರೆ ಕಂಡರೊಬ್ಬನ
ಸಂದ ಯಾಚಕ ಭೂಸುರನನೆ
ಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿಯೆನಲಯೋಧ್ಯಾನಗರದಿಂದೆನಲು
ಕುಂದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನುಂ
ಟಿಂದೆನಲು ಪೇಳಿದನು ಮಖವಹು
ದೆಂದ ವಿಪ್ರನ ಮಾತಿನಿದೈದಿದರಯೋಧ್ಯೆಯನು

೧೩

ಮರುದಿವಸ ಋತುಪರ್ಣ ಮುನಿಮು
ಖ್ಯರು ಸಹಿತಲೋಲಗದೊಳಿರೆ ಕಂ
ಡರು ಮಹಾಸಭೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕರು ನಿಂದು ಕೈನೆಗಹಿ
ಹಿರಿಯರಿದೆ ಸಾಮಾಜಿಕರು ಸ
ಚ್ಚರಿತರಿದೆಲಾ ಕೇಳಿ ನೀವೆಂ
ದುರುತರವ ಗಂಭೀರವಾಕ್ಯದೊಳಿಂದನಾ ವಿಪ್ರ

೧೪

ಎಂದು ಹೇಳಿ ದಮಯಂತಿ ಅವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ನಳನ ಇರವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ರಾಜರ ಒಲಗ ಸಾಲೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳವರೆಗೆ ಇದ್ದ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಹಾದು ಹೋದರು. ೧೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಸುತ್ತಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಕಾಡುಗಳನ್ನೂ ಹತ್ತಿ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರು. ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಹೀಗೆ ಸಮುದ್ರವರೆಗೂ ಹುಡುಕಾಡುತ್ತಾ ದೇಹಾಯಾಸವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ೧೩. ಮುಂದೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಸಿಕ್ಕಿದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅವನು ಈ ಮಾತಿಗೆ “ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. ಪುನಃ ಇವರು ಅಲ್ಲೇನು ವಿಶೇಷ?” ಎಂದುದಕ್ಕೆ “ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾಗ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ” ಎಂಬ ಮಾರ್ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ನೆಟ್ಟನೆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ೧೪. ಮರುದಿನ ಋತುಪರ್ಣನು ಪ್ರಧಾನಋಷಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೈಯೆತ್ತಿ “ಹಿರಿಯರೇ, ಸಾಮಾಜಿಕರೇ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯುಳ್ಳವರೇ ನೀವು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

ಪತಿಯ ತಪ್ಪೇಸುವ ಸತಿ ಪತಿ
 ವ್ರತೆಯಿ ಧರಣಿಯ ಪಾಲಿಸುವ ಜನ
 ಪತಿಯ ನಿಂದಿಸುವಾತ ಸೇವಕನೇ ನಿಧಾನಿಸಲು
 ಪಿತನ ವಾಕ್ಯವನತಿಗಳಿವವನು
 ಸುತನೆ ಗುರುವಿನ ಮಾತನೇಸದ
 ಪತಿತ ಪಾತಕಿ ಶಿಷ್ಯನೇ ತಾನೆಂದ ಬಾಹುಕನು

೨೧

ಎನಲು ತಲೆದೂಗಿದಳು ಈ ಮಾ
 ತಿನಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದಿಹುದೆಂ
 ದನುತ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದಳು ದಮಯಂತಿ ಮನದೊಳಗೆ
 ಇನಿಯನಹುದಾತನ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ
 ನೆನೆಯಬೇಕೆಂದನುವನೆಂದಾ
 ವನಿತ ತಂದೆಯನುಜ್ಞೆಯಲಿ ಕರೆದಳು ಸುದೇವನನು

೨೨

ಇಳೆಯಮರ ಬಾರೆಂದು ವಿವರವ
 ತಿಳುಹಿ ಪಯಣವ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಲು
 ಹೊಳಲ ಹೊರವಂಟನು ಸುದೇವನು ಹಲವು ಯೋಜನವ
 ಕಳೆದು ಬರುತಿರೆ ಮುಂದೆ ಕಂಡನು
 ಲಲಿತರತ್ನಪ್ರಭೆಯ ಗೋಪುರ
 ಹೊಳೆವಯೋಧ್ಯಾಪುರವನೀಕ್ಷಿಸಿ ಹೊಕ್ಕನವನಂದು

೨೩

ಮೂಲವಾಗಿದೆ." ೨೧. "ನೀವೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಪತಿಯು ಮಾಡುವ ತಪ್ಪನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ಸತಿ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗುವಳೇ? ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ರಾಜನನ್ನು ದೂಷಿಸುವವನು ಸೇವಕನೆನಿಸುವನೇ? ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳವವನು ಮಗನಾಗುವನೇ? ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದ ಗುರುವಿನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳದ ಹೀನ ಮನುಷ್ಯನು ಶಿಷ್ಯನೆನಿಸುವನೇ? ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ" ಎಂದು ಬಾಹುಕನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ೨೨. ವಿಪ್ರನ ಮಾತನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ದಮಯಂತಿ ತಲೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದಳು. ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಯತೊಡಗಿದಳು. "ಅವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಪತಿ. ಆತನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ತಂದೆಯೊಡನೆ ಹೇಳಿ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಸುದೇವನನ್ನು ಪುನಃ ಕರೆಸಿದಳು. ೨೩. ದಮಯಂತಿ ಸುದೇವನನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಕರೆದು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅವನೂ ದಮಯಂತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ವಿದರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಟು, ಹಲವು ಗಾವುದಗಳಷ್ಟು ದೂರ ನಡೆದು ಬಂದನು. ಬರಬರುತ್ತ ಮನೋಹರ ವಾದ ರತ್ನದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬೀರುವ ಗೋಪುರಗಳಿಗಿಂತ ಶೋಭಿಸುವ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವನ್ನು

ದೇವಿಯರು ಚಿತ್ತೈಸುವುದು ಭುವ
ನಾವಳಿಗಳೆಲ್ಲವನು ನೋಡಿದು
ನಾವು ಮುಂದೈತರಲು ಕಂಡವಯೋಧ್ಯನಗರಿಯನು
ಭೂವರನ ಋತುಪರ್ಣರಾಯನ
ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕುರೂಪಿಯೋರ್ವನು
ಜೀವಸಖಿನಾತಂಗೆ ಬಾಹುಕನೆಂಬ ನಾಮದಲಿ

೧೮

ತುರಗನಿಕರದ ಪಿಕ್ಷೆಯಲಿ ಮಂ
ದಿರದ ಬಾಣಸಿತನದ ಕೆಲಸದಿ
ನೆರೆ ನಿಪುಣನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿಹ ನೃಪನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ
ಪರುತವಿಸಿ ನೀವೆಂದ ಮಾತನು
ವರಸಭಾಮಧ್ಯದಲಿ ನುಡಿಯು
ಲೈರದೆ ತಾನೀ ಮಾತನೆಂದನು ನಗುತ ಬಾಹುಕನು

೧೯

ಸತಿಗೆ ವಂಚನೆಗೈದ ಪತಿ ತಾ
ಮತಿವಿಕಳನಂತಿರಲಿ ಭೂಸುರ
ಪತಿಯ ಕೇಳಾ ಸತಿಗೆ ಭಂಗವೆ ಪತಿಗೆ ಕೊರತೆ ಕಣಾ
ಪತಿವ್ರತವನಾಚರಿಸುವಳು ನಿಜ
ಪತಿಯ ಗುಣದೋಷಗಳನೆಣಿಪಳೆ
ಗತಿಗೆ ಕಾರಣ ಸತ್ಯವೇ ತನಗೊಂದನವ ನಗುತ

೨೦

ಮುಕ್ಕುಳಿಸುತ್ತಿದೆ” ಯೆಂದು ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಭೀಮರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಮರಳಿದರು. ಬಂದವರೇ, ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ೧೮. “ಅಮ್ಮಾ, ತಾವು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಆಲಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಇಡೀ ಲೋಕವನ್ನೇ ಸುತ್ತಿ ತಿರುಗಾಡಿ ನೋಡಿದೆವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಳರಾಜನ ಸುಳಿವು ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದೆವು. ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜನಾದ ಋತುಪರ್ಣನಲ್ಲಿ ಅವನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ ಒಬ್ಬ ಕುರೂಪಿ ಇದ್ದನು. ಅವನು ರಾಜನ ಪ್ರಾಣಸಖನು. ಅವನ ಹೆಸರು ಬಾಹುಕನೆಂದು” ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನುಡಿದರು. ೧೯. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮುಂದುವರಿದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: “ಆ ಬಾಹುಕನು ಅಶ್ವಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಅರಮನೆಯ ಅಡಿಗೆಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ನಿಪುಣನೆಂದು ಋತುಪರ್ಣನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನೀವು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿದೆವು. ಆಗ ಬಾಹುಕನು ಮುಗುಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು.” ೨೦. “ವಿಪ್ರರೇ, ಸತಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ ಪತಿ ಮತಿಗೆಟ್ಟವನೇ ಸರಿ. ಹೋಗಲಿ, ಅದರಿಂದ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಏನೂ ತೊಂದರೆ ಯಿಲ್ಲ. ಕೊರತೆ ಗಂಡನಿಗೆ. ಪತಿವ್ರತಾರ್ಥಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಹೆಂಗಸು ಗಂಡನ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸತ್ಯಧರ್ಮವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ

ಶಯನದಲಿ ಮಲಗಿದ ಸತಿಯನಡ
ವಿಯಲಿ ನಳನೃಪನಗಲಿ ಹೋದನು
ನಯವಿಹೀನಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದರಾ ಸ್ವಯಂವರವ
ಪಯಣ ನಿಮಗುಂಟೇಗಳೆನೆ ನೃಪ
ಬಯಸಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೋಹದಲಿ ವಾ
ಜಿಯ ವರೂಢಕೆ ಹೂಡಬೇಳಿದ ಕರೆಸಿ ಬಾಹುಕನ

೨೭

ಹೈಹಸಾದವನುತ್ಪ ವಂದಿಸಿ
ಬಾಹುಕನು ಮಂದಿರಕೆ ಬಂದು ವಿ
ವಾಹವುಂಟೇ ಮರಳಿ ದಮಯಂತಿಗೆ ಜಗನ್ನಾಥ
ಈ ಹದನವಾರಿಂದಲಾದುದೋ
ದ್ರೋಹಿಯಾ ದಮಯಂತಿಯಿದು ಸಂ
ದೇಹವಾಗಿದೆ ಎನುತ ಚಿಂತಿಸಿ ಬಂದನರಮನೆಗೆ

೨೮

ಲಾಯದೊಳಗುತ್ತಮದ ತೇಜಯ
ನಾಯ್ಕ ಹೂಡಿದ ರಥಕೆ ಸೇರಿಸಿ
ವಾಯುವೇಗದ ತೇರ ನಿಲಿಸಿದ ತಂದು ನೃಪನೆಡೆಗೆ
ರಾಯನೇರಲು ಕರಿ ತುರಗ ರಥ
ಪಾಯದಳ ಸಂದಣಿಸಿದುದು ನೆಲ
ಬಾಯ ಬಿಡೆ ಹೊರವಂಟ ನೃಪ ಘನವಾದ್ಯರಭಸದಲಿ

೨೯

ಬಲ್ಲ” ೨೭. “ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಪತಿಯಾದ ನಳನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿದನು. ದಮಯಂತಿಯೂ ಪುನಃ ವಿವಾಹವಾಗಲು ಬಯಸಿದಳು. ನೀತಿಗಟ್ಟು ಪುನರ್ವಿವಾಹವಾಗುವ ಅವಳಿಗಾಗಿ ಅವಳ ತಂದೆ ಸ್ವಯಂವರ ವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಮಹಾರಾಜ, ನೀವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕು” ಎಂದು ಸುದೇವನು ಹೇಳಿದಾಗ ಋತುಪರ್ಣರಾಜನಿಗೂ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ಬಾಹುಕನನ್ನು ಕರೆಸಿ, ರಥಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ೨೮. ಬಾಹುಕನು ‘ಅಪ್ಪಣೆ’ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ರಾಜನಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಓಲಗಶಾಲೆಯಿಂದ ಅರಮನೆಗೆ ಮರಳಿದನು. ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿಯ ಮರುಮದುವೆಯ ಕುರಿತು ಯೋಚನೆಯ ಅಲೆಗಳು ಎಳತೊಡಗಿದವು. “ದಮಯಂತಿ ಪುನಃ ಮದುವೆ ಯಾಗುವಾವಳೇ? ಶಿವಶಿವಾ! ಇದನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಯಾರು ಬೋಧಿಸಿದರೋ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ನಿಜವಾದರೆ ಅವಳು ದ್ರೋಹಿಯೇ ಸರಿ. ಇಲ್ಲ, ಅವಳು ಅಂತಹವಳಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವಳ ಸ್ವಯಂವರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿದೆ” ಎನ್ನುತ್ತ ಅರಮನೆಗೆ ನಡೆದನು. ೨೯. ಬಾಹುಕನು ಲಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತಂದು ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದನು. ಗಾಳಿಯ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ಹರಿಯಬಲ್ಲ ಆ ತೇರನ್ನು ಋತುಪರ್ಣನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ತಂದೊಡನೆ

ಇಟ್ಟ ಫಣೆಯೊಳಗೆಸೆವ ಮಟ್ಟಿಯ
ತೊಟ್ಟ ಹೊಸ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ
ಕಟ್ಟಿಯಿರುಕಿದ ಕಕ್ಷಪಾಳದ ಬೆರಳ ಜಪಸರದ
ಉಟ್ಟ ಧೋತ್ರದ ಬಳಲುಗಚ್ಚಿಯ
ಸ್ವಗಚ್ಚಿರೂಪಿನಲಿ ಪರ
ಮೇಷ್ಠಿಯಂದದಿ ಬಂದನಾ ಋತುಪರ್ಣನೋಲಗಕೆ

೨೪

ಆರು ನೀವೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ
ದೂರದೇಶದ ಹಿರಿಯರಿಳೆಯೊಳು
ಕಾರಣವದೇನಿರುವುದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೆನಲು
ಭೂರಮಣ ಕೇಳವನಿಯಲಿ ಸಂ
ಚಾರಿಸುತ ಬಂದೆವು ವಿದರ್ಭಕೆ
ಭೂರಿನ್ಯಪರೈ ತರುತಲಿದೆ ಚತುರಂಗಬಲಸಹಿತ

೨೫

ದೇಶದೇಶದ ಯಾಚಕರು ಧರ
ಣೇಶರುನ್ನತ ತುರಗ ಗಜ ರಥ
ಭೂಸುರರು ಮಂತ್ರಿಗಳು ದೈವಜ್ಞರು ಸುಗಾಯಕರು
ಭಾಸುರದ ತೇಜದಲಿ ಜನ ಸಂ
ತೋಷದಲಿ ನಡೆತರುತಲಿದೆ ಪರ
ವಾಸುದೇವನೆ ಬಲ್ಲ ದಮಯಂತಿಯ ಸ್ವಯಂವರವ

೨೬

ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ೨೪. ಸುದೇವನು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಪಿಚಂದನದ ನಾಮವನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಹೊಸ ಜನಿವಾರವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಕಂಕುಳ ಚೀಲವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅಮುಕಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ಜಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೈ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ದೋತ್ರವನ್ನು ಪಟ್ಟುಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಂತೂ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ತೋರುತ್ತ ಋತುಪರ್ಣನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ೨೫. ಸುದೇವನು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದೊಡನೆ ಅವನನ್ನು ಕಂಡ ರಾಜನು “ತಾವು ಯಾರು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದಿರಿ? ನೀವು ದೂರದೇಶದ ಹಿರಿಯರು. ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಏನು ವಿಶೇಷವಿದೆ?” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕೇಳಲು ಅವನು “ರಾಜನೇ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಈ ಕಡೆ ಬಂದೆವು. ಆದರೆ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮಹಾಮಹಾ ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ತಮ್ಮ ಚತುರಂಗಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಗಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದನು. ೨೬. ಸುದೇವನು ಮತ್ತೂ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. “ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯದ ಭಿಕ್ಷುಕರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು, ಆನೆಗಳು, ರಥಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಸಚಿವರು, ಜೋಯಿಸರು, ಹಾಡುಗಾರರು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಬಹಳ ವೈಭವದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿಯ ಸ್ವಯಂವರ ನೆರವೇರಲಿದೆಯಂತೆ. ಅದರ ಸಡಗರವನ್ನು ದೇವರೇ

ಮುಂದೆ ಕಂಡನು ಬರುತಲಡವಿಯೊ
 ಳೊಂದು ತಾರೆಯ ಮರನನದರೊಳು
 ಸಂದ ಫಲಪರ್ಣಿಗಳೆನಿಸದೆ ಸೂತ ಪೇಳಿನಲು
 ಇಂದೆನೆಗೆ ಮತಿದೋರದವನಿಪ
 ಕುಂದದೆನಿಸಿದ ಪೇಳು ನೀನೆನ
 ಗೆಂದೊಡಾ ಸಾರಥಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವನರುಹಿದನು ನೃಪತಿ

೩೩

ಇಳಿದು ರಥವನು ಬಂದು ವೃಕ್ಷದ
 ಬಳಿಗೆ ನಿಂದಾ ಶಾಖೆಗಳಲಿಹ
 ಫಲದ ಪರ್ಣಿಗಳೆನಿಸಿದನಾ ಪದ್ಮಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ
 ಒಲಿದು ಲೆಕ್ಕವ ಕಂಡು ತಾ ಮನ
 ನಲಿದು ನಳನೃಪ ಪುಷ್ಕರನ ತಾ
 ದೆಲುವ ಹದನಾಯೆನುತ ಬರೆ ಕಲಿಪುರುಷನಿದಿರಾದ

೩೪

ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಹಾರಿಹೋದ ತಮ್ಮ ಹಚ್ಚಡ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ರಥವು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಾವು ಹಲವು ಹರದಾರಿಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಬಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ಹಚ್ಚಡ ಹೋದರೆ ಹೋಯಿತು. ಇನ್ನು ಅದರ ಮಾತನ್ನಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ” ಎಂದ ಮಾತಿನಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಬಾಹುಕನ ಸಾರಥಿತನದ ಬಗೆಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. “ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆ ಹೊಡೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಗಳಷ್ಟು ದೂರ ರಥವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದ ನೀನು ನಿಜವಾಗಿ “ಸಾರಥಿ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹನು” ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದನು. ೩೩. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಡನ್ನು ಹಾದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತಾರೆಯ ಮರವನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನು ಬಾಹುಕನೊಡನೆ, “ಸಾರಥಿ, ಅದೋ ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳು ಎಷ್ಟಿವೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡದೆ ಹೇಳು ನೋಡೋಣ” ಎಂದಾಗ ಬಾಹುಕನು “ರಾಜನೇ, ಇಂದು ನನ್ನ ತಲೆಯೇ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ನನ್ನಿಂದ ಆಗದ ಕೆಲಸ. ನೀವೇ ನನಗೆ ಮರೆಮಾಜದೆ ಹೇಳಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ರಾಜನು ಬಾಹುಕನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ೩೪. ರಾಜನು ಹೇಳಿದ ಲೆಕ್ಕ ಸರಿಯಾಗಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಾಹುಕನು ರಥದಿಂದ ಇಳಿದು ಮರದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಕೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ, ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಎಣಿಸಿದನು. ಅವುಗಳು ಪದ್ಮಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು. “ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಸಮಯ ಹತ್ತಿರವಾಗುತ್ತ ಬಂತು” ಎನ್ನುತ್ತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಲಿಪುರುಷನು ಎದುರಾದನು. ೩೫. ಕಲಿಪುರುಷನು ನಳನೊಡನೆ “ರಾಜನೇ, ನಿನ್ನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು

ಎಲೆ ನೃಪಾಲಕ ನಿನ್ನ ಸತ್ಯದ
ನೆಲೆಯನೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆನುತ ಬಂ
ದಳಲಿಸಿದೆ ಹಿರಿದಾಗಿ ನೋಯದಿರಿನ್ನು ಚಿತ್ತದಲಿ
ತೊಲಗಿದನು ಇಂದಿನಲಿ ಶುಭಮಂ
ಗಳಕರವು ನನಗಪ್ಪದನಲಾ
ನಳನೃಪತಿ ಖತಿಗೊಂಡು ಶಾಪವ ಕೊಡದೆ ಮನ್ನಿಸಿದ

೩೫

ಮಾನವಾಧಿಪ ಕೇಳು ಲೋಕಕೆ
ದೀನಜನಬಾಂಧವನು ನಳನೃಪ
ಕಾನನದೊಳವನತ್ತ ಕಳುಹಿಸಿ ಬಂದು ರಥವೇರಿ
ಆ ನರೇಂದ್ರಂಗಶ್ವಹೃದಯವ
ತಾನರುಹಿ ಆತನಲಿ ಪಡೆದನು
ಸಾನುರಾಗದಿ ಭೂರುಹದ ಹೃದಯವನು ನಿಮಿಷದಲಿ

೩೬

ಕರದ ವಾಘೆಯ ಕೊಂಡು ನೃಪಗೆ
ಚ್ಚರಿಸಿ ನೂಕಿದ ತೇಜಿಗಳು ಹೊಂ
ಕರಿಸಿ ಮನ ಮುಂಕೊಂಡು ಹಾಯ್ದು ಬಿಟ್ಟ ಸೂಟಿಯಲಿ
ಭರದ ಗಮನವನೇನನೆಂಬೆನು
ನೆರೆದ ಜನವಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂದುದು
ಧರೆಯೋಳೇ ಸಾರಥಿಗೆ ಸರಿಯಾರರಸ ಕೇಳೆಂದ

೩೭

ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಾಡಿಸಿ, ಪೀಡಿಸಿ, ಕೊರಗಿಸಿದೆ. ಮರುಗಬೇಡ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ತೊಂದರೆಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೋ, ನಾನು ಇಂದೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿದೆ, ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ” ಎಂದನು. ನಳನಿಗೆ ಕಲಿಪುರುಷನ ಮೇಲೆ, ಅವನು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಉಪದ್ರವ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತಾದರೂ, ಬೈದು ಭಂಗಿಸಿ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಅವನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿದನು.” ೩೬. ರೋಮಶನು ಧರ್ಮರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: “ರಾಜನೇ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೀನಬಂಧುವಾದ ನಳರಾಜನು ಕಲಿಪುರುಷನನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ರಥವೇರಿದನು. ಋತುಪರ್ಣ ರಾಜನಿಗೆ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತನಿಂದ ವೃಕ್ಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡನು. ೩೭. ಬಾಹುಕನು ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡನು. ಋತುಪರ್ಣನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ ಹೇಳಿ, ಹೂಡಿದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ನೂಕಿ ಚಪ್ಪರಿಸಿದನು. ಕುದುರೆಗಳೂ ಹೂಂಕಾರಮಾಡಿ ಆತುರದಿಂದ ಹರಿದು ಓಡಿದುವು. ಅವುಗಳ ನಿಟ್ಟೋಟದ ಗತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ನೆರೆದ ಜನರು ಅವುಗಳ ಓಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟರು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಸಾರಥಿಗೆ ಸಮನಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ರೋಮಶನು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು.

ತುರಗಹೇಷಾರವದ ಗಾಲಿಯ
ಧರಧುರದ ಚೀತ್ಯತಿಯ ಸಾರಥಿ
ಯುರವಣೆಯ ರಥದಚ್ಚುಗಳ ರೋಂಕಾರನಾದದಲಿ
ಭರದಿ ಕೆಂಧೂಳಿಡುತ ಬರಲಾ
ಪುರಜನರು ಸಂದಣಿಸಿ ನೋಡಲು
ಪರಿಚರರು ಬಂದರು ವಿದರ್ಭನೃಪಾಲಗರುಹಿದರು

೩೮

ಬಂದನೇ ಋತುಪರ್ಣನೆನುತಾ
ನಂದ ಮಿಗೆ ಕರೆಸಿದನು ಸಚಿವರ
ಮಂದಿಯನು ಕಳುಹಿಸಲು ಕರೆತಂದರು ನಿಜಾಲಯಕೆ
ಸಂದಣಿಯ ಪರಿಹರಿಸಿ ನೃಪ ಮುದ
ದಿಂದ ಬೇರರಮನೆಯೊಳುಲುಪೆಗ
ಳಿಂದಯೋಧ್ಯಾಪತಿಯ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು ಭೀಮನೃಪ

೩೯

ಕೇಳಿದಳು ದಮಯಂತಿ ವಾರ್ತೆಯ
ತಾಳಿದಳು ಹರುಷವನು ಮನದಲಿ
ಫಾಲಲೋಚನದಿಂದ ಫಲಿಸಿತು ಪುಣ್ಯವೆನಗಿಂದು
ಬಾಲೆ ಕೇಳೆನಗಿಂದು ಶೋಕ
ಜ್ವಾಲೆ ಪರಿಹರವಾಯ್ತು ಮಂಗಳ
ದೇಳಿಗೆಯು ಪಸರಿಸಿತು ಶುಭಕರವೆಂದಳೆಂದುಮುಖ

೪೦

೩೮. ಒಂದೆಡೆ ಕುದುರೆಗಳ ಕೆನೆತದ ಶಬ್ದ; ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ರಥದ ಚಕ್ರಗಳ ಬಿರುಸಾದ ಕಿರಿಕಿರಿ ಸದ್ದು; ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸಾರಥಿಯ ರಥ ನಡೆಸುವ ಸಂಭ್ರಮದ ಧ್ವನಿ; ಮಗುದೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ರಥದ ಅಕ್ಷದ ರೋಂಕಾರ; ಈ ಎಲ್ಲ ನಿನಾದಗಳ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಓಟದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಕೆಂಧೂಳನ್ನು ಮುಗಿಲೆತ್ತರ ಹಾರಿಸುತ್ತ ಋತುಪರ್ಣರಾಜನು ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಪಟ್ಟಣಿಗರು ಗುಂಪುಸೇರಿ ನೋಡಿದರು. ಕೂಡಲೇ ಪರಿಚಾರಕರು ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ೩೯. ಋತುಪರ್ಣರಾಜನ ಆಗಮನದಿಂದ ಭೀಮರಾಜನು ಸಂತೋಷಗೊಂಡನು. ಅವನು ಅತ್ಯುತ್ತಮದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಋತುಪರ್ಣನನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೇಳಿದನು. ಅನಂತರ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜನಜಂಗುಳಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಅತಿಥಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ಬೇರೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಉಡುಗೊರೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು. ೪೦. ಋತುಪರ್ಣಾದಿಗಳು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಬಂದ ವಾರ್ತೆ ದಮಯಂತಿಯ ಕಿವಿಗೂ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳು ಆನಂದತುಂದಿಲಾಡಳು. ಅವಳು "ಶಿವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಇಂದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಇಂದಿಗೆ ನನ್ನ

ಖಿನ್ನನಾದನು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಋತು
ಪರ್ಣ ಭೂಸುರನೆಂದ ಮಾತಿನ
ಬಿನ್ನಣಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಬಂದನು ಮೂಢನಾದನಲ
ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂಡ ನಾಚಿಕೆ
ಗಿನ್ನು ಹದನೇನಿಸುತ ಗುಣಸಂ
ಪನ್ನ ಮರುಗಿದ ತನ್ನ ಮನದ ದುರಂತಚಿಂತೆಯಲಿ

೪೧

ಒಲಗವನಿತ್ತನು ವಿದರ್ಭನ
ಪಾಲ ಕರೆಸಿದ ಮಂತ್ರಿ ಬಾಂಧವ
ಜಾಲವನು ಋತುಪರ್ಣ ಬಂದನು ಬಾಹುಕನು ಸಹಿತ
ಸಾಲಮಣಿಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರೆ
ಬಾಲೆಯರ ಸಂಗೀತನೃತ್ಯದ
ಕೇಳಮೇಳದಿ ರಂಜಿಸಿತು ಭೂಪಾಲನಾಸ್ಥಾನ

೪೨

ನಾರಿಯರ ಮರೆಗೊಂಡು ಸಭೆಯಲಿ
ಸಾರಥಿಯ ಕುಬ್ಜಾವತಾರವ
ನೋರೆಗಣ್ಣಿನೊಳಿಕ್ಷಿಸುತ ದಮಯಂತಿ ಮನದೊಳಗೆ
ಆರಿವನು ನಳನೃಪನ ಹೋಲುವ
ಚಾರುಚಿನ್ನೆಗಳಲ್ಲ ತೋರ್ಕೆ ವಿ
ಕಾರವಾಗಿದೆ ರೂಪನುತ ಚಿಂತಿಸಿದಳಿದುಮುಖಿ

೪೩

ದುಃಖಾಗ್ನಿನಿಂದಿಹೋಯಿತು. ಮಂಗಳದ ಏಳಿಗೆಯಾಯಿತು.” ಎಂದು ತನ್ನ ಗೆಳತಿಯೊಡನೆ ಹೇಳಿದಳು. ೪೧. ಇತ್ತ ಋತುಪರ್ಣನು ತುಂಬ ವೃಥೆಗೆ ಒಳಗಾದನು. ಅವನು “ಅಯ್ಯೋ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಾತಿನ ಮೋಡಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲ! ನಾನು ಬೆಪ್ಪನಾಗಿ ಹೋದೆ. ಭೆ! ಎಂಥ ನಾಚಿಕೆಗೇಡು! ಅದೇನು ಅಲ್ಪವೇ? ಈ ನಾಚಿಕೆಗೆ ನಾನು ತಲೆಯೊಡ್ಡಬೇಕಾಯಿತೇ? ಇದಕ್ಕೇನು ಮಾಡಲಿ?” ಎನ್ನುತ್ತ ಗುಣವಂತನಾದ ಅವನು ಎಣಿಸಿ ಎಣಿಸಿ ದುಃಖಿಸತೊಡಗಿದನು. ೪೨. ವಿದರ್ಭರಾಜನು ಮಂತ್ರಿ ಬಂಧು ಬಾಂಧವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆಸಿ ಒಲಗವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಋತುಪರ್ಣನು ಬಾಹುಕನೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಸಾಲಮಣಿಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ರತ್ನಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ನರ್ತನ ಗಾಯನಗಳು ನೆರವೇರಿದವು. ಈ ಗೋಷ್ಠಿಗಳ ಮೇಳದಿಂದ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ೪೩. ದಮಯಂತಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡು ಸಾರಥಿಯ ಕುಳ್ಳಿತನವನ್ನು ಓರೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದಳು. ನೋಡಿ, ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ “ಈ ಕುಳ್ಳನು ಯಾರಿರಬಹುದು? ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೆನಿಸುವ ಸೊಬಗಿನ ಯಾವ ಗುರುತುಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಇವನ ಆಕಾರವೋ ವಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ರೂಪ ವಿರೂಪವಾಗಿ

ಒರೆದೊರೆದು ನೋಡಿದಳು ಸೂತನ
 ಸಿರಿಮೊಗದ ಕಾಂತಿಯನು ಕಳೆಗುಂ
 ದಿರುವ ಕಾಯವ ಕಪ್ಪಿನಿಂದುದುರಿದ ರೋಮದಲಿ
 ಪರಿಕಿಸಲ್ವೀ ರೂಪು ಕೈಕೊಂ
 ಡಿರುವನೇ ನಳನೃಪತಿ ಶಿವಶಿವ
 ಮುರಹರನು ತಾ ಬಲ್ಲನೆಂದುಮೃಳಿಸಿದಳು ತರಳೆ

೪೪

ಹರೆದುದೋಲಗವಲ್ಲಿ ನಿಜಮಂ
 ದಿರಕೆ ಬಂದಾಲೋಚಿಸುವ ಮಿಗೆ
 ತರುಣಿಯರ ಕಳುಹಿಸಲು ಬಂದರು ಬಾಣಸಿನ ಮನೆಗೆ
 ಇರವ ಕಂಡರು ಪಾಕದಲಿ ಕೈ
 ಕರಣವನು ನೆರೆ ಸೂಪಕಾರನ
 ಪರಿಯ ಹೊಗಳತ ಬಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದಳು ಭಾಮಿನಿಗೆ

೪೫

ತಾಯಿ ಚಿತ್ತೈಸಿನ್ನವನ ಕರ
 ಣಾಯತನವೇನೆಂಬೆ ಲೋಕದ
 ಸ್ತ್ರೀಯರೊಳಗಿನ್ನಿಲ್ಲ ರಚಿಸುವ ಶಾಕಪಾಕದಲಿ
 ಮಾಯವನು ಮಿಗೆ ತಿಳಿಯಲರಿಯದು
 ಪಾಯಂದಿದೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಕಲ ರ
 ಸಾಯನವು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿದೆ ಪೇಳಲರಿದಮಗೆ

೪೬

ಇದೆಯಲ್ಲ” ಎಂದುಕೊಂಡಳು ೪೪. ದಮಯಂತಿ ಆ ಸಾರಥಿಯ ಮುಖಕಾಂತಿಯನ್ನೂ ತೇಜೋಹೀನವಾದ ದೇಹವನ್ನೂ ರೋಮಗಳುದುರಿ ಹರುಕಾದ ಗಡ್ಡವನ್ನೂ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದಳು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಬಾಹುಕನ ಶರೀರ ವಿಹಾರದ ಗುಟ್ಟು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ನಳನ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವಳು “ನನ್ನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಳರಾಜನು ಈ ಕುರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರುವನೇ? ಹರ ಹರಾ! ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ” ಎಂದು ಉದ್ವೇಗಗೊಂಡಳು. ೪೫. ಆಸ್ಥಾನದ ಸಭೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಸಭಾಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು “ನಳನನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಲಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ” ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಅಡಿಗೆಸಾಲೆಗೆ ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಹೆಗ್ಗಸರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅವರು ಪಾಕಶಾಲೆಗೆ ಬಂದು ನಳನು ಅಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಂತಸಪಡುತ್ತ ಅವನನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊನೆಯುತ್ತ ನೆಟ್ಟನೆ ದಮಯಂತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ವಿನಂತಿಸಿದರು. ೪೬. ಅಡಿಗೆಸಾಲೆಯಿಂದ ಮರಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದಮಯಂತಿಗೆ “ತಾಯಿ, ಬಾಣಸಿನ ಕಾರ್ಯಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಅವನಿಗೆ ಪಾಕವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಗಟ್ಟುವ ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಸಿಗಲಾರಳು.

ದಾದಿಯರು ಬಾಹುಕನ ಗುಣಗಳ
ಭೇದಿಸಿದರೊಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ತ
ಳೋದರಿಗೆ ಬಿನ್ನೈಸೆ ನಿಶ್ಚಿಸಿದಳು ದಮಯಂತಿ
ಆದಡವ ನಳನಹುದು ಗುಣದಲಿ
ಭೇದಿಸುವೆನ್ನೊಮ್ಮೆಯೆನುತ ಎ
ನೋದದಿಂದಾಡುವ ಕುಮಾರರ ತರಿಸಿದಳು ತರುಣಿ

೪೭

ತರಳರಿಗೆ ನೀರೆರೆದು ಕಾಂಚನ
ವರದುಕೂಲವನಿತ್ತು ದಿವ್ಯಾ
ಭರಣಭೂಷಿತರಾದ ತನಯರ ದಾದಿಯರ ಕೈಯ
ಪಿರಿದು ಕಳುಹಲು ಬಾಣಸಿನ ಮಂ
ದಿರದ ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ಬಿಡೆ ಸಂ
ಚರಿಸಿ ಸುಳಿದಾಡುವರ ಕಂಡನು ನೃಪತಿ ಹರುಷಿಸುತ

೪೮

ತರಳರನು ಪಿಡಿದೆತ್ತಿ ತೊಡೆಯೊಳ
ಗಿರಿಸಿ ಮುದ್ದಾಡಿದನು ನೋಡುತ
ಸುರಿವ ಕಂಬನಿಗಳಲಿ ಬಾಹುಕ ಮರುಗುತಿರಲಂದು
ಮತಿಯ ಜಾಲಂಧ್ರದಲಿ ಕಂಡಳು
ತರುಣಿ ನಳನೃಪನೀತನಹುದೆಂ

ದುರತರದ ಪ್ರೇಮದಲಿ ಬಂದಳು ಜನನಿಯರಮನೆಗೆ

೪೯

ಅವನ ಅಡುಗೆಯೆಂಬುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಸರಿ. ಅಬ್ಬ! ಅದು ಇಂದ್ರಜಾಲ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಪಾಕವನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದವು. ಸಕಲ ರಸಾಯನ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವನು ಹೇಗೆ ತಯಾರಿಸಿದನು? ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಯಾರಿಸಿದನು? ಎಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ೪೭. ಇತ್ತ ದಮಯಂತಿಯ ದಾದಿಯರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಬಾಹುಕನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ದಮಯಂತಿಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳು “ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಬಾಹುಕನು ನಳನೇ ಆಗಿರಬೇಕು, ಆದರೂ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವೆನು” ಎನ್ನುತ್ತ ಸಂತಸದಿಂದ ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಕರೆಸಿದಳು. ೪೮. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಎಳೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಿದಳು. ಹೊನ್ನಿನ ಜರಿಯ ಪಟ್ಟಿಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿದಳು. ಉತ್ತಮವಾದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿದಳು. ಆಮೇಲೆ ದಾದಿಯರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಾಹುಕನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ದಾದಿಯರು ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಾಕಶಾಲೆಯ ಮುಂದೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿ ಆಚೇಚೆ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಳನು ಕಂಡು ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು. ೪೯. ಬಾಹುಕನು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಪ್ಪಿ ಮುತ್ತಿಟ್ಟನು. ಕಣ್ಣಾರವಂತೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನೋಡುತ್ತನೋಡುತ್ತ ಕಣ್ಣು ಹನಿಗೂಡಿತು. ಕಣ್ಣೀರು ಟಪಟಪನೆ ಉದುರಿತು.

ತಾಯೆ ಸಂತಯವಿಲ್ಲ ನೈಷಧ
ರಾಯನೀತನು ಸೂತನಲ್ಲ ವಿ
ಡಾಯದಲಿ ಬಂದಿಹನು ನೋಡು ಕುರೂಪಿವೇಷದಲಿ
ರಾಯರೊಳಗಗ್ಗಲೆಯ ನಳನೃಪ
ಮಾಯವನು ತೋರಿಹನು ಇವನ ನಿ
ಜಾಯತವ ತಾ ಬಲ್ಲ ಕರೆಸೆಂದಳು ಸರೋಜಮುಖಿ

೫೦

ಧರಣಿಪತಿಯನುಮತದೊಳಾತನ
ಕರೆಸಿದಳು ನೃಪನರಸಿ ಬಾಹುಕ
ನಿರದೆ ಬಂದನು ರಾಜಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಲು
ತರಳಿ ಮಾಸಿದ ಸೀರೆಯಲಿ ಗರ
ಗರಿಕೆ ತಪ್ಪಿದ ಚಿಲುವಿನಲಿ ನಿಂ
ದಿರಲು ಕಂಡನು ಸತಿಯ ತಲೆಬಾಗಿಡನು ಲಚ್ಚಿಯಲಿ

೫೧

ಹಿಮಕರಾನ್ವಯತಿಲಕ ವಸುಧಾ
ರಮಣ ಪುಣ್ಯೋದಯ ಸುಭಾಷಿತ
ವಿಮಲಗುಣ ಚಾರಿತ್ರಸನ್ನತ ಸತ್ಯಸಂಚಾರ
ಕುಮತಿ ಪುಷ್ಕರ ಮುನಿದನೇ ವಿ
ಕ್ರಮದರಿದ್ರತೆ ಬಂದುದೇ ಸಾ
ಕಮಿತಭುಜಬಲ ಪಾಲಿಸೆಂದಳು ಪತಿಗೆ ದಮಯಂತಿ

೫೨

ಮನಸ್ಸು ಒಳಗೊಳಗೇ ಮರುಗಿತು. ದಮಯಂತಿ ಬಾಹುಕನ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ ಕಂಡಳು. ಕೊನೆಗೆ “ಆ ಬಾಹುಕನು ನಿಜವಾಗಿ ನಳನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ೫೦. “ಅಮ್ಮಾ, ಆ ಬಾಹುಕನು ನಿಷಧರಾಜನೇ ಸರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸೂತನು ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ವಿರೂಪವಾದ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆಡಂಬರದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿದ ನಳನು ಮಾಯೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸು” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಹೇಳಿದಳು. ೫೧. ಭೀಮರಾಜನ ಪತ್ನಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬಾಹುಕನನ್ನು ಕರೆಸಿದಳು. ಬಾಹುಕನೂ ರಾಜಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ದಮಯಂತಿ ಕೊಳೆಯಿಂದ ಮಸುಕಾದ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸೊಗಸುದೋರದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೆಡೆ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಬಾಹುಕನು ನೋಡಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿದನು. ೫೨. ದಮಯಂತಿ ಪತಿಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. “ನೀವು ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ತಿಲಕಪ್ರಾಯರು. ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭರು, ಪುಣ್ಯವಂತರು, ಹಿತಮಿತವಾದ ಮಾತನ್ನು ಆಡಬಲ್ಲವರು, ಹೊಗಳುವ ಗುಣನಡತೆಯುಳ್ಳವರು, ಸತ್ಯಶೀಲರು. ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ಪುಷ್ಕರನು

ಮುನ್ನ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲ ಋತು
ಪರ್ಣನಲಿ ಸೇವೆಯನು ಮಾಡುವು
ದುನ್ನತಿಕೆಯಲಿ ಬಂದುದೇ ಮಿಗೆ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿಗೆ
ತನ್ನ ಪುಣ್ಯದ ಹಾನಿ ತಾನಿದ
ಕಿನ್ನು ಬಳಲುವುದೇನು ಗುಣಸಂ
ಪನ್ನ ರಕ್ಷಿಸು ಸತಿಯನೆಂದೆರಗಿದಳು ಪದಯುಗಕೆ

೫೩

ತುರುಬ ಹಿಡಿದೆತ್ತಿದನು ಸತಿಯಳ
ಸುರಿವ ಕಂಬನಿದೊಡೆದು ನುಡಿದನು
ಬರಿದೆ ಚಿಂತಿಸಲೇಕೆ ಮಾನಿನಿ ಬಿಡು ಮನೋವೃಥೆಯ
ಅರಿಯದವಳೇಂ ನೀನು ಲೋಕದ
ಸರಸಿಜಾಕ್ಷಯರೆಲ್ಲರಿಗೆ ವರ
ಗುರುವಲಾ ಬರಿದೆನ್ನ ಬಯಸಲು ಬೇಡ ಹೋಗೆಂದ

೫೪

ವಿನಯಹೀನನು ತಾನು ಮನದಲಿ
ನೆನೆದು ತಪ್ಪಿದ ನಿರ್ದಯನು ಕಾ
ನನದಿ ನಿನ್ನನು ಬಿಸುಟು ಕಳೆದ ದುರಾತ್ಮ ಬಾಹಿರನ
ನೆನೆವರೇ ಬಿಡು ಮರುಳೆ ನಿನಗಿಂ
ದಿನಲಿ ಮಾಳ್ ಪುನಸ್ಸಯುವರ
ಮನಕೆ ಸರಿಬಂದವನ ನೀನೊಲಿಸೆಂದನಾ ನೃಪತಿ

೫೫

ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡನೇ? ಅವನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲಾರದಷ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಬಡತನ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತೇ? ಅಯ್ಯೋ; ಸಾಕು! ನೀವು ಅತಿಶಯ ಭುಜಬಲಸಂಪನ್ನರು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು.” ೫೩. ದಮಯಂತಿ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಧಾನದ ನುಡಿಯಿಂದ “ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲವಲ್ಲದೆ ಇದು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ ರಾಜರಾದ ನಿಮಗೆ ಋತುಪರ್ಣನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತಲ್ಲ! ಇದೆಲ್ಲ ತಾನು ಗಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯದ ಫಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಇನ್ನು ಬೇಸರಿಸಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ ನೀವು ಗುಣಸಂಪನ್ನರು. ಸತಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾರಿರಿ, ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು” ಎನ್ನುತ್ತ ಗಂಡನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿದಳು. ೫೪. ನಳನು ತನ್ನ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಪತ್ನಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎತ್ತಿದನು. ಅವಳ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸೆರೆಗಿನಿಂದ ಒರಸಿ ಹೀಗೆಂದನು: “ನೀನು ಮಾನವಂತೆ. ಸುಮ್ಮನೆ ಏಕೆ ಬೇಸರಿಸುವೆ? ಕಳವಳಪಡಬೇಡ. ನೀನೇನು ತಿಳಿಯದ ಮೊದ್ದೇ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಂತಹ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಸಾಧ್ವಿಯರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೆ ನೀನು ಗುರುವಾದ ವಳು. ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಬಯಸಬೇಡ, ಹೋಗು.” ೫೫. “ನಾನು ಅವಿನೀತನು, ಮೋಸಮಾಡಿದ ನಿಷ್ಕರುಣ, ನಿನ್ನನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತರಳಿದ ದುರಾತ್ಮ. ಬಹಿಷ್ಕೃತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ? ಹುಚ್ಚ! ನನ್ನನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಡ. ಹೇಗೂ ಇಂದು ನಿನಗೆ ತಿರುಗಿ ಸ್ವಯಂವರವಾಗಲಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿದವನನ್ನು ನೀನು ಮದುವೆಯಾಗು” ಎಂದು

ಎನಲು ಕರ್ಣಂಗಳಿಗೆ ಸಬಳದ
ಮೊನೆಗಳಿರಿದಂತಾಗೆ ಸತಿ ಕ
ಣ್ಣಿನಲಿ ತುಂಬಿದಳು ದಕವನು ಹರಹರ ಶಿವಾಯೆನುತ
ಎನಗೆಯಿನ್ನು ಪುನಸ್ಸ್ಮಯಂವರ
ಮನದೊಳುಂಟೇ ನೀವು ಬರಬೇ
ಕೆನುತ ವಾರ್ತೆಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ ಕೇಳಿಂದಳಿದುಮುಖ

೫೬

ನಂಬಿದನು ಲೇಸಾಗಿ ಮನದೊಳ
ಗಿಂಬುಗೊಂಡುದು ವಿಕೃತಿರೂಪಿನ
ಡೊಂಬಿಯೀಕಿದು ಸಕಲಧರ್ಮವಿಚಾರವಂತರಿಗೆ
ಅಂಬುಜಾಕ್ಷನ ರೂಪಿನಲಿ ಪ್ರತಿ
ಬಿಂಬವಲ್ಲದೆ ನೀವು ಬಯಲಾ
ಡಂಬರದ ನುಡಿಯೇಕೆ ಸಾಕಿನ್ನಿಂದಳಿದುಮುಖ

೫೭

ನಡೆಯುತೆಡಹಿದ ಪಟ್ಟದಾನೆಯ
ಪಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವರುಂಟೆ ನಂಬಿದ
ಮಡದಿಯಲ್ಲದೆ ತಾನು ಬಿರುನುಡಿಯೇಕೆ ನಳನೃಪತಿ
ಅಡವಿಯಲಿ ಕಡುನೊಂದು ದೇಹವ
ಬಿಡದೆಯುಳುಹಿದನಿನ್ನು ಪ್ರಾಣದ
ಗೊಡವೆಯನ್ನೇಕೆನುತ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದಳು ತರಳೆ

೫೮

ನಳನು ಹೇಳಿದನು. ೫೬. ನಳನು ಆಡಿದ ಮಾತು ದಮಯಂತಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಯಿಂದ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಹನಿಗೂಡಿ ತುಂಬಿಬಂತು. “ಇನ್ನು ನನಗೆ ತಿರುಗಿ ಸ್ವಯಂವರದ ಯೋಚನೆಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರಾ? ಅಯ್ಯೋ ದೇವರೇ, ಸ್ವಯಂವರದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗಲಾದರೂ ನೀವು ಬರುವರೆಂದು ಅದರ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ” ಎಂಬುದಾಗಿ ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದಳು. ೫೭. ದಮಯಂತಿ ನಳನೊಡನೆ “ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ನಾನು ಬಹಳವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ರೂಪ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿದೆ. ಸರ್ವಧರ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದ ನಿಮಗೆ ಈ ವಿಕಾರರೂಪದ ತೋರಿಕೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ? ನಿಮ್ಮ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯ ವಾದರೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಮನೋಹರವಾದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿರೂಪ ದಂತೆ ಇರುವವರು ನೀವು. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಹುರುಳಲ್ಲದೆ ಈ ಬಣ್ಣನೆಯ ಮಾತೇಕೆ? ಸಾಕು” ಎಂದಳು. ೫೮. ದಮಯಂತಿ ಕಂಬನಿ ಸುರಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು: “ರಾಜನೇ, ನಡೆಯುವಾಗ ಎಡವಿ ಬಿದ್ದ ಪಟ್ಟದಾನೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ? ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ನಂಬಿದ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲವೇ ನಾನು? ನನ್ನೊಡನೆ ಈ ಬಿರುಸುಮಾತನ್ನಾಡಬಾರದು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೋವಿಗೆ ಒಳಗಾದೆ. ಆದರೂ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಹೋಗಾಡದೆ ಕಾಪಾಡಿದೆ. ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು

ನೋಯೆ ನೊಂದಿಹ ಸತಿಯನಾಡಲು
 ನ್ಯಾಯವೇನಿದು ನಿಮಗೆ ಕೇಳಿಲೆ
 ರಾಯ ನಿಮ್ಮನು ನೋಡೆ ಕಳುಹಿದ ಚರರ ದಿಕ್ಕಿನಲಿ
 ಮಾಯರೂಪಿದ ಕಾಣಲಾರದೆ
 ಬಾಯ ಬಿಡುತಿರಲಿನ್ನಯೋಧ್ಯಯ
 ರಾಯನಲಿ ನೂತನದ ಸಾರಥಿಯೆನಲು ಕೇಳಿದನು

೫೯

ಆಗ ಭೂಸುರಪತಿ ಸುದೇವನ
 ಬೇಗಲಟ್ಟದೆ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಸ
 ರಾಗದಿಂದುತ್ತರಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವ ಪೇಳ್ವರಲ
 ಈಗಲಿದು ಸಂಶಯವೆ ತಾನದ
 ಕಾಗಿ ಕರೆಸಿ ಸ್ವಯಂವರವ ನಿಮ
 ಗಾಗಿ ಪೇಳಿದನಿದರ ತಪ್ಪೇನೆಂದಳಿದುಮುಖ

೬೦

ಜನನುತನೆ ಕೇಳಾದಿಯಲಿ ಯೌ
 ವನವ ನಿನ್ನಗೊಪ್ಪಿಸಿದನಲ್ಲದೆ
 ತನುಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಕರ್ಮಗಳಲಿ ತಾನೆರಡ
 ನಿನಗೆ ನೆನೆದವಳಲ್ಲ ನೀನೇ
 ನನಗೆ ಗತಿಯೆಂದಿಹುದನರಿಯಾ
 ಜನಪ ರಕ್ಷಿಸು ಕೈಪಿಡಿದು ಸಲಹೆಂದಳಿದುಮುಖ

೬೧

ನೋಡಿಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನನಗೆ ಪ್ರಾಣದ ಹಂಗು ಇಲ್ಲ” ೫೯. “ರಾಜನೇ, ದುಃಖಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೂ ದುಃಖಪಟ್ಟ ಪತ್ತಿಯೊಡನೆ ನೀವು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ತರವೇ? ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹುಡುಕಿತರಲು ಸೇವಕರನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಕಳುಹಿಸಿದೆ. ಅವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮಾಯಾರೂಪದಿಂದಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಲಾರದೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರು. ಕೊನೆಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಋತುಪರ್ಣ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಹೊಸಬನಾದ ನಿಪುಣಸಾರಥಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದ.” ೬೦. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಥಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮನಾದ ಸುದೇವನನ್ನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಕಳುಹಿಸಿದೆ. ಅವನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನೀವು ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಪ್ಪ! ಆದರೂ ಸಂದೇಹವಿತ್ತು ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಯಂವರದ ನೆಪವನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ?” ೬೧. “ರಾಜನೇ, ನೀವು ಜನರ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ಮದುವೆಯಾದ ಹರೆಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಯೌವನವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲದೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಾತಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕೇಡುಬಗೆದವಳಲ್ಲ ಪತಿಯಾದ ನೀವೇ ನನಗೆ ಗತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಮಹಾರಾಜ, ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ.

ಇದಕೆ ಯಮ ವರುಣಾನಿಲೇಂದ್ರರು
ಮದನಜನಕನೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆನೆ ಮೇ
ಘಾದಲಿ ನುಡಿದನು ವಾಯು ನಳನೃಪನೊಡನೆ ಸತ್ಯವನು
ಚದುರ ಕೇಳ್ ದಮಯಂತಿ ಲೋಕದ
ಸುದತಿಯೇ ತಿಳಿ ಲೋಕಪಾವನೆ
ಯಿದಕೆ ಸಂಶಯವೇಕೆ ಪಾಲಿಸು ಸತಿಯ ನೀನೆಂದು

೬೨

ಪವನನಾಡಿದ ನುಡಿಯ ಕೈಕೊಂ
ಡವನಿಪತಿ ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ಕೈ
ತವಕದಲಿ ಕಲಿಯಿಂದ ನೊಂದನು ನಿಮ್ಮ ದರುಶನದಿ
ಬವಣೆ ಹಿಂಗಿ ಕೃತಾರ್ಥನಾದನು
ಬುವಿಯೊಳಿನ್ನೇನನುತ ಪಕ್ಷಿಯ
ಹವಣ ಮನದಲಿ ನೆನೆಯ ಬಂದುದು ದಿವ್ಯಮಯವಸನ

೬೩

ಧರಿಸಿದನು ನಳನಾ ದುಕೂಲವ
ಪರಿಹರಿಸಿತಾ ರೂಪು ಮುನ್ನಿನ
ಪರಮತೇಜದ ದಿವ್ಯತನುವಿನೊಳಿಸೆದು ರಂಜಿಸಲು
ಸುರರ ದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಯರಲ ಮಳೆ ಸೂಸಿದರು ಗಗನದಿ
ಸುರಸತಿಯರಕ್ಷತೆಯ ತಳಿದರು ಹರಸಿ ನಳನೃಪಗೆ

೬೪

ಕೈಹಿಡಿದು ಆಸರೆಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿದಿರಿ.” ೬೨. “ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಸತ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಮ, ವರುಣ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದಿಕ್ಪಾಲಕರೂ, ಮನ್ನಥನೆ ತಂದೆಯಾದ ವಾಸುದೇವನೂ ಸಾಕ್ಷಿ” ಎಂದು ದಮಯಂತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಫಕ್ಕನೆ ಬಾನುಲಿಯೊಂದು ಕೇಳಿಸಿತು. ವಾಯುವು ಮೇಘಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ನಳರಾಜನಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಸತ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. “ಚತುರನಾದ ರಾಜನೇ, ದಮಯಂತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಸಂದೇಹಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈಕೆ ಘನತವತ್ತಸ್ತ್ರೀ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಳಾದವಳು. ಅಂತಹ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ನೀನು ಸಲಹಬೇಕು.” ೬೩. ವಾಯುದೇವತೆಯ ಮಾತನ್ನು ನಳರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು “ದೇವತೆಗಳೇ, ಕಲಿಪುರುಷನ ಕೈವಾಡಕ್ಕೆ ನಾನು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಮೊಂದು ಹೋದೆ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದಾಗಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾದೆ, ನಾನು ಧನ್ಯ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನಗಿನ್ನೇನೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದಾಗ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಚ್ಚಡವನ್ನು ಕೊಡುವುವು ಎಂದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಆ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ನೆನೆದನು. ನೆನೆದದ್ದೇ ತಡ, ಮನೋಹರವಾದ ಪೀತಾಂಬರ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ೬೪. ನಳನು ಆ ಪೀತಾಂಬರವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ತಕ್ಷಣ ಅವನ ವಿಕಾರರೂಪು ಮಾಯವಾಯಿತು. ಅವನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಮನಮೋಹಕವಾದ

ಸುರರು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಯಮ ಬಾ
 ಸ್ವರ ವಿರಿಂಚಾದಿಗಳುಲಿಯೆ ವರ
 ತರುಣಿ ಬಂದೆರಗಿದಳು ಪತಿಯಂಪ್ಪಿಯಲಿ ದಮಯಂತಿ
 ಹರುಷದಲಿ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿದನು ಭೂ
 ಸುರರು ಸಂಭ್ರಮಿಸಿದರು ವರಪುರ
 ದರಸ ಚಿನ್ನಿಗರಾಯ ಸಲಹಿದನವರ ಕರುಣದಲಿ

೬೫

ಕಾಂತಿಮಯ ಶರೀರದಿಂದ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶುಭಸೂಚಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗಿದುವು. ಅವರು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವಿನ ಮಳೆಯನ್ನು ಕರೆದರು. ದೇವಾಂಗನೆಯರು ನಳರಾಜನನ್ನು ಹರಸುತ್ತ ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ತಳೆದರು. ೬೫. ಒಂದೆಡೆ ದೇವತೆಗಳು ನಳನನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದರು. ಯಮ, ಸೂರ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ ಮುಂತಾದವರು 'ಶುಭವಾಗಲಿ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ದಮಯಂತಿ ಬಂದು ಪತಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿದಳು. ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ ಆಕೆಯನ್ನು ನಳನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಎತ್ತಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿದನು. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದರು. ದಯಾಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆ ನಳದಮಯಂತಿಯರು ಒಳಗಾದರು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸಂಧಿ

ಕದನದಲಿ ಪುಷ್ಕರನ ಬಲವನು
ಸದೆದು ಜೂಜಂ ಗೆಲಿದು ರಾಜ್ಯವ
ಮುದದಿ ಪಾಲಿಸುತಿದನಾ ಸತಿಸಹಿತ ನಳನೃಪತಿ

ಕೇಳು ಪಾಂಡುಕುಮಾರ ನಳಭೂ
ಪಾಲನಭ್ಯುದಯವನು ಮಂಗಳ
ದೇಳಿಗೆಯನೇನೆಂಬೆ ದಮಯಂತಿಯ ಮಹೋತ್ಸವ
ಲೀಲೆಯಲಿ ಮಜ್ಜನವ ಮಾಡಿ ದು
ಕೂಲಮಣಿಭೂಷಣವ ಧರಿಸಿ ಚ
ಡಾಳಿಸುವ ಕಾಂತಿಯಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದಿ ಕುಳ್ಳಿದ

೧

ಈತನಾರು ಪಿತಾಮಹನೊ ಪುರು
ಹೂತನೋ ಮನ್ಮಥನೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ನಾಥನೋ ಚಂದ್ರಮನೋ ಶಂಕರನೋ ಮಹಾದೇವ
ಈತನೇ ನಳನೃಪತಿ ಭೂವಿ
ಖ್ಯಾತನೆಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿ ಬಂದನು
ಪೂತು ಮರುರೇ ಎನುತ ಕೊಂಡಾಡಿತು ನೃಪಸೋಮ

೨

ನಳರಾಜನು ತಮ್ಮನಾದ ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸದೆಬಡಿದನು. ಅವನನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಸತಿಯಾದ ದಮಯಂತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ೧. ರೋಮಶಯುಷಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ನಳನ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. “ಧರ್ಮರಾಯ, ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಎಳಿಗೆಯನ್ನೂ, ಶುಭದ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೂ ದಮಯಂತಿಯ ಮಹಾಸಂಭ್ರಮವನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಲುಗಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇರಲಿ, ನಳನು ಸಾನ್ನಾಧಿಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿ, ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಟ್ಟು ರತ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ತೇಜೋವಂತನಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತನು. ೨. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ನಳರಾಜನನ್ನು ಇತರ ಹಲವು ಜನ ರಾಜರು ನೋಡಿ “ಇವನು ಯಾರು? ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ? ಅಥವಾ ದೇವೇಂದ್ರನೇ? ತ್ರಿಲೋಕಸುಂದರನಾದ ಮನ್ಮಥನೇ? ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ? ಕಲೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಚಂದ್ರನೇ? ಮಂಗಳಕರನಾದ ಶಿವನೇ? ದೇವರೇ, ಅಲ್ಲ ಇವನು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ? ಈಗ ಇವನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತಾನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು? ಚೆನ್ನಾಯಿತು.” ಎಂದು ಆನಂದದಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿದರು.

ಬಂದು ಕಂಡುದು ನಿಖಳಪುರಜನ
ವಂದು ಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟು ಮುದದಲಿ
ಸಂದಣಿಸೆ ಋತುಪರ್ಣ ಬಂದನು ಮಂತ್ರಿಜನಸಹಿತ
ಸಂದ ಮಣಿಕಾಂಚನ ಸುವಸ್ತುವ
ತಂದು ಸಮುಖದೊಳಿರಿಸಿ ವಿನಯದಿ
ನಿಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ಕರಗಳ ಮುಗಿದು ನಳನೃಪಗೆ

೩

ಸೋಮಕುಲ ನೃಪಸಾರ್ವಭೌಮ ಸ
ನಾಮ ಮಂಗಳನಿಳಯ ಚಿತಸಂ
ಗ್ರಾಮ ಧೀರ ವಿರೋಧಿಸಾಮಜಸಿಂಹ ದಯತೀಲ
ತಾಮಸನು ಮತಿಗೇಡಿ ಮಾನವ
ಪಾಮರನ ಗುಣದೋಷವೇನಿಸದೆ
ಪ್ರೇಮದಿಂದೊಲಿದನ್ನ ನೀ ಸಲಹೆಂದು ಕೈಮುಗಿದ

೪

ರೂಢಿಯಲಿ ನಾ ನಿಮ್ಮನರಿಯದ
ಮೂಢಮತಿಯವಿವೇಕಿ ತುರಗವ
ಹೂಡಿದಾಗಲೆ ರಥಕೆ ಅದಿಯೊಳರಿದನೇ ತಾನು
ಮಾಡಿದಪರಾಧಗಳನೊಂದನು
ನೋಡಲಾಗದು ಚಿತ್ತದಲಿ ಖಯ
ಖೋಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಲಹಬೇಕೆಂದರಗಿದನು ಪದಕೆ

೫

೩. ನಗರಕ್ಕೆ ನಗರವೇ ಬಂದು ನಳನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾದ ಋತುಪರ್ಣನು ಸಹ ಸಚಿವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಆಗಮಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಮಣಿಗಳನ್ನೂ, ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ, ಇತರ ವಸ್ತುಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತಂದು ನಳನ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ವಿನಯದಿಂದ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡನು. ೪. ಋತುಪರ್ಣನು ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ, ಹೊಗಳುತ್ತ “ನೀವು ಚಂದ್ರವಂಶದ ರಾಜರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧರು, ಶುಭಸ್ವರೂಪರು, ಯುದ್ಧವಿಜೇತರು, ದಿಟ್ಟ ಹಗೆಗಳೆಂಬ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಸಿಂಹದಂತೆ ಇರುವವರು, ಕರುಣಾಮಯರು. ನಾನಾದರೋ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯವನು, ತಿಳಿಗೇಡಿ, ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನು. ನಾನು ಮಾಡಿದ ಗುಣವನ್ನಾಗಲಿ, ದೋಷವನ್ನಾಗಲಿ ಗ್ರಹಿಸದೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಲಹಬೇಕು” ಎಂದು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ೫. “ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ, ನೀವು ಯಾರಿರಬಹುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾರದ ಅಜ್ಞಾನಿ ನಾನು, ವಿವೇಕಹೀನನು. ಹೋಲಿ, ನನ್ನ ರಥಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಕಟ್ಟುವಾಗಲಾದರೂ ನಾನು ತಿಳಿದನೇ? ಇಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾರಥಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಅಪರಾಧಿ ನಾನು. ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಗಮನಿಸಬಾರದು, ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಮೇಲಾಗಿ ಯಾವ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ನನ್ನನ್ನು

ಈ ಪರಿಯೊಳೆನಲಾ ನೃಪನ ಸಂ
ತಾಪವನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನಳನೃಪ
ತಾ ಪಿರಿದು ಮಣಿಭೂಷಣಂಗಳನಿತ್ತು ನಸುನಗುತ್ತ
ಕೋಪವೆನಿಸಿಲ್ಲೆಂದಯೋಧ್ಯಾ
ಭೂಪನನು ಮನ್ನಿಸುವ ಸಮಯದಿ
ತಾಪಸರನೊಡಗೊಂಡು ಬಂದನು ಒಲಿದು ಮೈತ್ರೇಯ

೬

ಬಂದ ಮುನಿಗವನೀಶ ಚರಣ
ದ್ವಂದ್ವದಲಿ ಚಾಚಿದನು ಮಕುಟವ
ನಂದು ಪಿಡಿದೆತ್ತಿದನು ನಸುನಗುತ್ತಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿದರ್
ಎಂದನೆಲೆ ನಳನೃಪತಿ ನಿನಗೆ ಮು
ಕುಂದನೊಲುಮೆಯು ಆವ ಕಾಲದಿ
ಸಂದಿರಲುಯಿನ್ನಾವುದರಿಲ್ಲೆಂದನಾ ಮುನಿಪ

೭

ಕಲಿಪುರುಷನಿಂದಾದುದುಪಹತಿ
ಲಲನೆ ಪುತ್ರರನಗಲಿ ಕಷ್ಟವ
ಬಳಸಿದೆಯಲಾ ನೊಂದು ಸತ್ಯವ ಬಿಡದೆ ಸಂಚರಿಸಿ
ಸುಲಭನಾದೆ ಕುಲಾಂಗನೆಯ ವ್ರತ
ಫಲದ ಪುಣ್ಯೋದಯದಿ ನಿಜಸಿರಿ
ಫಲಿಸಿತ್ತಿನ್ನೀ ಲೋಕದಲಿ ನಿನಗಾರು ಸರಿಯೆಂದ

೮

ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಋತುಪರ್ಣ ನಳನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ೬. ಋತುಪರ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನ ಬೇಗುದಿಯನ್ನು ಕಂಡು ನಳನು ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ರತ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅರಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತ "ಅಯೋದ್ಯಾಧಿಪತೀ, ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕೋಪವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೈತ್ರೇಯನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಇತರ ಮುನಿಜನರೊಂದಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ೭. ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ನಳರಾಜನು ಅವನ ಎರಡೂ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪ್ರಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ವಂದಿಸಿದ ರಾಜನ ತಲೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ, ನಸುನಗುತ್ತ ಆಸೀನನಾಗಿ, "ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ, ಮೋಕ್ಷದಾಯಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಸದಾಕಾಲ ಇದೆ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಿನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದನು. ೮. ಮೈತ್ರೇಯನು ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. "ನಳನೇ, ನಿನಗೆ ಕಲಿಪುರುಷನು ಬಹಳ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ನೀನು ಪತ್ತೀಪುತ್ರರನ್ನು ಅಗಲಿ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ನೊಂದರೂ ಬೆಂದರೂ ನೀನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ನೀನು ಮರಳಿ ದೊರೆಯುವಂತಾದೆ. ಕುಲೀನೆಯಾದ ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ಮಾಡಿದ ವ್ರತಾಚರಣೆಯ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ನಿನಗೆ ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತು ಲಭಿಸಿತು.

ಹರಿಯ ನೆಲೆಗೆಡಿಸಿದನು ಪರಮೇ
ಶ್ವರನ ಭಕ್ತವನೆತ್ತಿಸಿದ ಸರ
ಸಿರುಹಭವ ತಾ ಶಿರವ ಪೋಗಾಡಿದನು ಪೂರ್ವದಲಿ
ಕರುಣಾಹೀನನು ನಿನ್ನ ಸೋಂಕಲು
ತೆರನ ಕಾಣದೆ ಹಲವು ದಿನ ಕಾ
ತರಿಸಿ ಭಲದಲಿ ತೊಡಚಿಬಿಟ್ಟನು ಮನದ ಭೀತಿಯಲಿ

೯

ಎಲ್ಲ ನೃಪರಂತಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ವಲ್ಲಭನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ನಿನ್ನಲಿ
ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲನೆ ಕಲಿಪುರುಷನತಿ ಬೇಗ ತೆರಳಿದನು
ಸಲ್ಲಲಿತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪದವಿಂ
ದಲ್ಲ ನಿನಗಹುದೆಂದು ಧರಣೀ
ವಲ್ಲಭನ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಮೈತ್ರೇಯ

೧೦

ಎಂದು ಹರಸಿದನವನಿಪಗೆ ಮುದ
ದಿಂದ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಗಳಲಿ ಮುನಿ
ವೃಂದ ಸಂತೋಷಿಸಿತು ನೃಪ ಸಿಂಹಾಸನದೊಳಿರಲು
ಇಂದುವದನೆಯರಾರತಿಯ ನಲ
ವಿಂದಲೆತ್ತಿದರಲ್ಲಿ ಸತಿಯರು
ಸಂದಣಿಸಿ ಪಾಡಿದರು ಶೋಭಾನವನು ಮನವೊಲಿದು

೧೧

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸಮಾನರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ?" ೯. "ಆ ಕಲಿಪುರುಷನಷ್ಟೆ ನಿರ್ದಯರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ಅವನು ಈ ಹಿಂದೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ತಪ್ಪಿಸಿದನು. ಈಶ್ವರನನ್ನು ತಿರುಪೆಯತ್ತವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ತಲೆಯೇ ಹಾರಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಅವನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಉಳಿವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿ ಕೆಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಸಮಯದಿಂದ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಹಠಹಿಡಿದು ಕಾದು ಒಂದುದಿನ ನಿನಗೆ ಗಂಟು ಬಿದ್ದನು." ೧೦. "ನೀನು ಇತರ ರಾಜರಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತಿರೂಪ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆ ಕಲಿಪುರುಷನ ಆಟ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ನಿಲ್ಲದೆ, ಬೇಗ ತೊಲಗಿದನು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ನಿನಗೆ ಇಂದು ಸಕಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದೊರೆಯಲಿದೆ. ನೀನು ಮಹಾರಾಜನಾಗಿ ಮೆರೆಯುವೆ" ಎಂದು ಮೈತ್ರೇಯನು ನಳನ ಗುಣಗಾನಮಾಡಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದನು. ೧೧. ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದ ಮೈತ್ರೇಯನು ನಳರಾಜನಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹರಸಿದನು. ಇತರ ಋಷಿಗಳು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಅಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡರು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಉಪಸ್ಥಿತನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ಮುತ್ಯದೆಯರು ನಲವಿನಿಂದ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಶೋಭಾನ

ಊದಿದುವು ಕಹಳೆಗಳು ಶಂಖವು
 ನಾದಿಸಿತು ಭೇರಿ ಮೃದಂಗ ಎ
 ನೋದದಿಂ ರಂಜಿಸಿತು ನಾನಾ ವಾದ್ಯರಭಸದಲಿ
 ಮೇದಿನೀಶ್ವರರಾಗ ಮುಯ್ಯಳ
 ನೋದಿಸಿದರವನಿಪಗೆ ಸತಿಗಿ
 ಸ್ವೈದತನ ಮಿಗಲೆಂದು ಹರಸಿತು ಮುನಿವಧೂನಿಕರ

೧೨

ಅರಸ ಕೇಳು ವಿದರ್ಭಪತಿ ಮುನಿ
 ವರರನುಪಚರಿಸಿದನು ಧರಣೀ
 ಸುರರಿಗಿತ್ತನು ಗೋಹಿರಣ್ಯ ಸುವಸ್ತುಧಾನವನು
 ಕರೆಸಿ ಕೊಟ್ಟನು ನೃಪತಿಗಖಿಲಾ
 ಭರಣಗಳ ಕರಿ ತುರಗ ರಥವನು
 ಪುರಜನರ ಸಂತೈಸಿ ಕಳುಹಿದನಖಿಲಬಾಂಧವರ

೧೩

ಹರೆದುದೋಲಗವಲ್ಲಿ ಯಾಚಕ
 ವರರು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಧರಣೀ
 ಶ್ವರರು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಕ್ಕರು ತಮ್ಮ ನಗರಿಗಳ
 ಮರುದಿವಸ, ಋತುಪರ್ಣ ನಳನೃಪ
 ಗೆರಗಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡಯೋಧ್ಯಾ
 ಪುರವ ಹೊಕ್ಕನು ಚೈದ್ಯಭೂಪತಿ ಮರಳಿದನು ಪುರಕೆ

೧೪

ವನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ೧೨. ಒಂದೆಡೆ ತುತ್ತೂರಿಗಳನ್ನು ಊದಿದರು. ಶಂಖಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಭೇರಿ, ಮೃದಂಗ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬಾರಿಸಿದರು. ರಾಜರು ಹಲವು ಬಗೆಯ. ವಾದ್ಯಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ನಳರಾಜನಿಗೆ ಮರು ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಮುನಿಪತ್ತಿಯರು ದಮಯಂತಿಗೆ “ಮಾಂಗಲ್ಯಭಾಗ್ಯ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಲಿ” ಎಂದು ಹರಸಿದರು. ೧೩. ವಿದರ್ಭರಾಜನಾದ ಭೀಮನು ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಗೋವು, ಕನಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ನಳರಾಜನಿಗೆ ಸರ್ವ ಅಭರಣಗಳನ್ನೂ, ಅನೆ ಕುದುರೆ ತೇರುಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದನು. ಪಟ್ಟಣಗರೊಡನೆ ಸವಿಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ, ಎಲ್ಲ ಬಂಧುಬಾಂಧವರನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು. ೧೪. ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಚದುರಿದರು. ಯಾಚಕರು ಹೊಗಳಿದರು. ನೆರೆದ ರಾಜರು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮರಳಿದರು. ಋತುಪರ್ಣನು ಮತ್ತೂ ಒಂದು ದಿನವಿದ್ದು ಮರುದಿವಸ ನಳರಾಜನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಚೈದ್ಯರಾಜನೂ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

ಇಂದುಮುಖ ದಮಯಂತಿಯೊಡನಾ
ನಂದದಲಿ ನಳನೃಪತಿ ಮಾವನ
ಮಂದಿರದಿ ತಾನೊಂದು ವತ್ಸರವಿದ್ದ ವಿಭವದಲಿ
ಮುಂದೆ ನಮ್ಮಯ ನಿಷಧಪುರಿಗಾ
ವಿಂದು ಗಮಿಸಲು ಬೇಕೆನುತ ತಾ
ನಂದು ಭೀಮನೃಪಾಲನೊಡನಾಲೋಚಿಸಿದ ಹದನ

೧೫

ದಂಡು ನಡೆಯಲಿ ನಿಷಧಪುರಿಗಾ
ಭಂಡ ನೃಪ ಪುಷ್ಕರನ ಮಾತೇ
ನಂಡಲೆದು ಫಲವಿಲ್ಲ ಸಾಕಿನ್ನೇಳೆಯೆಂದೆನುತ
ಮಂಡಲಾಧಿಪನೆನಲು ಭೂಪರ
ತಂಡವೆದ್ದುದು ಕೂಡ ಭಟರು
ದ್ವಂಡ ಕೈದು ವ ಕೊಂಡು ನಡೆದರು ನಳನ ಸನ್ನೆಯಲಿ

೧೬

ತುರಗ ಹಲ್ಲಣಿಸಿದುದು ರಥ ಮೋ
ಹರಿಸಿ ತರಳಿತು ಸಂಗರಕೆ ಮದ
ಕರಿಗಳಿಟ್ಟಣಿಸಿದುದು ಕಾಲಾಳಿರದೆ ಸಂದಣಿಸೆ
ನೆನೆದುದಗಣಿತ ಸೈನ್ಯ ಸಾಗರ
ಮೊರೆವವೋಲ್ ಗಂಭೀರಭೇರಿಗ
ಳುರವಣಿಸೆ ಹೊರವಂಟ ನಳನೃಪನರಸ ಕೇಳೆಂದ

೧೭

೧೫. ನಳರಾಜನು ದಮಯಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಮಾವನ ಮನೆಯಾದ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಬಹಳ ವೈಭವ ಹಾಗೂ ಆನಂದದಿಂದ ಇದ್ದನು. ಅನಂತರ ತನ್ನ ನಿಷಧನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಭೀಮರಾಜನೊಡನೆ ಮುಂದಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ೧೬. ಭೀಮರಾಜನು “ನಿಷಧನಗರಕ್ಕೆ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿರಿ. ಆ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಪುಷ್ಕರನು ಏನು ಮಹಾ! ಸುಮ್ಮನೆ ಅಲೆದಾಡಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಏಳಿ, ಹೊರಡಿರಿ” ಎಂದು ಹೇಳಲು ರಾಜರೆಲ್ಲರು ಎದ್ದು ಹೊರಟುನಿಂತರು. ಸೈನಿಕರು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಳನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದರು. ೧೭. ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಜೀನನ್ನು ತೊಡಿಸಿದರು. ರಥಗಳು ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಸಾಗಿದುವು. ಮದ್ದಾನೆಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಪದಾತಿಗಳು ಒಟ್ಟಾದರು. ಅಸಂಖ್ಯ ಸೈನಿಕರು ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಸಮುದ್ರ ಭೋರ್ಗರೆಯುವಂತೆ ಭೇರಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಹೀಗೆ ಚತುರಂಗಬಲದೊಡನೆಯೂ, ಕಡುಗಲಿಗಳೊಡನೆಯೂ ಮತ್ತು ರಣಭೇರಿಗಳೊಡನೆಯೂ ನಳರಾಜನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ

ತುರಗಚಯ ವೆಂಟಣಿಸಿ ಹೂಡಿದ
ವರರಥಕ್ಕೆ ಬಲವಂದು ಕೈದು
ಧರಿಸಿಯೇರಿದನರಸ ಮಂಗಳವಾದ್ಯರಭಸದಲಿ
ತೆರಳಿತಲ್ಲಿ ಮಹಾರಥರು ಸಂ
ಹರಕೆ ಮುಂಚುವ ಭಟರ ಗಡಣದಿ
ಧುರಕೆ ನಡೆದರು ಮುಂದೆ ಸಾರುತ ಗೌರುಗಹಳೆಯಲಿ

೧೮

ಇದು ಕಣಾ ನಳನಂದು ವನವಾ
ಸದ ಪಯಣವಾದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ
ಪದುಳದಿಂದೇರಿಸಿ ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ ಬಿಟ್ಟ ರಥ
ಗದಗದಿಪ ನವರತ್ನನಿಚಯದದೇನೆ
ಳುದಿಸಿ ಮೆರೆವ ಸುವರ್ಣಕಲಶವ
ಮದನ ನೆಲೆವೀಡನಿಸಿ ಮೆರೆದುದು ವರವರೂಢವದು

೧೯

ಹೊಳೆವ ಸಿಂಧದ ಸಾಲ ಝಲ್ಲರಿ
ಗಳ ಪತಾಕದ ಭತ್ತ ಚಮರಾ
ವಳಿಗಳಿಂದಲಿ ಧಾತುಗುಂದಿದುದಭ್ರತಳ ಮುಸುಕಿ
ಉಲಿದ ಮಂಗಳಪಾಠಕರ ಕಳ
ಕಳಕೆ ಮಿಗೆ ಹೆಬ್ಬಲ ಭಡಾಳಿಸೆ
ನೆಲ ಬಿರಿಯಲೈತಂದು ಬಿಟ್ಟುದು ನಿಷಧನಗರಿಯಲಿ

೨೦

ಹೊರಟನು. ೧೮. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿಯುವಂತೆ ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದರು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಅಣಿಯಾದ ಆ ರಥಕ್ಕೆ ನಳರಾಜನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು, ಆಯುಧವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಏರಿದನು. ಮಂಗಳವಾದ್ಯಧ್ವನಿಗಳೊಡನೆ ಸೈನ್ಯ ಹೊರಟಿತು. ಮಹಾರಥರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗುವ ವೀರರ ತಂಡದೊಡನೆ ಮತ್ತು ಕೊಂಬು ಕಹಳೆಗಳ ಮೊಳಗಿನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟುನಡೆದರು. ೧೯. ನಳನು ಏರಿದ ರಥವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾದುದಲ್ಲ. ಅದು ಹಿಂದೆ ನಳನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಹೊತ್ತು ಅವನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ, ವಿದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತುತ್ತಂದುದಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನವರತ್ನಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಮೆರೆ ದಾಡುವ ಬಂಗಾರದ ಕಲಶವಿತ್ತು. ಸೊಬಗಿನಲ್ಲಾದರೋ ಆ ರಥ ಮನ್ಮಥನ ವಾಸದ ಮನೆಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨೦. ರಥದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹೊಳೆಯುವ ಪಟಗಳೂ, ಸಾಲು ಸಾಲಾಗಿ ಮೆರೆಯುವ ಜಾಲರಿಗಳೂ, ಪತಾಕೆ, ಸತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಚಾಮರಗಳೂ ಆಗಸವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಅದರ ಬಣ್ಣಗಡಿಸಿದುವು. ಮಂಗಳಗೀತೆಗಳಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವವರ ಕಲಕಲ ಶಬ್ದ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಮಹಾಸೈನ್ಯ ರಭಸದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ತೊಡಗಿತು. ಇಂತಹ ಯುದ್ಧ ಸಂಭ್ರಮದೊಂದಿಗೆ ರಥ ನಳನನ್ನು ಹೊತ್ತು ನೆಲವೇ

ದಾಳಿಯಿಟ್ಟರು ಹರಿದು ದಿಕ್ಕಿನ
ಮೂಲೆಯವರಂಜಿದರು ಮುಮ್ಮೋನೆ
ಯಾಳು ಕವಿದುದು ಹಿಡಿದರಗ್ಗದ ಸೆರೆಯ ಸೂರೆಗಳ
ಕೇಳಿದನು ಪುಷ್ಕರನು ನಿಷಧನ
ದಾಳಿ ಬರುತ್ತಿದೆ ಖತಿಯ ಭರದಲಿ
ಕಾಳಗಕೆ ನಳನೃಪತಿ ಬಂದನೆನುತ್ತ ಮುಳಿದಿದ್ದ

೨೧

ಆಗಲಿದಕೇನೀಗ ರಾಜ್ಯವ
ನೀಗಿದಳಲಿನೊಳೊಮ್ಮೆ ಕದನಕೆ
ತಾಗಿದನು ತಪ್ಪೇನು ಬರಹೇಳಮ್ಮ ಸೈನಿಕರ
ಈಗಲೀತನ ಕಡಿದು ಸೆರೆಗಳ
ಬೇಗ ಹಿಡಿಯೆಂದನುತ ನಿಜಬಲ
ಸಾಗರವ ನೆರಹಿದನು ಕಳುಹಿದ ತನ್ನ ದಳಪತಿಯ

೨೨

ಹರಿಗೆ ಖಡ್ಗ ಕಠಾರಿ ತೋಮರ
ಪರಶು ಮುದ್ದರ ಕುಂತ ಬಲ್ಲೆಹ
ಪರಿಘ ಚಕ್ರ ತ್ರಿಶೂಲ ಕಕ್ಕಡ ಭಂಡಿವಾಳಚಯ
ಸುರಗಿ ಸಬಳ ಮುಸುಂಡಿ ಮೊದಲಾ
ದುರುತರದ ಕೈದುಗಳ ಪಟುಭಟ
ರುರವಣಿಸಿ ತಾಗಿದರು ರಿಪುಮೋಹರವನನುಗೊಳಿಸಿ

೨೩

ಬಿರಿಯುವಂತೆ ಹರಿದು, ನಿಷಧನಗರವನ್ನು ಬಂದು ತಲಪಿತು. ೨೧. ನಳರಾಜನ ಸೈನಿಕರು ನಿಷಧನಗರಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ದಾಳಿಮಾಡಿದರು. ಅವರ ದಾಳಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ದಿಕ್ಪಾಲಕರೇ ಅಂಜಿ ಹೋದರು. ಮುಂಚೂಣಿಯ ಪದಾತಿಗಳು ಮುತ್ತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಡಿದು ಕೈವಶಮಾಡಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಳನು ದಾಳಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ವಾರ್ತೆ ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ ತಿಳಿದುಬಂತು. ಅವನ ಸಿಟ್ಟು ಉಮ್ಮಳಿಸಿತು. “ನಳನು ಕಡುಮುಳಿಸಿನಿಂದ ಹೋರಾಡಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನಲ್ಲವೇ!” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಅವನು ಕೋಪಗೊಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ೨೨. ಪುಷ್ಕರನು ತನ್ನ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಅವನಿಗೆ “ನಳನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ದುಃಖದಿಂದ, ಅದನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನೋಡಲು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆಗಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರನ್ನೆಲ್ಲ ಬರಹೇಳು. ಕೂಡಲೇ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಹೋಗು” ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತು ಕಳುಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಸಮುದ್ರದಂತಹ ಭಾರೀ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ೨೩. ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನ್ಯ ಕದನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಕೆಚ್ಚಿದೆಯ ಕಡುಗಲಿಗಳು ಗುರಾಣಿ, ಖಡ್ಗ, ಚೂರಿ, ಈಟಿ, ಕೊಡಲಿ, ಗದೆ, ಬರ್ಜಿ, ಬಲ್ಲೆಹ, ಶೂಲ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರ, ಕಠಾರಿ, ಮಾರುದ್ದ ಗುದಿಗೆ, ಕತ್ತಿ, ಸಬಳ, ಮುಮ್ಮೋನೆಯ ಆಯುಧ ಮೊದಲಾದ

ಹೊಕ್ಕರಾಹವದೊಳಗೆ ಮೊನೆಯ
 ಲಿಕ್ಕಲಿಸಿ ಬರೆ ಕಂಡು ಮರುರೇ
 ಚುಕ್ಕಗಳರಾ ಎನುತ ಹೊಂಪ್ಪುರ ಬೆರಸಿ ಪಟುಭಟರ
 ಇಕ್ಕಿದರು ಸುರಗಿಯಲಿ ಕರಿಗಳ
 ತಿಕ್ಕಿ ತಿವಿದರು ತೇರುಗಳ ಮುರಿ
 ದಿಕ್ಕಿ ಪರಿಘದೊಳೊರಸಿದರು ಕಾಲಾಳ ಮೂದಲಿಸಿ

೨೪

ಇಟ್ಟಣಿಸಿ ಬರೆ ತೇಜಗಳ ನೆರೆ
 ಕಟ್ಟಿ ಖಂಡಿಸಿ ಭಟರನಾ ಬೆ
 ನಟ್ಟ ಕಡಿದರು ಬೆರಸಿ ಬಹ ಬಲು ವೀರನಾಯಕರ
 ಹೊಟ್ಟುಗುಟ್ಟಿದರುಣಜಲ ಸಾ
 ಲಿಟ್ಟುದವನಿಯೊಳಮಮ ನೆರೆ ಜಗ
 ಜಟ್ಟಗಳು ಕಾದಿದರು ರಣಬಲಿ ಸುರರು ಬೆರಗಾಗಿ

೨೫

ಸಾರಥಿಯನೆಚ್ಚರಿಸಿ ರಥಿಕರು
 ತೋರಿದರು ಕೈಗುಣವ ಸರಳನ
 ಸಾರದಲಿ ರಿಪುಭಟರ ತಲೆಗಳ ತರಿದರಲ್ಲಲ್ಲಿ
 ಕಾರಿದರು ರಕುತವನು ತೇರಿನ
 ವಾರುವಂಗಳು ಮುಗ್ಗಿದುವು ರಣ
 ಧೀರರೆಚ್ಚಾಡಿದರು ಗಾಯದೊಳೊರಲಿತುಭಯಬಲ

೨೬

ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಹಗೆಯ ಪಡೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡತೊಡಗಿದರು. ೨೪. ಸೈನಿಕರು ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಎದುರಾಳಿಗಳು ಜತೆಗೂಡಿ ಬರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ “ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳೇ, ಭಾಪು! ನೀವೂ ಹೋರಾಡುವಿರಾ?” ಎಂದು ಬೊಬ್ಬಿಡುತ್ತ ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆದರು. ಕದನಗಲಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಸದೆಬಡಿದರು. ಕತ್ತಿ ಹಿರಿದು ಆನೆಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕಿ ತಿವಿದರು. ರಥಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿದರು. ಕಾಲಾಳುಗಳನ್ನು ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಶೂಲದಿಂದ ತಿವಿದು ಕೊಂದರು. ೨೫. ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನಿಕರು ದಟ್ಟಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕಡಿದಿಕ್ಕಿದರು. ಮುಂದೊತ್ತಿ ಬರುವ ಕಡುಗಲಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತುಂಡಿಕ್ಕಿದರು. ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಾಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ವೀರ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಹುರುಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ದೇವತೆಗಳೇ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜಗಮಲ್ಲರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ನೆತ್ತರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಯಾಗಿ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು. ೨೬. ರಥಿಕರು ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ರಥವನ್ನು ನಡೆಸಲು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾರಥಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ಬಾಣಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಹಗೆಗಲಿಗಳ ತಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸಿದರು. ಎರಡೂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ನೆತ್ತರು ಕಾರಿದರು. ತೇರುಗಳಿಗೆ ಹೂಡಿದ ಕುದುರೆಗಳು ಮುಗ್ಗುರಿಸಿದುವು. ರಣಗಲಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಾಣಗಳ

ಕಡೆದ ತಲೆಗಳ ಸಿಡಿದ ಹುಬ್ಬಿನ
ಕಡಿದ ತೋಳ್ಗಳ ನೆಗ್ಗಿದಲುಗಳ
ಉಡಿದ ತೊಡೆಗಳ ಮಿದುಳು ಖಂಡದ ಹರಿದ ಕರುಳುಗಳ
ಒಡೆದ ನೆತ್ತಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತತದ
ಮಡು ಹರಿಯೆ ತರಹರಿಸಲಾರದೆ
ಪಡೆಮುರಿದು ಬರುತಿರಲು ಕಂಡನು ಖಾತಿಯೊಳು ನಳನು ೨೭

ಕರೆದು ಸಾರಥಿಗರುಹಿದನು ಪು
ಷ್ಕರನ ಬಲ ಕೈಮೀರಿ ಬರುತಿರೆ
ತಿರುಹು ತೇಜಯನಿತ್ತಲಿವದಿರನೊರಸಿ ಬೆನ್ನಿನಲಿ
ಕರುಳು ತೆಗೆವೆನುತ್ತು ಚಾಪಕೆ
ತಿರುವನೇರಿಸಿ ಸರಳಿನಲಿ ಬೊ
ಬ್ಬರಿಯೆ ಧರೆ ತಲ್ಲಣಿಸಿತವನೀಪಾಲ ಕೇಳಿಂದ ೨೮

ಮುರಿದ ಬಲ ಸಂವರಿಸಿಕೊಂಡುದು
ಮೊರೆವ ಕಹಳಾರವದ ಸನ್ನೆಯೊ
ಳುರುಬಿತಾ ಬಲದೊಳಗೆ ಬೆರಸಿತು ನಳನ ಪರಿವಾರ
ಅರಸನಾ ಸಮಯದಲಿ ಹೂಡಿದ
ಸರಳ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಸೇದಿ ಬಿಡೆ ಕ
ತ್ತರಿಸಿ ಬಿಸುಟುದು ರಿಪುನ್ಯಪರ ಶಿರಗಳನು ಖಂಡಿಸುತ ೨೯

ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನು ಕರೆದರು. ಇತ್ತಂಡದ ಸೈನಿಕರೂ ಗಾಯಗೊಂಡು ನರಳಿದರು. ೨೭. ನಳನ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಾವು ನೋವುಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಎಷ್ಟೋ ಸೈನಿಕರ ತಲೆಗಳು ಉರುಳಿಬಿದ್ದವು. ಹುಬ್ಬು ಸಿಡಿದುಹೋಯಿತು. ಕೈತೋಳುಗಳು ತುಂಡಾದವು. ಎಲುಬುಗಳು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾದವು. ತೊಡೆಗಳು ಮುರಿದವು. ತಲೆಯ ಮಿದುಳು ಖಂಡತುಂಡವಾಯಿತು. ಕರುಳು ಹರಿದು ಚೂರುಚೂರಾಯಿತು. ನೆತ್ತಿ ಒಡೆದು ರಕ್ತದ ಮಡು ಹರಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಹಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರು ಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದನ್ನು ನಳರಾಜನು ನೋಡಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು. ೨೮. ನಳನು ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದನು. “ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನ್ಯ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕೂಡಲೇ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಈ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸು. ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದು, ಸೀಳಿ, ಬೆನ್ನಿನಿಂದ ಅವರ ಕರುಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವೆನು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ತಿರುವೇರಿಸಿ, ಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿ ಬೊಬ್ಬರಿಯಲು ಇಡೀ ಭೂಮಂಡಲವೇ ಹೆದರಿ ತಳೆಮಳೆಗೊಂಡಿತು. ೨೯. ಹೆದರಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ನಳನ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಜೀವ ಬಂದತಾಯಿತು. ಅದು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಮೊಳಗುತ್ತಿರುವ ರಣಭೇರಿಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೆರಳಿತು. ಅವೇಶಗೊಂಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನಳನ ಪರಿವಾರದವರು ಬೆರೆತರು. ಕೂಡಲೇ ನಳನು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಕಿವಿವರೆಗೆ ಸೆಳೆದುಬಿಟ್ಟನು. ಅವು ಶತ್ರುರಾಜರ ತಲೆಗಳನ್ನು

ಇಳಿ ಸರಳಮಯವಾಯ್ತು ಕೆಂಡದ
ಮಳೆ ಕರೆದುದನೆ ಪುಷ್ಕರನ ಬಲ
ದೊಳಗೆ ಬಿದ್ದುದನೇಕರಿಪುನೃಪಸೈನ್ಯಸಾಗರವು
ಮಲೆತವರ ತಿರಗಳನು ಖಂಡಿಸಿ
ತಲೆಯ ಚೆಂಡಾಡಿದರು ರಥಿಕರು
ಬಲುಗುದುರೆ ಕಾಲಾಳು ನೆಗ್ಗಿತು ನಳನ ಶರಹತಿಗೆ

೩೦

ತೆರಹುಗೊಟ್ಟೊಳಹೊಗಿಸಿ ಸದೆದನು
ಬರಸಿಡಿಲು ಬಡಿವಂತೆ ರಿಪುಬಲ
ಮುರಿದು ನಿಂದುದು ಗಾಯವಡೆದರು ವೀರಪಟುಭಟರು
ಹುರಿಯೊಡೆದು ಮೈದೆಗೆದು ಸಲೆ ಕೈ
ಮುರಿಯೆ ಕೈದುವ ಬಿಸುಟು ಪಡೆ ಮೊಗ
ದಿರುಹಲೆಚ್ಚನು ಕೊಚ್ಚಿದನು ಪುಷ್ಕರಚತುರ್ಲವ

೩೧

ಗಾಳಿ ಮುರಿದೊಕಿದಡೆ ಘನಮೇ
ಘಾಳಿ ನಿಲುವುದೆ ನಿಷಧಪತಿ ತರ
ಜಾಲದಲಿ ಕಡಿವಡೆದು ಬಿದ್ದರು ರಾಯರಾವುತರು
ಆಳು ಮುರಿದುದು ಕಂಡ ಮುಖದಲಿ
ಹೇಳಲೇನಾನವರ ವಿಧಿಯನು
ಸೋಲದಲಿ ಮನಗುಂದಿ ಹಾಯ್ದರು ಬಿಟ್ಟ ಮಂಡೆಯಲಿ

೩೨

ತುಂಡುತುಂಡುಮಾಡುತ್ತ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿದುವು. ೩೦. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಬಾಣಗಳೇ ಬಾಣಗಳು, ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದ ಮಳೆ ಸುರಿದಂತೆ ಭೂಮಿ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಯಿತು. ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ವೈರಿರಾಜನ ಸೇನಾ ಸಮುದ್ರವು ಮೀರಿ ಹರಿಯಿತು. ಇದಿರಿಸಿದವರ ತಲೆಗಳನ್ನು ರಥಿಕರು ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಂಡಾಟವಾಡಿದರು. ನಳರಾಜನ ಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳೂ ಪದಾತಿಗಳೂ ನಾಶವಾದವು. ೩೧. ನಳನು ಎಡೆಗೊಟ್ಟು ಉಪಾಯದಿಂದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಸದೆಬಡಿದನು. ಬಡಿತಕ್ಕೆ ಅವರು ಬಿರುಸಾದ ಸಿಡಿಲು ಹೊಡೆದಂತೆ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾದರು. ಹಗೆವಡೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿತು. ಕಡುಗಲಿಗಳು ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಧೈರ್ಯಹೊಂದಿ, ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡು ಹಗೆಗಳ ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಮುರಿಯಲು ಅವರು ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಯುಧವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಎಸೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಆಗ ನಳನು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವವರ ಮೇಲೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಾಣವನ್ನು ಎಸೆದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಪುಷ್ಕರನ ಚತುರಂಗಸೇನೆಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ ತರಿದಿಕ್ಕಿದನು. ೩೨. ಗಾಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಗುರುತರವಾದ ಮೋಡದ ರಾಶಿಯೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದೆ ನಿಲ್ಲಲಾರದು. ಹಾಗೆಯೇ ನಳರಾಜನು ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ರಾಜರೂ, ರಾವುತರೂ ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದರು. ವೀರರು ಕಂಡ ಕಡೆಗೆ ಓಡತೊಡಗಿದರು. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸೋಲೇ ಸೋಲಾಯಿತು. ಅಪಜಯದಿಂದ ಮನಗುಂದಿ ತಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಏನಿದೆಯೆಂದು ಕೂಡ ನೋಡದೆ ಹರಿದೋಡಿದರು.

ಆರು ಸಾಸಿರ ತೇರುಗಳು ಹದಿ
ನಾರುಸಾಸಿರ ಕರಿಗಳಿಷ್ಟ
ತಾರುಸಾವಿರ ತುರಗ ಕಾಲಾಳೊಂದು ಲಕ್ಷದಲಿ
ಸೇರಿತಂತಕಪುರಿಗೆ ಸರಳನ
ಸಾರದಲಿ ರಿಪುಸೇನೆ ಮುರಿದುದು
ಆರು ಬಲ್ಲರು ಮಿಕ್ಕ ಸೇನೆಯನರಸ ಕೇಳಿಂದ

೩೩

ಮರನ ಹುತ್ತವನೇರಿದರು ಸಂ
ಗರದಿ ಕೈದುವ ಬಿಸುಟು ಸಲೆ ಮೈ
ಮರೆದು ತೇಜಿಯನಿಳಿದು ರಾವ್ವರು ಕೊರಳ ಸಲಹೆನುತ
ಕರವ ಮುಗಿದರು ಜೋದರರು ಕೈ
ಮರೆದು ಕದನದ ಗಾಯದಲಿ ನೊಂ
ದೊರಲಿ ಬಾಯಲಿ ಬೆರಳನಿಟ್ಟುದ್ದ ವೈರಿ ಪಾಯದಳ

೩೪

ಮುರಿದು ಬರುತಿದೆ ಜೀಯ ಬಲ ನಿಲ
ಲರಿದು ನಮ್ಮದು ನಳನೃಪಾಲನ
ಸರಹತಿಗೆ ನೆರೆ ಮುಗ್ಗಿ ಕೆಡೆದುದು ತಾರುತಟ್ಟಿನಲಿ
ತರಹರವ ನಾ ಕಾಣೆನೀ ಮೋ
ಹರಕೆ ಗತಿಯೇನೆನಲು ಪುಷ್ಕರ
ಭರದಿ ಕೋಪದೊಳಂದು ಕರೆಸಿದನಾಗ ನಿಜಬಲವ

೩೫

೩೩. ನಳರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರನ ಚತುರಂಗಬಲವೂ ಅಳಿಯಿತು. ಅವನ ಬಾಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಆರು ಸಾವಿರ ರಥಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳು ಸತ್ತು ಉರುಳಿದುವು. ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಕುದುರೆಗಳು ಮಡಿದುವು. ಒಂದು ಲಕ್ಷದಷ್ಟು ಪದಾತಿಗಳು ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಹಗೆಯ ಪಡೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತೆ ಉಳಿದ ಸೇನೆಯ ಪಾಡೇನೆಂದು ಯಾರು ತಾನೆ ಬಲ್ಲರು? ೩೪. ಪುಷ್ಕರನ ಪಡೆಯವರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಸೋಲನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಕುದುರೆದಳದವರು ಕೈಯ ಕೈದುವನ್ನು ಎಸೆದು, ಕುದುರೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಸೋಲಿನ ಕುರುಹಾಗಿ ಮರವನ್ನೂ ಹುತ್ತವನ್ನೂ ಏರಿದರು. ಯೋಧರು ಕಾದಾಡುವಾಗ ಉಂಟಾದ ಗಾಯದ ನೋವಿನಿಂದ ನರಳಿ, ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಕುಲರಾಗಿ “ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿರಿ” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕೈಮುಗಿದರು. ಪದಾತಿಗಳು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೆರಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಶರಣಾಗತರಾದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ೩೫. ಪುಷ್ಕರನ ಸೈನ್ಯ ಸೋಲುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಒಬ್ಬನು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ರಾಜನೇ, ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಸೋತು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಾ ಇದೆ. ಹಗೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಸೇನೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಆ ನಳರಾಜನ ಬಾಣಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಮುಗ್ಗುರಿಸಿ ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಉರುಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ನಿಲುಗಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಮ್ಮ ಪಡೆಯ ಗತಿಯೇನು?” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪುಷ್ಕರನು ಕೋಪದಿಂದ ಕಿಡಿಕಡಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಿಕ್ಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕರೆಸಿದನು.

ಅರಸ ಕೇಳರಮನೆಗೆ ಬಂದನು
 ಉರುತರದ ಕೈದುಗಳ ತರಿಸಿಯೆ
 ದುರವಿಜಯರಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಟ್ಟನು ಚಾಪಮಾರ್ಗಣವ
 ಕರಿತುರಗ ಕಾಲಾಳು ನೆರೆದುದು
 ಮೊರೆವ ವಾದ್ಯದ ರಭಸದಲಿ ಸಂ
 ಗರಕೆ ಪಯಣದ ಮಾಡುತಿರ್ದನು ನೃಪತಿ ಕೇಳಿಂದ

೩೬

ತೆಗೆದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಿಷಧಪತಿ ಕಾ
 ಳಗದಿ ಹಿಡಿಸಿದ ಧರ್ಮಗಹಳೆಯ
 ವಿಗಡಪುಷ್ಕರನಿತ್ತ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯಲಿ ಖತಿಮಸಗಿ
 ಹಗೆಗೆ ಜಯವಾಯ್ತೆಂದಿನಲಿ ತಾ
 ಹೊಗುವೆನಹಿತರ ಮುರಿವೆನೆನೆ ಕೈ
 ಮುಗಿದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ವರಮಂತ್ರೀಶ ಪುಷ್ಕರಗೆ

೩೭

ಅರಿಭಯಂಕರ ನೃಷಧನ ಸಂ
 ಗರದಿ ಗೆಲುವವರಾರು ದೇವಾ
 ಸುರರು ನಿಲಲಿದರಸ ಮಿಕ್ಕಿನ ನರರ ಪಾಡೇನು
 ಮರುಳುತನ ಬೇಡನ್ನು ನೃಪನನು
 ಕರೆಸಿ ಸಂಧಿಯ ಮಾಡಿ ಜೂಜಿನ
 ಮರುವಲಗೆಯಲಿ ಗೆಲುವುದುಚಿತವೆಂದನಾ ಮಂತ್ರಿ

೩೮

೩೬. ಪುಷ್ಕರನು ತಕ್ಷಣ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಹಿರಿದಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದನು, ರಣವೀರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ, ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಕಾಲಾಳುಗಳ ಪಡೆಗಳು ಬಂದು ಒಂದಾದುವು. ಕಾಳಗದ ಕಹಳೆ ವೀರರಸ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮೊಳಗತೊಡಗಿತು. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುಷ್ಕರನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳೆಸಿದನು. ೩೭. ಪುಷ್ಕರನ ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗೆರೆತ್ತು. ಅವನು ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂದ ಹಿಂದೆ ನೃಷಧನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಧರ್ಮಗಹಳೆಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು “ಇಂದು ನನ್ನ ವೈರಿಯಾದ ನಳನಿಗೆ ಗೆಲುವಾಯಿತಲ್ಲ! ಅಬ್ಬ! ಇನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆ ಸಲ್ಲದು. ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೇರಿ ಹೋಗಿ, ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದು ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವೆನು” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ಆಗ ಮಂತ್ರಿಯು ಅವನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ನಯವಿನಯದಿಂದ ಬಿನ್ನವಿಸತೊಡಗಿದನು. ೩೮. ಮಂತ್ರಿಯು ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ “ರಾಜನೇ, ಯಾವ ಶತ್ರುವಿಗೂ ನಳನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಶತ್ರುಭಯಂಕರ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಅವನನ್ನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸುವವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಲೀ ರಾಕ್ಷಸರಿಗಾಗಲೀ ಅವನ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಉಳಿದ ಮಾನವರ ಕತೆಯೇ ಬೇಡ. ನಿನಗೆ ಹುಚ್ಚು ಈ ಕಾಳಗದ ಮರುಳುತನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಆ ನಳರಾಜನನ್ನು ಬರಮಾಡಿ, ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪುನಃ ಜೂಜಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವುದೇ

ವೀರಸೇನನ ತನಯ ನಿಷಧನ
ಸೇರಿಹಳು ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸೇನಾ
ಭಾರದಲಿ ಋತುಪರ್ಣ ಚೈದ್ಯ ವಿದರ್ಭ ಮೊದಲಾದ
ಭೂರಿನ್ಯಪರೋಲೈಸುತಿದೆ ಸರಿ
ಯಾರು ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ನಳನಲಿ
ಮೀರಿ ಕೈಮಾಡಿದರೆ ತಪ್ಪದು ಮರಣ ನಿನಗೆಂದ

೩೯

ಎನಲು ಕೇಳ್ದ ಮಾತಿನಲಿ ಬಂ
ದನು ನಳನ ಕಂಡನು ಮಹೀಪತಿ
ಯೆನಗೆ ನಿಮ್ಮಲಿ ಕದನವೇತಕಿ ಸಾಕದಂತಿರಲಿ
ಜನಪತಿಗಳೇಕ್ಷಿಸಲಿ ಮರುಜೂ
ಜಿನಲಿ ನಿಪುಣರು ನಾವು ನಿಮ್ಮಲಿ
ಮನಕೆ ಹರುಷಿತವಾಗಲಾಡುವೆನೆಂದ ನಸುನಗುತ

೪೦

ಎಲವೊ ಕೇಳಿನ್ನಾದುದಾಗಲಿ
ಕಲಹಕಂಜುವೆ ನೀನು ಜೂಜಿನ
ಬಳಕೆಯಲಿ ಬಲ್ಲಿದನು ನಮ್ಮನು ಕರೆದೆ ತಪ್ಪೇನು
ಕಲಹವಾಗಲಿ ಜೂಜದಾಗಲಿ
ಗೆಲುವೆ ನಿನ್ನನು ಕುಟಲಹೃದಯದ
ನೆಲೆಯ ಬಲ್ಲೆನು ನಿನಗೆ ಮನವೊಲಿದುದನು ಮಾಡೆಂದ

೪೧

ಸರಿಯಾದ ದಾರಿ" ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ೩೯. ಮಂತ್ರಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಡೆಯದೆ
"ರಾಜನೇ, ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ವೀರಸೇನನ ಪುತ್ರನಾದ ನಳರಾಜನನ್ನೇ ಸೇರಿದ್ದಾಳೆ. ಅವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು
ನೋಡಿದರೆ, ಅದು ಕೂಡ ಬಹಳ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಋತುಪರ್ಣ, ಚೈದ್ಯ, ವಿದರ್ಭ
ಮುಂತಾದ ಮಹಾಮಹಾರಾಜರು ಆ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ನಳನಿಗೆ ಸರಿದೂರೆಯಾದವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಯೋಚಿಸದೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ
ನಳನೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿದರೆ ನೀನು ಸಾಯುವುದು ನಿಶ್ಚಯ" ಎಂದು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು
ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. ೪೦. ಮಂತ್ರಿಯ ಮಾತು ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿತು. ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವುದು
ಸರಿಯೆಂದು ಬಗೆದು ನಳನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನೊಡನೆ "ರಾಜನೇ, ನಾವು ನಾವೇ
ಕಾದಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇಕೆ? ಅದರಿಂದ ಲಾಭವೇನಿದೆ? ಆದುದರಿಂದ ಈ ಹೋರಾಟವನ್ನು
ಸಾಕುಮಾಡೋಣ. ಇಲ್ಲಿರುವ ರಾಜರೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿ. ನಾವು ಹೇಗೂ ಜೂಜಾಟದಲ್ಲಿ
ಪಳಗಿದವರು. ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಂತೋಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಮರಳಿ ಜೂಜಾಡೋಣ" ಎಂದು ಹೇಳಿ
ನಸುನಕ್ಕನು. ೪೧. ಪುಷ್ಕರನ ಮಾತಿಗೆ ನಳನು "ಪುಷ್ಕರನೇ, ಆಗಲಿ, ನೀನು ಏನು
ಹೇಳುವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಂತೆ, ನೀನು ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಹೆದರುವೆ. ಜೂಜಾಟದಲ್ಲಿ
ಹೇಗೂ ನೀನು ಬಹಳ ಶೂರನಷ್ಟೆ! ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಜೂಜಿಗೆ ಕರೆದೆಯಲ್ಲ! ಸರಿ.
ಅದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನನಗೆ ಯಾವುದಾದರೇನಂತೆ. ಕಾದಾಟವೇ ಆಗಲಿ;

ಅರಸ ಕೇಳಾ ಪುಷ್ಕರನು ತ
 ನ್ನರಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದನಾ ಕಲಿ
 ಪುರುಷನಿಂದಲಿ ಮುನ್ನ ಗೆಲಿದಗ್ಗಲಿಕೆಯಲಿ ನೃಪನ
 ಪಿರಿದು ತಾ ಗೆಲಬಲ್ಲನೆಂದಾ
 ಪ್ಪರನು ಕರೆಸಿದನೋಲಗದಿ ಕು
 ಳ್ಳಿರಲು ತಂದರು ಸಾರಿಗಳನಿರಿಸಿದರು ಸಮ್ಮುಖದಿ

೪೨

ನಳನೃಪತಿ ನೀ ಗೆಲಿದೊಡೀ ಭೂ
 ಲಲನೆಯನು ತಾ ಬಿಡುವೆ ಸೋತರೆ
 ಬಳಕ ದಮಯಂತಿಯನು ನನಗೊಪ್ಪಿಸುವುದೆಂದನಲು
 ಇಳಿಯೊಳಹ ಭೂರುಹದ ಹೃದಯದ
 ನೆಲೆಯ ಬಲ್ಲಗ್ಗಲಿಕೆಯಲಿ ತಾ
 ಗೆಲುವೆನೆಂದೊಪ್ಪಿದನು ಮನದಲಿ ಧೈರ್ಯಪರನಾಗಿ

೪೩

ಹೂಡಿದರು ಸಾರಿಗಳ ನೆತ್ತವ
 ನಾಡಿದರು ಮನ ನಲಿದು ಖಾಡಾ
 ಖಾಡಿಯಲಿ ದುಗ ಬಾರ ಇತ್ತಿಗವೆಂಬವ ರಭಸದಲಿ
 ಬೇಡಿದರೆ ಬೀಳುವುದು ದಾಯದ
 ರೂಢಿ ಜಳುಪಿಸೆ ಹೊಳೆವ ದಾಳದ
 ರೂಢಿಗಚ್ಚರಿಯಾಗೆ ನಳನೃಪ ಗೆಲಿದು ಬೊಬ್ಬರಿದ

೪೪

ಜೂಜಾಟವೇ ಆಗಲಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಖಂಡಿತ ಗೆಲ್ಲುವೆನು. ನಿನ್ನ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯ ಯೋಚನೆಯೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಸಂಗ್ರಾಮವೋ, ದ್ಯೂತವೋ. ನಿನಗೆ ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡು. ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದೆ” ಎಂದನು. ೪೨. ಪುಷ್ಕರನು ನಳನನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಕಲಿಪುರುಷನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ತಾನು ನಳನನ್ನು ಮೊದಲು ಜಯಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಈ ಸಾರಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆಂದು ಅವನು ಬಗೆದಿದ್ದನು. ಆಪ್ತೇಷ್ಟರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಓಲಗವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಕೂಡಲೇ ಪಗಡೆಯ ದಾಳಗಳನ್ನು ತಂದು ಆಟಗಾರರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟರು. ೪೩. ಪುಷ್ಕರನು ನಳನೊಡನೆ “ರಾಜನೇ, ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ನೀನು ಗೆದ್ದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ರಾಜ್ಯವನಿತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವೆ. ನಾನು ಜಯಗಳಿಸಿದರೆ ನೀನು ನನಗೆ ನಿನ್ನ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಪಣವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಅದಕ್ಕೆ ನಳನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದ ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಗೆಲ್ಲುವೆನೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಧೈರ್ಯಹೊಂದಿ ಜೂಜಾಟಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿದನು. ೪೪. ಸರಿ, ಆಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಳನೂ ಪುಷ್ಕರನೂ ದಾಳಗಳನ್ನು ಎಸೆದರು. “ಅದೋ, ದುಗ ಬರದು; ಅ! ಇತ್ತಿಗೆ ಬಂತು” ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಮಾತಿನ ರಭಸದಿಂದಲೂ, ಆನಂದದಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಜೋರಾಗಿ ಆಟವಾಡಿದರು. ನಳನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇ

ಖಿನ್ನನಾದನು ಪುಷ್ಕರನು ಹರು
ಷೋನ್ನತಿಯ ಬೀಳ್ಕೊಡಲು ಗುಣಸಂ
ಪನ್ನನೇರಿದ ರತ್ನಸಿಂಹಾನವ ನಳಸೃಪತಿ
ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನ ಕೃಪೆ ನಿನ
ಗಿನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಲೆಂದು ಮುನಿಜನ
ರುನ್ನತದಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ಹರಸಿದರೆಲ್ಲ ಧರಣಿಪನ

೪೫

ದೇವದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗಿದುದು ದಿವಿ
ಜಾವಳಿಗಳಭ್ರದಲಿ ಸಂಧಿಸಿ
ಹೂವಿನಲಿ ಮಳೆಗರೆದರಾಗ ನೃಪಾಲನಂಗದಲಿ
ಕೋವಿದರು ಸುಜನಾವನೀಶರು
ಸೇವಿಸಲು ಧರೆ ನಲಿಯೆ ನೃಪ ರಾ
ಜೇವಲೋಚನನಂತೆ ಸಿಂಹಾಸನದಿ ರಂಜಿಸಿದ

೪೬

ಬಂದು ಕಂಡರು ಪುರನಭರು ನಲ
ವಿಂದ್ರಕಾಣಿಕೆಗೊಟ್ಟು ಸುರಕುಲ
ವೃಂದ ನಲಿಯುಲು ಮಂತ್ರಿಬಾಂಧವರೆಲ್ಲ ಕೈಮುಗಿದು
ವಂದಿಸುತ ಕುಳ್ಳಿರಲು ಸಭೆಯಲಿ
ತಂದರಾರತಿಗಳನು ನೃಪಗರ
ವಿಂದಮುಖಿಯರು ಹರುಷದಿಂದೆತ್ತಿದರು ಮನವೊಲಿದು

೪೭

ದಾಳದಲ್ಲಿ ಬೀಳತೊಡಗಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ದಾಳ ಹಾಕುವಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಎಸೆಯುವ ಕೈಚಳಕ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೆತ್ತವಾಡಿ ನಳರಾಜನು ಜಯಗಳಿಸಿ ಸಂತಸದಿಂದ ಹೌಹಾರಿದನು. ೪೫. ಸೋತದ್ದೇ ತಡ; ಪುಷ್ಕರನ ಮೋರೆ ಕಿರಿದಾಯಿತು. ಸಂತೋಷ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಸದ್ಗುಣಿಯಾದ ನಳರಾಜನು ಮಣಿಖಚಿತವಾದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುನಿಮುಖ್ಯರು ಅವನನ್ನು “ನಿನಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂಜು” ಹೊಗಳಿ ಹರಸಿದರು. ೪೬. ಸುರಭೇರಿ ಮೊಳಗಿತು. ದೇವಸಮೂಹ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಳರಾಜನ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಹೂಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿತು. ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಸಜ್ಜನರೂ, ರಾಜರೂ ಅವನನ್ನು ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿದರು. ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಭೂಮಂಡಲವೇ ಸಂತಸದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿತು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಉಪಸ್ಥಿತನಾದ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದನು. ೪೭. ಪೌರರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದಿತ್ತು ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದರು. ದೇವತೆಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ಸಚಿವರೂ, ಬಾಂಧವರೂ ಕೈಮುಗಿದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುತ್ಸದೆಯರು ಮುಗುಳುನಗೆ

ನಲವು ಹಿಂಗಿದ ಪುಷ್ಕರನ ಮನ
 ಪೊಲಿದು ಮನ್ನಿಸಿ ಕರೆದು ನಳನೃಪ
 ಕಲಿಪುರುಷನಿಂದಾದುದುಪಹತಿ ನಿನ್ನ ತಪ್ಪೇನು
 ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸದಿರು ನಿನ್ನಲಿ
 ಚಲವು ನಮಗಿನಿತಿಲ್ಲ ಮುನ್ನವೊ
 ಲಿಳಿಯ ಪಾಲಿಸು ನಮ್ಮ ನೀನೋಲಗಿಸು ಹೋಗೆಂದ

೪೮

ಎನಲು ಲಜ್ಜಿತನಾಗಿ ಪುಷ್ಕರ
 ವಿನಯದಲಿ ತಾನೆರಗಿ ನಿಮ್ಮಡಿ
 ವನಜದೆಡೆಗಪರಾಧಿಯಾದನಗಾವ ಗತಿಯಹುದೊ
 ಜನಪ ಸಲಹು ಕೃತಘ್ನನನು ಸ
 ಜ್ಞನಶಿರೋಮಣಿ ನೀನು ಗುಣಹೀ
 ನನನು ಕೃಪೆಯಲಿ ರಕ್ಷಿಸೆಂದೆರಗಿದನು ಪದಯುಗಕೆ

೪೯

ತನುವ ಸೈಗೆಡೆದಿಹನನೆಬ್ಬಿಸಿ
 ಜನಪನೆಂದನು ಪೂರ್ವಫಲ ಸಂ
 ಜನಿಸಿದಕಿನ್ನಾರು ಮಾಡುವುದೇನುಯೆನುತವನ
 ವಿನಯವಚನಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಟ್ಟನು
 ಕನಕಮಣಿಭೂಷಣಗಳನು ಕಾಂ
 ಚನವರೂಢವನಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿ ಕಳುಹಿದನು ಮನೆಗೆ

೫೦

ಬೀರುತ್ತ ರಾಜನಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿದರು. ೪೮. ನಳರಾಜನು ದುಃಖಿತನಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮನಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಿ, ಆದರದಿಂದ ಕರೆದು ಸಂತಯಿಸಿದನು. “ಪುಷ್ಕರ, ಕಳವಳಪಡಬೇಡ. ಇದೆಲ್ಲ ಕಲಿಪುರುಷನ ಮಹಿಮೆ, ಅವನ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದೆ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ, ಸಿಕ್ಕಾಬಟ್ಟೆ ಏನೇನನ್ನಾದರೂ ಬಗೆಯಬೇಡ. ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕೋಪವಾಗಲಿ, ಹಠವಾಗಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಇಲ್ಲ ನೀನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡುತ್ತಿರು, ಹೋಗು” ಎಂದನು. ೪೯. ನಳನ ಉದಾರತೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುಷ್ಕರನು ನಾಚಿದನು. ಅವನು ವಿನೀತನಾಗಿ “ಅಹುದು, ನಾನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ. ನಿಮಗೆ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನನಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಸದ್ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ರಾಜನೇ, ನಾನು ಕೃತಘ್ನ, ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಕಾಪಾಡು. ನೀನು ಸಜ್ಜನನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದವನು. ಗುಣಹೀನನಾದ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯೆದೋರು” ಎನ್ನುತ್ತ ನಳನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿದನು. ೫೦. ನಳರಾಜನು ದೇಹವನ್ನೇ ಬಾಚಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಬ್ಬಿಸಿ “ಛೇ! ಛೇ! ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡಬೇಡ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಫಲ ಈಗ ಈ ರೀತಿ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲರು?” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಅವನ ವಿನಯ ಗುಣಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಚಿನ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನು ಸಂಭಾವನೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಂಗಾರದ ರಥವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟೊಟ್ಟನು.

ಕರೆಸಿದನು ಬಾಂಧವರ ಮಂತ್ರಿ
ಶ್ವರರ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನೃಪಾಲರ
ಕರಣಕರನಾಪ್ತರನು ಹಿರಿಯರ ವೀರಪಟುಭಟರ
ವರಸಚಿವ ಸಾಮಂತ ಮಲ್ಲರ
ತರುಣಿಯರ ನಟ ಗಾಯಕರ ಸುಜ
ನರಿಗೆ ಮನ್ನಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನುಡುಗೊರೆಗಳ ಮಹೀಪಾಲ

೫೧

ಕನಕರತ್ನಪ್ರಭೆಯ ಸಿಂಹಾ
ಸನದೊಳೊಪ್ಪಿದನುಭಯಪಾಶ್ವದಿ
ವನಿತೆಯರು ಚಿಮ್ಮಿದರು ಸಿತಚಾಮರಪವನಾ ನೃಪಗೆ
ಜನಪತಿಗಳಕ್ಕಿಲ್ಲದಲಿ ಮಂತ್ರಿ
ಜನ ಪುರೋಹಿತ ಮಲ್ಲ ಗಾಯಕ
ವನಿತೆಯರ ಗಡಗದಲಿ ಮೆರೆದುದು ನೃಪತಿಯಾಸ್ಥಾನ

೫೨

ಚಿಂತೆ ಬಲಿದು ವಿದರ್ಭದಲಿ ದಮ
ಯಂತಿ ಕೆಳಜಯರೊಡನೆ ನುಡಿದಳು
ಪಂತದಲಿ ಪುಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದನೋ ಸೋತನೋ ನೃಪತಿ
ಕಂತುಪಿತನ ಕೃಪಾವಲೋಕನ
ವೆಂತಿಹುದೋ ತನಗೆಂಬ ಸಮಯದೊ
ಳಂತರಿಸದೈತಂದರಲ್ಲಿಗೆ ನಳನ ಮಂತ್ರಿಗಳು

೫೩

೫೧. ನಳನು ತನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂಧುಬಾಂಧವರನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಮುಖ್ಯರನ್ನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ರಾಜರನ್ನೂ ಶಾನುಭೋಗರನ್ನೂ ಹಿತ್ತೈಸಿಗಳನ್ನೂ ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನೂ ಕಡುಗಲಿಗಳನ್ನೂ ಸಚಿವ ಸಾಮಂತರನ್ನೂ ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ನಟರನ್ನೂ ಗಾಯಕರನ್ನೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಜನರನ್ನೂ ಕರೆಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಕರೆಸಿ ಅವರಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ೫೨. ನಳರಾಜನು ಓಲಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನರನ್ನಗಳ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಆರೂಢನಾದನು. ಅವನ ಎಡಬಲ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಚಾಮರವನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಇಬ್ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಪುರೋಹಿತರು, ಮಲ್ಲರು, ಗಾಯಕರು ಹಾಗೂ ಹೆಂಗಸರು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ೫೩. ಇತ್ತ ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತಳಾಗಿ ತನ್ನ ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ “ರಾಜನು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪಂತದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದನೋ? ಅಥವಾ ಸೋತನೋ? ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಹೇಗಿದೆಯೋ?” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಳಲ್ಲಿಗೆ ನಳನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದರು.

ತಾಯೆ ಬಿನ್ನಹವಿಂದು ನಮ್ಮನು
ರಾಯನಟ್ಟಿದ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ನಿ
ರಾಯಸದಿ ಪುಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದನು ಸಕಲರಾಜ್ಯವನು
ನ್ಯಾಯದಲಿ ಕೈಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮನು
ಪ್ರಿಯದಿಂ ಬರಹೇಳಿದನು ಕಮ
ಲಾಯತಾಂಬಕಿ ಬಿಜಯಮಾಡೆಂದೆರಗಿದರು ಪದಕೆ

೫೪

ಕೇಳಿ ಹರುಷಿತೆಯಾದಳವರಿಗೆ
ಪಾಲಿಸಿದಳಾಭರಣವಸ್ತುವ
ಲೋಲಲೋಚನೆ ಬಂದು ತಂದೆಗೆ ನಮಿಸಿ ವಿನಯದಲಿ
ನಾಳೆ ಪಯಣವ ಮಾಡೆ ನಿಷಧನ್ನ
ಪಾಲನಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ಕಳುಹೆನೆ
ಬಾಲಕಿಯ ನುಡಿಗೆಳೆ ತೆಗೆದಪ್ಪಿದನು ಭೀಮನೃಪ

೫೫

ತೆಗೆಸಿದನು ಭಂಡಾರದಲಿ ಬಗೆ
ಬಗೆಯ ವಸ್ತುವ ಸುಭಟರಿಗೆ ಝಗ
ಝಗಿಪ ಹೊನ್ನಾಯುಧವ ನವರತ್ನಗಳ ತೊಡಿಗೆಗಳ
ಸುಗುಣೆಯರು ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾ
ರಗಳಿಗಿತ್ತನು ಪಯಣದಲಿ ತೇ
ರುಗಳ ಶೃಂಗರಿಸಿದರು ಬಿರುದಿನ ಸಿಂಧಗಳ ನೆಗಹಿ

೫೬

೫೪. “ತಾಯಾ, ನಾವು ನಿಷಧದಿಂದ ಬಂದವರು. ನಳಮಹಾರಾಜರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅವರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಂದವರು. ಅವರು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭದಿಂದ ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವನಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಮ್ಮಾ, ತಾವು ಹೊರಡಬೇಕು” ಎಂದು ಬಿನ್ನಯಿಸುತ್ತ ಮಂತ್ರಿಗಳು ದಮಯಂತಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿದರು. ೫೫. ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ದಮಯಂತಿಯು ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಒಸಗೆಯನ್ನು ತಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ತೊಡವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಹುಮಾನಿಸಿದಳು. ಕೂಡಲೇ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ವಿನಯದಿಂದ “ಅಪ್ಪಾ, ನಿಷಧದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಶುಭವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾಳೆಯೇ ಹೋಗುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದಳು. ಮಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೀಮರಾಜ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಪ್ಪಿದನು. ೫೬. ಭೀಮರಾಜನಿಗೆ ಸಂತಸವೇ ಸಂತಸ. ಅವನು ಬೊಕ್ಕಸದಿಂದ ನಾನಾ ವಿಧದ ವಸ್ತುವ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿದನು. ವೀರಸೈನಿಕರಿಗೆ ಫಳಫಳ ಹೊಳೆಯುವ ಚಿನ್ನದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಸದ್ಗುಣಿಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾರದವರಿಗೆ ನವರತ್ನಗಳ ತೊಡವುಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದನು. ನಿಷಧನಗರಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಬೆಳೆಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಆಣೆಗೊಳಿಸಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಅವನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟುದೇ ತಡ.

ಬಿಗುಹನೇರಿಸಿ ಹಯಗಳನು ರೆಂ
ಚಿಗಳ ಹವ್ವಿದರಾನೆಯಲಿ ಸ
ತ್ತಿಗೆಗಳನು ಹಲ್ಪಿಸಿದರು ಮೇಲೆಸೆವ ಕಳಶದಲಿ
ಸೊಗಸುದೋರುವ ಭಟರ ನೆರೆ ಕೈ
ದುಗಳ ಹೊರಹಿನ ನೃಪರ ಬಳಿಯಲಿ
ನೆಗೆಹಿ ಬೀಸುವ ಚೌರಿಗಳ ಸಂಭ್ರಮದೊಳೊದಗಿದರು

೫೭

ಮಣಿರಥಂಗಳ ನಡುವೆ ಸುಳಿವಂ
ದಣದ ಸಾಲಿನ ಮಧ್ಯದಲಿಯುರ
ವಣಿವ ಮತ್ತಗಜಂಗಳಲಿ ಮಾವುತರ ಕಳಕಳದ
ಕುಣಿವ ತೇಜಿಯ ರಾವುತರ ಸಂ
ದಣಿಗಳಲಿ ಚತುರಂಗಬಲವಿ
ಟ್ಟಣಿಸಿ ನಡೆದುದು ಸಾಲುಸತ್ತಿಗೆಗಳ ವಿಡಾಯಿಯಲಿ

೫೮

ನಾರಿಯರ ಸಂದಣಿಯು ನೆರೆದುದು
ತೇರಿನಲಿ ಕೆಲರಂದಣದಿ ಕೆಲ
ರೇರಿದರು ವಾಜಿಗಳ ಗಜಕಂಠರಥ ಗದ್ದುಗೆಯ
ಸೇರಿ ನಡೆದರು ಮುಂದೆ ಘನಗಂ
ಭೀರವಾದ್ಯದ ರಭಸ ತಾನದು
ಭೋರಿಡಲು ಹೊರವಂಟಳಂಗನೆ ಸಕಲ ವಿಭವದಲಿ

೫೯

ಬಿರುದುಬಾವಲಿಗಳ ಪಟಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿ ರಥಗಳನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿದರು. ೫೭. ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಜೀನುಹಾಕಿದರು. ಆನೆಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧಕವಚಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿದರು. ರಥದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಳಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಭತ್ತವನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿದರು. ವೀರಭಟರು ಝಗಝಗಿಸುವ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು. ರಾಜರ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬೀಸತೊಡಗಿದರು. ಹೀಗೆ ವಿದರ್ಭವು ದಮಯಂತಿಯ ಪ್ರಯಾಣದ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ೫೮. ಮಣಿಮಯ ರಥಗಳು ಬಂದು ಸೇರಿರುವು. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದವು. ಫೀಳಿಡುವ ಮದ್ದಾನೆಗಳು ನೆರೆದವು. ಮಾವುತರ ಕಳಕಳ ಸದ್ದು ಹಬ್ಬಿತು. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪುಟಿಯುವ ಕುದುರೆಗಳೊಡನೆ ಕುದುರೆಸವಾರರು ಬಂದು ಸಂದಣಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಒಟ್ಟಾದ ಚತುರಂಗಬಲ ಸಾಲಾದ ಸತ್ತಿಗೆಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ಹರಡುತ್ತ ನಿಷಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಅಣಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ೫೯. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಕೆಲವರು ರಥವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಎರಿದರು. ಕೆಲವರು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. ಹಲವರು ಆನೆಗಳ ಭೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಸೀನರಾದರು. ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳು ಗಂಭೀರದ್ವನಿಯಿಂದ ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಸಕಲ ವೈಭವದಿಂದ ಒಡಗೂಡಿ

ಬಂದಳಾ ದಮಯಂತಿ ದೇವ ಮು
ಕುಂದ ರಕ್ಷಿಸುಯೆನುತ ತನ್ನಯ
ನಂದನರ ಸಹಿತೇರಿದಳು ಮಣಿಮಯವರೂಢವನು
ಹಿಂದೆ ಮುಂದಿಕ್ಕಲದ ನಾರೀ
ವೃಂದ ನಡೆಯಲು ಮನದ ಹರ್ಷಾ
ನಂದದಲಿ ನಡೆತಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ನಿಷಧಪಟ್ಟಣವ

೬೦

ನೋಡುತಿದರ್ವರು ಪುರಜನರು ನೆಲೆ
ಮಾಡದುಪ್ಪರಿಗೆಯಲಿ ಮಿಗೆ ಕರು
ಮಾಡದೆಡೆಯಲಿ ಸೌಧಗಳ ಜಾಲಂಧ್ರಶಿಖರದಲಿ
ನೋಡುವರ ತಾ ನೋಡಿ ನಸುನಗು
ತಾಡುವರ ನೃತ್ಯದಲಿ ಗಾನವ
ಪಾಡುವರ ಕಂಡಲ್ಲಿ ನಲಿಯುತ ಬಂದಳರಮನೆಗೆ

೬೧

ಬಾಗಿಲಲಿ ರಥವಿಳಿದು ಬಳಕ ಸ
ರಾಗದಿಂದೊಳಹೊಗುತಿರಲು ಪ
ಣ್ಯಾಂಗನೆಯರಾರತಿಯನೆತ್ತಿದರತುಳವಿಭವದಲಿ
ಭೋಗಿಶಯನನ ಕರುಣ ನಿಮಗುಂ
ಟಾಗಿ ಸುಖಿಯಾಗೆಂದು ಹರಸಿದ
ರಾಗ ಮುನಿನಿಳುರುಂಬವಕ್ಷತೆ ತಳಿದರಂಗನೆಗೆ

೬೨

ದಮಯಂತಿ ನಿಷಧನಗರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು. ೬೦. ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದ ದಮಯಂತಿ “ದೇವ, ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಸುದೇವ, ಕಾಪಾಡು” ಎಂದು ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ರತ್ನಪುಯವಾದ ರಥವನ್ನು ಏರಿದಳು. ಅವಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮುಂದಿನಿಂದಲೂ ಹೆಂಗಸರ ಸಮೂಹ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದತುಂದಿಲಳಾದ ದಮಯಂತಿ ನಿಷಧನಗರವನ್ನು ಬಂದು ಹೊಕ್ಕಳು. ೬೧. ದಮಯಂತಿ ನಿಷಧನಗರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಆ ನಗರ ನಿವಾಸಿಗಳು ಸೌಧಗಳ ಉಪರಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ, ನೆಲೆಮನೆಯ ಎಡೆಯಿಂದಲೂ, ಮಾಳಿಗೆಮನೆಗಳ ಕಿಟಕಿಗಳ ಮೂಲಕವೂ ನೋಡುತ್ತ ನಂತರು. ದಮಯಂತಿ ತನ್ನ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೂ, ಮುಗುಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತಲೂ, ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವವರನ್ನು ಮತ್ತು ಹಾಡುವವರನ್ನು ಕಂಡು ನಲಿಯುತ್ತಲೂ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ೬೨. ದಮಯಂತಿ ಅರಮನೆಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ರಥದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು, ಒಳಹೊಗಲು ಉದ್ಯುಕ್ತಳಾದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಣ್ಯಾಂಗನೆಯರು ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಆರತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮುನಿಗಳ ತಂಡ “ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳು” ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ತಳಿಯಿತು.

ಹರಕೆಗಳ ಕೈಕೊಳುತ ಸತಿ ಬಂ
ದರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕಳು ನೃಪಾಲನ
ಚರಣಕಮಲಕೆ ನಮಿಸಿ ಪಡೆದಳು ಪತಿಯ ಚಿತ್ತವನು
ಅರಸ ಕೇಳಿ ನಿಷಧಪತಿ ನಿಜ
ತರುಣಿ ಸುತರೊಡಗೂಡಿ ಮಂಗಳ
ಕರದೊಳೊಪ್ಪಿದ ಸಕಲದೇವಾಮರರು ಕೊಂಡಾಡೆ

೬೩

ಪರಮಪುಣ್ಯೋದಯನು ಸದ್ಗುಣ
ಭರಿತ ಸತ್ಯಸುಭಾಷಿತನು ಸಂ
ಗರಸುಧೈರ್ಯನು ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲ ನಿಗಮಕೋವಿದನು
ಅರಸುಕುಲಪಾವನನು ನಳಭೂ
ವರನು ಸಿಂಹಾಸನದಿ ರಂಜಿಸಿ
ಧರೆಯನಾಳಿದ ವರಪುರದ ಚಿನ್ನಿಗನ ಕರುಣದಲಿ

೬೪

ಮುನಿಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರ ರೋಮಶ
ಮುನಿಪ ವಿಪ್ರರಿಸಿದನು ನಳಭೂ
ಪನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕೇಳಿ ತಲೆದೂಗಿದನು ಯಮಸೂನು
ಮನಕೆ ಹರುಷಾನಂದವಾಯ್ತೆ
ಮುನಿಪ ನಿಮ್ಮಡಿ ಕರುಣದಲಿಯಿಂ
ದಿನಗೆ ಫಲಿಸಿತು ಪುಣ್ಯವೆಂದೆರಗಿದನು ಚರಣದಲಿ

೬೫

೬೩. ದಮಯಂತಿ ಋಷಿಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ತಲೆಬಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅರಮನೆಯ ಒಳಹೊಕ್ಕಳು. ಆಕೆ ನಳನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಅವನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ವಂದಿಸಿದಳು. ನಳನೂ ತನ್ನ ಸತಿಸುತರೊಂದಿಗೆ ಮಂಗಳಮಯನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವತೆಗಳು ಸಂತಸದಿಂದ ಅವನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ೬೪. ನಳನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದನು. ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಪುಣ್ಯೋದಯನು, ಸದ್ಗುಣಶಾಲಿ, ಸತ್ಯಪ್ರಿಯನು, ರಣಧೀರನು, ಶುಚಿ ಭೂತನು, ವೇದಪಾರಂಗತನು, ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜಕುಲಪಾವನನು.” ೬೫. ಹೀಗೆ ಮುನಿ ಕುಲವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಸಂತಸವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ರೋಮಶಋಷಿ ಧರ್ಮ ರಾಜನಿಗೆ ನಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಧರ್ಮ ರಾಯನೂ ಕಥೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ, ಸಂತಸಗೊಂಡು ರೋಮಶನೊಡನೆ “ಮುನಿಗಳೇ, ನೀವು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸು ಉಬ್ಬಿ ಹೋಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಅಡಿಯೊಲುಮೆ ಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೇಳುವ ಭಾಗ್ಯ ನನಗೆ ಒದಗಿತು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಋಷಿಯ

ದೇವಮುನಿಗಳು ನೀವು ನಮ್ಮನು
ಪಾವನವ ಮಾಡಿದಿರಿ ನಮಗಿ
ನ್ನಾವುದರಿದುಂಟನ್ನು ಪಾರ್ಥನ ಹದನವೇನರಿಯೆ
ಆ ವಿವರವೆನೆಗಿನ್ನು ತಿಳುಹೆನೆ
ದೇವನಗರಿಯೊಳಿಂದುನಲಿ ಗಾಂ
ಡೀವಿ ಸುಸ್ಥಿರನರಸ ಚಂತಿಸಬೇಡ ನೀನೆಂದ

೬೬.

ಎಲೆ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಕೇಳು ಲೋಕದ
ಲಲನೆಯರ ಪರಿಯಲ್ಲ ನಾಲ್ವರು
ಚೆಲುವೆಯರು ಗುಣಶೀಲಸಂಪನ್ನೆಯರು ಭುವನದಲಿ
ನಳಿನಮುಖ ದಮಯಂತಿ ಸೀತಾ
ಲಲನೆ ದ್ರೌಪದಿ ಚಂದ್ರಮತಿ ಕೋ
ಮಲೆಯರಚ್ಚುತನಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ರಾಜವನಿತೆಯರು

೬೭.

ನಿನಗೆ ಪಟ್ಟದ ಮಹಿಳೆ ದ್ರೌಪದಿ
ವನಿತೆಯರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಪದ
ವಿನಿತು ಸತಿಯಿಂದಾಗುವುದು ಕಾಮ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧಿಪುಷ್ಪ
ಜನಪ ಚಂತಿಸಬೇಡ ನಾಳಿನ
ದಿನದಿ ಬಹ ನಿನ್ನ ನುಜನರ್ಜುನ
ಮನದ ಚಿಂತೆಯ ಬೀಳುಕೊಡು ಸುಖಿಯಾಗು ನೀನೆಂದ

೬೮

ಅಡಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ೬೬. ಪುನಃ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು “ನೀವು ದೇವರ್ಷಿಗಳು. ನಿಮ್ಮ ವಚನಾಮೃತದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಇನ್ನು ನಮಗೆ ಅಸದಳವಾದುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ. ಇರಲಿ, ಈಗ ತಮ್ಮನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನು? ಅವನು ಹೇಗಿರುವನು? ತಿಳಿಸುವಿರಾ?” ಎಂದುದಕ್ಕೆ ರೋಮಶನು ಹೀಗೆಂದನು. “ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ, ಪಾರ್ಥನಿಗಾಗಿ ಏಕೆ ಚಿಂತಿಸುವೆ? ಅವನು ಅಮರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮದಿಂದ ಇದ್ದಾನೆ.” ೬೭. “ಧರ್ಮರಾಯ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಲಲನೆಯರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರಂತಲ್ಲ. ಅವರು ಇತರರಿಗಿಂತ ಸುಂದರಿಯರು. ಗುಣನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದವರು. ಆ ನಾಲ್ವರೇ ದಮಯಂತಿ, ಸೀತಾದೇವಿ, ದ್ರೌಪದಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಮತಿ ಎಂಬವರು. ಆ ರಾಜಪತ್ನಿಯರು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಭಕ್ತೆಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.” ೬೮. “ಧರ್ಮರಾಯ, ನಿನ್ನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿ ಇರುವಾಗ ನಿನಗೇಕೆ ಭಯ? ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯಿಂದಾಗಿ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತು ನಿನಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಈಡೇರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ವೃಥಾ ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ನಾಳೆಯೇ ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ

ಹರನು ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ದೇವಾ
ಸುಧರು ನಿಮಗೊಳ್ಳಿದರು ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ವರನು ನಿಮಗಿನ್ನಂತರಂಗದ ಪರಮಸಖನಿರಲು
ಮರುಗಲೇಕಿನ್ನಾವುದರಿದೆಲೆ
ಧರಣಿಪತಿ ಸಾಕಿನ್ನು ರಾಜ್ಯದ
ಸಿರಿ ನಿನಗೆ ಬಂದಪುದು ರಿಪುಸಂಹಾರವಹುದೆಂದ

೬೯

ಎಂದು ಬುದ್ಧಿಯ ಪೇಳಿ ಮುನಿ ಯಮ
ನಂದನನ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತಾಪಸ
ವೃಂದಸಹಿತಲ್ಲಿದ ಹೊರವಂಟನು ನಿಜಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ
ಅಂದು ಯಮಳರು ಧೌಮ್ಯ ದ್ರೌಪದಿ
ಸಂದ ಮುನಿಜನಸಹಿತ ಯಮಸುತ
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನಧಿಕ ಹರುಷದಲಿ

೭೦

ಈ ಕಥೆಯನಾಲಿಸುವ ಜನರಿಗೆ
ನೇಕ ಸುಖಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪದವಿಯ
ನಾ ಕಮಲಲೋಚನನು ವರಪುರದರಸ ಪಾಲಿಸುವ
ಲೋಕಪಾವನ ನೆಳೆನ ಕಥೆಯ ನಿ
ರಾಕರಿಸಿದವರಧಿಕನರಕದ
ಲೋಕವಾಳುವರೆಂದು ರೋಮಶ ನುಡಿದನರಸಂಗೆ

೭೧

ಅರ್ಜುನನು ಬರುವನು. ನೀನು ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹೋಗಾಡಿ ಸುಖವಾಗಿರು. ೬೯. “ಶಿವನು ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ರಾಕ್ಷಸರೂ ನಿಮ್ಮ ಹಿತೈಷಿಗಳು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯಮಿತ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥವರೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಮುಂದೆ ಬಂದಿರುವಾಗ ಇನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದೇಕೆ? ನಿನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ ಯಾವುದಿದೆ? ಮಹಾರಾಜ, ರಾಜ್ಯವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕೈಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳೂ ಅಳಿಯುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ರೋಮಶನು ಧೈರ್ಯತುಂಬಿದನು. ೭೦. ರೋಮಶನು ಧರ್ಮಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತು, ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಮುನಿಗಣ ಸಹಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಇತ್ತ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೂ ಹರ್ಷಚಿತ್ತನಾಗಿ ನಕುಲ ಸಹದೇವರು, ದ್ರೌಪದಿ ಮತ್ತು ಧೌಮ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮುನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಗೆ ಬಂದನು. ೭೧. “ಈ ನಳಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳುವ ಜನರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಹದಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪದವಿಯನ್ನೂ ಕರುಣಿಸುವನು. ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮನಾದ ನಳನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದವರಿಗೆ ರೌರವನರಕ ದೊರೆಯದೆ ಇರದು” ಎಂದು ರೋಮಶನು ನಳನ ಕಥಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ರಾಜರಿಗೆ

ಮೇದಿನಿಯೋಳೀ ಪುಣ್ಯಚರಿತೆಯ
 ನಾದರಿಸಿ ಬರೆದೋದಿ ಕೇಳುವ
 ಸಾಧುಸಜ್ಜನರಾದವರಿಗಹುದಖಿಳ ಕೈವಲ್ಯ
 ವೇದಗೋಚರ ಕೃಷ್ಣ ವರಪುರ
 ದಾದಿಕೇತವನಮರವಂದಿತ
 ನಾದಿನಾರಾಯಣನು ಸಲಹುವನಖಿಳಸಜ್ಜನರ

೭೨

ಹೇಳಿದನು. ೭೨. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಣ್ಯಕಥೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಬರೆದು, ಓದಿ, ಕೇಳುವ, ಸಾಧುಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವೇದಗೋಚರನಾದವನೂ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವವನೂ ಆದ ಆದಿನಾರಾಯಣನು ಸಕಲಸಜ್ಜನರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವನು.

ಅನುಬಂಧ

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಚತುರ್ಬಲ :- ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ತೇರು ಮತ್ತು ಕಾಲಾಳು ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಬಲವೆಂದು ಹೆಸರು.

೨. ಚತುರ್ವರ್ಣ :- ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳು.

೩. ಆಶ್ರಮಧರ್ಮ :- ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ, ಗೃಹಸ್ಥ ವಾಸಪ್ರಸ್ಥ ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳು.

೪. ಷಡಾಗಮಗಳು :- ಸಾಂಖ್ಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಮೀಮಾಂಸೆ, ನ್ಯಾಯ, ವೇದಾಂಗ ಮತ್ತು ಯೋಗ ಎಂಬ ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು.

ನೀತಿವಾಕ್ಯಗಳು

೧. ಸುತಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಸಿರಿಯದೇಕೆ ? (೧-೨೯)

೨. ಪರಹಿಂಸೆ ದೋಷ (೨-೧೮)

೩. ಶತ್ರುಗಳ ಸಂಹರಿಸುವುದು ನೃಪನೀತಿ (೨-೧೮)

೪. ಪರರ ದುಃಖವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಮಿಗೆ ಪರರಿಗುಪಕಾರಾರ್ಥವೆಸಗಲು ಪರಮ ಪುಣ್ಯ (೨-೩೯)

೫. ಇಂದುಮುಖಿಯರ ಗುಣವ ತಿಳಿಯಲಸಾಧ್ಯ (೩-೨೨)

೬. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುರಪದವಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಮಿಕ್ಕಿನ ಪದವಿಯುಂಟೇ (೩-೩೧)

೭. ದೂತರಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ನೀನೇತಕರಸುವೆ ? (೩-೩೯)

೮. ನಳಿನಮುಖಿಯರ ಕಪಟಚಿತ್ತವ ತಿಳಿಯಲಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? (೩-೪೮)

೯. ವಿಧಿ ಬರೆದ ಬರೆಹವ ತಪ್ಪಿಸಲು ಹರಿ ಹರವಿರಿಂಚಾದಿಗಳಿಗಳವೇ ? (೫-೩)

೧೦. ಬೊಮ್ಮ ಬರೆಹವ ಮೀರುವವರಾರು ? (೫-೪೮)

೧೧. ದೈವವ ನೆನೆವ ಭಕ್ತರಿಗುಂಟೆ ಭಯ ? (೫-೫೦)

೧೨. ಪರಹಿತವ ಪುಣ್ಯವು (೫-೫೬)

೧೩. ಪುರಾಕೃತ ಮೀರಲಾರಳವು ? (೬-೧೫)

೧೪. ಪತಿವಿಹೀನಿಗೆ ಸಲವುದೇ ಸುವ್ರತ ಸುಭೋಜನ ಸೌಖ್ಯ ? (೮-೭)

೧೫. ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿಧೈವ (೮-೭)

೧೬. ಸತಿಗೆ ವಂಚನೆಗೈದ ಪತಿ ತಾ ಮತಿವಿಳನು (೮-೨೦)

೧೭. ಪತಿವ್ರತವನಾಚರಿಸುವಳು ನಿಜಪತಿಯ ಗುಣದೋಷಗಳನೆಣೆಪಳೆ ?

(೮-೨೦)

೧೮. ಗತಿಗೆ ಕಾರಣ ಸತ್ಯವೇ (೮-೨೦)
 ೧೯. ಪತಿಯ ತಪ್ಪೆಣಿಸುವ ಸತಿ ಪತಿವ್ರತೆಯೇ ? (೮-೨೧)
 ೨೦. ಧರಣಿಯ ಪಾಲಿಸುವ ಜನಪತಿಯ ನಿಂದಿಸುವಾತ ಸೇವಕನೇ ? (೮-೨೧)
 ೨೧. ಪಿತನ ವಾಕ್ಯವನತಿಗಳೆವನು ಸುತನೇ ? (೮-೨೧)
 ೨೨. ಗುರುವಿಂಗರಡನೆಣಿಸುವ ಕುಮತಿಯವ ಶಿಷ್ಯನೇ (೮-೨೧)
 ೨೩. ಬಾಹಿರನ ನೆನೆವರೇ ? (೮-೨೫)

ಪೂರ್ವಕಥೆ

೧. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಅರಸು. ಆತನ ಪತ್ನಿ ಸಾಧ್ವಿಯಾದ ಚಂದ್ರಮತಿ. ಮಗನು ರೋಹಿತಾಶ್ವನು. ಆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿಯ ಕೋಟಲೆಗೆ ಆತ ಬಲಿಯಾದನು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಋಷಿಗೆ ಕೊಡಲಿರುವ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮಾರಿದನು. ತನ್ನನ್ನು ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ವಿಕ್ರಯಿಸಿ, ಶೃಶಾನದ ಪಾಲಕನಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಈ ರೀತಿಯ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರೂ ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ, ರಾಜ್ಯ, ಕೋಶ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದನು.

೨. ರಾಘವನ್ಯಸ

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೂರ್ಯವಂಶದ ರಾಜ. ದಶರಥಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗ. ಆತನ ಪತ್ನಿ ಸೀತಾದೇವಿ. ಅವನು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆತನವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನೂ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆದನು. ಈ ನಡುವೆ ಅವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸನಾದ ರಾವಣನು ಲಂಕೆಗೆ ಕದ್ದೊಯ್ದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುಗ್ರೀವನ ವಾನರಸೈನ್ಯದ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಲಂಕಾನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಂದು, ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆದನು.

೩. “ಭಿಕ್ಷಾನ್ನವನು ಬೇಡಿದನು ಪಶುಪತಿ”

ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ತಾನೇ ಮೇಲೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ವೇದಗಳನ್ನು ಹಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು

“ಸಂಹಾರಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ಮೇಲು” ಎಂದುಕೈ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಈಶ್ವರನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ ಭಂಗಿಸಿದನು. ಆಗ ಕೋಪಗೊಂಡ ಶಿವನು ಭೈರವನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಆತನ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮನ ಐದನೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಚಿವುಟಿ ಕತ್ತರಿಸಿದನು. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆ ತಲೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ದೋಷ ತಗಲಿತು. ಆ ಪಾಪದಿಂದಾಗಿ ಊರೂರು ಅಲೆಯುತ್ತ, ತಿರುಪೆಯತ್ತಿ ತಿನ್ನುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದಾಗ ಕೈಗೆ ಅಂಟಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷ ನಿವಾರಣೆಯಾಯಿತು.

೪. “ಶತಮನ್ನು ಬನದಲಿ ನವೆಯನೇ” ?

ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವೃತ್ರಾಸುರನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ, ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷ ಬಂತು. ಆ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಅವನು ಅಮರಾವತಿಯ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯಿಂದ ಅಗಲಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ನಾನಭ್ರಷ್ಟನಾದ ಅವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಲೆದಾಡಿ, ತೊಳಲಾಡಿದನು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಪಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಶಬ್ದಾರ್ಥಕೋಶ

ಅ

ಅರ್ಕಪತ್ರ - ಎಕ್ಕೆ ಗಿಡದ ಎಲೆ
 ಅಗಣತ - ಅಸಂಖ್ಯ
 ಅಗ್ಗಳ - ಅಧಿಕ
 ಅಗ್ಗಳೆ - ಅಧಿಕ
 ಅಚಲ - ಪರ್ವತ
 ಅಣೆ - ಮುಟ್ಟು ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡು
 ಅತಿಗಳೆ - ಅಲ್ಲಗಳೆ
 ಅಧರ - ತುಟಿ
 ಅಧಿಪ - ರಾಜ
 ಅನಲ - ಬೆಂಕಿ
 ಅನವರತ - ಯಾವಾಗಲೂ
 ಅನೃತ - ಸುಳ್ಳು
 ಅನ್ವಯ - ವಂಶ
 ಅನಿಬರು - ಅಷ್ಟಮಂದಿ
 ಅನಿಮಿಷ - ದೇವತೆ (ರೆಪ್ಪೆಹೊಡೆತವಿಲ್ಲದವ)
 ಅನಿಲ - ವಾಯು
 ಅನಿಲಸಖ - ಅಗ್ನಿ (ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರ)
 ಅನುಜ - ತಮ್ಮ
 ಅನುಜಾತ - ತಮ್ಮ
 ಅಭಿಧಾನ - ಹೆಸರು
 ಅಭಿನಮಿಸು - ನಮಸ್ಕರಿಸು
 ಅಬ್ಬಿ - ಸಮುದ್ರ
 ಅಭ್ಯುದಯ - ಏಳಿಗೆ
 ಅಭ್ರತಳ - ಆಕಾಶ
 ಅಮರಪತಿ - ದೇವೇಂದ್ರ
 ಅಮರಪುರ - ದೇವಲೋಕ
 ಅಮರೇಂದ್ರ - ದೇವೇಂದ್ರ
 ಅಮರೇಶ್ವರ - ದೇವೇಂದ್ರ

ಅರವಿಂದ - ತಾವರೆ (ಗಾಡಿಯ ಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ
 ದಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು)
 ಅರವಿಂದಸಖ - ಸೂರ್ಯ
 ಅರಸಂಚಿ - ರಾಜಹಂಸ
 ಅರಸಾಲು - ರಾಯಭಾರಿ
 ಅರಳು - ಹೂವು
 ಅರಿದು - ಅಸಾಧ್ಯ
 ಅರುಣ - ಕೆಂಪು
 ಅರುಣಜಲ - ರಕ್ತ
 ಅಲರು - ಹೂವು
 ಅವನಿ - ಭೂಮಿ
 ಅವನಿಪ - ರಾಜ
 ಅವನಿಪತಿ - ರಾಜ (ಭೂಮಿಪತಿ)
 ಅವನೀತಳ - ಭೂಮಿ
 ಅವನೀಪಾಲ - ರಾಜ
 ಅವನೀಶ - ರಾಜ
 ಅವನೀಶ್ವರ - ರಾಜ
 ಅವನೀಸುರ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
 ದೇವತೆಯಂತೆ ಇರುವವ)
 ಅಶ್ವಹೃದಯ - ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆ (ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯ
 ನೈಪುಣ್ಯ)
 ಅಸು - ಪ್ರಾಣ
 ಅಸುರಾರಾತಿ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ರಾಕ್ಷಸವೈರಿ)
 ಅಹಿ - ಸರ್ಪ
 ಅಂಗಜ - ಮನ್ಮಥ
 ಅಂಘ್ರಿ - ಪಾದ
 ಅಂಡಲೆ (ಧಾ) - ಪೀಡಿಸು
 ಅಂತಕ - ಯಮ

ಅಂದಣ - ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ
 ಅಂಬರ - ವಸ್ತ್ರ ಆಕಾಶ
 ಅಂಬುಚಾಕ್ಷ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ತಾವರೆಯಂತೆ
 ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು)
 ಅಂಬುಧಿ - ಸಮುದ್ರ (ಜಲರಾಶಿ)

ಆ

ಆಖಂಡಲ - ಇಂದ್ರ
 ಆಚಮನ - ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದ ಒಂದು ವಿಧಿ,
 ನೀರನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು
 ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಕುಡಿಯುವುದು
 ಆತ್ಮಜ - ಮಗ
 ಆನ್ (ಅನು) - ಇದಿರಿಸು
 ಆನತ - ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ
 ಆನನ - ಮುಖ
 ಆಪ್ತಾಯನ - ತೃಪ್ತಿ
 ಆಯತ - ಸೌಂದರ್ಯ
 ಆಯತದ - ವಿಸ್ತಾರವಾದ
 ಆಲಯ - ಮನೆ
 ಆಲವಟ್ಟ - ಬೀಸಣಿಗೆ
 ಆವಳಿ - ಸಾಲು, ರಾಶಿ
 ಆಹವ - ಯುದ್ಧ
 ಆಳಿ - ಸಮೂಹ
 ಆಳುವೇರಿ - ಕಂದಕದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ
 ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಡೆ

ಇ

ಇಕ್ಕಲಿಸು - ಜತೆಗೊಡು
 ಇಕ್ಕೆ - ಆಶ್ರಯ
 ಇಕ್ಕಲ - ಎರಡು ಬದಿ
 ಇಕ್ಕು - ಕಬ್ಬು
 ಇಟ್ಟಣಿಸು - ದಟ್ಟಣಿಸು
 ಇತ್ತಿಗೆ - ಎರಡು
 ಇನಕುಲ - ಸೂರ್ಯವಂಶ
 ಇನಿಯ - ಪ್ರಿಯ (ಪತಿ)

ಇಭ - ಆನೆ
 ಇರುಕು - ಅಮುಕು
 ಇಳಿ - ಭೂಮಿ
 ಈ
 ಈಡಾಡು - ಚೆಲ್ಲು ಬಿಸಾಡು
 ಈಸು - ಇಷ್ಟು

ಉ

ಉಗ್ಗಡ - ಹೆಚ್ಚಿಗೆ, ಅಧಿಕ
 ಉಗ್ಗಡಿಸು - ಹೊಗಳಲು
 ಉದಕ - ನೀರು
 ಉದ್ದಂಡ - ತೀಕ್ಷ್ಣ
 ಉದ್ಭವಿಸು - ಹುಟ್ಟಾಗು
 ಉನ್ನತಿಕೆ - ಅಧಿಕ
 ಉಪಲ - ಕಲ್ಲು
 ಉಪಹತಿ - ತೊಂದರೆ
 ಉಪಾಧಿ - ಅಡ್ಡಿ
 ಉಮ್ಮಳಿಸು - ಕಳವಳಪಡು
 ಉರಗ - ಸರ್ಪ
 ಉರಗಪತಿ - ಸರ್ಪರಾಜ
 ಉರವಣಿಸು - ಆತುರಪಡು
 ಉರುಬು - ಹಲ್ಲಿ ಮಾಡು, ಕೆರಳು, ನಿಜಂಭಿಸು
 ಉಲಿ (ಧಾ) - ಶಬ್ದಮಾಡು
 ಉಲುಪೆ - ಉಡುಗೊರೆ
 ಉರ್ವಿ - ಭೂಮಿ
 ಉಳಿ - ಬಿಡು

ಊ

ಊಳಿಗ - ಸೇವೆ

ಎ

ಎಚ್ಚಾಡು - ಬಾಣಪ್ರಯೋಗಮಾಡು
 ಎಯ್ತರು - ಬರು
 ಎರಡಣಿಸು - ಕೇಡು ಬಗೆ
 ಎಸುಗೆ - ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ

ಏ

ಏಗು - ಸಾಧ್ಯವಾಗು
ಏಣ - ಜಿಂಕೆ

ಐ

ಐತರು - ಬರು
ಐದೆತನ - ಮಾಂಗಲ್ಯ

ಒ

ಒಗ್ಗು - ಗುಂಪು
ಒರೆದೊರೆದು - ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿ
ಒಸಗೆ - ಶುಭಸಮಾಚಾರ
ಒಳಗುಮಾಡು - ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡು

ಓ

ಓಸರಿಸು - ಹಿಂದೆಗೆ

ಕ

ಕಕ್ಕಡೆ - ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಠಾರಿ
ಕಟವಾಯಿ - ಬಾಯಿಯ ಕೊನೆ
ಕಠಾರಿ - ಚೂರಿ
ಕದಪು - ಕೆನ್ನ
ಕದಂಬ - ಈಚಲಮರ
ಕನಕ - ಚಿನ್ನ
ಕನಲು - ಸಿಟ್ಟಾಗು
ಕಪಿತ್ಥ - ಬೇಲ
ಕಮಲಾಯತಾಂಬಕಿ - ತಾವರೆಯ ಎಸಳಿನಂತೆ
ಉದ್ದವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು (ದಮಯಂತಿ)
ಕಮಲಾಸನ - ಬ್ರಹ್ಮ (ತಾವರೆಯ ಆಸನವುಳ್ಳವ)
ಕರಕರೆ - ಚಿಂತೆ, ವ್ಯಸನ
ಕರಣಿಕ - ಶ್ಯಾನುಭೋಗ
ಕರಾಳ - ಭಯಂಕರ
ಕರಿ - ಆನೆ
ಕರುಮಾಡ - ಉಪ್ಪರಿಗೆ
ಕಹಳಿ - ತುತ್ತೂರಿ
ಕಕ್ಷಪಾಳ - ಕಂಕುಳಚೀಲ

ಕಾಕಬಳಸು - ದೀನನಾಗು
ಕಾಪುರುಷ - ನೀಚವ್ಯಕ್ತಿ
ಕಾಮ್ಯ - ಇಚ್ಛೆ
ಕಾಯಕ - ಮನ್ಮಥ
ಕಾರಣೆ - ಬಣ್ಣದ ಗೆರೆ
ಕಾಲಭುಜಗ - ಕಾಳಸರ್ಪ
ಕಾಳಕೂಟ - ವಿಷ
ಕ್ಷಿತಿಪ - ರಾಜ (ಭೂಮಿಪ)
ಕ್ಷಿತಿಪಾಲ - ರಾಜ (ಭೂಪಾಲ)
ಕುಚ - ಮೊಲೆ
ಕುಟಜ - ಕೊಡಸಿಗೆ
ಕುಡಿತೆಗಣ್ - ಬೊಗಸೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣು
ಕುಬ್ಜ - ಕುಳ್ಳ
ಕುಮತಿ - ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯವ
ಕುರವಕ - ಗೋರಚಿ
ಕುಹಕ - ಮೋಸ
ಕೃತಘ್ನ - ಉಪಕಾರ ನೆನೆಯದವ
ಕೇತಕಿ - ಕೇದಗೆ
ಕೇತನ - ಬಾವುಟ
ಕೈಕೊಳ್ಳು - ಸ್ವೀಕರಿಸು
ಕೈಕಂಬಿಯರು - ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೋಲು
ಹಿಡಿದವರು

ಕೈದು - ಆಯುಧ
ಕೈಮರೆ - ವ್ಯಾಕುಲಹೊಂದು
ಕೈಮಾಡು - ಕಾದಾಡು
ಕೈವಾರಿಸು - ಹೊಗಳು
ಕೋವಿದ - ವಿದ್ವಾಂಸ
ಕ್ಷೋಣಿಪತಿ - ರಾಜ (ಭೂಪತಿ)
ಕಂಚುಕಿ - ರಾಣೀವಾಸದ ಕಾವಲುಗಾರ
ಕಂತುಪಿತ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ)
ಕಂಧರ - ಕುತ್ತಿಗೆ
ಕಂಬು - ಶಂಖ
ಕಾಂಚನ - ಚಿನ್ನ

ಕುಂತ - ಬರ್ಜ

ಕೌಂತೇಯ - ಧರ್ಮರಾಯ (ಕುಂತೀಪುತ್ರ)

ಕ್ರತು - ಯೋಗ

ಕ್ರಮುಕ - ಅಡಿಕೆ

ಖ

ಖಗ - ಪಕ್ಷಿ (ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದು)

ಖಗಪತಿ - ಗರುಡ (ಪಕ್ಷಿರಾಜ)

ಖತಿ - ಸಿಟ್ಟು

ಖಯಖೋಡಿ - ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ

ಖಳ - ದುಷ್ಟ

ಖಾತ - ಅಗಿದ ಕುಣಿ

ಖಿನ್ನ - ವೃಥಿ

ಗ

ಗಡಣ - ಸಮೂಹ

ಗನ್ನ - ಕಪಟ

ಗರಗರಿಕೆ - ಸೊಗಸು

ಗರಳ - ವಿಷ

ಗಹ್ವರ - ಗುಹೆ

ಗಾರುಗೆಡಿಸು - ಹಾಳುಮಾಡು

ಗಾವಳಿ - ಕೂಗಾಟ

ಗೀರ್ವಾಣ - ಸರಸ್ವತಿ

ಗುಪಿತ - ಗುಪ್ತ

ಗುಹ್ಯಕ - ಕುಚೇರನ ಕಾವಲಿನವ

ಗೂಡಾರ - ತಂಬು, ಡೇರೆ

ಗೆಲು - ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು

ಗೊರವಂಕ - ಮೈನಾಹಕ್ಕಿ

ಗಂದವಟ್ಟಿಗೆ - ಬಾಗಿಲ ಪಡಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸುವ

ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿ

ಗಾಂಡೀವಿ - ಅರ್ಜುನ (ಗಾಂಡೀವ ಎಂಬ

ಧನುಸ್ಸು ಉಳ್ಳವನು)

ಘ

ಘಲ್ಲಣ - ತೊಂದರೆ

ಚ

ಚಕ್ರೇಶ - ರಾಜ

ಚಡಾಳಿಸು - ಪ್ರಜ್ವಲಿಸು, ಹೆಚ್ಚಿಸು

ಚತುರ್ಥರು - ಶೂದ್ರರು

ಚಯ - ಸಮೂಹ

ಚಳಿ - ತುಂಬಿರು, ಸೂಸು

ಚಾಪ - ಬಿಲ್ಲು

ಚಾರಿ - ಹಂಚಿಕೆ

ಚಾರು - ಮನೋಹರ

ಚಿತ್ತಜ - ಮನಃ

ಚಂಡ - ತೀಕ್ಷ್ಣ

ಚಂದ್ರಶಾಲೆ - ಉಪರಿಗೆಯ ಮೇಲುಗಡೆಯ

ಕೋಣೆ

ಭ

ಭಡಾಳಿಸು - ರಭಸವಾಗು

ಜ

ಜಗತ್ಪತಿ - ಜಗದ ಒಡೆಯ (ಪರಮಾತ್ಮ)

ಜನಜಾತ - ಜನರ ಸಮೂಹ

ಜನನಿ - ತಾಯಿ

ಜನಪ - ರಾಜ

ಜನಪತಿ - ಅರಸ

ಜನಪದ - ದೇಶ (ಜನರುಳ್ಳದ್ದು)

ಜನಪಾಲ - ರಾಜ

ಜಾನು - ಮೋಣಕಾಲು

ಜಾಲಾಂದ್ರ - ತುಂಬ ಸಣ್ಣ ತೂತುಗಳುಳ್ಳ

ಕಿಟಕಿ

ಜಿಹ್ವೆ - ನಾಲಿಗೆ

ಜೋದ - ಯೋಧ

ಜಂಘೆ - ಕೆಳತೊಡೆ

ಜಂಭಾರಿ - ಇಂದ್ರ (ಜಂಭನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ

ವೈರಿ)

ಜುಂಜುರು - ಗುಂಗುರು

ಟ

ಟಟ್ಟಭ - ಲಾವುಗೆ

ಡ

ಡೊಂಬಿ - ತೋರಿಕೆ

ಢ

ಢಾಳ - ಕಾಂತಿ

ತ

ತಕ್ಕೋಲ - ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧ

ತಕ್ಕೈಸು - ಅಪ್ಪ

ತಟಾಕ - ಕೆರೆ (ದಡದಿಂದ ಆವರಿಸಿರುವುದು)

ತತಿ - ಸಮೂಹ

ತನಯ - ಮಗ

ತನುಜೆ - ಮಗಳು

ತಮ - ಕತ್ತಲು

ತರಹರ - ನಿಲುಗಡೆ

ತರಹರಿಸು - ತಾಳು, ನಿಧಾನಿಸು

ತರಳಾಯತಾಕ್ಷಿ - ಚಂಚಲವಾದ ದೀರ್ಘ
ನೇತ್ರದವಳು

ತರಳೆ - ಎಳೆಯ ಪ್ರಾಯದವಳು

ತರಿ - ಕತ್ತರಿಸು

ತರುಬು - ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು ಪ್ರತಿಭಟಿಸು

ತಲ್ಲಣಿಸು - ತಳಮಳಿಸು

ತಳರು - ಚಿಗುರು

ತಳ್ಳಿಸು - ಆಲಂಗಿಸು

ತಲುವದೆ - ತಡಮಾಡದೆ

ತಳೋದರಿ - ಕಿರುನಡುವಿನವಳು (ದಮಯಂತಿ)

ತಾಪಸ - ಮುನಿ

ತಾಮರಸ - ತಾವರೆ

ತಾರುತಟ್ಟು - ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿ

ತಾಳಿಗೆ - ನಾಲಿಗೆ, ಗಂಟಲು

ತಿಗುರು - ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ

ತಿರು - ಹೆದೆ

ತುಡುಕು - ಮುಟ್ಟು

ತುರಗ - ಕುದುರೆ

ತುರುಬು - ಮುಂದಲೆ, ಜಡೆಮುಡಿ

ತೂಪಿರಿ - ಉಪೆಂದು ಊದು

ತೆನೆ - ಕೋಟೆಗೋಡೆಯ ಉನ್ನತ ಭಾಗ

ತೇಜ - ಕುದುರೆ

ತೊಡಚಿಬಿಡು - ಸೇರಿಸಿಬಿಡು

ತೋಮರ - ಈಟಿ

ತೋಯಜಾಪ್ತ - ಸೂರ್ಯ (ಕಮಲಸಖ)

ತೋರಹತ್ತದೊಳ್ - ವೀರತನದಿಂದ

ತೋರ್ಕ - ತೋರಿಕೆ

ದ

ದಗೆ - ಬೇಗೆ

ದರಿದ್ರತೆ - ಬಡತನ

ದಳ್ಳುರಿ - ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಬೆಂಕಿ

ದಾಡಿಮ - ದಾಳಿಂಬ

ದಾನವ - ರಾಕ್ಷಸ

ದಾರವಟ್ಟು - ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು

ದಿನಪ - ಸೂರ್ಯ

ದಿವ - ಸ್ವರ್ಗ

ದಿವಿಜ - ದೇವತೆ (ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ)

ದುಕೂಲ - ರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ

ದುಗ - ಎರಡು

ದುರಾತ್ಮ - ಕೆಡುಕ

ದುರಿತ - ಪಾಪ

ದ್ಯುಮಣಿ - ಸೂರ್ಯ

ದೇಸಿಗ - ಮನೆಯಿಲ್ಲದ ಪರದೇಶಿ

ದೈವಜ್ಞ - ಜೋಯಿಸ

ದೋರ್ಬಲ - ತೋಳಶಕ್ತಿ

ದಂಡಿಗೆ - ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ

ದ್ವಂದ್ವ - ಜೋಡಿ

ಧ'

ಧರಣಿ - ಭೂಮಿ

ಧರಣಿಪ - ರಾಜ (ಭೂಮಿಪ)

ಧರಣಿಪತಿ - ರಾಜ (ಭೂಪತಿ)

ಧರಣೀಪಾಲಕ - ರಾಜ

ಧರಣೀಕಾಂತ - ರಾಜ

ಧರಣೀವಲ್ಲಭ - ರಾಜ

ಧರಣೀಶ - ಅರಸ

ಧರಣೀಶ್ವರ - ಅರಸ

ಧರಣೀಸುರ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಧರಧುರ - ಅಧಿಕ್ಯ

ಧರೆ - ಭೂಮಿ

ಧವಳ - ಬಿಳಿಯ, ಶುಭ್ರ

ಧಾತ್ರೀಶ - ರಾಜ

ಧಾರಿಣಿ - ಭೂಮಿ

ಧುರ - ಯುದ್ಧ

ನ'

ನಭ - ಆಕಾಶ

ನಭೋನಿನದ - ಆಕಾಶವಾಣಿ, ಅಶರೀರವಾಣಿ

ನಯವಿದ - ನೀತಿಜ್ಞ

ನರ - ಅರ್ಜುನ, ಮನುಷ್ಯ

ನರೇಂದ್ರ - ರಾಜ

ನಸಿ - ಬಡವಾಗು, ಉಗುರು

ನಳಿನಮಿತ್ರ - ಸೂರ್ಯ (ಕಮಲಸಖ)

ನಳಿನಸಖ - ಸೂರ್ಯ

ನಳಿನಾಕ್ಷಿ - ತಾವರೆಯಂತಿರುವ

ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು

ನಾಕ - ಸ್ವರ್ಗ

ನಾಕನಿಳಯ - ದೇವತೆ

ನಾದಿಸು - ಶಬ್ದಮಾಡು

ನಾಸಿಕ - ಮೂಗು

ನಿಕರ - ಸಮೂಹ, ಗುಂಪು

ನಿಕುರುಂಬ - ಸಮೂಹ

ನಿಗಮ - ವೇದ

ನಿಗಮಕೋವಿದ - ವೇದಪಾರಂಗತ

ನಿಚಯ - ಸಮೂಹ

ನಿರ್ಜರ - ದೇವತೆ

ನಿತಂಬಿನಿ - ಉತ್ತಮ ನಡುವುಳ್ಳವಳು
(ಸುಂದರಿ)

ನಿರ್ದಾಯ - ಸುಗಭ, ಸಂಪೂರ್ಣ

ನಿಧಾನಿ - ಶಂಖಪದ್ಮಾದಿ ನವನಿಧಿಗಳಿರುವವ

ನಿನದ - ಶಬ್ದ

ನಿಬ್ಬರ - ವೇಗ

ನಿವಹ - ಸಮೂಹ

ನಿರ್ವಾಣ - ಚಿತ್ತಲೆ

ನಿಶಿತ - ಹರಿತವಾದ

ನಿಸ್ಸಾಳ - ಭೇರಿ

ನಿಳಯ - ಮನೆ

ನೀರಜ - ತಾವರ (ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು)

ನೀರಡಸು - ಬಾಯಾರು

ನೀರೆ - ಹೆಂಗಸು

ನೀಳಮೇಘಶ್ಯಾಮ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ನೀಲವಾದ
ಮೋಡದಂತೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವ)

ನೂಪುರ - ಕಾಲ್ಕಡಗ

ನೃಪ - ಅರಸ

ನೃಪತಿ - ಅರಸ

ನೃಪಾಲ - ಅರಸ

ನೆಗಹು - ಎತ್ತು

ನೆಗಳು - ರಚಿಸು, ಮಾಡು
 ನೆಗ್ಗು - ನಾಶಹೊಂದು, ಪುಡಿಯಾಗು
 ನೆತ್ತ - ಪಗಡೆ, ಪಗಡೆಯಾಟ
 ನೆರವಿ - ಗುಂಪು
 ನೆರಹು - ಜತೆಗೂಡಿಸು
 ನೆಲೆಮಾಡ - ಮೇಲಿನ ಅಟ್ಟ
 ನೋನು - ವ್ರತಾಚರಣೆ ಮಾಡು
 ನಂದನ - ಮಗ
 ನೋಂಪಿ - ವ್ರತ

ಪ

ಪಜ್ಜಳಿಸು - ಪ್ರಜ್ವಲಿಸು
 ಪರ್ಣಿ - ಎಲೆ
 ಪತಿಕರಿಸು - ದಯದೋರು
 ಪಥ - ದಾರಿ
 ಪದಾಬ್ಜ - ಪಾದಕಮಲ
 ಪದುಳ - ಕ್ಷೇಮ
 ಪನಸ - ಹಲಸು
 ಪನ್ನಗ - ಸರ್ಪ
 ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ಗರುಡಧ್ವಜವಿರುವವ)
 ಪರಮೇಷ್ಟಿ - ಬ್ರಹ್ಮ
 ಪರಿಘ - ಶೂಲ
 ಪರುತವ - ಸಿದ್ಧತೆ, ವಿಸ್ತಾರ, ಹರವು
 ಪರುತವಿಸು - ಸಿದ್ಧತೆಮಾಡು, ವಿಸ್ತರಿಸು
 ಪಲ್ಲವ - ಚಿಗುರು
 ಪವಡಿಸು - ಮಲಗು
 ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ - ಮರೆಯಾದ
 ಪ್ರಸರ - ಸಮೂಹ
 ಪಾಕಶಾಸನ - ಇಂದ್ರ (ಪಾಕನೆಂಬ
 ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದವ)
 ಪಾಡು - ರೀತಿ
 ಪಾದ್ಯ - ಕಾಲು ತೊಳೆಯಲು ನೀರು
 ಪಾಮರ - ಅಶಿಕ್ಷಿತ

ಪಾಯ್ವಳ (ಪಾಯದಳ) - ಪದಾತಿ ಸೇನೆ
 ಪಾವಕ - ಬೆಂಕಿ
 ಪಾಸಟಿ - ಸಮಾನ
 ಪ್ರಾಕೃತ - ಅಸಂಸ್ಕೃತ
 ಪಿಕ - ಕೋಗಿಲೆ
 ಪಿತಾಮಹ - ಬ್ರಹ್ಮ
 ಪಿತ್ಯಪತಿ - ಯಮ
 ಪ್ರೀಯ - ಪ್ರೀತಿ
 ಪುತ್ತ್ಯ - ಬೊಂಬೆ
 ಪುರ - ಪಟ್ಟಣ
 ಪುರಾಕೃತ - ಹಿಂದೆಮಾಡಿದ
 ಪುರುಹೂತ - ಇಂದ್ರ
 ಪುಳಕ - ರೋಮಾಂಚನ
 ಪುಳಿಂದ - ಬೇಡ
 ಪೂಗಣೆಯ - ಮನ್ಮಥ
 (ಪುಷ್ಪಭಾಣವುಳ್ಳವ)

ಪೆರೆ - ಚಂದ್ರ
 ಪೊಡವಿಪ - ರಾಜ
 ಪೊಡವಿಪತಿ - ರಾಜ
 ಪೊಂಬೊಗರು - ಹೊನ್ನಬಣ್ಣ

ಫ

ಫಣಿ - ಸರ್ಪ (ಹೆಡೆಯುಳ್ಳದ್ದು)
 ಫಾಲಲೋಚನ - ಶಿವ (ಹಣೆಗಣ್ಣು)

ಬ

ಬಟ್ಟೆ - ದಾರಿ
 ಬಣಗು - ಅಲ್ಪ (ಸಾಮಾನ್ಯ)
 ಬರಿದೆ - ಸುಮ್ಮನೆ
 ಬಲವಂದು - ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ
 ಬಲ್ಲೆಹ - ಬರ್ಜಿ
 ಬಳಿವಿಡಿ - ಅನುಸರಿಸು
 ಬಾಣಸಿತನ - ಅಡಿಗಳೆಲಸ
 ಬಾಹಿರ - ಹೊರಗಾದವನು
 ಬಿಜಯಂಗಿಯ - ದಯಮಾಡಿಸು,

ಹೊರಟುಹೋಗು

ಬಿರುನುಡಿ - ಬಿರುಸಾದ ಮಾತು

ಬಿಸಜ - ತಾವರೆ

ಬಿಸರುಹ - ತಾವರೆ

ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ತಾವರೆಯಂತೆ
ಕಣ್ಣುಳ್ಳವ)

ಬಿಸುಸುಯ್ - ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡು

ಬೀಡಿಕೆ - ಸಮೂಹ

ಬೀಯಮಾಡು - ವ್ಯಯಮಾಡು

ಬೀಯು - ವ್ಯಯವಾಗು

ಬೀಳುಮಾತು - ತಪ್ಪು ಮಾತು

ಬುಧ - ತಿಳಿದವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸು - ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸು

ಬೇಹಾರಿ - ವ್ಯಾಪಾರಿ

ಬೊಮ್ಮ - ಬ್ರಹ್ಮ

ಭ'

ಭಗತಿ - ಹೇಳಿಕೆ

ಭವ - ಹುಟ್ಟು ಸಂಸಾರ

ಭಾನು - ಸೂರ್ಯ

ಭಾರತಿ - ಶಾರದೆ

ಭಾಸ್ಕರ - ಸೂರ್ಯ

ಭಾಳ - ಹಣೆ

ಭಾಳಲೋಚನ - ಈಶ್ವರ (ಹಣೆಯಲ್ಲಿ
ಕಣ್ಣಿರುವವ)

ಭಿತ್ತಿ - ಗೋಡೆ

ಭುಜಂಗ - ಸರ್ಪ

ಭುವನ - ಲೋಕ

ಭುವನಪತಿ - ರಾಜ

ಭೂಕಾಂತ - ರಾಜ

ಭೂತದಯೆ - ಪ್ರಾಣಿದಯೆ

ಭೂತಳಾಧಿಪ - ರಾಜ

ಭೂತಳೇಂದ್ರ - ರಾಜ

ಭೂಪ - ರಾಜ

ಭೂಮಿಪ - ರಾಜ

ಭೂಮಿಪತಿ - ರಾಜ

ಭೂರಮಣ - ರಾಜ

ಭೂರುಹ - ಮರ

ಭೂವರ - ರಾಜ

ಭೂವಲ್ಲಭ - ರಾಜ

ಭೂಸುರ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಭೂಷಿತ - ಅಲಂಕೃತ

ಭೋಗಿ - ಸರ್ಪ, ಹಾವು

ಭೋಗಿಶಯನ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ಸರ್ಪಶಾಯಿ)

ಭಂಡ - ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದವ

ಭಂಡಿವಾಳ - ಮಾರುದ್ದದ ಗುದಿಗೆ

ಮ'

ಮಕರಕೇತನ - ಮನ್ಮಥ (ಮೊಸಳೆಯ ಚಿಹ್ನೆಯ
ಧ್ವಜ ಇರುವವ)

ಮಖ - ಯಾಗ

ಮಜ್ಜನ - ಸ್ನಾನ

ಮಟ್ಟ - ಗೋಪಿಚಂದನ

ಮಡ - ಪಾದದ ಹಿಂಭಾಗ

ಮದಕರಿ - ಮದ್ದಾನೆ

ಮದನಜನಕ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ)

ಮದನಾರಿ - ಶಿವ (ಮನ್ಮಥನ ವೈರಿ)

ಮದನಾರಿಪತಿ - ಪಾರ್ವತಿ (ಶಿವನ ಪತ್ನಿ)

ಮನಸಿಜ - ಮನ್ಮಥ

ಮರಾಳ - ಹಂಸ

ಮಲೆ (ಧಾ) - ದಿಟ್ಟತನ ತೋರು

ಮಸಗು - ಹೆಚ್ಚಾಗು

ಮಹಿಷ - ರಾಜ, ಅರಸ
 ಮಹೀಪತಿ - ಅರಸ
 ಮಹೀಪಾಲ - ಅರಸ
 ಮಾರ್ಗಣ - ಬಾಣ
 ಮಾರ್ಣ - ಬಿಡು
 ಮಾನವಾಧಿಪ - ರಾಜ (ನರಪತಿ)
 ಮಾನವೇಂದ್ರ - ರಾಜ
 ಮಾನಿನಿ - ಹೆಂಗಸು (ಮಾನವುಳ್ಳವಳು)
 ಮಾರ - ಮನ್ಮಥ
 ಮಾರಾಂಗನೆ - ರತಿದೇವಿ (ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ)
 ಮಾರುತನ ಸಖ - ಅಗ್ನಿ
 ಮಿಡುಕು - ರೋದಿಸು
 ಮಿಸುನಿ - ಚಿನ್ನ
 ಮುಕುಂದ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು
 ಕೊಡುವವ)
 ಮುದ - ಸಂತೋಷ
 ಮುದಗ್ಗ - ಗದೆ
 ಮುರಾಂತಕ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (ಮುರ ಎಂಬ
 ರಕ್ಕಸನನ್ನು ಕೊಂದವ)
 ಮುಸುಂಡಿ - ಮೂರು ಮೊನೆಯಿರುವ
 ಆಯುಧ)
 ಮೂಢ - ಹೆಡ್ಡೆ
 ಮೇಘ - ಮೋಡ
 ಮೇಣ್ - ಮತ್ತು
 ಮೇದಿನಿ - ಭೂಮಿ
 ಮೇದಿನೀಪತಿ - ಅರಸ
 ಮೇದಿನೀಶ್ವರ - ಅರಸ
 ಮೈತ್ರೇಯ - ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಋಷಿಯ ಮಗನಾದ
 ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ಮೈದೆಗೆ - ಉತ್ಸಾಹಹೊಂದು

೧೭೯

ಶಬ್ದಾರ್ಥಕೋಶ

ಮೊನೆ - ಯುದ್ಧ
 ಮೊರಡಿ - ಗುಡ್ಡ ದಿಬ್ಬ
 ಮೊಳಗು - ಶಬ್ದಮಾಡು
 ಮೋಹರ - ಸೈನ್ಯ
 ಮೋಹರಿಸು - ಗುಂಪುಕೊಡು
 ಮಂಡಲಾಧಿಪ - ಚಕ್ರವರ್ತಿ
 ಮಂಡಿಸು - ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು
 ಮಂದಭಾಗ್ಯ - ಅದೃಷ್ಟಜೀನ
 ಮಂದಹಾಸ - ಮುಗುಳ್ಳಗೆ
 ಮುಂಗುಡಿ - ಮೊದಲಿನ
 ಮುಂಚು - ಮುಂದಾಗು

೧೮೦

ಯಮನಂದನ - ಧರ್ಮರಾಯ
 (ಯಮಧರ್ಮನ
 ಮಗ)
 ಯಾಚಕ - ಬೇಡುವವ
 ಯುಗಳ - ಜೋಡಿ
 ಯುವತಿ - ಹೆಂಗಸು
 ಯೋಜನ - ಗಾವುದ (ಹನ್ನೆರಡು ಮೈಲು)

೧೮೧

ರಜನಿ - ರಾತ್ರಿ
 ರತಿ - ಪ್ರೀತಿ
 ರವ - ಶಬ್ದ
 ರವಿ - ಸೂರ್ಯ
 ರಸಾಲ - ಮಾವು
 ರಹಿ - ವಿನೋದ
 ರಾಜ - ಅರಸ, ಚಂದ್ರ
 ರಾಜವದನೆ - ಚಂದ್ರನಂತೆ ಇರುವ
 ಮುಖವುಳ್ಳವಳು
 ರಾಜೇವಲೋಚನ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ಕಮಲ

ದ 'ಂ ತಿ ರ 'ಂ ವ ' ವಲ್ಲಭ - ಪತಿ, ಗಂಡ

ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವ)

ರಾಜಸು - ಶೋಭಿಸು

ರಾಮಗೋಯಕ - ಮನೋಹರ

ರಾವುತ - ಕುದುರೆ ಸವಾರ

ರಿಪು - ವೈರಿ, ಹಗೆ

ರೋದನ - ಅಳುವಿಕೆ

ರೆಂಚಿ - ಯುದ್ಧಕವಚ

ವಸನ - ವಸ್ತ್ರ

ವಸುಧೆ - ಭೂಮಿ

ವಸುಧಾರಮಣಿ - ರಾಜ

ವಸುಧಾಪತಿ - ರಾಜ

ವಹಿಲ - ತ್ವರೆ, ವೇಗ

ವಾಘೆ - ಕಡಿವಾಣ

ವಾಜಿ - ಕುದುರೆ

ವಾರನಾರಿ - ವೇಶ್ಯೆ

ವಾರಿಜ - ತಾವರೆಹೂವು

(ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು)

ವಾರಿಜಾಕ್ಷ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ತಾವರೆಗಣ್ಣು)

ವಾರಿಧಿ - ಸಮುದ್ರ

ವಾರುವ - ಕುದುರೆ

ವಾಸವ - ಇಂದ್ರ

ವ್ರಾತ - ಸಮೂಹ

ವಿಕಳ - ವ್ಯಾಕುಲ

ವಿಗಡ - ಕಿಡುಕ

ವಿಟಾಳಿಸು - ಹೇಸಿಕೆಯಾಗು

ವಿಡಾಯ - ಶೋಭೆ

ವಿತರಣ - ದಾನ

ವಿದಗ್ಧೆ - ನಿಪುಣೆ

ವಿಪ್ರ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ವಿಬುಧ - ವಿಧ್ವಾಂಸ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ವಿಭವ - ವೈಭವ

ವಿರಾಮ - ಅಂತ್ಯ, ಅವಸಾನ

ವಿರಿಂಚಿ - ಬ್ರಹ್ಮ

ವಿಹಗ - ಹಕ್ಕಿ

ವೃಕೋದರ - ಭೀಮ

ವೃಕ್ಷ - ಮರ

ಲ

ಲಕ್ಷ್ಮೀವರ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು (ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ
ಗಂಡ)

ಲತಾಂಗಿ - ಹೆಂಗಸು (ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ
ಕೋಮಲವಾದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳವಳು)

ಲಲನೆ - ಹೆಂಗಸು

ಲೋಲಲೋಚನೆ - ಹೆಂಗಸು

(ಚಂಚಲವಾದ

ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು)

ಲಂಬೋದರ - ಗಣಪತಿ

(ಚೋಲುಹೊಟ್ಟೆಯವ)

ವ

ವಟ - ಅಲದ ಮರ

ವಟು - ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ

ವಡಬಾನಲ - ಕಡಲಿನ ಬೆಂಕಿ

ವತ್ಸರ - ವರ್ಷ

ವದನ - ಮುಖ

ವನಚರ - ಬೇಡ

ವನಜ - ತಾವರೆ (ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು)

ವನಜನಾಭ - ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು

(ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ತಾವರೆಹೂ ಇರುವವ)

ವನಿತೆ - ಸ್ತ್ರೀ, ಹೆಂಗಸು

ವರೂಢ - ರಥ

ಶುಭವಾಗಲಿ

ಕನಕದಾಸರು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ - ದ್ವೈತ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಎಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಅನ್ನಿಸಿದರೂ ಹಲವು ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರಗ್ರಾಹಿಯಾಗಿ, ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ವೈರಿಗೂ ಬಯಸದಷ್ಟು ಪಡಬಾರದ ಕಷ್ಟಕೋಟಲೆಗೆ ಸಿಲುಕುವ ರಾಜ ದಂಪತಿಗಳ ಕರುಣಾಜನಕ ಕಥೆ, ಓದುಗನನ್ನು ಬಹಳಕಾಲದವರೆಗೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮೀಯ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರಿಸಿರುತ್ತದೆ ; ಬೇರೊಂದು ಕಾವ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ ; ಬಿಡುಗಡೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆಗೆ, ಸಹೃದಯ, ವಿವೇಕದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಗೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ; ಜಗತ್ತಿನ ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ ವಿನಯಶೀಲನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ; ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಬಯಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ?

ನೃಪದಮಯಂತಿಯಿರ ಕಥೆಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ.

ಧರ್ಮದರ್ಶಿ ಹರಿಕೃಷ್ಣ ಪುನರಾರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು